

БИБЛИОТЕКА
НОВАЯ
ЧКА
1958

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00588735 (-)

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
ІМЕНІ
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

Ч. ....

~~2509~~

~~4/8~~

2006
2012

509/148

ВЛДИМІР ГЯТЮК.

ЇРОНІ БАЙКИ.

ЗОБРАЗКАМИ МИКИТИ ВИХОРА.

ОЛОВІСТКА.

Укр. Видавнича Спілка у Львові видала доси отсі книжки
у першій серії Літературно-Наукової Бібліотеки:

Ціна в коронівій вал.

1. Ст. Ковалів. Дезертир і інші оповіданя	1'60 К.
2. І. Франко. Поєми	1'60 "
3. О. Кобилянська. Покора і інші опов.	1'40 "
4. Гю де Мопасан. Дика панї і інші опов.	1'30 "
5. І. Франко. Полуїка і інші борисл. оп.	1'40 "
6. Н. Кобринська. Дух часу і інші опов.	1'60 "
7. Кнут Гамеун. Голод. Роман	2'20 "
8. Леся Українка. Думи і мрії. Поезії.	1'60 "
9. С. Ковалів. Громадські промисловці	1'60 "
10. У. Шекспір. Гамлет, принц данський	1'80 "
11. Генрик Понтонідан. Із хат. Оповіданя	1'40 "
12. Богдан Ленкий. З житя. Оповіданя	1'20 "
13. Гергарт Гаутман. Візник Геншель	1'60 "
14. М. Коцюбинський. В путях шайтана	1'60 "
15. У. Шекспір. Приборкана гоструха	1'40 "
16. Панас Мирний. Лихі люди	1'40 "
17. В. Короленко. Судний день	1'20 "
18. У. Шекспі . Макбет	1'60 "
19. К. Гудков. Уріель Акоста	1'40 "
20. У. Шекспір. Корюлян	1'80 "
21. М. Яцків. В царстві сатани	1'60 "
22. Панас Мирний. Морозенко	0'90 "
23. Лесь Мартович. Нечитальник	1'60 "
24. М. Коцюбинський. По людському	2'00 "
25. В. Оркан. Скапаний сьвіт, драма	1'60 "
26. В. Стефаник Дорога, друге виданє, ілюстр.	2'50 "
27. У. Шекспір. Юлій Цезар	1'80 "
28. Л. Толстой. Відродженє (3 томи).	3'60 "
29. К. Гавлічек-Боровекій Вибір поезій	1'60 "
30. Ф. Заревич. Хлопська дитина	1'80 "
31. І. Франко. Коваль Бассім	1'60 "
32. У. Шекспір. Антоній і Клеопатра	1'80 "
33. Е. Тимченко. Калевала, фінська епопея	3'00 "
34. О. Катренко. Пан Природа і ин. оповід.	1'40 "
35. У. Шекспір. Багато галасу з нечевя	1'60 "
36. Іван Франко. Сім казок, новелі	1'40 "
37. С. Воробкевич. Над Прутом, поезії	1'60 "
38. У. Шекспір. Ромео і Джульєта	1'80 "
39. К. Сроковський. Оповіданя	1'40 "
40. А. Кримський. Пальмове гилле, поезії	3'00 "
41. О. Кониський. Молодий вік М. Одинця	2'00 "
42. Гю де Мопасан. Горля і інші оповід.	1'30 "
43. В. Кравченко. Буденне житє. Оповід.	3'00 "
44. У. Шекспір. Король Лір	1'80 "

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК.

НАРОДНІ БАЙКИ.

З образками Микити Вихора.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

~~12.246.~~

~~2509~~

~~148.~~

ЛЬВІВ, 1918.

НАКЛАДОМ УКР. ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,
зарєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

Дублен

~~1975~~
~~СА~~

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 57198

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

B-336

Передне слово.

Байками називаємо такі твори народньої мови, в яких малюють ся не людський, але звіриний побут, тому то в них виступають завжди як головні діячі — звірі. Коли появляють ся й люди, то все тільки в підрядних або епізодичних ролях. Прикладом чистої байки, в якій змальований тільки звіриний побут, можуть послужити такі оповідання отсеї збірки, як: Звірі під панованєм льва (ч. 1); Птиці за панованя орла (ч. 33); Чому йоржі втікають від великої риби (ч. 41); Недоля жуків (ч. 45). Прикладом другого роду байки, де вже зачіпляють ся відносини звірів до чоловіка, можуть послужити оповідання: Як жінця зробила царем Грицька Скорохвата (ч. 13); Погона коза (ч. 28); Воробьева пімста (ч. 36); Вуж і дитина (ч. 40). Ціла акція байки концентруєть ся отже на представленю життя звірів і відносин поміж ними, а рідше відносин звірів до чоловіка. Розуміть ся, що малюнки того життя не все покривають ся з даними науки (хоч визначають ся нераз дуже докладною та тонкою обсервацією і можуть здивувати й ученого дослідника природи), та все представляють велику вартість, бо з них довідуємо ся, як уявляв собі звіринне життя первісний чоловік та як у значній мірі уявляє собі його й доси простий народ.

Байки можна отже протиставити казкам, які малюють людське життя і в яких виступають як головні діячі — люди. Звірі виступають у казках тільки в підрядних або епізодичних ролях. Вони сповняють там визначену їм із гори задачу і усувають ся в затінок, а на першій пляні стає чоловік. Звірі являють ся звичайно в казці тоді, коли герой стає безрадний і немічний супроти накопичених трудностей та не знає, до кого звернути ся і за що ходити ся. Вони виратовують його з прикрого становища і допомагають дійти до бажаної мети. Прикладом чистої казки, в якій виступають тільки люди,

можуть послужити оповідання: Як царевич літав до царівни (ч. 2); Брат із місяцем, сестра зі звіздами і прекрасна Олена (ч. 8); Як Палій визволив від смока сестру і братів та провчив Капуша (ч. 10). Прикладом казки, в якій виступають побіч чоловіка звірі, можуть послужити: Про трицять одного (ч. 5); Три брати і цілюща та молодильна масть (ч. 9); Пригоди наймолодшого брата (ч. 3)¹⁾. Отсе найважнійша ріжниця між байками та казками. Побіч неї мають вони одначе й спільні точки, а саме: 1) І байки і казки сягають дуже далекої старини, тому мають по кілька тисяч літ. 2) Ні одні, ні другі не витворюють ся більше. Що найбільше можуть повставати тепер іще нові комбінації мотивів, але нові оповідання не можуть витворювати ся тому, що теперішній світогляд простого народа зовсім відмінний від старинного. На підставі теперішнього світогляду повстають новелі, приказки (анекдоти), перекази, легенди; все инше передаєть ся так, як переховало ся в народній пам'яті. Тому то байка, що тільки дістала теперішню закраску, виріжняєть ся від инших дуже сильно (пор. ч. 32: Звірі як громадяни). 3) Всі байки і казки носять характер вандрівних творів. Те, що до богатых байок не віднайдено аналогій у инших народів, не може служити доказом, що їх нема там, тільки що доси їх не записано. 4) Всі вони визначають ся фантастичністю і чим її більше в оповіданю, тим оповіданє гарнійше.

Коли переглянемо якунебудь збірку байок, переконаємо ся, що вони не всі однакові що до свого характеру. З огляду на те можемо поділити їх на отєї три групи: 1) Епічні байки. 2) Дидактичні байки. 3) Сатиричні байки.

Зразу носила байка чисто епічний характер, без домішки якоїнебудь тенденційности. Вона мала за задачу малювати побут звірів і їх відносини між

¹⁾ Пор. Володимир Гнатюк. Народні казки. З образами Володимира Кобринського. Львів, 1913.

собою з одною, та звірами й чоловіком із другої сторони. Ся формація байки без сумніву найстарша. За її представників можуть послужити: Хорий лев (ч. 3); Як вовк забажав козинят (ч. 4); Дурний вовк (ч. 5); Лисиця монахиня сповідає когута (ч. 11); Лисиця на зимівлі у приятелів (ч. 7); Панахида по коті (ч. 23); Пімста звірів (ч. 30) і ин.

З часом почали люди виводити з оповідань про звірів поученя для инших людей, а епічне оповідане почало прибирати дидактичну закраску. Таким чином витворила ся з епічного оповіданя дидактична байка в нинішнім літературнім розуміню. Ся формація байки була проте пізнійшим витвором. Як легко перейти від епічного оповіданя до дидактичного, можемо переконати ся з оповіданя: Танцюристий заяць (ч. 18). Доволі просторе оповідане має чисто епічний характер. Та на кінци оповідач докинув одно реченє: »Треба знати своїх ворогів штукою побороти, як нема такої сили, як вони мають« (ст. 128). Отсим коротеньким додатком переіменив він від разу характер оповіданя так, що наслідком того воно стало дидактичною байкою. Такі додатки, поученя, бувають і при инших байках. Вони стоять звичайно при кінци оповіданя, а деколи на початку. Та є й такі оповіданя, в яких нема подібних додатків, але вони в самій своїй основі мають дидактичну закраску. Оповідач мусів проте основно переробити їх із епічних оповідань, поки надав їм теперішній вигляд. Представниками дидактичної байки можемо вважати: Старе добро забуваєть ся (ч. 10); Миш на весілю (ч. 16); Пес і медвідь (ч. 21); Хитра вівця (ч. 27); Воробцева пімста (ч. 36); Вуж і дитина (ч. 40). Сей рід народньої байки дав спонуку письменникам до численних перерібок і наслідвань і від нього пішла літературна байка.

Далеко труднійше втискав ся в оповіданя про звірів сатиричний елемент, тому й представників сатиричної байки маємо відповідно дуже незначне число. Та все таки він пробив собі сюди дорогу, як се бачимо на оповіданях: Звірі під панованєм льва (ч. 17;

сатира на державні уладження й порядки): Як звірі голосили по бабі (ч. 8: сатира на людей, що дивлять ся на форму, а не на річ): Як заяць шукав смерти (ч. 19: сатира на боягузів і подружні відносини): Звірі як громадяни (ч. 32: сатира на відносини і порядки в громадї): Птиці за панованя орла (ч. 33: сатира на свавільну державну адміністрацію): Як яструб вїтував (ч. 34: сатира на вїтївський уряд): Чому йоржі втікають від великої риби (ч. 41: сатира на судівництво). Ця формація байки найпізнійша, а що сатира мусить усе відносити ся до сучасности, то природно, що вона мусить підлягати все новим перерібкам та новим наростам, при рівночаснім усуваню старших елементів. Се й бачимо на наших оповіданях, які можна зовсім сміло приложити до подій з останніх десятиліть. Головна основа остаєть ся одначе при всяких перемінах байки та сама.

Повисше згадав я, що старинний народній світогляд був відмінний від теперішнього. Чи можемо сказати, як він виглядав? Можемо, але для того мусимо перенести ся в ті далекі передісторичні часи, коли чоловік стояв іще на дуже примітивном степені культури. Такий примітивний, первістний чоловік переносив усі свої фізичні й умові прикмети на всю природу і на всі її прояви. На його погляд уся природа жила й думала так: як він. Він не добачував ніякої ріжницї між собою й звірами, хіба що до форми тіла та що до сили. Всі звірі, а навіть неодушевлені предмети, складали ся так, як він, із тіла й душі, так само думали, говорили й робили. Первістний чоловік не уважав себе зовсім паном сотворіня, що стоїть далеко висше від звірів, але навпаки добачував у звірах таємничі й загадкові істоти, які стояли часто висше від нього, а коли й низше, то все визначали ся людськими почуваннями. Він приписував звірам такі прикмети, які сам мав, і такі вчинки, яких сам довершував. Звірі буцім то були не тільки так само розумні, як він, а часто й розумнійші, що могли уділяти йому спасених

порад і виратовувати з прикрих ситуацій. Звірі, на його погляд, мають так, як чоловік, душу, думають, плачуть, сміють ся, віддають собі почеси, знають Бога і святих та святі монії, мають монастирі і духовників, сповідають ся, присягають, знають гріх, знають письмо і самі читають та пишуть, знають родинне й громадське житє, живють родинами, громадами та державами, вибирають вїйтів, начальників та царів, платять данину, ходять до ворожбитів і т. д. Всї осьтакі пережитки світогляду первісного чоловіка порозсипувані всюди по текстах байок, а зібрані разом, відтворюють нам його доволї докладно. Сей світогляд первісного чоловіка називаєть ся в науці анїмізмом. Анїмізм отже — се віра примітивного чоловіка в те, що вся природа одушевлена, та що всї звірі, а навіть мертві предмети, мають такі самі прикмети та почування, як чоловік.

Коли переглянемо уважно наші байки, побачимо, що не всї звірі, відомі народови, виступають у них, а з тих, що виступають, не всї рівномірно. Найсильнїше заступлені ссавці, доволї обемиста група оповідань про птахів, за те инші породи звірів представлені доволї скупо. Дикі звірі заступлені при тїм далеко сильнїше, як домашні. Найпопулярнїйший між усіма звірами безперечно лис, по нїм їде вовк, далї заяць, медвідь і — лев, хоч се екзотичний звір, незнаний з виду народови. Замїтне, що не подибуємо оповідань про таких звірів, як олень (серна), дик, борсук, куна, дикий кіт, видра, каян й ин. Можливо, що се тїлько припадок, що такі оповідання існують, а тїлько не попали під перо записувача. Се можливе тим бїльше, що згадки про деяких із тих звірів подибують ся. Маймо надїю, що отся книжечка дасть спонуку нашим інтелїгентам та молодїжи, що пробуває по селах, пошукати між народом за таким оповіданнями, списати їх та переслати до оголошеня друком¹⁾.

¹⁾ Всякі етнографїчні записи можна переслати на адресу підписаного або етнографїчної комісії Наукового

Що до форми байок, як і всяких народніх оповідань, то треба знати, що вона не стала, що все переміняєть ся і підлягає безнастанним флюктуаціям. Одна тільки тема полишаєть ся без зміни, а всякі подробиці, групуване, комбіноване, розвій подій, викінчене, полишені індивідуальности оповідача. Чим ліпший оповідач, тим красше передаєть народній твір, а нераз зрівнає його під артистичним оглядом із першорядним літературним твором. Злий оповідач не потрафить того, а що злих оповідачів багато, добрих натомість мало, то не диво, що по друкованих збірниках етнографічних матеріалів подибуємо багато такого, що пересічного читача відстрашує від них. Доброго оповідача можна порівнати з артистом малярем, а злого з малярем богомазом. Як тут штука не винна, що до неї присусіджують ся богомази, так і твори народньої літератури не відповідають за те, що їх обезображують злі оповідачі. Коли хочемо любити ся народніми творами, звертаймо ся до добрих оповідачів і тільки від них записуймо.

Як видно з отсеї книжечки, у нас не бракує байок і то гарно оповіджених так, що не потрібуємо за ними звертати ся до чужинців. А кому се цікаве, той може знайти їх іще більше в иншій моїй книжці²⁾.

Береги Долішні, 28. VII, 1917.

Володимир Гнатюк.

Товариства ім. Шевченка, Львів, ул. Чарнецького, ч. 24. Там можна засягати також порад і пояснень, потрібних для записів.

²⁾ Українські народні байки (звірниний епос). Т. I—II. Зібрав Володимир Гнатюк. (Етнографічний Збірник Наук. Тов. ім. Шевченка, Т. XXXVII—XXXVIII). Львів, 1916. Ціна 8 кор.

1. Звірі під панованєм льва.

Коли Адам був у раю, тоді всі звірі і птиці слухали його, а як вигнали Адама з раю, тоді всі звірі лишили ся без начальника, розбрили ся, куди хотіли, не бояли ся чоловіка, не слухали його, дивили ся на нього, як на нещасне сотворінє. Не стало межи звірами порядку, кождий жив по своїому, як кому захотіло ся. Сильні обижали слабших, заводили нелад. Важко стало жити безборонним звірам. Одного разу зібрали ся звірі на збори і почали радити між собою, кого вибрати царем, щоби був порядок та щоби був у них справедливий судія, якого всі бояли би ся і слухали. Та сим разом не вдало ся діла довести до кінця, бо не всі були на зборах; найбільших та найсильнїйших звірів не було зовсім. Тому зібрані постановили повідомити всіх, щоби зійшли ся на збори від малого до великого та полагодили справу.

В назначений день зібрала ся повна громада звірів. Прийшли всі до одного. Там був: Слонь, лев, тигр, бегемот, носоріг, медвідь, вовк, олень, верхоблюд, лис, заяць, дик, зебра, коза, вівця, кінь; корова, собака, кіт, тхїр, говрашок, щур, миш і инші звірі, які лише були тоді на світї. Либонь був і осел. Коли всі поставали

на своїх місцях, виступив на перед олень і почав говорити: Не погнівайте ся на нас, ясно-вельможні пани, дужі та міцні звірі, за те, що ми пікчемні звірята вас непокоїли. Ми задумали вибрати когонебудь із вас царем надо всіми звірами, щоби було кому давати нам пораду, судити нас по правді та всьому давати порядок.

Слонь обізвав ся: Добре ви пригадали, давно була пора установити межі звірами порядок і правдиві закони! — Подумавши трохи, почав слонь так далі говорити: Мої панове! Всякому з вас відомо, що Бог розгнівав ся на чоловіка і вигнав його з раю. Тепер він не має права командувати нами та орудувати іншими сотворінями. Перше ми мусіли слухати чоловіка і робили так, як він хотів, а тепер ми лишили ся самі, без начальника. Тому то треба вибрати когонебудь царем, щоби правив нами, давав усім порядок, не допускав грабованя й розбоїв та щоби правдиво судив усіх за всякі провини. Подумайте всі гарненько і скажіть, кого ви бажаєте мати царем. Можу і я стати царем, бо я найбільший з усіх і найсильнійший, а не хочете, як хочете, мені однаково, хоч і мене виберете.

Лев не виждавши слова громади, виступив на перед і сказав: Ні, панове, слоневи не підходить бути царем; він неповоротний, важкий, нездатний швидко бігати. Мені більше випадає бути царем, мене всі будуть слухати і поважати, я швидкий, моторний, вродливий і сила в мене дякувати Богу є.

А далі виступив на перед бегемот¹⁾ і каже: Ні, панове, так не годить ся. Кождий з нас бажає бути царем. Я також великий і силу маю, а що я не вродливий, се не повинно бути

¹⁾ Річний кінь.

Вискочила з гурту лисця, виступила на перед, штрикнула на гіляку й почала бесіду.

перешкодою. З лица води не пити, а найваж-
нійше — потрібна правда і розумний порядок.

Вискочила з гурту лисиця, виступила на
перед, штрикнула на гіляку й почала: Всякий
розуміє, що всі ви три надаєте ся на царів
і кожний з вас бажає бути царем. Та щоби
нікому з вас не було кривди і щоби обійти ся
без сварки та бійки, уладім красше тайне за-
сіданє і там усї громадою порішимо, кому з вас
бути царем. Будьте ви всі три кандидатами на
посаду царя. Ми відійдемо від вас трохи дальше
і там порадимо ся гуртом. На кого впаде біль-
шість голосів, той буде царем.

Всі одобрили промову лисиці, крикнули
славно і постановили зараз зробити тайне за-
сіданє. Всі звірі відійшли трохи далі і почали
радити. Слабші і безпомічні кричали: Нехай
буде слонь царем, він найрозумнійший з усіх
звірів на світі і він буде справедливійший від
усіх. — А сильні та моторні звірі намагали,
щоби льва вибрати царем. Вони кричали: Нехай
буде лев царем. Він моторнійший від слоня
і вродливійший від усіх, йому тільки й випадає
бути царем, — Інші домагали ся кинути жереб;
на кого впаде жереб, той буде царем.

Лисиці дуже не хотіло ся гнівити льва,
бо він просив її, щоби вона старала ся за нього,
а як не буде з ним руки держати, грозив ро-
зірвати її на куски. Лисиця старала ся всіми
силами переперти вибір льва на царя, бо трем-
тіла за свою власну шкіру. Вибігла на перед,
вискочила на пеньок, аби всім було видно,
і почала: Слухайте, панове, що я вам скажу.
Багато між вами є таких, котрі бажають, аби
царем був слонь. Правда, слонь розумний
і сильний, він крови не вживає і иншим не
дозволяє кровю жити ся. Та ви самі, панове,
поміркуйте, який з нього буде цар, коли він

неповоротний. Всі наші вороги будуть робити шкоди, розбивати ще гірше, як тепер, а його не будуть бояти ся, бо добре знають, що він не зможе їх покарати. Побіжить за ними, вони утечуть від нього. На мою думку красше всього — вибрати царем льва. Він розумний, дужий, моторний, зможе винуватих покарати і його всі будуть бояти ся. Хто прошкробає щось, то бісового батька утече від нього. Від догонить хоч кого.

Та воно так, — обізвав ся олень, — тільки так робити несправедливо. Красше най буде так, як покаже більшість голосів, а щоби не було ні на кого пені, то берім ся до голосованя.

Так буде добре! — крикнули остальні звірі. — Тільки як ми се уладимо?

Ось як, — обізвав ся олень. — Хто бажає, щоби царем був лев, той най кидає в отсе дупло по одному оріхови кожний, а хто бажає царем слоня, той най кидає жолуді.

Добре ти придумав! — крикнули всі; значить, так ми й зробимо.

Назбирали цілу купу жолудий та оріхів і змішали їх до купи. Лисиця стала на задні лапи і заявила: Ну, панове, тепер приступаймо до діла.

Почали всі по черзі підходити до купи жолудий та оріхів, кожний брав по одному зерну, яке кому подобало ся, і кидав у дупло. Хижі звірі, які любили кров, ті брали оріхи, а які живили ся овочами та травою, ті брали жолуді. Лисиця бачила, що на бік льва менше кидають, почала вертіти хвостом, підбігала до кожного і підморгувала, щоби брали оріхи; а коли підходили за жеребками малі звірки, лисиця шептала кожному до уха: Бери оріх, бо льва прогнівиш; він роздавить тебе як

жабу. Тай я розсерджу ся на тебе, не дам тобі просвітку! — Малі звірки бояли ся, аби не попали в опалу, вибирали оріхи. Сама лисиця замість одного оріха, зачерепила повну жменю і кинула в дупло так, що ніхто не міг завважати. Стали числити жеребки і показало ся рівне число оріхів і жолудий. Тоді виступив медвідь і каже: Ну, щож тепер будемо робити? Тут щось не так. Ану кидаймо на ново жеребки і придивляймо ся пильно, щоби хто не кинув більше, як треба, та щоби ніхто нікому не підшептував, що він має брати!

Лисиця вискочила на перед і почала казати: Ні, панове, кидати знов жеребки не випадає, а тепер зробимо ось що: Ходім до обох кандидатів і заявимо, що вони для нас оба однакові, а кому з них бути царем, ми щонебудь там пригадаємо і порадимо їм зробити, що буде треба.

Пішли вони усею громадою до кандидатів на царя і повідомили їх, що жеребків випало на обох порівно. Лисиця виступила в першу голову на перед і промовила: Ясновельможні панове! Громада намітила в царі котрогонебудь із вас, пана льва або пана слоня. Кинули ми жеребки, кому з вас бути царем, і коли перечислили їх, показало ся, що оба дістали ви по рівному. Тепер треба вигадати щонебудь инше. По мойому най буде так: Хто кого пережене, той буде царем. Попробуйте таки зараз побігти на в перегінки, хто окажеть ся швидший, той, значить, цар.

Слонь відмовив ся: Прудко бігати я не можу від природи. Менї здаєть ся, що цареві нема й чого прудко бігати. Потрібний порядок та розумна розправа і правдивий суд, а коли треба буде за ким побігти, то я прикажу, кому захочу.

Ну то нехай буде так: Хто з вас виспе підскочить, той буде царем.

Слонь знов сказав те саме: Ні, я скакати в гору не можу, бо я не легенький.

В такім разі най буде лев царем! — гукнули всі, хто бажав льва.

На те слонь відповів: Про мене однаково, але так буде несправедливо. Що лев може зробити, того я не можу, а що я можу, того лев не зробить. Коли вже так, нехай він зі мною побореть ся. Як лев поборе мене, тоді він буде царем.

Лисиця засумувала, але зараз придумала одну хитрість і сказала: Добре, най буде так, ми зведемо вас бороти ся, але тепер уже пізно, ми всі поморили ся та поголодніли. Най буде завтра, так у сніданкову пору. Тільки ви, панове, не приходіть рано ніхто дивити ся, як вони будуть бороти ся, бо ми будемо їм заваджати тай вони будуть отягати ся. Красше ми прийдемо трохи пізнійше тай побачимо, хто кого поборов.

Всі згодили ся. Настала ніч, слоневі захотіло ся спати. Пішов він до ліса, притулив ся до одного не дуже грубого дуба і заснув. А слоні сплять звичайно стоячи, обпершись об дерево. Як би слонь ляг боком, тоді сам не міг би підняти ся. Лисичка слідила здалека за слонем, де він спинить ся і коли побачила, що слонь уже кріпко заснув, побігла до льва і сказала: Ясновельможний пане! Ходімо швидко до слоня, бо він уже заснув. Щоби не гаяти дармо часу, будемо брати ся за діло.

А якже будемо брати ся до діла? — спитав лев. — Задушити слоня я не подолію, він проснеть ся і оборонить ся від мене.

Ні, я не про те, душити його не треба, але він має звичай, коли спить, опирати ся об дерево. Отже ми перегриземо дерево, дерево впаде і слонь із ним упаде, а ми тоді скажемо, що ти поборов слоня.

Добре ти пригадала, лисичко, тільки я сам не справлю ся до ранку перегризти дерево, зуби заболять. Піди ти, поклич іще кого на поміч.

Лисиця побігла і збрала дванацять штук вовків, миший, щурів, привела до слоня і вони почали гризти дуба. Гризли, гризли до самої зорі, а дуба ще багато оставало. Він уже трохи похилив ся, але ще не подавав ся, бо ще чимало оставало не перегризеної цівки. Що тут робити? Вже свитало, слонь міг проснути ся, а дуб іще не падав. Лисиця й сим разом придумала одну штучку. Покликала трьох медведів і каже: Слонь, наш будущий цар, надивав на отському дубі мід. Як він збирав ся спати, велів мені покликати вас, щоби ви дістали йому меду. Поки він пробудить ся, щоб мід був на поготові, інакше він покарає вас.

Що було медведям робити? Подрали ся на дуба всі три. А лисичка дивила ся в гору і кричала їм півголоском: Ви лїзьте он туди на той бік, показувала їм на воронячі гнізда, що чорвіли ся в тім боці, куди дуб похилив ся. Медведі видрапали ся на сам вершок дуба. Дуб не видержав, тріснув і упав. Слонь також упав на бік, а далі перевернув ся аж на хребет, задрав у гору ноги. Підняти ся сам ніяк не міг. А медведі як гепнули з дуба, аж кишки з них вискочили і дух вийшов.

Минула сніданкова пора, почали до них сходити ся всі звірі. Лев стояв біля слоня, що лежав, а лисиця трохи подальше вертіла хвостом. Коли зійшли ся всі звірі, лисиця про-

мовила: Дивіть ся, панове, який сильний наш цар, слоня поборов! Слонь хотів задержати ся за дуба, але він і дуба разом із ним звалив. Який уже дуб кріпкий, а й він не видержав, зломив ся. Три медведі хотіли обстати за слонем, та лев як швирнув їх від себе, аж кишки з них вискочили. Дивіть ся, онде вони бідолахи валяють ся.

Всі звірі затремтіли від страху і закричали в один голос: Лев най буде наш цар! — Від тоді всі звірі стали бояти ся льва і почитати його за царя. Коли лев тепер заричить у лісі, всі звірі тремтять.

Скоро лев став царем, видав маніфест, де було сказано так: Ми цар дрімучих лісів, король дубров і гаїв, великий князь степів, повеліваємо всім своїм підвласним жити правдиво, мирно, чужого не брати, слабшого, безвинного не драти, старших почитати і поважати. Хто буде жити по правді і за другими буде замічати грішки та доносити мені, тому буде нагорода...

Для помочи слідити за порядком назначив лев собі міністрів. Тигра назначив лісним міністром, вовка луговим, а лисицю полевим. Міністри подякувавши цареві за відзначенє, розійшли ся кождий на свою посаду. Остальні звірі нераз шептали поміж собою: Що за причина, що вовк і лисиця достукали ся такої чести? Ніби то й красні в від них звірі, а бач, не попали в міністри.

Каже олень: Та тут, панове, діло не чисте. Правдою і чесним поведенєм ніколи не достукаеш ся уваги царя. Я помітив від разу, що лев поборов слоня не зпроста, а тут була якась хитрість. Звичайно лисиця до хитрощів здатна так, що вона щонебудь таке вигадала, а вовки мабуть помагали їм. через те саме вони попали в милость у льва. Інше діло тигра. Він дужий

звір, йому личить бути великим начальником. А тут іще й те: Обминути тигра просто не випадало. Він міг розгнівати ся на льва і робити йому пакости в ділах, бо у тигра сила не далеко утекла від львиної.

Та я й сам так думав, — обізвав ся медвідь. — Видно, що вони зхитрили, обциганили слоня і моїх трьох братчиків занастили тоді. Я так думаю, що вовки гризли того дуба, об який слонь обпирав ся сонний. А трьох медведів вони обдурили, заставили вилізти на дуба, щоби скорше його зломити. Через те й положили вони свої буйні голови.

Так воно й є, — гукнули інші.

Дивлять ся, а неподалеки них біжить лисичка. Всі припишкли: Цсс! Мовчіть, бо як почує, біда буде. Всіх нас заженуть туди, де Макар телят не пасе.

Лисиця приблизила ся до них, усі їй низько вклонили ся. Вона пристанула й питає: А чого ви тут збили ся в купу? Чи не заговор який робите?

Боже нас борони, ми зійшли ся побалати про вчорашній радісний для нас день. Ми всі радіємо, що Господь післав нам такого царя і умних правдивих міністрів.

А, як що так, то се нічого. А все таки на другий раз не смійте збирати ся до купи. Ніяких тайних зборищ по закону робити не вільно. Хочете зборів, маєте повідомити про се наперед власті.

Після того всі звірі старали ся жити кождий для себе осібно. Усі звірі, що жили ся ростинами, жили мирно, правдиво, а хижакі шкодили їм обижали слабших. А щоби перед царем і перед законами бути правими, старали ся вигорожувати себе, що вони робили шкоду не зі своєї причини і не зі своєї охоти, а з обо-

в'язку служби. Коли цар пічне допитувати ся: За що задрав зайця, або ще кого небудь, то виновний відбріхував ся, що він задрав його за те, що заяць глузував із царя або підмовляв навіть інших убити царя! Цар вірив міністрам і давав їм за се нагороди, за їх вірну службу. Зпершу хижаки придержували ся законів, а далі голод приневолював їх обходити закони. Кождий придумував собі жити так, як йому бажало ся. Свою вину вони звертали на слабших, або на своїх противників. Хижаки думали собі так: Що з того, що я буду жити по закону? Його скоро можна стоптати. Красше я буду закон обходити. Жити по правді, значить, із голоду здохнути. Нікого не обиждати, значить, не їсти скоромнини, не їсти ж скоромнини, треба здохнути з голоду. Якже я буду обходити закони, буду дерти, кого попаду, буду ситий, здоровий, задоволений, і ніхто про те не буде знати. А хочби що й дійшло до слухів царя, я відбрешу ся, скажу, що той і той не слухав і підмовляв інших звірів до бунту. Цар мені повірить, і я буду правий. Всі хижаки так думали і так робили і тепер так роблять.

Набридло лисови бути полевим міністром, бо там крім миший та деяких інших дрібних звірків, не доводило ся нічого їсти, а його кортіло посмакувати курятинки та гусятинки. Пішов лис до царя і каже: Ваше величество! Позвольте мені завідувати курниками та стерегти курий від ворогів.

А при чім же тут кури? — каже цар. — Нам не дано права володіти птицями, у птиць є свій цар.

Та я клопочу ся не курми, а хочу укоротити надужитя наших звірків.

А якіж вони надужитя чинють?

Тхорі і шурі душать кури і малі курята та псують їх без жалю. Мені жалував ся когут і просив, щоб я вам розповів. А то, каже, всі з вас глузують, що не даєте порядку, дозволяєте таким плюгавим звіркам робити шкоду в иншій царстві.

Лев повірив лисови і від того дня настановив його контрольором над курниками.

Лис зрадів, помчав до села. Діждавши пізної пори, почав провірювати курники. Таким чином він що дня уминав по дві-три курки. Одного разу чоловік підсів на лиса і застукав його в курнику. Тільки лис пошав ся за курми, а чоловік схопив його за хвіст і нуж бухати бичем по ребрах! Так лиса угостив, що він ледви був живий. А далі привязав до хвоста мотузок і повісив лиса на плоті, бояв ся, щоб він до ранку не віджив і не втік. Чоловік пішов спати, а лис відійшов, почав думати, якби йому викрутити ся з біди. Пручав ся, пручав ся, ніяк не міг відірвати ся. Кілька разів пробував понатужити ся, аби перервати мотузок, але не міг, бо був дуже кріпкий. Тоді він порішив позбути ся свого хвоста, аби лише самому бути живим. Хоч і болючо було, почав перегризати свій хвіст. Відгриз хвіст і втік.

Вибіг лис на поле й думає: Що мені тепер робити? Як я покажу ся до своїх підвласних? Вони мене не пізнають і не будуть слухати. До підвласних іще не так страшно показати ся, вони в очи глузувати з мене не посміють, а поза очи нехай собі балакають, що хочуть, а ось як я до царя покажу ся, що йому буду казати, як питає про хвіст? Стидно бути міністром без хвоста. Ех, красше б він мене убив до смерті! Ну, та тепер не вернути вже того, що проминуло. Хоч сором, хоч два, а треба

якось віку доживати. Поки хвіст загоїть ся, піду до заяця в хату, полежу там.

Підійшов до заяцевої хатки і каже: Пусти мене, зайчику, переночувати. Я тобі стану колісь у пригоді.

Ні, не пущу, каже заяць. У мене тісно, малі діточки.

А я тобі кажу: Відчиняй! Ти знаєш, хто я? Я полевий міністер і контрольор домашніх птиць, був на селі у державних справах.

Заяць налякав ся, відчинив. Лис увійшов у заячу хатку і ляг на м'яжке ліжко, а зайченятка скопирнув геть. Заяць промовчав, бо якже можна гнівити міністра? Побіг зайчик добувати діточкам корму, а лис тим часом захотів їсти. Схопив одно зайченя і зів. Приходить зайчик погодувати діти, дивить ся, вже одного зайченятка нема. Заяць питає: Ваше степенство, а деж моє зайченя? Одного нема.

Як ти смієш питати мене про свої діти? Чи я тобі нянька до них, чи що? Ти наплодив їх тут цілу сотню, а я буду що хвилини перечислювати, чи всі вони, чи не всі? Коли хочеш жити на світі, поводи ся зі мною ласкаво, а ні, то живо попадеш до царя в лапи.

Заяць вийшов з хати, заплакав і знов побіг добувати корму діточкам. Вернув до дому, дивить ся, нема знов одного зайченятка. Заяць не став уже нічого казати. Погодував остальні діти, а сам вийшов із хати і плаче.

Біг біля нього другий заяць. Побачивши земляка, спинив ся і питає: Чого ти, братчику, плачеш?

Та як мені не плакати? Зайшов до мене в хату наш міністер, стісняє мене, поїдає мої діти і не смій йому слова сказати, грозить смертю, каже: Донесу цареві, а він і тебе зїсть!

А ти, братчику, подай жалобу цареві. Як же так? Повинна ж бути правда на світі. Хоч він і міністер, але повинен перед законом відповісти за душоубство.

Ех, брате, брате! Куди там нашому братови поткнутися? Однаково наша жалоба не дійде до царя. Там переловлять її придворні підлизники і напалють нею в печі. Там усі урядники з нашим міністром за пана брата. Хібаж вони захочуть топити свого приятеля? За нього всі заступлять ся і його оправдають, а за мене нещасного сіромаху ніхто й слова не промовить.

А ти біжи сам просто до царя і внеси жалобу.

Балакавш ти, брате, Бог знає що. Та хібаж там мене допустять до царя? Я й до двора близько не доберу ся, там мене витовчуть у шню, скажуть: Жалуй ся по начальству! А по начальству жалувати ся, звісно, хто буде правий.

Та се так, братчику, їм усе можна, а нам хоч із моста та в воду. Друть нас кругом і жалувати ся не смій, бо однаково з правого зроблять винуватим.

Побалакали заяці і розійшли ся. Обижений заячик прибіг до своєї хатки, заглянув у середину, а там уже нема ні одного зайченятка. Зайчик не хотів показувати ся на очі міністра, бояв ся заходити в хату, вернув ся в поле, сів під копичку і гірко заплакав.

Біг туди вовк, побачив заяця, спинив ся і питає: Чого ти, зайчику, плачеш?

Та якже мені не плакати? Заліз лиє у мою хату, поїв усі мої діти, а тепер прийшла черга на мене, бою ся показувати ся до дому.

Не жури ся, зайчику, я його вижену. Ходімо зараз.

Пішли вони до хати. Вовк підійшов до дверей і каже: Хто ти такий, виходи з хати!

Я полевий міністер. Хто сміє мені грубити?

А, се ти, лиску. Сидно, братчику, обижати слабих, нещасних звірків. Я також міністер, луговий, прошу тебе ослобонити хатку бідного зайчика, інакше я піду до царя і розповім йому про твої злі вчинки. Цар тебе, думаю, не погладить по головці.

Не твоє діло, вовче, мішати ся в мої порядки. Ти порядкуй у своїм міністерстві, а я буду у своїм.

Вовк піймавши облизня, розгніваний пішов до царя. Прийшов до льва і каже: Ваше велицтво! Маю честь висловити вам ось що. Лис, полевий міністер, грабує, не виповняє вашого казу, по дворах псує курий; замість оберігати їх від дрібних звірків, він сам пожирає їх. Погладто обидив заяця, поїв його діти і жиє в його хаті, мало що самого заяця не зів. Я просив його ослобонити заячу хату, а він сказав, що се не моє діло. Каже: Що хочу, те й роблю, нікому до того нема діла.

Лев поручив вовкови післати оленя з указом до лиса, щоби він зараз явив ся до царя на розправу. Лис одержавши указ, задумав ся, почав думати, як відбрехати ся. Надумавши все, що було треба, пішов до царя. Повідомили царя, що прийшов полевий міністер. Лев велів пустити його в кімнати. Тільки лис на двері, лев грізно спитав його: Що ти там твориш за непорядки? Як ти смів так немилосердно обидити заяця? Або на що ти псуєш кури, а вину впихаєш на малих звірків?

Лис бачить, що лев не жартує з ним, припав на вколінки, повісив низько голову

й каже: Ваше величество! Не веліть казнити, дозвольте слово промовити!

Кажі.

Ваше величество! Я добре знаю, що на мене зі злости наговорив вовк, а як сказати правду, вовк сам кругом виновен. Не я, але він поїв зайченята. Я заступився за заяця, а він і мені хвіст відгриз і мало мене не задушив. Я ледви втік. Ось звольте подивитися, як він мене обезчестив, відгриз хвіст до насади. А тепер, бач, свою вину звертає на мене. Я й без того обижений!

Лев подумав трохи і каже: Ну, ти правий, тільки міністром полевим не будеш. Останешся у мене при дворі за начальника охоронної дружини, а вовка я покараю.

Лев післав гонця за вовком, а сам почав обдумувати діло. Хто з них правий, хто винуватий, дуже трудно розібрати. Можна думати, що обидва брешуть: А кого з них лишити живим, треба подумати. Гемонський лис хитрий, він мабуть наробив шкоди, та карати його якось не з руки, бо він мене своєю хитрістю посадив на царство. А вовк що, він хоч і не магав перегризати дуба, та то не дуже велика штука. Гризти всякий дурак зумів. Тому доведеться вовка задрати. Оставити обох живими, не підходить діло...

Привели вовка до царя. Лев не став і розмовляти з ним. Схопив вовка у свої лапи і задушив його. Довідалися вовки, що лев покарав смертю невинного лугового міністра, почали радити ся, як і чим віддячити ся лисам тай самому цареві. Почали вовки збирати ся в купи. Кілька табунів розбігло ся по всіх полях, по долинах і ярах, нападали на лисичі хати, розвалювали їх, душили старих і малих. А дванадцять штук вовків пішло на розвідки до царського

двора. Виглядали зза корчів, де саме сидить цар і що він робить. А найбільше всього вони придивлялися ся пильно, де там обертаєть ся лис.

Лис завваживши вовків, від разу догадав ся, з якої причини вони никають біля царських палат. Видно було, що вовки не даром тягали ся цілими табунами. Лис не довго думавши, підійшов до льва і каже: Ваше величество! Я дізнав ся, що вовки хочуть мене убити і вас також хочуть позбавити життя.

Ну, се дурне, куди їм грішним? Я як розверну ся, то всіх вовків пороздавлюю як жаби.

Се правда, ваше величество, самі вовки вам нічого не вдіють, але вони умудрять ся запросити когось до помочи. Слонь на ваше величество незадоволений, може стати на бік вовків. Чого доброго і тигрів зібють із пантелику, підмовляють на свою сторону, а тоді нам круто прийдець ся. Тому поки вони не підмовили слоня та тигрів, дайте указ, щоб тигри всіх вовків розігнали і щоб не допускали їх збирати ся в купи.

Лев митю написав указ і відіслав його до тигрів, щоб вони зараз розігнали вовків. Тигри як рушили на вовків, розігнали їх далеко, далеко і гарненьхо їх сколошматили, чимало пороздирали на куски, інших понівечили, а остальні повтікали, куди який попав. Від того часу вовки закинули думку — позбавити життя царя і лиса. Всі мають злобу на льва й на лиса, тільки подушити їх ніхто не відважуєть ся. Боять ся!

12.246

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

2. Як лев утонув у студни.

Давно, дуже давно тому назад, у брянських лісах появил ся лев та такий величезний і грізний, що, бувало, як заричить, то всі звірі тремтять як осикове листє. Лев як побіжить, бувало, на здобичу, то всіх, хтоб йому не попав ся по дорозі, розривав на кусники і кидав. Наскочить на стадо диких свиний і всіх подушить, мало яка втече від нього, хоч собі для їди брав тільки одну. Звірі з переполоху не знали, що мають робити. Зібрали громаду і почали радити ся. Виступив медвідь і каже: Знаєте що, панове? Лев що дня задерає нас не менше як по десять штук, деколи і двацять штук перепсує, а зїдає мало, одну або дві штуки, не більше; остальні гинуть даром, бо лев кожного разу береть ся за свіжину, вчорашнього не хоче їсти. Тому зробімо так, щоб він поїдав нас що дня по одному або по два, одним словом щоб він нас душив стілько, скілько потрібує для їди, а даремно щоб не занашав звірів.

Піди, попробуй побалакати з ним! — обїзвав ся вовк. — Він на наші слова ніякіської уваги не схоче звернути. Всіх наших послів пороздирав на куски і тим справа скінчить ся.

А все таки спробуймо, що вийде з того! — відповів медвідь.

Тільки кого би нам вислати до нього?

Йди ти, медведю, — сказав вовк. — Ти більший від усіх і сильнійший.

Куди там моя сила годить ся! Однаково я його не переможу, як він кинець ся на мене так, що моя сила тут ні при чім. Ліпше ти, вовче, йди, ти неначе меткійший від мене.

Що з того, що я меткійший? Хиба ти думаєш, що я всію утекти від нього, коли

він кинець ся доганяти мене? Тут треба вигадати щось инше, а сила наша і моторність не допоможе.

Виступив олень і каже: Знаєте що, панове? Тут треба знати, як підступити до льва і від чого починати розмову, щоби він відразу не розгнівав ся.

В такім разі йди ти, оленю, коли ти такий розумний.

Я сам за сю справу не беру ся, тільки кажу, що з царем балакати так просто не можна, бо то не з своїм братом. Треба знати, як до нього підійти.

А когоч ми повинні на твою думку вислати?

По моїй думці вишлім лисицю. Вона здатна до хитрощів і зуміє підлестити ся львови та розповідь йому, в чім діло.

Добре ти кажеш! — гукнули всі звірі. — Лисиця зуміє підійти до льва.

Прикликали лисицю і медвідь так сказав до неї: Лисичко! Припала на тебе черга піти до царя та поговорити з ним, чи не згодить ся він, щоб ми йому самі доставляли їду, бо бачиш, що він нас переводить даром безмежне число.

А щож, хиба я у Бога теля зіла, чи що? Нехай іде хтонебудь инший. Коли ніхто не хоче добровільно йти, то поміряймо ся, на кого випадє йти, най іде без опору.

Ні, лисичко, з того ніщо не вийде. Коли припаде йти такому, що не зуміє слова промовити, то що з того буде? Він там із переляку наварнякає такого, що лев замість милости ще дужше розгніваєть ся на нас. Громада постановила тебе, лисичко, вислати, а не хочеш, то зараз тут буде тобі смерть, розірвемо тебе на кусочки.

Лисиця посумніла, не знала, що їй робити. Не піти — біда, і піти також не мід. Думала, думала, а далі каже: Ну, панове, піду, попробую щастя. Видно моя доля така. Тільки з голими руками я не згоджу ся йти, давайте мені когонебудь на гостинець цареві.

Та бери трьох заяців.

Пішла лисиця похнюпивши голову, повела й заяців за собою. Дорогою вона перебирала всі хитрощі, все прилажувала, що ближше підійде до діла. Лисиці душа вступила в цяти, а йти треба було. Коли вона почала підближати ся до льва, він вийшов зі своєї палати, настобурчив гриву, вискалив зуби і закивав хвостом. Лев здивував ся, що такі малі звірки йдуть сміло до нього. Він не кидав ся на них, дожидав, що дальше буде. Лисиця підблизила ся на кілька кроків до льва, поклонила ся низько і почала: Ваше величество! Не веліть мене казнити, веліть слово промовити!

Говори, я послухаю.

Громада звірів припоручила мені піднести вашому величеству хліб-сіть. Ось вашій милости прислали трьох заяців і просили всі гуртом, як буде ваша ласка, не прогнівати ся на нас. Ми хочемо тепер самі що дня доставляти вам їду. Скільки ви зволите приказати, стілько ми будемо приносити. Громада звірів, поважаючи вас, уважала вигіднішим установаити такий порядок. Нам, кажуть, совісно супроти царя, що він сам собі мусить добувати їду. По причині сього ми збирали громаду і порішили дати спокій вашим ніжкам.

Добре ви вигадали, хлопці! Для мене так буде красше і для вас добре, бо у мене, знаєте, така погана натура, що як піду на здобичу, то не стілько зїм, що подушу. А так буде для вас спокійно і для мене.

А по кількож звірів прикажете приносити що дня і в яку пору дня зволите обідати?

Звірів посилайте до мене раз у день, в полудне. Їди мені багато не треба; я що дня з'їдаю не більше як два заяці, а вовка або кабана вистане на два дни. А як забажаю коли більше з'їсти, тоді я вам скажу.

Лисиця поклонила ся низько львови і побігла до громади.

Прибігла туди, звірі всі були в зборі, ждали лисиці з нетерплячкою. Кождий хотів швидко дізнати ся, як покінчить ся справа. Лисиця прибігла і каже: Ну, панове, наше діло в шапці. Лев згодив ся, щоб ми доставляли йому їду, тепер він не буде нас без потреби душити.

Всі врадували ся, що їм буде спокійнійше жити. А всеж таки журба не відкачувала ся далеко від серця. В кожного холонула душа, як згадував про те, що нині-завтра прийде черга йти львови в лапи. Стали вони думати та гадати, кого післати завтра цареві на обід. Медвідь каже: Возьмім палицю, поміряймо ся на неї, чий буде верх, той має йти до льва!

А вовк каже: Ні, так не йде. Випаде черга на тебе або на мене і ми мусимо йти, а які-небудь нікчемні звірки, що й самі себе лякають ся, будуть жити. Так не справедливо. Красше постановім так, щоби до льва йшли ті, в кого нема хвоста. А коли лев переведе всіх куцих, тоді по черзі будуть йти довгохвості.

Е, вовче, я на се не годжу ся, — обізвав ся медвідь, — бо я також куций і олень куций, він теж проти сього буде. Красше нехай ідуть перше хвостаті, а потому куці.

Тоді обізвала ся лисиця: Панове! Аби не було обиди єї для одних, ві для других, постановім так: Най ідуть до льва такі звірі, що неспосібні до роботи, старі, які вже нажили ся

на світі, яким пора гинути й ті, у яких нема хвоста не з природи, але з якоїнебудь причини; також: сліпі, криві, безногі, або підстрілені ловцями.

Так буде добре, — обізвав ся медвідь; здоровим, молодим і нескаліченим лише пожити, а старим і калікам однаково треба здихати не нині, то завтра.

На се пристали всі. Що дня вибрани бракованих звірів і послали до царя.

Проїшов тиждень, пройшов другий, перевели всю каліч, остали ся тільки здорові та молоді. Що оставало ся робити? З власної охоти ніхто не хотів іти на певну смерть. Кождому хотіло ся жити і кожний тремтів за свою шкіру. Випадало знов збирати громаду. Зійшли ся всі звірі і почали турбувати ся: Щож ми тепер будемо робити, панове? Всіх калік ми перевели, тепер хіба кидаймо жеребки, кому випаде йти до царя.

А лисиця каже: Та ще, панове, буде на те пора, коли кидати жеребки, а тепер кінчим переводити всіх калік.

Яких калік? — спитали інші звірі.

А хібаж ви не бачите, що у заяців задні ноги в двоє довші від передніх та що вони не можуть ходити так, як усі звірі ходять, але волочуть ногами, підкидають їх разом з задком? Хібаж по вашому се не каліки?

Та се правда, — обізували ся інші звірі, — значить, нехай ідуть заяці до царя.

Заяці відмовляли ся, що у них такі ноги з природи, так їм Бог дав. Та куди там, звірі й слухати не хотіли. Загрозили заяцям: Не підете до царя, то ми самі пороздираємо вас.

Заяцям хоч і не хотіло ся йти на очевидну смерть, та мусіли, не було де діти ся. Однаково їм було погібати чи тут, чи у царя.

Проїшов місяць, чи півтора, лев перевів усіх заяців, уже не було його посилати до нього на їду. Зібрали ся знов звірі і постановили посилати до царя таких, що мають найдовші уха. Почали приглядати ся, у кого найдовші уха. Уже прилагодили ся міряти паличкою, у кого довші уха, а далі згадали про осла: Чого ми будемо дармо тратити час? Хібаж ви забули про осла? У нього найдовші уха з усіх звірів, на нього черга йти до царя.

Де він? Давайте його зараз сюди!

Відшукали осла і привели його у громаду. Медвідь каже: Ну, осла, громада постановила йти до царя тим, у кого найдовші уха, а що від твоїх ух нема ні в кого довших, то твоя черга йти до нього.

Осел зі страху аж затремтів, а потому сказав: Що се ви, панове громадо, вигадали, хібаж так можна? Таж так несправедливо буде. Найкрасше киньмо жеребки, як випадє на мене черга йти, тоді піду, а так я не піду.

Ти осла не патякай, як громада постановила, так має бути.

Чому ж ви, панове, не по правді судите? Ви перше переведіть калік, а потім най уже буде моя черга.

А де ти бачиш калік?

Хібаж ви не бачите, що у лисиці хвіст обідраний.

Всі кинули ся до лисиці дивити ся на хвіст. Справді, на кінці хвоста була лисина завбільшки курячого яйця. Тоді медвідь каже: Ну, лисичко, тепер іди ти до льва.

Щож ви робите, панове? Порішили, що має йти осел, а тепер зміняєте своє слово, хочете мене пігнати.

Таж ти скалічена, ти повинна йти без надумки, а тимчасом отягаєш ся.

Деж я скалічена?

А отсе що на хвості? У тебеж хвіст обідраний.

Ні, у мене все в порядку. То з роду в мене лисинка.

Все одно, що там не було би, а у тебе не все в порядку, тобі черга йти до льва.

Як вам не гріх, панове, мене посилати? Я ж виходила у льва, аби він не душив вас без розбору, а ви тепер пхаєте мене в загибель.

А щож ми маємо робити? — обізвали ся звірі; — колись і нам усім доведеть ся погибати. Іди, лисичко, не однаково тобі гинути нині чи завтра?

Не хотіло ся лисичці йти на очевидну смерть, але треба було, бо однаково було їй гинути. Не піде до льва, то й тут розірвуть її на куснички за непослушність. Пішла лисиця похнюпивши в долину голову.

Тепер вона подумала собі: Чого я дурна ходила просити льва на свою голову? Я ж могла жити так, щоб мене лев не подибав, а тепер по неволі припадає самій до нього йти. Тоді хоч би я й попала ся йому на очи, то згнулаб в одну хвилину, не встигла би й страху набрати ся, а тепер припадає томити ся, боліти душею цілого пів дня, поки дійду до нього та поки задушить мене. Красше б на світ не родити ся або зараз же крізь землю провалити ся, щоб не терпіти такої муки.

Лисиця не бігла до льва, але ледви йшла, переступала з ноги на ногу і все думала, якби їй спасти ся від смерти. Довго вона никала по лісі, бояла ся підходити до льва. То в один кінець поверне, то у другий, і все думає, якби обдурити льва, бо очевидна смерть була страшна. Нараз опинила ся вона над глибокою студнею. Стала на хвильку і подумала: Красше я утоплю

ся, ніж маю живцем віддавати ся в зуби паскудного кровопийця. Тут я відразу втону, захлисну ся і без болю загину, а там мусіла би терпіти довгу муку, поки він мене розідре!

Підійшла лисиця до студні, обійшла кругом, понюхала, заглянула у студню, а там вода далеко, далеко. Придивила ся, а там також лисиця споглядає на неї. Вона зразу не здогадала ся, що то її власний образ. Кивнула головою і та кивнула. Вона язик висолопила і та висолопила язик. Ех, таж се мій образ. Не даром кажуть: Подиви ся в воду на свою вроду! Попробую я одурити льва. Коли він сього не знає, то я піймаю його на удочку.

Від студні звернула ся лисиця просто до льва. Вона повеселійшала трохи і пішла швиденько, бо було вже під вечер. Стала лисиця підближати ся до царських палат, а лев заричав грізно: Що се, ви смієте ся з мене, чи що? Хочете мене голодом заморити? Я зробив вам ласку, перестав роздирати вас без потреби, а ви так мені відплачуєте ся, що знати мене не хочете! Мені не тяжко пробігти по лісі і всіх вас пороздирати на куснички.

Лисиця поклонила ся низько і каже: Ваше величство! Се не моя вина і звірі тут нічого не винні. Послухайте, я оповім вам, з якої причини я забавила ся. Звірі післали нас аж троє, мене і двох заяців — іще раненько. Ми йшли до вашого величства швиденько. Перейшов нас якийсь звір, подібний до вашого величства і питає: Куди ви йдете? — А я кажу: Ідемо до царя, нас післали звірі, щоби він нашим мясом пообідав. — А звір той як закричав на нас: Який там може бути цар? Я цар, мене повинні всі слухати. Я вас не пущу, ви мої. — А я почала просити його: Як жеж так можна? Він дожидає нас, він сьогодні іменинник,

не випадає оставити його голодним. Він розгнівається на нас і всіх подушить. — А він каже: Яке мені діло до того, що він іменинник? Я й його зїм, як захочу. — Я довго умоляла його, щоб він пустив мене, ледви відпросила ся. — Лев розярив ся, забув про те, що він голодний, грізно спитав: Де той звірюка живе? — Та він живе онтам у камінній палаті. — Лев схопив ся та як заричав, аж луна по лісі розлягла ся, неначе у другім кінці ліса другий лев заричав. Лисиця каже: Ваше величество! Чуєте, як він заричав? То він так дразнить вас. Лев іще дужше розлютив ся: Та я його поганця на кусники розідрю! Як він сміє перечити мені? Се мій ліс. Ходім швидше туди, покажи мені, де саме він живе. — Лисиця повела льва до тої студні.

Підійшли вони до студні, лев питає: Де він, покажи мені!

Лисиця каже: Він тут, ось у сій камінній палаті. Я бою ся близько підходити, бо він мене зїсть. Ви самі подивіть ся.

Лев підійшов, глянув у студню, там дивить ся на нього лев. Він вискалив зуби і лев у студні вискалив зуби. Лев тоді ще дужше заричав і просто з розгону скочив у студню. Стіни були цементові і далеко одна від другої так, що видістати ся звідти ніяк не можна було, не було за що вчіпити ся. Лев бовтав ся в воді, поки не захлиснув ся. Лисиця ждала, поки лев не утонув, по чім швидко побігла до звірів.

До звірів зближала ся лисиця така весела, що звірі від разу пізнали, що вона несе якусь радісну вістку, а деякі з них подумали, що лисиця піддобрила ся до льва і випросила ся, аби він ніколи не їв її. Підійшла до них, звірі

Лев тоді ще дужше заричав і просто з розгону
скочив у студню.

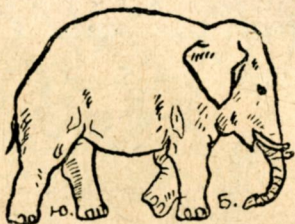
спитали: Ну щож, ти була у льва, чи ти зовсім
не ходила до нього?

Ходила, тепер льва поминайте, як звали.
Він утонув, я його обдурила.

Як обдурила?

Вона розповіла все, як було. Звірі з ра-
дости аж підскакували. Не можна було й пером
описати їх радости. Тільки не на дуже довго
звірі освободили ся від ворога. Пан, що жив
неподалеко від ліса, довідав ся, що льва нема,
почав забігати в ліс із ловцями і часто робив
облаву на звірів. Раз підійшов до студні,
а в ній лев уже завопав ся, здалеку чутно.
Пан казав очистити студню і виганяти на ново
худобу в ліс на пасовиско.

Звірі знов засумували. Нераз говорили між собою: Коли вже ми будемо жити спокійно? Лев був живий, жило ся гірко, а тепер також не мід нам. Поки був лев живий, чоловік бояв ся показувати ся в ліс, а тепер, як не стало льва, чоловік почав доскулювати нам. Було би гарно, як би лев був живий та нас не тикав!

3. Хорий лев.

Один лев на старість так розлїнивїв, що не хотїло ся йому ходити добувати собі поживу, а щоби не здохнути з голоду, він постановив обдурити пїдвладних йому звірів. Прикликав до себе вовка, лисицю, собаку й каже: Знаєте що, хлопці? Добуваймо собі всї гуртом поживу, тоді ми ніколи не будемо сидїти голодні. Один не добуде їжі, другий не добуде, а два инші роздобудуть і буде нам чим поживити ся. Хто що принесе, все будемо ділити порівно.

Всї згодили ся на таку умову.

На другий день пішли всї на роздобутки, а лев остав ся дома. Лисиця доглянула осла і почала за ним слїдити, а що вона сама не змогла би його побідити, пїдмовила вовка й собаку, щоб вони засїли в корчах. Лисиця пїдійшла

до осла і каже: Чого ти тут тиняєш ся? Тут нема корму, самий бурян. Он там недалеко є полянка, там така трава, як гай, пирий та всякі пахучі трави, там корму не переїсти!

Осел послухав лисицю, пішов до тої полянки. А вовк та собака як вискочили зза корчів та до осла! Собака вхопила осла за хвіст, а вовк вхопив зубами за горло і почав гризти. Осел зразу кинув ся був утікати, проволік за собою вовка й собаку з десять сяжнів, а далі впав, кров із нього сплила і він здох, бо горло було цілком перегризене. Тоді вовк, лисиця і собака гуртом почіпали ся і поволікли осла до льва на поділ.

Лев подивив ся на добичу, подобала ся йому. Тоді він каже: Тепер я буду ділити. Обидва задні плічка мої, груднина також мені належить, бо я старший від вас усіх. Хребет і ребра я люблю, тому нікому не відступлю. Голови й ніг не рушайте, я оставлю собі, бо давно студенцю не їв.

А собака тоді каже: Ваше степенство! А щож нам тоді зістанеть ся?

Мовчи, не гавкай. Ось диви ся, ще вам мало? Кишки, кендюх, копита, хвіст і всі ваші тельбухи будуть. Дивіть ся, який у нього живіт великий! Чого вам ще треба?

Всі замовкли, язик прикусили, бояли ся, щоб не розгнівати льва.

На другий день вовк, лисиця й собака знов пішли на роздобутки. Відійшли від льва зо двоє гін, тоді лисиця стала казати: Знаєте що, братчики? Віддячмо ся ми львови. Що він з нас смієть ся? Ми будемо поживу доставляти, а він буде лежати і сам усе їсти? Так не повинно бути.

А якже ми йому віддячимо ся? — обізвав ся вовк. — Миж його не подужаємо.

Лев подивив ся на добиччу і сказав: Тепер я буду ділити.

Та нам не треба з ним бороти ся, ми можемо його голодом заморити.

А якже ми його заморимо? — спитав знов вовк.

Та як? Підемо геть від нього і більше не вернемо ся тай нічого не понесемо йому. А щоби він сам нічого не зловив, то ми ходім зараз, накажім усім звірам, щоби тікали з ліса геть далеко. Скажемо, що лев сказив ся і хоче всіх пороздирати. А по тижни довідаємо ся, чи він живий, чи здох.

Розбігли ся вони по лісі і кричали всім: Утікайте, братчики, з ліса, лев здурів, усіх пороздирає!

Всі звірі і звірки покинули ліс та поховали ся по ярах і кручах. Вовк, лисиця й собака також не показували ся в лісі цілий тиждень.

Лев ждав, ждав, поки принесуть йому їжу, аж у животі стало бурчати, а самому всеж таки не хотіло ся йти на роздобутки, бо мав надію, що йому скоро принесуть. Діждав ся до того, що не годен був уже ходити. Тут він зі злости не знав, що має робити. Зуби сталив на вовка, лисицю й собаку, думаючи собі: Най вони тільки прийдуть, покажу я їм, як мене голодом морити. Не принесуть нічого, то я їх самих поім!

І так він лютив ся, лютив ся, поки не звалив ся на бік і ноги витяг, почав здихати.

Вовк, собака й лисиця підкрали ся ближше до льва, побачили, що він уже здихає і знов почали скликувати всіх звірів, доглядати смерти льва. Назбігала ся тьма тьмуца звірів. Був там медвідь, вовк, лисиця, собака, осел, олень, дик і інші звірі. Не втерпів піти хоч одним оком глянути й заяць. Всі насмівали ся з льва і хто чим міг, били його й штовхали. Один

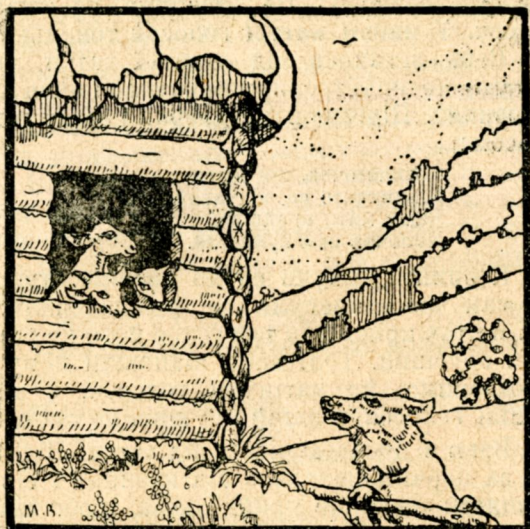
заяць бояв ся близько підійти, бокував. Лисиця побачила заяця і каже: А тиж чого дивиш ся? Бий його, хіба ти забув, як він твого батька і дядька роздер? Та він, катюга, усім допік, а кілько він нещасних сиріт оставив! Панове, всі його бийте, нехай тямить, що ми всі такіж сотворіня, як і він. Він пив нашу кров, знущав ся над нами, тепер і ми над ним хоч на останку познущаймо ся!

Лев лежав нерухомо, тільки очима лупав і сльози з очий капали. Під кінець і заяць відважив ся відвдячити: Підійшов до льва, поторгав його за ухо і промовив: Як був ти дужий, панував над нами, не признавав нас за звірів, карав нас без ніякого жалю, думав, що тобі кінця не буде, а тепер і ти став такий саме безсильний, як і я та ще й гірше і загинеш так само, як і ми всі гинемо, та ніхто тебе добрим словом не згадає!

4. Як вовк забажав козинят.

Дика коза збудувала собі в лісі хатку і вивела собі там діти. Коли виходила коза з дому пасти ся, то наказувала дітям, щоб вони нікому не отвирали дверей. Пішла коза по лісі, напасла ся досить, вернула ся до дому, підійшла до дверей і заспівала:

Вовк підійшов до козиної хатки і затяг пісню своїм вовчим голосом.

Діточки мої, козиняточка,
Відмикайте ся, відчиняйте ся!
Ваша матінка прийшла,
Молочка вам принесла.

Козинята почувши материн голосок, кинули ся митю до дверей і відчинили. Коза увійшла, нагодувала діти молоком і знов побігла пасти ся.

Вовк підслухав, як коза співала, тільки не второпав гаразд, як вона голосила. Трохи згодом підійшов він до козиної хатки і затяг пісню своїм невдалим вовчим голосом:

Козиняточка, мої хлопяточка,
Відсувайте ся, відчиняйте ся!
Ваша мати прийшла,
Молочка вам принесла.

Козинята пізнали, що то не материн голос і кажуть вовкови: Не отворимо, не матінчин голосок. У нашої матусі голосок тоненький.

Вовк відійшов від козиної хатки, сів за корчами, посидів трохи, поміркував і знов пішов до козинят. Підійшов до дверей і зтяг тонким голосом:

Козиняточка, мої діточки,
Відмикайте ся, відчиняйте ся!
Ваша мати прийшла,
Молочка вам принесла.

Козинята кинули ся до дверей отворити, та в сам час схаменули ся, розшолопали, що вовк не так приспівує тай голос його не рівний, трохи грубший. Тоді вони відповіли йому так: Не отворимо, не матінчин голосок. У нашої матінки голосок тонший тай вона не так співає.

Вовк з досадою пішов від хатки. Відійшов геть за корчі неподалеко від козинят і сів там піджидати, поки не прийде коза, щоби підслухати, як вона буде співати і щоби й собі переймити її голос та приспів. Незабавки прийшла коза і заспівала:

Козиняточка, мої діточки,
Відмикайте ся, відчиняйте ся!
Ваша матінка прийшла,
Молочка вам принесла.

Козинята пізнали свою матінку, отворили їй і сказали, що до них хтось приходив та хотів їх обманити. Коза нагодувала діти і приказала їм, щоби вони нікому не отворили, а щоби не помилили ся, розповіла їм, як вона буде приспівувати на далі. Коза переночувала дома, а на ранок, ледви зазоріло, побігла пасти ся. Вовк діждавши ранка, став придумувати, якби то йому умудрити ся, щоби свій голос підвести під козиний, а далі почав пробувати свій голос: Завив раз — дуже грубо;

завив другий раз — також не підходить під козиний голос. Затяг третій раз найтоншим голосом, яким міг, а всеж таки він не підходив під козиний голос.

Бігла мимо лисиця, почула вовче вите і спинила ся. Підійшла ближше до вовка і питає: Чого ти, вовче, виєш? Чи ти так зголоднів?

Та се я, лисичко-сестричко, пробую свій голос. Надибав козину хатку тай ніяк не можу дібрати ся до козинят, не отвирають кляті дверий, пізнають по голосі, що не їх мати. Тому я хочу підібрати ноту, щоби заспівати по козинячи.

Ні, вовче, з сього нічого не буде. Коли хочеш посмакувати козятини, то попроси мене, я тебе научу.

Научи, будь ласкава, я тобі віддячу ся.
А щож ти мені даш?

Як доберу ся до козинят, то й тобі одно віддам.

Ні, я на те не пристану. Коли там діло буде, а я зараз їсти хочу. Ти принеси мені гуску, тоді навчу тебе, як голос поправити.

Вовк згодив ся, побіг добувати гуску. Довгенько вовк никав понад річкою в очереті, все підкрадав ся до гусий і аж над вечер піймав одну гуску. Митю примчав до лисиці, віддав їй подарок і каже: Ну, тепер, сестричко, навчи, як поправити голос.

А ось що, вовче: Іди ти до коваля і попроси його, щоб він тобі насталив голос. Тоді ти будеш уміти співати по козинячи.

А деж я буду того коваля шукати?

А он там край села стоїть кузня, туди і йди просто.

Вовк послухав лисиці, пішов до коваля. Підійшов до кузні і каже: Чоловіче, настали мені голос, щоб я міг співати по козинячи.

А щож ти мені за те даси?

Та яж не знаю, що ти в мене возьмеш. Гроший у звірів не буває, а подарочок який-небудь принесу тобі.

А от що, вовче, принеси ти мені пару гусий, тоді я насталою голос. Тільки щоб гуси були живі.

Вовк пішов до річки і почав увихати ся по березі в очеретах. Заляпав ся бідняга по самі уха, а таки піймав пару гусий, узяв їх за крила і повів до коваля. Вовка брала оскома на гусий, хотіло ся самому їх поїсти та треба було добити ся свого. Приніс гуси до коваля і каже: Ну, чоловіче, подарок тобі я вже приніс, стали швидше мені голос.

Добре, вовче, тепер можна брати ся за роботу. Ти, вовче, присунь ся ближше до ковадла, висолопи як найдужше язик та заплющи очи, а я зараз прилагоджу все, що треба.

Вовк підійшов до ковадла, висолопив язик, заплющив очи і стояв, як укопаний. Коваль ухопив швидко що найбільший молот та як торохне вовка по лобі! Той бідак і не ворухнув ся. Коваль стягнув тоді з вовка шкіру, відвіз до міста і продав за 10 корон, а гуси лишив собі на заріз.

Так козинята лишили ся живі й здорові.

5. Дурний вовк.

Була в одного чоловіка велика кудлата собака. Поки вона була молода та здорова, господар шанував її і що дня годував, а як постаріла, ослабла, не стала так часто гавкати, як давнійше, а більше лежала в закутку, зігнувшись у бублик, від тоді господар перестав зовсім годувати собаку, не давав їй їжі. Собака від голоду зовсім охляла, ослабла так, що не здужала ходити навіть, а не то гавкати цілу ніч. Господар побачив, що собака швидко здохне, постановив її убити і виволікти в яр. Уже налагодився бити, підійшов до неї, подивився і вернув ся; рука не налягла бити, жаль йому стало. Він узяв тоді мотузок, привязав за шию і повів собаку до ліса. Дотяг до ліса, привязав до дуба, а сам пішов до дому. Собака остала ся сама в лісі, проклинаючи свою гірку долю.

У той час біг попід ліс вовк, побачив собаку, привязану до дуба, і кинув ся до неї. Підійшов ближше і каже: Собако, я тебе зім! Давно я тебе підглядав, хотів десь на самоті подибати, та все було якось ненаручно. Колись ти мене гнала геть від свого двора, а тепер, бач, сама прийшла до мене!

Собака каже: Що було, те минуло, а тепер воля твоя, що хочеш, те й роби зі мною.

Та щож я з тобою маю робити? — каже вовк. — Зім тай годі.

Ех вовче, вовче, охота тобі дармо свої зуби ломати. Що за смак гризти сухі кістки та шкіру. Я ж з голоду здихаю, від мене падлиною воняє. Коли ти хочеш поласувати моїм мясом, то відгодуй мене порядно, щоб я поправила ся, а потому вже зіш.

Ну добре, не буду зараз їсти. Поправляй ся швидко, я зараз принесу тобі телятини.

Побіг вовк роздобувати мяса. Зайшов на луки, напав на бичка бузівка, задушив його, половину сам зїв, а половину попер до собаки. Приніс, положив їй телятину, а сам пішов на роздобутки. Собака за два дні умняла всю телятину, після чого стала почувати себе бодріше. Другого дня вечером вовк украв з отари овечку і потирих до собаки. Положив перед нею вівцю, а сам знов подав ся на роздобутки. Собака за два дні зїла вівцю. Вона вже стала почувати, що їй давна сила вернула ся. Метнула ся сюди туди і видалось їй, немов зовсім відмолодніла. Тут вона подумала собі: Ну, тепер я з вовком справлю ся. А щоб певніше можна було кинути ся на нього, най дурень іще свинини притаскає.

Вовк никав по болотах і по полях цілі два дні і нічого собі не знайшов поважнішого. За два дні зїв одну гуску тай годі. До собаки прийшов вовк із голими руками. Підійшов ближше і каже: Ну, кудляю, тепер я тебе зїм.

Охота тобі, вовче, зуби ломати об мої кістки! Я ж тільки що почав поправляти ся. Ти принеси мені підсвинка, я його зїм, а тоді вже і ти мене зїси!

Ну добре, принесу останній раз, а більше не сподівай ся!

Побіг вовк на толоку, що була неподалеко села, а там як раз тоді пасли ся свині. Вовк виждав, поки оден товстенький кабанець відчалив ся від табуна, підбіг, схопив його за горло, задушив, закинув на себе і поніс до кудлая. Приніс кабанчика до собаки, положив перед нею, а сам вибрав ся на роздобутки. Вовк проблукав цілі три дні і тільки одну

гуску спіймав та підстрілену ворону зів. Та хоч і був голодний, не дуже лютив ся, бо сподівав ся добре поласувати відгодованим кудлаєм.

Поки вовк блукав по болотах та по очерегах, собака тимчасом зтрощила кабанчика і стала така дужа, що від молоду не чула себе ні разу такою. Сюди туди повернула ся і без ніякої натуги перервала мотузок, яким була привязана до дуба. Тоді подумала собі: О, тепер я вовкови здачі дам, віддячу добре за його хліб-сіль.

На третій день понад вечер надбіг вовк до собаки і вже здалека роздумував, з якого боку починати її їсти. Не дійшов до неї ще з на гони, а собака вже загавкала на вовка. Вовка пірвала лютъ: А паршивець! Ще сміє на мене гавкати! Пожди лишень, я зараз до тебе доберу ся. Пізнаєш, як на старших гавкати!

Вовк з розгону кинув ся на собаку, хотів за одним махом кудлая задавити. Але кудлай не був дурний, живо дав здачі вовкови. Зіпняли ся на дибки і почали борикати ся. Кудлай ухопив вовка за карк, повалив його на землю і нуж його колошматити, аж шерсть шматками летіла від вовка. Вовк не брав ся вже відгризати ся, а напружившись, вирвав ся зпід собаки і гайда, помчав ся не оглядаючись, куди очи бачили!

Біг луками попід горою, побачив на горі козла і каже: Козле, я тебе зім!

Охота тобі, вовче, свої зуби ломати моїми кістками! Ти красше роззяв рот, я скочу з гори і просто тобі в рот, а ти лише проковтнеш мене цілком без ніякого труда.

Вовк дурень не зрозумів того, що козел великий і не зможе просунути ся крізь горло.

Вовк і пес зіпнали ся на дибки і почали боркати ся.

Підійшов близше під горбок і каже: Ну, скакай!
 — А сам роззявив рот і дожидає. Козел як розігнав ся з гори та просто на вовка і як раз вгонобив йому по лобі своїм лобом. Вовк упав без памяти і хвіст відкинув. Лежав так з двайцять хвилин, поки прийшов до себе, а козел тимчасом побіг до села. Поки вовк очунав, козел був уже дома. Тоді вовк подумав: Ех, дурень я проклятий, піддав ся собаці і тому дурневи бородатому. Ну, тепер чорта зїсть, як послухаю кого. Як тільки хто попадеть ся мені, зараз розірву його на кусні. — Досадно було

Вовк підійшов до свині і каже: Свинне, я поїм твої поросята.

Вовкови і соромно, що сама їжа попадала ся в зуби, а він не зумів удержати.

Побіг вовк у сторону села, чи не подибле там для себе якоїсь добичі. Коли почав іти городами попід верби, спостеріг не далеко від млина велику свиню з поросятами. Вовк зрадів, підійшов до неї і каже: Свинне! Я поїм твої поросята!

Їж, коли хочеш, тільки якже ти їх будеш їсти, коли вони всі в грязюці, на них гидко й дивити ся. Ходім до річки, я помию їх, а тоді й поїш.

Пішли вони до ялової скрині, свиня й каже: Ти, вовче, ставай у лоді, а я пушу трохи водиці і буду тобі подавати поросята. Ти будеш їх обмивати і чистенькі їсти.

Вовк сів у лоді, а свиня пішла до заставок і намість того, щоб підпустити трохи водиці, пустила на всі заставки. Вода як хлинула, залила вовка і знесла його в річку далеко від берега. Вовк мало не втонув, на силу вибрався з води. Мірошник почув шум води, побіг до ялової скрині, застановив воду, а свиню загнав до дому.

Вовк вибравшись із річки, побіг далі поза село. Недалеко в гайку пасла ся ціла череда волів. Голодний вовк підкрав ся до одного вола, що задрімав, і хотів задушити його. Тільки він підблизив ся до вола і намірив ся схопити його за горло, а віл почув, підскочив митю, настобурчив роги та до вовка. При тім як зареве: Геї ратуйте, братчики, вовк напав! — Всі воли позривали ся на ноги і кинули ся до вовка. Вовк бачить, що біда, ноги під себе та на втікача. Та куди втікати, коли з усіх боків були воли? Вовк проскочив у той край, де стояло село, і почав з усіх сил утікати. Воли всі до одного кинули ся на здогін і підняли великий рев. Усі кричали: Лови, лови його, бий, души, коли, топчи! — Вовк мчав ся, що мав духа. Добіг до крайного двора, а там собака лемент підняла. Вовк каже до неї: Мовчи, будь ласкава, я тебе не ткну і худоби твого господаря не буду тикати. Пропусти мене через свій двір, я сховаю ся від волів. Диви ся, он за мною гонять ся.

Ні, вовче, я не пущу тебе. Коли провинився, так ховайся, куди хочеш.

Вовк подав ся далі по селу. Собаки почувши рев волів і вовчий запах, заметушили ся по всьому селу, підняли страшний лай. Вовк вибравши такий двір, де не було собак, скочив через пліт, перебіг двір та по городах назад до річки. Переплив річку і сховав ся на болоті в корчах. Там пролежав він цілу ніч, бояв ся виходити на лови.

Рано ще на зорях вовк вийшов із корчів, озирнув ся кругом, волів нема. Він тоді почувши крик гусий на воді, пішов до річки. Підкрав ся по тихенько до самого берега і митю вискочив ізза очерету, кинув ся в воду до гусий. Гуси розлетіли ся, куди яка могла. Не вспів вовк і два сяжні відплисти від берега, де не взяв ся здоровезний сом, вхопив вовка за ногу і цупить його в воду. Вовк намість того, щоб гнати ся за гусьми, натужив усі сили, почав виривати ся від сома. Понатужить ся, висмикне ногу з сомового рота, не вспіє проплисти з сяжень, а сом знов його за ногу. На силу вовк добив ся до берега, мало не втонув. Вискочив на берег та дай Бог ноги в корчі. А гуси тимчасом майнули аж до дому. Вовк лежав і думав: Нещасна моя доля, куди я не піткну ся, скрізь мені невдача. Хоч лязь тай здихай. Не вже я маю живим віддати ся в руки голодної смерті? Попитаю я у свого Бога, за що він мене карає, чим я перед ним провинив ся? Попрошу його горячо, може він змилуєть ся і покаже мені, куди я маю звертати ся за їжою.

Вовк підняв ся на ноги, задрав у гору голову, завив і почав просити свого Бога: Святий Уласе, змилуй ся наді мною, вкажи

мені, куди я маю йти добувати собі їжі, бо куди я не кидав ся, скрізь мені невдача.

Святий Улас каже: Грішник ти великий, не буде тобі вдачі, поки не згинеш, бо ти на свою волю зів теля у бідної вдови. Чом не спитав мене, до кого треба було йти? Черга була йти до Степана Охріменка, а ти попер ся, куди не слід. Тепер промишляй, як хочеш, я тобі не буду вказувати.

Заплакав вовк і пішов никати по болоті, по лісі, бажав найти собі заяче гвіздо або ще щонебудь. Ходив, ходив, нічого не трафило ся. Став проходити мимо гайка, дивить ся, біля одного корча лежить падлина. Вовк зрадів, подумав собі: Ну, хоч аби чого, то найш ся, бо живіт підтягло до самих плечий, охляв до краю.

Підбіг вовк до тої падлини і почав гдитати. Не далеко від тої падлини за корчами сиділи два стрільці з рушницями. Побачивши вовка, стрільці вимірили в нього і бух, бух! — один і другий випалили. Вовк де лежав, там і остав ся, тільки ногами трохи посостав і захолонув.

6. Лис учить вовка діставати рибу.

Голодна лисиця побачивши в полі мужика, що їхав на санях із набором, почала за ним бігти. Мужик від холоду так закутав ся, що

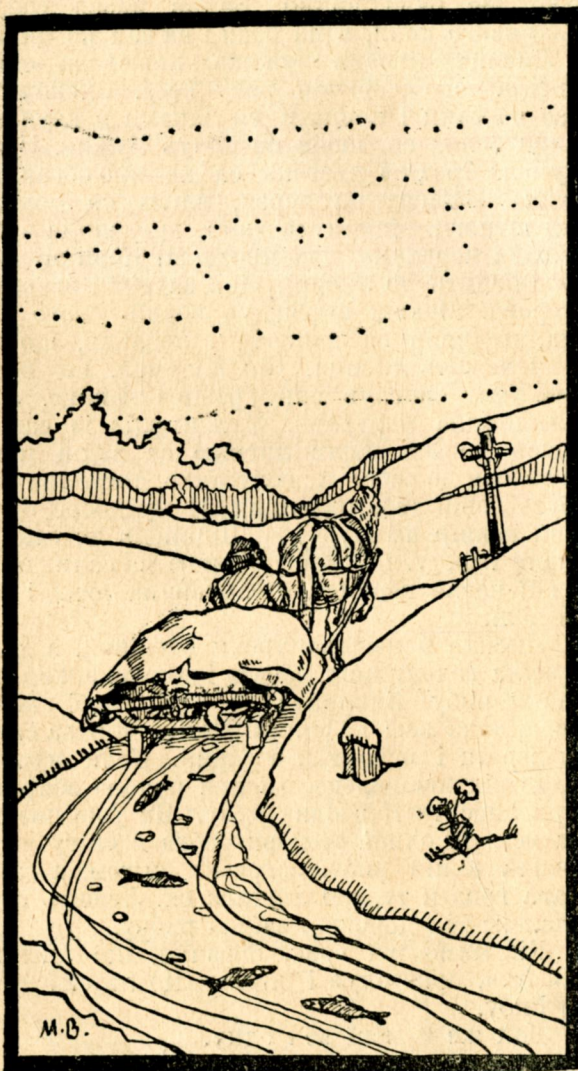
тільки ніс було видно. Бачив перед собою тільки свого коня, а на боки і на зад не дивився. Лисиця дігнала мужика, понюхала сани і почула носом, що він рибу везе. Вискочити зараз на сани і порпати ся лапами в клунках лисиця бояла ся, щоби не почув мужик. Вона подумала трохи і пустила ся по ярі обганяти мужика. Забігла на перед, лягла на дорозі, витягла ноги, відкинула хвіст, вискалила зуби і лежала нерухомо, дух притаїла. Коли мужик став доїздити до лисиці, кінь захріп і звернув з дороги. Мужик відтягнув ковнір свого конюха, подивив ся наперед і побачив, що на дорозі лежить лисиця. Він подумав, що вона жива, тому свиснув пару разів і тукнув. Лисиця лежала нерухомо. Мужик зліз із саний і пішов до неї. Взяв лисицю за задні ноги і каже сам до себе: А, голубочко, догуляла ся! Мабуть ловці тебе підстрілили! Ну добре, буде старій ковнір на шубу! — Підійшов до саний, відкрив верету, положив лисицю на сани, прикрив її назад веретою, а сам сів на перед і поїхав далі.

Лисиця полежала трохи спокійно, а далі висунула голову зпід верети і почала викидати з саний рибу. Викидала по одній рибі, доки не викидала всеї до чиста. Потім вилізла сама зпід верети і зіскочила з саний. Коли мужик відіхав від неї далеко, лисиця почала збирати рибу і зносити її в одну купу. Як уже позбирала всю до одної, тоді вигребла в снігу яму, зложила в ній рибу, загребла снігом, а сама почала гризти ту, що лишила ся. Лежить собі не далеко від дороги і заїдає рибку.

Біг мимо неї вовк, побачив, що лисиця щось їсть, пристанув і питає: Що ти їси?

Рибу.

Дай же її мені хоч одну.

Лисиця висунула голову знід верети і почала викидати з саний рибу.

Піди собі налови.

Та я не вмію риби ловити. Навчи мене, будь ласкава.

Невеликі мудрощі. Піди до ріки, вложи хвіст у полонку і сиди, жди, поки начіпляють ся до хвоста риба. А ти сиди і примовляй тимчасом: Ловись, рибко, маленька й велика!

Вовк подякував лисиці за науку і побіг швидко до ріки. Надибав там свіжу полонку, вложив у неї свій хвіст, сидить собі і бурмоче: Ловись, рибко, все велика та велика! Рибко, чіпляй ся скорше велика та велика! — А мороз був тоді йорданський. Вовк посидів з пів години і хвіст його так прикувало, що він уже не годен був його висмикнути. Смикав, смикав, дарма, хвіст немов приріс до леду.

Лисиця наївшись досить риби, побігла провідати вовка. Прибігла до полонки, а вовк сидить і з досади кланцає зубами. Вона підійшла і каже: Ну, щож ти так довго ловиш, хочеш усю рибу забрати?

Та я ніяк не можу витягнути свого хвоста.

Ех ти, сїрий дурню, захланні в тебе очи. Ти б витягав потрохи та частійше, а то бач, хотїв усю до разу забрати.

Та яж не знав. Поможі менї, голубочко.

Щож я тобі поможу? Я тепер з голими руками нічого не можу подїяти. Посидь трохи, я побіжу за сокирою, бо твій хвіст уже примерз.

Лисиця побігла на село, промчала ся по улиці і прокричала: Ей люди добрі, біжіть на ріку бити вовка!

Люди з горяча похватили, що хто запопав, і побігли до ріки. Вовк побачив, що біда, почав рвати ся дужше. Скільки він не натужував ся,

а хвіст ні з місця. Добігли мужики до вовка і почали його обкладати, хто куди попаде. Вовк зібрав останні сили, сіпнув ся, відірвав собі хвіст і побіг швидко не оглядаючись, куди очі бачуть.

Вибіг на поле, дивить ся, та сама лисиця лежить неподалеки від дороги і знов заїдав рибу. Вовк підійшов до неї і каже: Підвела ти мене, сестро, під монастир, треба тобі віддячити за такий пакосний вчинок.

А чим же я провинила ся? Не треба тобі було бути жаднім. Через тебе й мені дістало ся на оріхи від мужиків. Як побігла я добувати сокири, то мене мало не вбили мужики і я ледви вирвала ся і на силу втекла. І доси болять мене ребра.

Ну добре, сим разом я тобі прощаю, тільки дай мені хоч трохи риби душу відвести, червака заморити.

Я рада би тобі дати, та в мене самої нема, останню доїдаю.

Та що ти брешеш? Перше казала останню доїдаю і тепер те саме говориш.

О, з тамтої риби давно вже й запаху нема, се я знов добула собі.

А деж ти добула?

Та я обдурила мужика. Він віз із міста рибу, а я прикинула ся неживою, лягла поперек дороги, він мене підняв, положив у сани, а я рибу викидала з саний і сама втекла.

А колиж успіла поїсти всю рибу?

Та там не було багато. Ти попробуй сам обдурити, ось швидко буде їхати ще один мужик.

Вовк потиндав ся дорогою. Мужик, якого обдурила лисиця, приїхав до дому, увійшов

у хату і каже: Стара, йди випряжи шкапу, бо я змерз, руки як граблі.

А щож ти, привіз риби?

Привіз, там на санях. Я тобі ще й даруночок привіз.

Який?

Та там побачиш. Ковнір привіз тобі на шубу.

Баба митю опинила ся біля саний, стягла верету, аж там ні риби, ні ковніра. Баба увійшла в хату і почала діда лаяти: Що ти, сякий такий сиңу, смієш ся з мене? Де твоя риба? Ти, значить, усї гроші пропив, а тепер іще й на-смішку робиш із мене? Зараз вертай ся до міста, щоб мені на завтра риба була. Де хочеш, там бери, а бути мусить. Завтраж гості приїдуть, а чим я їх погощу?

Дід не повірив бабі, вийшов до саний, коли й справді на санях нема нічого. Він не міг придумати, щоб се значило, а далі догадав ся, що то лисиця його обдурила. Почухав потилицю, увійшов у хату, обігрів ся трохи і знов поїхав до міста по рибу.

Накупив риби і поїхав швидко до дому. Вовк побачивши, що мужик їде з набором, забіг на перед, ліг на дорозі, витягнув ноги, зажмурич очі, вискалив зуби і лежить, навіть не кивнеть ся. Мужик став доїздити до вовка, кінь захріп і кинув ся з дороги. Мужик глянув на перед і побачив на дорозі вовка. Тюкнув пару разів, вовк лежить нерухомо. Мужик подумав собі: Ні брешеш, тепер не піддам ся на обман. Лисиця мене піддурила, ще й ти хочеш піддурити? Годі возити ся з вами! Добув з саний сокиру, підійшов до вовка, розмахнув ся, як торохнув його по лобі, вовк і з місця не

встав, тільки ногами задригав і застив. Мужик викинув вовка на сани і повіз до дому.

Побачила се лисиця і почала сміяти ся: От обдурив мужика! Не з твоїм мізком, сїрий дурню, дурити людей. Лагодив ся мені віддячити ся, а я тобі швидше віддячила ся!

7. Лисиця на зимівлі у приятелів.

Збудував собі вовк на зиму нову хату, а в лисиці була тільки стара, розвалена. Прийшла зима, лисиця корчила ся, корчила ся від зимна, в кінци не в моготу стало їй переносити мороз. Побігла вона до вовка і каже: Вовчику братчику, пусти мене до себе перезимувати!

Ні, сестро, мені самому тісно.

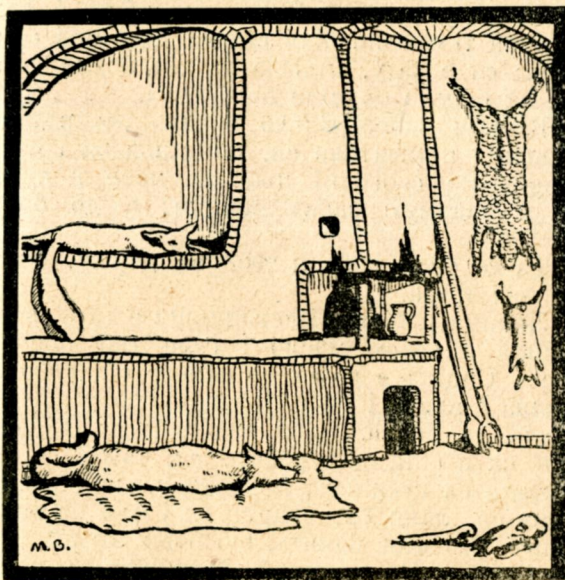
Та ти позволь мені хоч у своїому дворі жити.

Бог з тобою, у дворі жий.

Побула вона в дворі день, тремтить від морозу, аж зубами кланцає. Підійшла до хати і знов почала просити вовка: Вовчику братчику! Пусти мене в хату, бо я зовсім залякла.

Ні, не пуцу в хату, ти будеш мені заваджати.

Лисиця вилізла на піч і лежить, відкинувши хвіст.

Та пусти мене хоч на хвилинку, най обі-
грю ся.

Ну, погріти ся можеш.

Втаскала ся лисиця в хату, розігріла ся і постановила там жити. Вилізла на піч і лежить, відкинувши хвіст. Настала ніч, вовк заснув, а лисиці не береть ся сон, від голоду гет їй живіт підтягло. Прислухуєть ся вона, вовк спить. Злізла з печі і почала шарити по всіх кутках і криївках. Обнишпорила всю хату, ніде не надибала собі їди. Вийшла потихоньки в сїни, почала й там шарити. Намацала горщик із маслом і дві печені гуски. Лисицю зняла оскома зараз же зісти усе те та бояла ся, щоб

вовк не подумав на неї, що вона поїла. А далі положила ті ласощі біля сінних дверей і сама вернула ся в хату, вилїзла на піч, лягла і храпить, як будьто би ніде не бувала.

Ранком скоро тільки почало розвидняти ся, лисиця підхватила ся, почухала ся і каже вовкови: На сьогодні просили мене в куми, тому я задумую зараз побігти, а до обїду верну ся.

Та се твоє діло, я тебе не держу, біжи, коли тобі треба.

Лисиця побігла. Вискочивши з хати, вона захопила з собою масло і гуси тай побігла в корчі. Сидїла в лозах до самого обїду, доки не поїла і масло і гуси. В обїдню пору лисиця вернула до вовка. Вовк злагодив ся обїдати, кинув ся в сїни за стравою, аж там і запаху не остало ся гусячого. Вовкови стало досадно. Сердив ся, лаяв ся, сварив ся і сам не знав, на кого. Лисиця бачить, що вовк лютий, почала казати: Не подумай, братчику, на мене. Ти сам знавш, що я до самого ранку лежала на печі, а потім пішла в куми і ось тільки що вернула ся.

Та ні, я тобі не роблю закиду. Се мабуть Мишка кудлай нашкодив. Ось лиха личина! Щож ми тепер будемо обїдати?

Не жури ся, вовче, сьогодні пережиємо якось голодні, а завтра, що Бог дасть. Нам голодувати не першина.

Лисиця вилїзла на піч, лягла, ноги витягла, хвіст відкинула і лежала. А вовк голодний корчив ся і перевертав ся з боку на бік, а живіт біднязі аж до самих плечий підтягло. В животї йому кавчало, бурчало. Переночували вони, а вовк каже: Іди ти, сестро, роздобудь чоگونهбудь на обїд, бо я зовсім охляв, не здужаю бігати. В тебе шуба тепла,

не так швидко перемерзнеш і ти здатнійша до хитрощів.

Лисиця не хотіла сперечати ся, бо не на руку було не послухати вовка, за се він міг її вигнати з хати. Пішла вона на роздобутки. Вийшла в поле, а мороз був лютий. Пробігла вона по шляху з пів милі, звернула з дороги, лягла в окопі, притаїла ся і ждала. Може так за пів години надїхав мужик до міста, віз зарізаного барана на продаж. Лисиця побачила, що мужик від морозу весь позакутував ся, налагодила ся його обрабувати. Підождала, поки мужик проїхав, дігнала його, вискочила на сани і почала в них господарювати. Розгорнула верету і нуж викидати з неї куски баранини. Викидала всю баранину і сама зіскочила. Позбирала всі кусники до купи, попоїла гарненько, остальні кусники загорнула в сніг, а обгризені кістки понесла до вовка. Вовк погриз ті кістки, але очевидно не наїв ся, тільки губи помазав.

На другий день вовк знов висилав лисицю на роздобичу, але вона сказала йому: Та ти, вовче, тепер сам попробуй роздобути обід, бо я собак бою ся.

А деж ти його береш, що тебе собаки чують?

Та я ходила на село і там в одного чоловіка бачила повну комору мяса.

А на щож йому мясо?

Він жеж торгує ним.

Побіг вовк до села. Зайшов з городів і почав приглядати ся, де стоїть та комора, що в ній повно мяса. По запаху пішов навманя до одної комори і справді несподівано наткнув ся на таку комору, де висїла різана баранина. Вовк почав ходити кругом комори, заглядав, де би найти дірку, крізь яку можна би влізти

в комору. Підійшов до дверей, є дїрка. Вовк хоч і догадував ся, що не пролїзе тою дїркою, а все таки бажав попробувати, уткнути свою морду в ту дїрку. Попробував, голова не влазить, а запах мяса ще дужше роздратував його утробу. Він розумів, що мясо лежить як раз над дїркою. Вовк просунув у дїру передню лапу і почав нею мацати, шукати мяса. А в коморі при самій дїрці стояла пастка. Господар поставив її, щоб до баранини не дібрала ся кітка. Пастка як клапнула тай спіймала вовка за ногу. Вовк виривав ся, виривав ся з пастки і нічого не міг подїяти. Ранком пішов мужик до комори і побачив вовка. Він узяв цїп і убив вовка. Остала ся тоді лисиця сама господарювати в вовчій хатї.

На другу зиму не подобала ся лисиці вовча хата, вона пішла до медведя і каже: Пусти мене, Мишко, до себе перезимувати!

А хиба в тебе нема своєї хати?

Та була старенька, але розвалила ся, а нової поставити я не змогла, бо на мене впало нещастє: Чоловік умер і тоді було менї не до хати, а тепер настали морози і нікуди подїти ся. Пожалуй мене сиротину!

Медвідь зжалїв ся, пустив. Медвідь лежав і ссав свою лапу, а лисиця ходила на лови і добувала собі поживу. Одного разу лисиця принесла собі пару курок, підсунула їх під себе, відкусувала по кускови й їла. Медведя взяла зависть, що лисиця щось жує, тому спитав її: Що ти, сестро, їси?

Та се я свої кишки витягаю з живота й їм.

А хиба вони добрі?

О, дуже добрі.

Ану дай менї клаптик, я покоштую.

Лисиця дала йому кусник курятинки. Медвідь покоштував, видала ся йому дуже смачна.

А чи мої кишки також такі смачні? — спитав медвідь.

Попробуй! — відповіла лисиця.

Медвідь прогриз собі пузо і почав витягати свої кишки та їсти. Тягав, тягав, аж поки не здох на місці. Остала ся лисиця сама господарювати в медвежій хаті. Всю зиму їла медвеже мясо, а на його шкірі спала мов пані.

8. Як звірі голосили по бабі.

У одного побережника вмерла жінка. По звичаю треба було по покійниці голосити, а дома не було кому. Родини ніякої не було, а сусідів також, бо побережник жив у лісі далеко від села. Самому тужити не було охоти та й побережник не вмів по бабськи заводити і в додатку не мав часу, бо ж мусів інші справи позалагоджувати. Пішов старий на село, обійшов усі хати, ні одна баба не згодила ся йти до нього голосити по покійниці, бо всі добре знали, що він чоловік не багатий, а по друге, що сидіти одній біля покійниці та ще в лісі, буде

дуже моторошно. Розгнівав ся дід на бабу, плюнув і пішов до своєї хати. Дорогою він думав: Не хочете йти до мене, чорт з вами! Я найду собі плачку в лісі. Цілий вік прожив зі звірами і вмирати буду з ними. Найму медведя або вовка, вони поголосять за моєю старою.

Увійшов дід у ліс, дивить ся, біжить на зустріч йому медвідь. Дід каже до нього: Медведику братчику, прийди до мене голосити. В мене баба умерла та нема коли голосити по покійниці, бо сусідів не маю, а родини також ніякої. Прийди, прошу тебе, я тобі заплачу.

А що ти мені даш?

Та як будеш гарно голосити, дістанеш три паляниці й полумисок меду.

Добре, дідусю, ходім, попробуємо.

Ввійшли вони в хату, медвідь схилив ся над бабою і затяг:

А в діда була бабуся,
Він її люби-и-ив,
Вона його нераз гризла,
Він її добив!...

Не так, не так, медведю, не вмів ти тужити, іди геть від мене. Втікай з хати, бо живо сокири покоштуєш!

Медвідь злякав ся, вискочив з хати й побіг.

Дід вийшов і собі з хати тай думав: Когоб то ще попросити? Коли дивить ся, біжить вовк. Дідусь крикнув на нього: Гей, вовче, поверни по сюди, я щось тобі скажу!

Вовк спинив ся. Дід почав казати: Вовчику - братчику, у мене вмерла бабуся і нема кому тужити. Сусідів не маю, а з села не хоче ніхто йти. Прийди ти поголосити.

А щож ти мені за те даш?

Та як зумієш гарно поголосити, я дам тобі порося.

Добре, дідусю, ходім, я попробую.

Пішли вони до хати. Увійшли, вовк нахилив ся до бабуні і затаг своїм товстим голосом:

Біднаж ти моя старушечка,
Праведна буде твоя душечка.
Та не будеш ти терпіти
На тім світї тяжких мук,
Бо не сама ти померла,
А полягла від дідових рук!

Не так, не так, брешеш ти, вовче. Ти не вмієш голосити. Забирай ся від мене до чортового батька, а ні, то я тобі покажу, як плести нісенітницю!

Вовк вискочив з хати і побіг не оглядаючись.

Вийшов дід з хати й думає: Бодай то нікому так не жити! Навіть плачки і то нема де знайти. Оставляти покійницю саму в хаті без плачки не годить ся, а плачки не можна дістати!

Глипнув дід на стежку, аж біжить неподалеко від хати лисиця. Він гукнув на неї: Ей, лисичко, постій но! Поверни до мене, я щось тобі скажу.

Лисиця пристанула, потім звернула до діда. Дід каже їй: Лисичко-сестричко, допоможи мойому горю.

А якеж у тебе горе, дідусю?

Та ось умерла моя стара, а нема кому голосити. Мені треба побігти до міста, купити там домовину тай скочити на село дати знати панотцеви, а дома нема кого оставити біля покійниці.

Та вонаж нежива, з хати не втече, можна й саму оставити, — каже лисиця.

Ні, лисичко, так не годить ся. Кажуть старі люди, що покійницю гріх полишати саму без голосільниці. Можеб ти, лисичко, згодила

Дід каже їй: Лисичко сестричко, допоможи
моєму горю!

ся поголосити по моїй бабусі, а я тим часом
скочу на село.

А чому ж би ні? Для тебе я зроблю се,
тиж наш чоловік. Ми стільки років живемо
з тобою мирно, а ти нам ніякого лиха не запо-
діяв. Для хорошого чоловіка я рада послужити.

То будь ласкава, полишай ся голосити.

А щож ти мені, дідусю, даш за те?

Та як будеш гарно голосити, дам тобі
курочок, а як не зумієш, тоді получиш бича
по ребрах!

О дідусю, я зумію, мені не першина голосити.

Ну ходім, попробуємо.

Увійшли вони в хату, лисиця припала до покійниці і затягла тоненьким голоском:

У дїда була бабуся
 Все рано вставала,
 Борщ, кашу йому варила,
 Добре годувала
 Й по три пасма в день пряла.
 Та на віщож ти, милая,
 Дїдуся свого покинула?
 Та чи він тебе не любив,
 Та чи він тебе не кохав?

Так, так, лисичко, вмієш голосити. Дістанеш пару курий, ще й на придачу кусок сала дам. Продовжай так і далі, а я побіжу до міста, куплю домовину.

Пішов дід до міста, а лисичка забрала ся глотати бабусине мясо. Обгризла все мясо, остали самі кістки та тельбухи. Потім хотїла втекти з хати, але пригадала собі курки і задумала ся: Ей ні, підожду дїда, треба дістати від нього обіцяні кури, тільки треба вперед упрятати бабині кістки, щоб можна було обдурити дїда! — Вибігла лисиця за двір, дивить ся, біжить дорогою вовк. Вона гукнула: Вовчику братчику, ти хочеш їсти?

Хочу!

То йди, забери там з хати бабині кістки, посмакуй трохи. Я вже трохи заморила червака й тобі дещо оставила. Тільки тягни їх дальше в гущавину ліса, бо дід швидко верне з міста до дому.

Голодний вовк схопив бабині кістки і попер їх поза хату в ліс, у невилазну гущавину.

Вернув ся дід з міста, дивить ся, на лаві пусто, бабусі нема. Дід спитав лисицю: А деж ти подїла покійницю?

Ах, дідусю, не бачив ти, яке тут чудо було. Я як почала голосити та Бога просити, щоб збавив бабусю від гріхів, та так горячо

і так жалібно просила, що Бог відразу почув мою молитву. Ото я голошу тай голошу, коли дивлюся, розступилася стеля, злетіли два ангели, взяли бабусю на руки і понесли на небо, а мені сказали: Гарно ти, лисичко, вмійш голосити. Твої слова до Бога доходять. — Після того я дуже тремтіла, бо дуже злякалася.

А ще що вони тобі казали?

Та вони ще щось казали, але я у переляку забула. Пожди трохи, може я пригадаю собі. Ага, ось що вони казали. Вони казали, що як умре дідусь, то щоби я й по тобі голосила, тоді й тебе возьмуть на небо. Там будеш разом із бабусею жити в раю.

Так казали? — здивовано спитав дід.

Та так казали, я тобі не буду брехати.

То наж тобі, лисичко, замість двох — три курочки і кусок сала. А коли зголоднієш, приходи до мене, я тобі дам усього. Тільки будь ласкава, як я умру, прийди голосити, бо я боюся, щоб нас не розлучили на тім світі з бабусею.

Не бійся, дідусю, я свого слова не зміню, прийду на певно. Тільки ось що хотіла я сказати: Ти, дідусю, не замикай на ніч курника, бо як я прийду до тебе в гості, а тебе може не буде дома, тоді щож я маю робити, йти назад несолоно хлепнувши?

Добре, лисичко, для тебе кожного часу будуть двері відчинені.

А лисиці того й треба було. Вона що ночі приходила до діда в гості і брала собі по одній курці, поки всіх не поїла, а потім і на очі не показувалася дідови.

9. Як лисиця оживляла бабу.

В шуткову неділю пішов дід до церкви. Там він дістав свячену вербу та таку гарну, що така не дістала ся нікому більше. Прийшов дід із церкви до дому і не заходячи в хату, уткнув свячену вербу в землю на подвір'ю на-супроти святого угла. Верба приняла ся і почала рости в гору, та так швидко росла, що до зеленої неділі виросла вже аж до самого неба. Приснило ся дідови, неначе прийшов до нього ангел і сказав: Дідусю, скоро буде страшний суд. Коли хочеш спасти ся, то бери свою бабуню і лїзь на небо.

А деж я таку довгу драбину возьму? — спитав дід.

По драбині, дідусю, ти не вилїзеш. На небо можна вилїзти тільки по свяченій вербі, яку ти посадив у вербну неділю.

Дід проснув ся і думає: Що б воно значило? Невжеж таки красшого Бог не найшов собі від мене? Значить, я Богу угодний, коли він хоче взяти мене до себе. А якже я вилїзу на небо? Якби я сам, то ще не так було би трудно, але як я возьму з собою бабу? — Поміркував дід, подержав ся рукою за голову і пригадав: Чекай же, все буде гаразд! Я посаджу бабу в мішок, мішок возьму в зуби і полїзу по вербі до самого неба.

Діждавши ранку, дід розповів свій сон бабусі, а далі каже: Ну щож, старухо, не тратьмо часу. Найди більший мішок, вложи до нього на всякий випадок харчів і всунь ся сама в мішок, а я возьму його в зуби і полїзу по святій вербі на небо.

Добре, дідусю, я зараз.

Бабуся кинула ся сюди-туди, найшла мішок, наклала в нього харчів і сама влїзла тай каже:

Дід перехрестив ся тричі, взяв мішок у зуби і поліз на небо.

Ну, дідусю, я готова. Час тобі добрий, рушай в путь!

Дід перехрестив ся тричі, взяв мішок у зуби і поліз на небо.

Ліз, ліз довго, аж утомив ся. Було вже високо від землі. Баба сидить у мішку і думає: Казала Явдоха Козолупова, що я відьма, з чортами знаю ся, а бач попала на небо, а вона нехай там полютує. Тепер вона буде просити мене, щоб я їй її взяла на небо, тільки не діжде, дулю я їй покажу. Або он та Палага Самійленкова! Як тільки вона мене не обзивала, як ми плоскінь брали на клину, а тепер

я знаю, буде просити мене, щоб і її взяти на небо. Тільки нехай не надіється, болячки їй, дулю їй з маком покажу! Ось як тільки дістануся на небо, наберу припіл каменюк і буду шпурляти в низ. Як тільки Палага або Явдоха покажуться з хати, а я їм камінюкою в пику, в пику!

Ото ждала баба, ждала, поки добереться до неба, ніяк не діждеться. А далі питає: Дідусю, чи ще далеко осталося до неба?

Ов...и! (мовчи), не розціпивши зубів, промичав дід.

Баба не розуміла, що дід сказав, тому спитала знов: Що ти, діду, кажеш, я не розумію.

А...о...о...н... (та бо пожди)! — процідив знов дід крізь зуби.

Баба розгнівалася на діда, що він не хоче сказати, як треба, сердито крикнула: Та якого ти біса мичиш, як бичок? Кажі чоловічим язиком. Я тебе питаю, чи далеко осталося до неба?

Мовчи, дурна, мені не можна роззявити рота...

Щоби промовити виразно сі слова, дід мусів розціпити зуби, а мішок вискочив з зубів і полетів до долу. Баба гепнулася об землю і розбилася на смерть. Всі кістки потропилися.

Вернув дід за бабою на землю. Кинувся до мішка, а з баби зробилася купа мяса, обтягнена шкірою. Став дід біля того мішка і плаче: Ех, дурень же я сотенний! Чого мені було обзиватися до неї? Нехай би була сердилася, кілька хотіла!

Бігла мимо лисиця, побачила чоловіка і спитала: Чого ти, дідусю, плачеш?

Та як же мені не плакати? Мені Бог велів узяти старуху і лізти на небо. Я поліз і вже

був недалеко від неба, а вона своєю бабською нетерплячкою довела до того, що я випустив її з зубів. Загальмувала вража баба все діло, тепер через неї і мене Бог не прийме. Спитає: Деж твоя баба? А мені що казати?

Не жури ся, дідусю, перестань плакати, я твою бабусю вилічу. Я оживлю її і вона буде ще молодша, як перше була.

Будь ласкава, вилічи, я тобі віддячу ся. А щож ти мені за труди даси?

Та як вилічиш, будуть твої всі кури, бо вони мені однаково не будуть потрібні. Я полізу з бабою на небо, а кури остануть ся тут і припадуть тому, кому я скажу.

Добре, дідусю, вилічу, тільки се така річ, що швидко її не можна зробити, а треба буде порати ся біля неї цілі три дни. Ти, дідусю, занеси її в пивницю, бо на сонци вона не може лежати, зіпсувала би ся. Вона мусить лежати в холодочку. А поки я не скажу, що вже готова, не підходи до пивниці. Підглядати не можна, бо всю справу поспеєш.

Ні, я не буду мішати ся в твоє діло, ти тільки постарай ся, лисичко, аби моя стара стала молодницею, щоб з на дванацять літ помолодшала.

Дід заніс бабу до пивниці, а сам пішов у хату. Лисиця примкнула двері до пивниці, з середини засунула засув, аби дід не зайшов подивити ся, а сама полізла в пивницю уминати бабусине мясе. В день лисиця їла бабусине мясо, а начею виходила з пивниці і вносила кури до своєї нори. Прошло три дни, а лисиця повиносила всі кури і поїла бабусине мясо. На четвертий день підійшов дід під пивницю і питає: А чи готова моя стара?

Готова, готова, йди, забирай!

Лисиця доїла остатні крихітки, вискочила з пивниці, стоїть і облизуєть ся. Дід поліз у пивницю, а лисиця вибігла з сїний і полетїла до своєї криївки. Дід зїстав ся сам як палець, без баби і без курий.

10. Старе добро забуваєть ся.

Йшов мужик у лїс по гриби і стрїтив на дорозі вовка. Вовк підійшов до нього й каже: Добрий чоловіче, будь ласкавий, спаси мене від смерти. Диви ся, он ловці гонять ся за мною.

Та кудиж я тебе дїну?

Сховай мене в мішок, а як ловці пройдуть, тоді випустиш мене.

Ну, лїзь у мішок.

Вовк улїз в мішок. Мужик завязав його, закинув на плечі і пішов. Надбігають ловці і питають мужика: Слухай, чоловіче, не бачив ти, куди побїг вовк?

А он туди пігнав ся на яр.

Ловці завернули до яру.

Як тільки ловці скрили ся з очий, мужик розвязав мішок і каже: Ну, вовче, вилази, вже ловці проїхали.

Вовк вилїз і каже: Тепер, чоловіче, я тебе зїм.

Та що ти, вовче, Бог з тобою, чи ти здурїв, чи що? Хибаж так можна робити? Я тебе від

смерти збавив, а ти хочеш мене зісти? Так, вовче, не годить ся робити.

Тепер, чоловіче, старий хліб-сіть забуваєть ся.

Ні, вовче, такого правила я не чув. Спитай про те, кого хочеш.

Ну добре, ходім далі, питаємо першого стрічного.

Йдуть вони, на зустріч їм попадаєть ся собака, стара та худа, ледви ноги воліче. Чоловік став і питає: Скажи, Сірку, по правді, чи тепер старий хліб-сіть забуваєть ся?

Не знаю, чоловіче, як кому, а мені на старість довело ся терпіти нужду. Жив я в господаря сімнайцять років, оберігав його дім і ціле його господарство, не раз обороняв його від скаженої собаки, через нього мало й сам не сказив ся, якби не був найшов вигійної трави, був би вже давно згинув, а він, як бачите, за всю мою любов і за вірну службу вигнав мене з двора і тепер я маю на старість з голоду гинути!

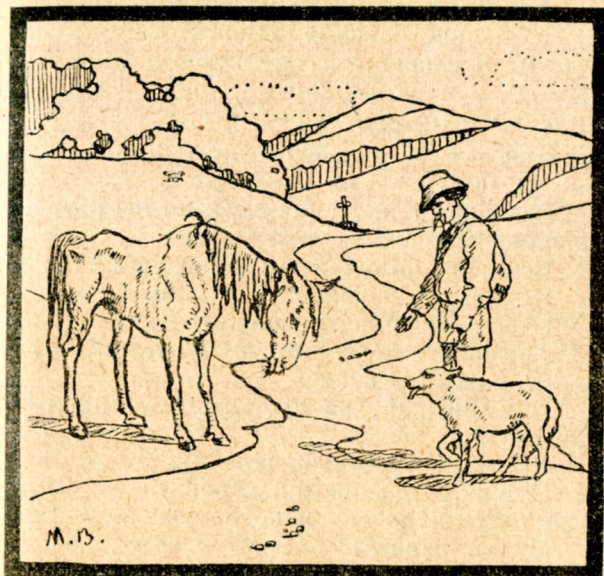
Вовк тоді каже: А що, чоловіче, зе правду я тобі казав?

Ні, се не правда, собака бреше. Вона видно щось прошкробала і за те її вигнали. Ходімо, питаємо ще когонебудь.

Пішли вони далі, зустрітили на дорозі шкапу. Стара, престара, а худа до того, що ребра хоч перечисли. Чоловік питає її: Скажи, будь ласкава, чи правда, що старий хліб-сіть забуваєть ся?

Та якби тобі сказати, чоловіче? Я свому господарови служила двацять років, день і ніч не знала спокою, літом орала, волочила, снопи возила, а зимою тягла сани в шквирю; в мороз, не раз день і ніч бувала в дорозі, а тепер як я постаріла, стала недомагати, господар перестав

Пішли вони далі і зустріли на дорозі шкану.

мене годувати, вигнав мене з двора і хоче лупіям продати на шкіру. Не пині, то завтра мають вони прийти і облупити мене живцем.

Вовк тоді каже: А що, чоловіче, не правду я казав?

Ні, вовче, я сьому не вірю. Спитаймо ще кого третього. Як третій скаже те саме, тоді зійш мене.

Добре, спитаймо ще кого.

Ідуть вони далі, біжить їм на зустріч лисичка. Мужик крикнув на неї: Гей, лисичко, підожди! Ходи сюди, я тебе щось спитаю.

Лисичка приставула. Мужик каже до неї: Скажи нам, прошу тебе, по правді, чи забуваєть ся старий хліб-сіль?

А в чім тут діло, я не розумію.

Та я спас вовка від смерти. За ним гналися ловці, я сховав його в мішок, а коли ловці проїхали, я випустив його з мішка, а він тепер у віддяку мені хоче мене зісти.

Якось мені не хочеться вірити, щоби вовк міг помістити ся в мішку.

Ось щоб я провалив ся, коли неправда, — забожив ся вовк.

Божися, не божися, однаково не повірю.

Ні, правда, обізвав ся мужик.

І тобі, чоловіче, не повірю.

Та щож, я тобі брехати буду, чи що? — сердито сказав вовк.

Ану покажи, як ти влазив у мішок! — каже лисиця.

Ну щож, як хочеш, покажу.

Мужик розложив мішок, вовк поліз у нього. Лисиця шепнула чоловікови: Завяжи мішок!

Мужик завязав.

Тоді лисиця каже: Ану, чоловіче, возьми он на дорозі люшню та покажи, як ти на тоці горох молотив!

Мужик догадав ся, в чім річ, схопив люшню і почав гепати нею по мішку. Вовк поки прогриз мішок, то мужик таки добре йому всипав. Як вискочив вовк із мішка та в ноги, побіг у ліс і не оглядав ся, лиш закурило ся за ним. З натуги вовк упав у лісі і здох.

Мужик подякував лисиці і завернув до дому. Та тут лисиця стала йому казати: Щож ти, чоловіче, самим бодай-здоров хотів би мене збути? Ти дай мені щонебудь за те, що я спасла тебе від смерти.

Та щож я тобі дам? У мене тут нема нічого. Як хочеш, ходи зо мною на село, я погощу тебе там курятиною.

Та я бою ся в день іти на село, там можуть мене перейти собаки.

А, як хочеш. Відмовляєш ся від мого подарунка, то я тому не винен.

Знаєш що, чоловіче? Посади мене в мішок, щоб не побачили собаки і занесли до самого двора.

Чоловік посадив лисицю в мішок і поніс до дому. Приніс, поставив у снігах і каже до жінки: Жінко, я приніс тобі замість грибів шубу на ковнір.

У лисиці душа аж у пяти вскочила: Щож ти, чоловіче, жартуєш, чи на правду кажеш? Тиж обіцяв, що курятиною мене погостиш, а ти хочеш мене погубити? Ти сам правди добивав ся, а як я тебе з біди визволила, тепер ти широкий став, не хочеш мене знати. Так не гарно робити!

Та тепер, лисичко, такий світ настав, що старий хліб-сіль забуваєть ся!

Мужик пірвав сворінь, торохнув лисицю по голові і вона навіть не кивнула ся. Від того часу мужик не вірив нікому і нікого не хотів виручувати з біди.

II. Лисиця монахиня сповідає когута.

Лисиця нераз навідувала ся до курника одного мужика, бажала поласувати курятинкою, та все ніяк не могла добути ся до курій. Гемонський когут скоро тільки почує шелест, почне кричати, а собаки прибігали зараз на

крик когута і проганяли геть лисицю з двора. Одного разу придумала лисиця, як обдурити когута. Кури пасли ся на городі в бараболі, ловили там усякі комахи. Лисиця побачивши кури, одягнула ся за монашку, взяла в руки четки з репяхів і пішла до курій. Надійшла до них і каже: Здоровенькі були, раби божі!

Здорова матінко! — обізвали ся кури. Відкіля тебе Бог несе?

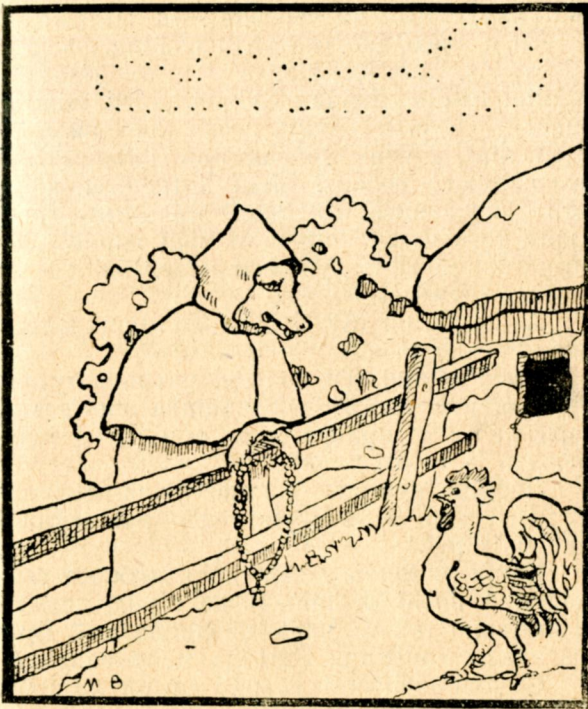
Та я йду з пустині, з Пятницького монастиря, а держу путь на Святі Гори, іду поклонити ся святим мощам. Ходіть і ви зі мною, я проведу вас до Святих Гір.

Ні, матінко, ми від свого дому не підемо нікуди, — відповів когут. Нам нема потреби молити ся, в нас нема гріхів.

Ах ти грішнику, безбожнику! Як ти смієш говорити, що в тебе нема гріхів? Ти, когуче, грішник великий, тобі враг голову помрачив. Ти подумай гарненько, у тебе гріхів і в мішок не збереш. Як тільки тобі Господь Бог терпить? По закону приказано мати тільки одну жінку, а ти маєш їх кількадесять. За такий великий гріх ти повинен обійти всі святі місця і тоді ще ти від усіх гріхів не відкупив би ся. Як тобі не соромно блудно жити? Ходи, най я тебе посповідаю, Бог тобі на половину зменшить гріхи.

Когут не хотів підходити до лисиці, опинав ся. Лисиця тоді каже: Чогож ти, когучику, отягаєш ся? Я тобі бажаю добра. Посповідай ся, рабе божий, бо на тамтім світі ти собі місця не знайдеш. У смолі будеш кипіти день і ніч і по вік вічний не вибереш ся звідти.

Когут настрашив ся вічної муки, згодив ся висповідати ся. Підійшов до лисиці, нахилив голову, а вона хап його за крила і каже: Недостойний ти, когуче, жити на білому світі. За

Ах ти Грішнику, безбожнику! Як ти смієш говорити,
що в тебе нема гріхів?

твої тяжкі гріхи я мушу тебе віддати на смерть,
бо ти ніколи не відмолиш своїх гріхів, а тільки
будеш уводити в гріх кури.

Когут бачить, що попав у пастку, почав
роздумувати, якби обдурити лисицю. Курки
одна за другою помчали ся до двора, а когут
остав ся сам у неволі. Почав когут підлецу-
вати ся лисиці: Матінко, пусти мене, я більше
не буду грішити.

Та чого ти, когуче, просиш ся? Не однаково гинути тобі, чи сьогодні, чи завтра?

Та я знаю, що раз мати родила, раз умирати треба. Але бачиш, ось у чім діло: Всі домашні птиці умовили ся поставити жіночий монастир. Курки, качки, гуски пострижуть ся у монахині, а мене вибрали на діякона задля мого звінкого голосу. Мені хотілоб ся послужити Богу, може він мені зменшить гріхів. А крім того птиці поручили мені винайти ігуменю, отже може ти будеш так ласкава і згодиш ся стати ігуменею?

А чому ж би ні? Я по монастирях ходила, монастирські порядки добре знаю.

Отже бачиш. Ти побудь, матінко, тут, а я піду заявити своїм, що найшла ся ігуменя і зараз за тобою прийде титар та підтитар і вони зроблять із тобою умову.

Лисиця пустила когуча. Вона подумала собі: Ось коли я поласую, тепер уся птиця не мине моїх рук!

Когуча увійшов у свій двір, побачив собак і каже: А побіжіть лишень на город, подивіть ся, що воно там за мара проявила ся? Прийшла якась монахиня і хотіла мене задушити.

Собаки побігли на город і завернули просто до лисиці. Лисиця злякала ся, кинула ся втікати. Скинула з себе рясу і побігла до річки. Добігла туди і пустила ся вплав по воді. Собаки за нею. Лисиця дібравшись до другого берега, забігла на огирки, зняла з опудала шапку і свиту, швидко наділа на себе, вибігла зза корча і тровить: Гуджа, гуджа, держи, держи її!

Собаки питають: Чоловіче! Чи не бачив ти тут лисиці?

Бачив, чому ні. Вона як раз пробігла в гайок.

Собаки чим швидше побігли на здогін. Лисиця тим часом сховала ся в очереті. Собаки вбігли в гайок, понюхали, понюхали і вернули ся до дому. Лисиця побачивши на березі човен, сіла в нього і поплила здовж річки. Собаки вернувши з погоні, перепливали уже річку. Лисиця побачивши собак, запитала: Ну щож? Дігнали лисицю?

Ні, не дігнали, сховала ся десь. Як у воду клята впала, ніде не видно.

Одягнена за мужика лисиця каже: Ви, собаки, не достойні розірвати лисицю. Вона набожна, по всіх монастирях була, всі святі місця обходила, вона не блудниця, має свою пару. А ви, собаки, великі грішники, ви не маєте пари, а блудите всі гуртом. За такий великий гріх вас слід усіх потопити, щоб ви не чинили беззаконности.

Собаки держали ся на воді, слухали, що каже фальшивий чоловік, а потім почали плисти далі. Та лисиця пігнала ся на човні за ними і придавлювала їх веслом до води. Собаки побачили, що до берега ще далеко, а плисти вже нема моці, умучили ся сильно, бо вже нераз захлистували ся водою. Кинули ся до човна, щоб учепити ся його. Та лисиця собак веслом по голові і відпихала їх геть, занурюючи в воду. Собаки бовтали ся, бовтали ся по воді, поки не потонули. Таки не видобули ся з ріки. А лисиця причалила до берега, вилізла з човна і побігла до дому.

Діждавши ночі, лисиця знов вибрала ся до курника. Тепер ішла вона вже смілійше, бо знала, що собак нема, потонули. Підійшла до курника, подивила ся, кури сидять дуже високо. А видно було, що вони сидять нерухомо, кріпко спали. Лисиця повертіла ся біля курника до зорі, поки пробудив ся когут

Собаки кинули ся до човна, щоб учешти ся його.

і заспівав: Кукуріку! Лисиця не пішла в курник, а сказала зза угла: Ти, когутику, не спиш?

Ні.

Злети до мене, я тобі розповім, як ми вчора карали твого ворога. Ти бач, думав, що то була монахиня, аж то було зовсім що инше. Ось ходи, я тобі все до чиста розкажу.

Когутови здавало ся з просонку, що з ним розмовляє собака, сміло злетів з сїдала, а далі

і з курника вискочив до собаки. За курником місто собаки причаїла ся лисиця. Когут не встиг вийти з курника, як уже попав ся лисиці в зуби. А щоби когут не наробив крику, лисиця туго придавила його зубами за горло і побігла з двора городами в ліс.

12. Лисиця подорожна.

Голодна лисиця пустила ся на хитрощі. Украла в одного чоловіка з саний з возівні сірак і капелюх, узяла торбинку, перебрала ся за богомольця і пішла на другий день вечером на село. Було вже пізно. Лисиця підійшла під вікно крайньої хати і постукала. Мужик обізвав ся: Хто там?

Пустіть переночувати богомольця.

Мужик пустив. Лисичка увійшла, поздоровкала ся: Добрий вечер, раби божі!

Дай Боже здоровля, добрий чоловіче. Звідки Бог несе і куди путь держиш?

Та був у Києві, а тепер путь держу на Афон.

Сідай, чоловіче, вечеряти.

Дякують вам, раби божі, я не голоден. Я дуже наморив ся, спати хочу.

Мужик постелив на землі соломи, накрив веретою і каже: Ось тобі й ліжко буде. Не гнівай ся, що не даємо подушок, бо не маємо зайвих.

Дякую, добрий чоловіче, я не привик до пуховиків. Прохожому чоловікови аби теплий кутик, а заснути і на голій землі можна. — Лисиця лягаючи спати, положила торбину на лаву і сказала: Вважай, чоловіче, щоб ся торбина була ціла, бо в ній мої харчі і паспорт.

Не жури ся, чоловіче, в нас чужого ніхто не ткне.

Мужик загасив світло і ліг спати. Лисиця влядала, поки всі заснули, взяла торбину, витрясла з неї солому і знов положила на лаву вже пусту. Досвіта господарі пробуджують ся, лисиця ще спить. Лисиця побачивши, що вже всі прокинули ся, встала й собі. Кинула ся до торбини, а вона пуста. Лисиця каже: Щож ти, чоловіче, казав, що ніхто нічого не ткне, а торба пуста, нема ні харчів, ні паспорта. Як не віддасте, я подам до суду.

Та деж ми тобі возьмемо? Харчів ми тобі дамо своїх, коли хочеш, а паспорта не вмімо написати.

Ну, Бог з вами! Давайте дві курки і погодимо ся. Може я якось дійду і без паспорта до свого села.

Мужик дав пару курий і каже: Бери, чоловіче, пару курий, тільки не подавай до суду. Най йому буде лиха година. Я з роду не судив ся і судити ся бою ся.

Лисиця взяла пару курий і пішла над ріку в очерет. Сховала ся в очереті, одну курку зїла, а другу оставила. Діждавши вечера, лисиця знов пішла на село.

Підійшла вже до другої хати трохи подальше і знов стукає в вікно. Господар обізвав ся: Хто там?

Я подорожний, пустіть, будьте ласкаві, переночувати.

Та в нас тісно, нема де тобі постелити.

Та мені денебудь. Я ляжу і під лавкою, аби теплий кутик.

Мужик вийшов, пустив подорожного і сказав: Ну, йди, ночуй, Бог з тобою. Тільки їсти тепер нема в нас нічого.

Дякувать, добрий чоловіче, я не голоден.

Господар постелив на землі соломи, прикинув веретою і показав подорожному. Лисиця лягла, потім виймила з торби курку і каже: Я роздобула собі породисту курку, хочу розвести в себе гарні кури. Будьте ласкаві, перетримайте її в сїнях, тільки вважайте, не випустіть, бо вона дорога.

А щож, най собі побуде в сїнях, у нас ніхто не возьме її.

Лисиця випустила курку в сїни. Погасили світло, полягали спати.

Лисиця виждала, поки всі поснули, вийшла по тихенько в сїни, задушила курку і зїла. Потім увійшла в хату і знов лягла, неначе ніде не була. Досвіта пробудили ся всі, а лисиця ще спала. Побачивши, що вже всі повставали, підняла ся й собі. Лисицю просили поснідати бараболі з капустою, але вона відмовила ся: Дякую, добрі люди, я квасного й солоного не їм, у мене живіт нездоровий. Я краще поступлю до коршми, вишу чайку.

Лисиця налагодила ся йти і каже: Пиймайте, будьте ласкаві, мою курку, я піду до дому.

Господар вийшов до сїний, шарив, шарив по цілих сїнях, нема курки. Увійшов до хати

і каже: Щож тепер будемо робити? Хоч бий, хоч лай, а твої курки нема, як у воду впала! Сказати би вилізла, та дірок нема ніде і сіни були на засуві.

Ну щож, добрі люди, я сьому не винна. Курка мусить бути, вона мене дорого коштує.

Та щож, возьми тепер нашу курку, вони однакові.

Ні, вашої я не хочу. Моя породиста, ваших пять не варта моєї одної. Не найдете, я заізву вас до суду.

Ну, то возьми дві наші курки тай Бог з тобою, тільки, будь ласкав, не йди до суду. Я з роду не судив ся і не хочу судити ся.

Ні, я ваших курий не хочу. Давайте пару качок, тоді помиримо ся.

Бери, Бог з тобою.

Лисиця взяла пару качок і побігла в очерет. Одну качку зїла, а другу оставила.

Діждавши вечера, знов побігла в село. Тепер зайшла вже вона на другу улицю. Підійшла до крайньої хати і постукала в вікно. Господар обізвав ся: Хто там?

Я богомалець, пустіть, будьте ласкаві, переночувати.

А кудиж тебе Бог несе?

Та був у Кліві, а тепер іду до дому.

У нас тісно, нема де тебе примістити.

Та я ляжу й під лавою, аби було затишно, бо як знаєте, на дворі вже холодно спати.

Мужик вийшов, упустив богомольця в хату. Постелив соломи і каже: Теплий кутик даю тобі й ліжко. Лягай і спи, а на вечеру не надій ся, бо ми вже повечеряли і все поїли. Не гнівай ся, добрий чоловіче, але для тебе варити на ново не будемо.

О дякую, я не голоден, я в Іванівці полуднував.

Я богомолец, пустіть, будьте ласкаві, переночувати.

Лисиця лягла, витягла з торбини качку і каже: Най моя качка побуде в сїнях до ранку. Тільки вважайте, аби була ціла, бо вона мене дорого коштує. Се качка породиста, я несу до дому на розплодок.

Та нехай буде в сїнях, у нас чужого ніхто не кивне.

Полягали всі спати, мужик погасив світло. Лисиця виждала, поки всі поснули, вийшла потихенько в сїни, зіла качку, увійшла в хату і знов лягла на соломку, неначе й ніде не була. Ранком проснулися всі, лисиця ще спить. Побачивши, що вже всі не сплять, устала й вона і почала лагодити ся в путь-дорогу. Тепер вона й спитала: А що, добрий чоловіче, моя качка ціла? Зловіть, будьте ласкаві, бо я йду зараз.

Та вона в сїнях, мусить бути ціла.

Вийшов мужик у сїни, шукав, шукав, нема качки. Увійшов до хати, чує потилицю: Що за бісів батько, твої качки нема, як у воду впала. І дірок ніде не видно в сїнях і качка пропала.

Щож ви доброго наробили? Деж вона діла ся? Вона коштує мене три золоті. Як не найдеть ся, я подам до суду.

Я краще віддам тобі свою, тільки не йди до суду. Діди й батьки наші по судах не ходили і я з роду не судив ся і заховай, Боже, від суду, я бою ся судити ся.

Ні, я на те не пристану, вашої качки не возьму.

Бери дві, тай Бог з тобою.

Ні, я так не хочу. Даш пару гусий, то помирю ся.

Добре, бери пару гусий, тільки не подавай до суду.

Лисиця взяла пару гусий і побігла в очерет. За день одну гуску зіла, а другу оставила. Діждавши вечера, лисиця знов вибрала ся в село. Підійшла під вікно і стукотить. Господар обізвав ся: Хто там?

Се я, подорожний богомолець, іду з Київа до дому.

Питай у кого иншого, у нас тісно, нема де тобі постелити.

Та мені пуховиків не треба, я й під лавою полежу, аби в теплім кутку, бо на дворі тепер уже холодно.

Мужик вийшов, пустив подорожного в хату, а потім каже: Ну, добрий чоловіче, почувати ночуй, а на вечеру не гнівай ся. Було трохи борщу і той діти зіли.

Дякую, я не голоден. Я сьогодні добре пополюдував. Я з далекої дороги, дуже наморив ся, зараз спати ляжу! — Потім виймила лисиця з торби гуску і каже: У мене є гуска, я дістав собі породисту. Най вона побуде в сїнях до ранку, тільки вважайте, щоби хто не вкрав, бо вона дорого коштує. Я купив її на розплід, се гуска китайської породи.

Та най собі сидить у сїнях, вона нам не завадить. Чужого в нас ніхто нічого не кивав.

Полягали всі спати, мужик погасив світло. Лисиця виждала, поки всі кріпко заснули, вийшла потихенько в сїни, задушила гуску, зіла всю до крихти, а піря заборпала в землю і притоптала. Потім вернула до хати і знов лягла на солому, неначе би ніде й не була. Ранком усі проснули ся, почали метушити ся по хаті і фальшивий подорожний підняв ся та почав зараз лагодити ся в путь-дорогу. При сїм він спитав: А що, добрий чоловіче, є моя гуска?

Та повинна бути, піду внести її.

Вийшов мужик до сїний, гуски нема. Шарив, шарив по всїх кутках, нема. Надслухує, не чути ніде. Увійшов у хату й каже: Що будемо робити, гуски нема! Якесь диво! І дірок нема ніде в сїнях і гуска пропала. Казав би я, що якийсь біс украв, та бо двері були на засуві. Жінко! Ти не виходила в ночі на двір?

Нї, я ось що тільки пробудила ся.

А ви, діти, також не виходили?

Всї сказали, що не виходили.

Мужик почухав тоді потилицю й каже: Ну щож, добрий чоловіче, гуска твоя пропала. Хочеш, бери нашу.

Нї, я на те не згоджу ся. Я за свою гуску і ваших десять не хочу. Давайте мою. Де хочете, беріть, давайте, а нї, подам до суду.

Деж я її возьму? Я ходив уже по подвір'ю, нема ніде. І в сусідів питав, ніхто не чув і не бачив. Возьми наші дві гуски, коли кажеш, що твоя була дуже гарна.

Нї, не хочу, я ж казав, що ваших десять не варті моєї одної. Коли не хочете, щоб я подавав до суду, то давайте мені пару ягнят.

Та Бог з тобою, бери пару ягнят, тільки нас не тягай по судах. Мої батьки й мої діди з роду не судили ся і я не судив ся і бою ся судити ся.

Лисиця забрала пару ягнят і пігнала їх у гайок. Одно ягнятко за день зїла, друге оставила. Діждавши ночі лисиця пішла до села і ягня забрала з собою. Підійшла до одної хати і застукала у вікно. Господар обізвав ся: Хто там?

Та се я з села Іванівки, шукав свого ягняти та ледви зловив аж під вашим гайком. Тепер, як бачите, пізно вже йти до дому тай ноги підбив. Пустіть, будьте ласкаві, переночувати.

А чогож твоє ягня забігло до нашого села на більше, як милю?

Та вовк проклятий налякав, а воно побігло, куди очи понесли.

Он яка штука! Та пустити не тяжко, тільки у нас дуже тісно, може попросиш ся до кого іншого.

Та пустіть, будьте такі добрі, я не заберу багато місця. Я ляжу й під лавкою, аби не на дворі.

Йди, йди, почув, Бог з тобою.

Мужик вийшов, впустив подорожного в хату. Перебрана лисиця каже: А моє ягнятко най побуде до ранку в сінях.

Нехай собі побуде.

Лиш уважайте, прошу вас, аби було ціле, бо воно мене дорогого коштує. Я не даром гнав ся за ним більше як милю. Се ягня з такої породи, що смушки йдуть на дорогі панські шапки та на ковніри.

Не бій ся, чоловіче, в нас воно не пропаде, в нас ніхто нічого й пальцем не рушить.

Полягали вони спати, мужик загасив світло. Лисиця виждала, поки всі кріпко не заснули та почали хропіти, вийшла потихенько в сїни, отворила двері і пігнала ягня в гайок, іще й захопила з собою й санки, на яких діти спустилися ся. В гайку звязала ягняти ноги, висадила на санки і затигнула в корчі, а сама швидко вернула ся до хати, ввійшла потихенько в хату і лягла на своїм попереднім місци, якби й не бувала ніде. Рано прокидають ся домашні, подорожний ще спить. Лисиця побачила, що всі на ногах і собі схопила ся та почала лагодити ся в путь-дорогу. При сїм вона сказала: А що, є моє ягнятко?

Та повинно бути. З сїний не вискочить, там дірок нема.

Вийшов мужик до сїний, кинув ся сюди туди, ягняти нема. Що за біс? — подумав мужик. Увійшов у хату й питає: Жінко, ти не виходила в ночі на двір, та не випустила припадком ягняти з сїний?

Нї, я не виходила.

А ви діти? Не виходив із вас ніхто?

Нї, ми не виходили.

Що за диво? Ягня пропало! Що се значило би? Чи відьма насміяла ся? Просто не збагну, куди б воно могло подїти ся. Що ж тепер будемо робити? Прийдець ся своє ягня віддати!

Нї, чоловіче, вашого ягняти я не возьму. Хібаж ваше ягня годить ся супроти мого? Ваші дві старі віці не варті мого одного ягняти. Де хочете, беріть, а щоби було мое ягня. Як нї, внесу жалобу до суду, най він вас судить за крадіж. Суд вас за се не погладить по голові, можуть засудити і на цілий рік до вязниці.

А при чім же я тут? Яж твого ягняти не рушав, Бог з ним.

На судї вам не повірять. У ваших сїнях пропало, значить, усякий признає, що воно ваших рук не минуло.

Будь ласкавий, не подавай до суду. Я тобі дам замість ягняти пару своїх старих овець, тільки ради Бога збав мене від клопоту.

Нї, я твоїх овець не хочу, в мене є свої. Колиж хочеш обійти ся без суду, дай мені свого бичка підзимка, тоді помиримо ся.

Бог з тобою, бери, тільки не тягай мене по судах.

Лисиця пігнала бичка до гайку. Прийшла до того місця, де стояли санки з ягнятком, привязала їх мотузочком бичкови до нашійника і поїхала на санках до ліса. Заїхала доволі

далеко в ліс, спинила ся там у гущавині, задушила ягня, а опісля й бичка, та почала балювати ся ними. Цілий тиждень мала по шию телятинки та баранинки. Коли доїла все мясо, витягнула телячу шкіру на дорогу, напхала сіном, поставила на ноги, привязала до нашійника санки і сама на них сіла. Як раз тою дорогою йшов медвідь і вовк. Побачили лисицю і питають: Що ти, лисичко, робиш?

Та хіба не бачите що? Купила собі бичка тай санкую ся. Сідайте, коли хочете, я вас підвезу.

Підвези, коли твоя ласка.

Медвідь і вовк посідали на заді, а лисиця примістила ся на переді і почала поганяти бичка та приспівувати:

Гей, бицю, не барись,
Вези дурнів, не лїнись!

Що ти говориш? — спитав вовк.

Та я кажу: Вези, дурню, не лїнись. —
І знов почала приспівувати:

Гей, бицю, живо, живо,
Рухай ся дурням на диво!

Вовк завважає, що вона насміваєть ся з них, та як крикне: Як ти смієш прозивати нас дурнями? Ми тебе зараз провчимо!

Лисиця скочила митю з саний і побігла до своєї нори. А медвідь і вовк позіскакували з санок і з досади кинули ся на бичка, почали його рвати. Порозривали на куснички всю шкіру і показало ся, що то не бичок, але опудало випхане сіном. Вовк і медвідь пустили ся доганяти лисицю. Лисиця була вже на кількоро гоний далеко від них. Побачивши, що вовк і медвідь гонять ся за нею, почала чим дужше втікати. Вовк і медвідь не відставали від неї. Лисиця злякала ся не на жарт, бігла

що сили. Добігла до своєї нори і митю вскочила до неї. Вовк підбіг також, сів біля нори і сидів, притаївши дух. Незабаром надбіг медвідь і сів також біля нори. Лисиця опам'ятала ся трохи, почала сама з собою розмовляти: Спасибіг вам, мої ніженьки, що ви уратували мене від ворогів. Я вам за се красні черевички куплю. І вам спасибіг, ушка, що ви прислухували ся до всього. Я вам золоті ковтки куплю. А що ти, хвостище, робив?

Та я бовтав ся, товк ся об твої ноги, об пеньки, не давав тобі втікати.

А ти поганче, то ти хотів підвести мене під монастир? Пожди, я тебе провчу!

Виткнула лисиця кінець хвоста з нори і каже: На їж, їж, вовче!

Вона хотіла полякати хвіст, думала, що біля нори нема нікого. А вовк був не дурний. Митю схопив зубами за лисичин хвіст і почав цупити до себе. Лисиця упирає ся ногами, не піддавала ся вовкови. Медвідь побачив, що вовк не годен справити ся, підійшов до нори, вхопив лапою кінець хвоста та як потягнув, аж усі суглави захрупотіли в лисичинім хвості. Як не силкувала ся лисиця упирати ся, не могла вдержати ся. Медвідь витягнув лисицю з нори і зараз оба з вовком її розірвали на куски.

13. Як лисиця зробила царем. Грицька Скорохвата.

Одному хлопцеві померли батько й мати, остав ся він один як палець. Не було в нього ні дядьків, ні тіток, круглий був сирота. Від батька остав ся семилітком. Його взяв один богач за наймита. Від малих літ доводило ся йому працювати день і ніч понад силу. Богач знушав ся над ним, як сам хотів. Цілий день він поганяв биків, або що инше робив, а ночою пас коний або волів і так із дня на день не мав спокою. Та хоч кілька він робив, хоч як старав ся, ніяк не міг догодити богачеві. Все не так, усе не по його; то скаже, що не так зробив, то дуже мало зробив. Що дня богач гриз сироті голову, нераз і бив його ні за се, ні за те. Скрутно було жити Грицькови та й нікуди було йому йти, ні до кого було прихилити ся. Виріс Грицько, став уже парубком, а долі все не мав. Одного разу подумав Грицько, підійшов до господаря і каже: Дядьку, може би ми обчислили ся?

З чим маємо числити ся?

Якжеж? Як прожив у вас рівно п'ятнацять літ. Мені вже пора женити ся, я хотів би завести своє господарство.

А кількож ти хотів би від мене дістати?

Та мені багато не треба. Дайте мені на хату триста золотих, пару волів і корову.

Ого, багато ти хлопче хочеш! Ти ще стільки не заробив. За твою лінь і недотепність багато дати і сто золотих. Ти радше подякуй, що я тебе годував, інакше був би ти з голоду згинув.

Грицько не став більше нічого говорити, заплакав і пішов до волів. Випустив їх із за-

городи і пігнав на ніч пасти до ліса. Там ляг на траву і почав думати: Господи! За що ти мене караєш? Чим я тебе прогнівив? Люди живуть, розкошують, нічого не роблять і всі їх поважають, а я бюсь, як риба об лід і мене ніхто не знає, не відає і праці моєї ніхто не бачить. Чому ж я гірший від інших? Парубок я дужий, вродливий і розум маю, тільки одної долі не маю. Мені б лише царем бути, не наймитом, а я, бач, томлю ся в неволі.

Дунав він, дунав, поки й заснув. Приснило ся йому, неначе він ходив по лісі, шукав своєї долі і наткнув ся на чоловіка, одягненого в дорогу одежу, обшиту золотом, із короною на голові. Грицько спитав: Хто ти такий? — Я той самий, кого ти шукаєш. Я твоя доля; я давно тебе дожидаю, а ти загряз десь там у болоті і не показуєш ся. На тебе давно жде царський престол.

Проснув ся Грицько і аж здрігнув. Перехрестив ся тричі і подумав: Бог знає, що приверзло ся. Мені того з роду ні чути, ні бачити!

Підняв ся Грицько, подивив ся за волами і знов ляг полежати. Схилив голову на руку і почав думати, як йому видобути ся від свого господаря. Дивить ся, біжить лисиця. Підближила ся до нього і каже: Чого ти, парубче, сумуєш? Душу загубив, чи мила розлюбила?

Ні, не те, лисичко.

А коли не те, то й горювати нема чого. Чого ніс повісив? Покинь сумувати!

Та якже мені, лисичко, не сумувати? Парубок я дужий, здоровий, вродливий і розум маю, а живу в неволі, терплю нужду. А інші далеко гірші від мене, криві, сліпі, горбаті, плюгаві, до всіх звірів схожі, а живуть розко-

Грицькови приснило ся, начеб він у лісі наткнув ся на чоловіка з короною на голові.

шують, ніякої нужди не знають, іще їй над людьми знушають ся.

Лисиця каже: Ти, парубче, кажеш, що у тебе є розум, а бач, не хочеш пошевелити ним. Ніхто тобі не винен, треба тільки захотіти і все можна зробити. Такому юнакови, як ти, пора давно бути царем.

Та якже я можу бути царем, коли у мене гроший ні сотика і землі ні клаптика і мене ніхто не знає.

Се нічого не значить, усього можна хитрощами добити ся. Кого треба, обдурити, і діло буде в шапці. Чесним трудом, парубче, тепер

нічого не добеш ся, поки й згинеш. Коли хочеш бути царем, я все тобі зроблю.

Зроби, будь ласкава, як що можеш.

Та я зможу, лиш дай мені три печені курки, бо я дуже голодна. Опісля все діло піде як по маслі; зроблю тебе царем.

Добре, лисичко, три курки я дістану, тільки дивись, не обмани мене.

Ні, парубче, я не обманю; побачиш і нераз згадаєш мене.

Добре, приходи завтра, лисичко, курки будуть готові.

На другу піч пігнав Грицько пасти воли на те саме місце. Побув там до пізна, потім оставив волів на пасовищі, а сам пішов до господаря. Переліз потихоньки через пліт на подвір'є, послухав, господар уже спить. Собаки не гавкали на нього, бо він був свій. Грицько взяв задалегідь приготований мішок, пішов до курника, зловив три курки, пхнув у мішок і побіг до ліса. Там він курки порізав, обпатрав, поскуб, розложив огонь і попик їх. Рано, ледви зазоріло, прийшла лисиця. Грицько дав їй курки і сказав: Вважай же, сповни своє слово, тоді що дня буду годувати тебе курятиною.

Лисиця сказала: Я піду до царя сватати за тебе дочку, а ти причепур ся тут тимчасом, обмий ся і одягни ся чистенько. Я скажу, що ти цар та що твоє царство те саме, де тепер жиє Змій. Коли вони будуть їхати на оглядини, ти скажи, що мов я цар і поїдеш із ними до двірця Змія, а я побіжу наперед і там одурю Змія.

Від Грицька побігла лисиця просто до ліса і там спиняла всіх стрічних вовків, говорячи: Сьогодні людський цар іменинник, тому бажає угостити всіх звірів пирогами і начинкою,

а мабуть і гусятиною. Він наказав мені запросити всіх вовків і медведів. Збирайтеся всі до купи і біжіть туди зараз, а я скоренько справлюся з ділами, прибіжу і повідомлю царя, що вже всі зібрані.

Висолопивши язик уганяла лисиця по всіх лісах, скликувала вовків і медведів, щоби швидше бігли до царя в гості. Вовки і медведі з радістю мчалися до царя і там збиралися до купи в лісочку біля царського терему. Коли зібралось дванацять раз по дванацять вовків і стількож медведів, лисиця побігла до царя і заявила: Ваша величносте, наш молодий цар Грицько Скорохват прислав вам у дарі дванацять раз по дванацять вовків і стількож медведів. Куди прикажете загнати їх?

Скажи їм, нехай зайдуть у загороду.

Лисиця завела звірів у загороду, обведену височезною камінною стіною з залізними воротами. Потім пішла до царя і каже: Звірі вже в загороді, прикажіть слугам причинити ворота й замкнути.

Цар спитав: А за щож він прислав мені гостинець, я ж із ним не знакомий.

Він бажає з вами познакомитися, а як можна буде, то й поріднитися. Він чув, що у вас є дочка і знає, що ви любите полювати, тому й посилав вам на знак поважання маленький даруночок.

А щож він, заможний?

О, в нього багатства незміренна сила. Приїздіть до нього в гості, подивитеся. Він дуже просив вас прийхати з дочкою. Він вам відразу сподобається, юнак хоч куди!

Добре, скажи йому, що позавтра може будемо в нього.

Лисиця побігла тим шляхом, що вів до терема царя Змія. Цар зовсім був роздумався

їхати. Чого мені перти ся до нього? Всякий скаже, що я поїхав набивати ся своєю дочкою. Нехай він приїде до мене, коли йому треба.

А царівна в одно наставала, щоби поїхати. Її бажало ся подивитись на молодого царя. До неї приїздили в свати з усіх земель королі та царі і ні один не прийшов по душі, всі були то старі, то погані. Царівна намовила батька поїхати до незнакомого царя.

Лисиця бігла шляхом і дивила ся на всі боки. Побачила біля шляху череду коров. сила їх видима не видима. Лисиця підійшла до пастухів і питає: Чиї се корови?

Царя Змія, — відповіли пастухи.

Слухайте, хлопці, що я вам скажу. Позаді мене їде цар Грім. Коли він спитає, чиї се корови, відповійте, що се череда Грицька Скорохвата, а як так не скажете, він вас усіх побе та попалить.

Лисиця побігла далі, наткнула ся на табун коний; там було їх незчисленне число. Порівнавшись із пастухами, вона спитала: Чиї се коні?

Царя Змія, — відповіли пастухи.

Лисиця каже: Слухайте, хлопці, що я вам скажу. Позаді мене їде цар Грім. Як він спитає вас, чиї се коні, скажіть, що Грицька Скорохвата; тоді він вас не ткне, а як так не скажете, він вас побе і спалить.

Добре, лисичко, ми скажемо.

Лисиця побігла далі. Наткнула ся на отару овець, підійшла до пастухів і питає: Чиї се вівці?

Царя Змія, — відповіли пастухи.

Слухайте, хлопці! Позаді мене їде цар Грім. Коли ви хочете остати ся живими, скажіть на його запит, чиї вівці, що Грицька

Скорохвата. Як так не скажете, він вас побє і спалить.

Добре, лисичко, скажемо.

Лисиця побігла далі. Наткнула ся на стадо свиний. Побачивши пастухів, спитала: А чиї се будуть свині?

Царя Змія, — відповіли пастухи.

Слухайте, хлопці, що я вам скажу. Позаді мене їде цар Грім. Коли хочете остати ся живими, скажіть йому, як він питає, що свині Грицька Скорохвата, а як так не скажете, він вас побє і попалить. Колиж скажете, що свині Грицькові, тоді він вас не ткне.

Добре, лисичко, скажемо.

Лисичка стала вже підближати ся до садиби царя Змія. Дивить ся, а на луках гусий та качок видимо не видимо. Вона підбігла до пастухів і каже: Хлопці! Чия се птиця?

Царя Змія, — відповіли пастухи.

Ось що, хлопці. Позаді мене їде цар Грім, тож скажіть йому, що вся отся птиця Грицька Скорохвата, тоді він вас не ткне. А як питає вас, а ви так не скажете, він вас побє і попалить.

А далеко він? — спитали пастухи.

Ось швидко нагряне.

Добре, ми так скажемо, най йому всячина!

Лисиця добігла до двірця царя Змія. Побачила слугу і каже: Скажи ти своєму цареві, нехай вийде сюди на хвилину, я йому щось скажу, маю важне діло.

Слуга повідомив. Змій вийшов на балькон і питає: Чого там тобі треба, яке там у тебе важне діло до мене? Як ти посміла мене трівожити?

Не прогнівай ся, царю; я прийшла спасти тебе від смерти. Позаді мене їде цар Грім, а він готов тебе убити і спалити. Він такий

грізний, що всіх бє, хто б не попав ся під його руку. Ховай ся отже швидко, щоб він не знайшов тебе, бо як нагряне, біда буде.

Я запру ся в теремі і не допущу його до себе.

Ні, ти так не спасеш ся від смерти. Він тоді цілий твій терем розібє і спалить. Ти красше сховай ся в саді в якенебудь дерево, а я скажу, що тебе нема дома, поїхав буцім то за три девять земель у гостину. Тоді він поїде дальше, нічого не ткне.

Добре, я сховаю ся в саді оподалеку від терему в дупло. Там є у мене старезне дерево з великим дуплом, я влізу туди і пересиджу, поки він проїде.

Добре ти вигидав, треба б тільки те дупло чимнебудь закрити, аби не було примітне. Найкрасше обмотати повісами, а поверха помазати повісма смолою, аби не лазили на дерево шкідливі черваки та всякі комахи.

Славно, ти лисичко, видумала. Я зараз сховаю ся в дупло, а ти заряди, аби гарненько обмотали дупло повісами та обмазали смолою так, щоб ніхто й не занюхав, що я там сиджу.

Змій вліз у дупло, а лисиця побігла до царських слуг і сказала: Цар приказав, аби ви зараз несли до нього в сад дванацять сотнарів повісем та дванацять сотнарів смоли і три сотнарі дроту.

Слуги заворушили ся у дворі, як мурашки, в одну хвилину нанесли до дупла всякого знадїб'я і почали обмотувати того дуба повісами та намазувати смолою. Намотали раз повісем, намазали смолою, обкрутили добре дротом; потім другий раз обмотали повісами, намазали смолою і знов обкрутили дротом; і третій раз так само зробили. Потім лисиця сказала потихеньки слугам: Ходїть до двірця, я вам там

щось скажу! — Пішли вони у дворець, а лисиця каже: Знаєте, хлопці, чому ваш цар сховав ся в дупло? Деякі з вас чули, що я з ним балакала. Сюди їде цар Грім. Він такий грізний, що всіх бє і палить, а особливо Змія він живим не випустить. Тому Змій сховав ся, щоб охоронити ся від біди. Коли нагряне цар Грім, то ви всі кажіть, що се дворець Грицька Скорохвата, тоді він вас не ткне, а як так не скажете, тоді вам усім погібати. А щоби не зловити ся на брехні, я побіжу зараз на село і приведу молодого, славного юнака Грицька. Як він зайде у дворець, ви величайте його: Ваша величносте! — і пильно надскакуйте йому, а гостям також. Тоді все буде гаразд, він вас не ткне, і ви останете ся живі й здорові.

Добре, лисичко, ми так зробимо.

Лисиця кинула ся за Грицьком. Найшла його на поли, підбігла й каже: Ну, Грицьку, тепер твоє діло в шапці. Я вже все прилагодила, що треба було. Змія загнала я в дупло. Того дуба обмотали повісмами зі смолою та аж тричі обкрутили його дротом так, що він ніяким чином не видобудеть ся звідти. Ми запалимо дуба і змій там згорить. На всякий випадок треба його одначе застрілити, аби не схотїв вискочити, як повісма обгорять. Може він такий дужий, що й дріт його не вдержить. Коли приїде цар, ми похвалимо ся, що в тебе є такі рушницї, що дуже гарно стріляють, можуть хоч який грубий дуб пробити. Тоді зажадаєш від слуг рушниць і підемо випробувати їх на тім дубі, де сидить Змій. А тепер ходім у терем видавати розпорядки. Тепер уже нема ніякої небезпеки, а ти господар надо всім царством. Як приїде цар, поводи ся як дома, покажи себе, що ти господар, правдивий цар і вважай,

не проговори ся, що ти був наймитом, але кажи, що ти був і є цар.

Пішли вони до двірця. Увійшли в кімнати і почали розглядати ся, де що стоїть, аби знати, що до чого. Незабаром надїхав цар із жінкою й дочкою. По дорозі цар натикав ся на череду коров, на табун коний, на отару овець, на стадо свиний і на птиць та у всіх пастухів питав: Чия се худоба? Всі пастухи відповідали як один: Грицька Скорохвата. Цар подумав: Багато в нього добра, він заможнійший від мене! Приїхав на кінець до двірця і тут не втерпів, спитав: Чий се дворець? — Слуги відповіли: Грицька Скорохвата. — Цар здивувався: Отсе дворець, з роду ще такого не бачив! — А дворець був увесь із хрусталу та з мармору, прикрашений золотом та сріблом. — Цариця сіпнула дочку за рукав та каже їй на ухо: Ось у кого багатства! Він далеко багатший від нас. За такого можна вийти за муж. Як буде сватати, згоджуй ся, Олесю!

Грицько побачивши гостей, казав подати собі царську одїж. Йому живо подали. Він швидко одягнув ся і вийшов зустрічати гостей. Зайшли вони в кімнати, не знають, куди свої очи повертати. Куди не подивлять ся, скрізь золото та срібло та всякі різнобарвні дорогі камінці. Обійшли всі кімнати, оглянули все, потім зайшли в найбільшу кімнату, де попросили їх сідати. Грицько казав подати обід. Подали такий гарний та смачний обід, що цариці ніколи не доводило ся такого їсти. Чого вони тільки не подавали! Як кажуть, одного хіба птичого молока не було. По обіді попросив Грицько гостей до саду. Виходять із терему, а Грицько хвалить ся: Ось у мене рушницї, таких нї в кого нема. Най буде хоч не знати який грубий дуб, куля пролетить на скрізь! —

Тут казав зараз подати пару найліпших рушниць. Пішли вони в сад. Дійшли до того дуба, в яким сидів Змій. Грицько каже: Ану попробуймо прострілити отсей дуб, він найгрубший зі всіх. Мірмо рівночасно; я возьму трохи висше, а ви низше. — Грицько показав, куди саме стріляти. Вимірив як раз у те місце, де було дупло. В те саме місце вимірив і цар, лише трохи низше. Як торохнули оба разом, немов грім загремів. Кулі пройшли наскрізь дуб і вилетіли з другого боку, бо дуб був пустий в середині і кулям припадало пробити лише стіни дуба. Обидві кулі попали в Змія, одна в голову, а друга в груди. Грицько намовив царя ще по разі вистрілити, бо думав, що кулі могли не зачепити Змія і він міг би був лишити ся живим. Вистрілили вони ще по разі, потім пішли всі гуртом до терему. А лисиця побігла тимчасом до сторожа, що пильнував саду і сказала: Іди зараз до того дуба, що з дуплом, і запали його!

На щож його палити? — спитав сторож.

Так приказав цар Змій. Там у дуплі завели ся їдовиті гадюки; те дупло обмотали вже повісмами і обмазали смолою, а тобі приказано, щоби ти підпалив, аби гадюки згоріли разом із дубом.

Сторож нічого ні знав, ні відав, що тут у них дієть ся, пішов і підпалив дуба. Грицько ходив із гістьми по цвітниках, а дуб палахкав. Слуги бачили, що горить той самий дуб, в який сховав ся цар Змій, але не сміли йти гасити, бо думали, що його підпалив цар Грім.

Грицько навів розмову на сватанє. Царівна і старі радо згодили ся; вони лише ждали на те, аби їм натякнув на вінчанє. Полагодили справу, визначили день вінчання і попрощали ся. Цар із родиною поїхав до дому готувати

царівній придане та повідомити всіх знайомих і свояків, щоб їхали на весіле до молодого царя Грицька Скорохвата. А Грицько, оставши дома, прикликав до себе усіх слуг і сказав: Змія вашого, як бачите, цар Грім спалив, а тепер царем буду я. Цар Грім віддає за мене свою дочку і настановляє мене тут царем. Тепер ви маєте мене слухати, а Змія вашого нема і не буде. За тиждень приїде цар Грім зі своїми гістьми на весіле, тому ви приладьте пир на весь мир, щоби всього було до волі і до ладу.

Слуги були раді з того, для них було ще ліпше, що Змії загинув, почали зараз приготувляти ся. Грицько подумав собі: Слуги налякали ся царя Грому, через нього і мене будуть бояти ся та поважати. Та як розвідають від садового сторожа, що Змія спалив не цар Грім, лише сторож, та що мій будущий тесть не Грім, але чоловік такий, як і всі, можуть збунтувати ся та ще мене убити. Тому ліпше буде, коли я сторожа усуну, тоді всі кінці в воду!

Грицько взяв рушницю і пішов в сад на прохід. Побачивши з далека сторожа, сів за корч, примірів, бух! Сторож лише перевернув ся і не рушив ся з місця. Потому садівник найшов мертвого сторожа, але всі подумали, що й його убив цар Грім.

Минув тиждень, приїхав цар Грім зі своїми гістьми, привіз військову музику і розпочали весіле. Гуляли й гостили ся цілий тиждень, потому розїхали ся по домах. Грицько оженившись, став жити щасливо. Лисиця жила в саді і що дня їла курятину. Минув знов тиждень, Грицько згадав про те, як він жив на службі в господаря і через що він став жити тепер так щасливо. Тут йому прийшло на думку: А що, як лисиця подружить ся з кимнебудь і проязичить ся, хто я такий був і як я став царем! А вона може проговорити

ся несподівано, не через те, що мене захоче зрадити, а просто похвалить ся своєю мудрістю і нараз признаєть ся, як вона ухитрила ся вивести мене на царство. Ні, треба лисицю вбити, щоби поховати всі кінці, інакше я не зможу жити спокійно!

Грицько повелів слугам убити лисицю. Слуги митю схопили рушниці і убили лисицю. Вони були дуже раді, що позбули ся непотрібної роботи, бо їм уже набридло панькати ся з лисицею.

Одного разу Грицько згадав про своє давнйше житє і призадумав ся: Як то я жив колись, страждав, томив ся над чужою роботою, не знав ні дня, ні ночі, а таких, як я був; і тепер не мало на світі. Треба взяти ся за се діло та позаводити зміни! Від того часу Грицько почав наділяти всіх землею, у кого не було її, і помагав бідним заводити свої господарства.

Не вважаючи на те, не сходяв з думки йому вчинений гріх: Грішник я великий. Був я бідний, та за те була в мене чиста душа. А тепер хоч я багатий, за те гріха на душу хопив. У господаря украв три курки; убив Змія. Ну, нехай Змій гадина, нехрещена душа, за нього мало гріха. А за щож я бідного сторожа убив, тай лисицю, котра мене на ноги поставила? А всьому винне богатство і слава. Не даром кажуть, що не пустивши душу в ад, не будеш багат. Жити щасливо на сїм світі, то попадеш у нещастє після смерті, на другім світі!

Грицько старав ся спокутувати свої гріхи добрими ділами.

14. Медвідь пориває дівчину.

В однім лісі жив перевертень медвідь. Давнійше був він чоловіком, гарним, молодим парубком. Знав ся він із дочкою знахорки відьми. Відьма знала про те і порішила зробити його своїм зятем, а парубок не знав, що мати дівчини відьма, тому кохав ся з нею от так собі, аби скучно не було. Прийшла пора, задумав той парубок женити ся та пішов сватати на друге село. Засватав там гарну дівчину, багату й розумну, що ледви перейшла шіснайцять літ. Зробили весіле, повінчали ся. По вінчаню треба було з молодою проїздити лісом. Відьма довідала ся, що парубок насміяв ся з її дочки, постановила йому віддячити. Вибрала ся на зустріч молодим. Тільки вїхали молодята в середину ліса, коні почали хрпіти, ставати дуба, а в кінці зовсім стали. Молоді злякали ся, щоби коні не перевернули воза, позлізали. В тій хвили молодий зробив ся медведем і побіг геть по лісі. Молода, перелякана на смерть, поїхала сама до дому.

А парубок жив від тоді в лісі медведем. Він бажав подружити ся, як і всякий живий чоловік, та не було з ким. Медведі не приймали його до себе, бо чули в нїм чоловічий дух і гнали його від себе. Подружити ся з дівчиною також не міг, бо хто хотїв був полюбити звіра? Задумав медвідь украсти собі дружину. Часто підходив він до села та все не вдавало ся вкрасти дівчину. В лісі пробував також нераз підкрасти ся до женщин та на жаль, жінки бували там не самі, але з мужиками, а в мужиків були добрі дручки, тому бояв ся до них підходити.

Одного разу в якийсь празник пішли малі дівчата в ліс на ягоди. Надибавши полянку

з ягодами, почали збирати їх кожда для себе. Одна супроти другої старала ся зібрати як найбільше ягід. Дівчата порозбігали ся по всій полянї, котра куди могла. Вибіг медвідь з гущавини ліса, вхопив одну що найкрасшу дівчину і побіг знов у гущавину. Дівчата побачивши медведя, кинули ся чим дужше втікати до дому. Поприбігали домів ні живі, ні мертві, самі себе не тямили. Аж по довším часі розвідали ся в них, хто туди ходив та що там було. Показало ся, що одну дівчину украв медвідь. Батько дівчини пішов зі своїми сусідами в ліс шукати своєї донечки. Зібрало ся з десять мужиків, позабирали з собою, що хто попав: Вила, рогачі, кочерги, сокири, а в кого була рушниця, той узяв рушницю. Ходили, ходили по всьому лісу, проходили цілий день і нічого не знайшли, ні медведя, ні дівчини. І кісточок ніде не видно було. Поплакав дід із бабою, погорювали з тиждень і стали по трохи забувати.

А медвідь і не думав дівчину вбивати. Він забажав підховати її і подружити ся з нею. Приніс її в свої хороми і доставляв їй харчів. Приносив їй груш, яблук, оріхів, огирків, кавунів і всякої всячини. Дівчина зразу з переляку не їла й не пила, лише плакала, а далі привикла по трохи, почала їсти й пити, тільки туга не спадала їй ніколи з серця. Почне інколи медвідь іграти ся з нею, торкати її лапою або лестити ся біля неї. А їй не до радощів було. Вона згадувала тоді, як вона грала ся з подругами, як її голубила мати, і тут уже не обходило ся без сліз. Медвідь питав її: Чого ти, красавичко, плачеш?

Та якже мені не плакати? Кілько днів пройшло, а я не маю ніякої вістки від батька та матері. Вони думають тепер, що мене на

світі нема і що дня плачуть та тужуть по мині.

Не жури ся, голубочко, я завтра піду, відвідаю їх і принесу тобі вістку. А ти напечи пирогів, я віднесу їм гостинчик.

Дівчина напекла пирогів із начинкою. Медвідь і каже: Поскладай ти ті пироги в кошіль і прикрий, а я піду, добуду лика, щоб було чим привязати кошіль до плечий. А щоби не страшно було тобі оставати ся самій у хаті, лязь на піч і лежи там, поки я поверну.

Дівчина влізла сама в кошіль, зложила себе пирогами, прикинула зверху хустиною і сиділа притаївши дух. Медвідь увійшов у хату, привязав швидко кошіль до плечий, вийшов на двір, завязав ликом двері і потьопав до села. Медвідь, бачите, думав, що дівчина остала ся на печі. А дівчина, коли пироги спекли ся, сказала медведеви: Тяж уважай, як будеш нести, не сідай на дорозі відпочивати, але неси без перерви і пирогів не їж, бо я однаково довідаю ся. Я і звідси побачу, як ти пристанеш.

Пройшов медвідь з пів милі, присів на пенюк і подумав: Ну, тут красавиця мене не побачить. Вийму один пиріг і зїм! — Тільки почав зсувати кошіль із плечий, а дівчина висунула трохи голову і кричить стиха:

Бачу, бачу!

Не сідай на пенюк,

Не їж пиріжок,

Неси просто до мого батенька!

Медвідь зіскочив швидко з пенюка, став на ноги і пішов далі, а сам собі подумав: От яка вона оката! В ночі і більше як на пів милі бачить!

Відійшов медвідь від ліса зо три милі, вже до села лишала ся з миля. Присів на ненюк і бормоче собі: Ну, тепер моя красавиця

Дочка обізвала ся: Се я, мамо, напекла! І стала
вилазити з кошлія.

не побачить мене. Присяду, віддихну трохи,
а потім пиріжків поїм!

Дівчина знов висунула голову і почала
стихенька накликувати:

Бачу, бачу!
Не сідай на пеньок,
Не їж пиріжок,
Неси просто до мого батенька!

Медвідь підхонив ся і побіг далі. А сам
не мало дивував ся: От оката, як вона бачить
і по ночі, немов хто їй підказує, що я сів!

Підійшов медвідь до воріт батька і хотів
постукати лапою. Собаки почули, загавкали

і кинули ся до воріт. Медвідь скинув швидко з себе кошіль і гайда від двора! Дід почув, що собаки гавкають без перестанку і кидають ся до воріт, вийшов з хати. Отворив фіртку, дивить ся, а там стоїть кошіль. Дід здивував ся: Що за оказія? Звідки тут кошіль узяв ся? Хто його міг принести?

Вийшла з хати її бабуся, кинули ся обоє до того кошіля, аж там пироги. Баба з дідом іще більше здивувала ся: Що за диво, звідки пироги взяли ся?

А тимчасом дочка обізвала ся з кошіля: Се я, мамо, напекла! — І стала вилазити з того кошіля.

Дід і баба від радости плакали і сміяли ся. Повели дочку в хату, там її цілували, обіймали і самі не знали, куди посадити її. Дочка все до чиста розповіла їм, де вона була і як з біди виручила себе. А медвідь і по вік остав ся без дружини.

15. Як медвідь мстив ся на дідови.

Жив собі дід і баба, бідно, пребідно. Скоромно їсти доводило ся їм два рази в рік, на Різдво та на Великдень, а поза тим їли тільки пісно. Одного разу забажала баба дуже скоромного і почала нудити діда: Добудь, чоловіче,

м'яса, бо я дуже забажала мяса. Я чую, що як попоїм його, то поздоровшаю.

Та деж я возьму тобі мяса, коли в мене гроший нема ні сотика, а дармо ніхто не дасть.

Ти, старий дурню, тільки тим і вимавляєш ся, що гроший нема, а якже добрі люди і без гроший що дня мясе їдять? Убють медведя або дика і ласують собі.

Та люди мають рушниці, а я чим убо?

Якби ти не був лїнюх, то й без рушниці дістав би мяса. Возьми сокиру, підглянь, де медвідь спить, підійди до нього крадькома і зарубай його сонного.

А як він побачить мене тай утече або задушить мене?

Підійди сонного, він не почує твого ходу.

Надокучило дідови слухати бабиного лепету, надїв шапку, взяв сокиру і пішов до ліса. Ходив цілий день по лісі і не надібав нічого, аж як почало смеркати, побачив під корчем медведя. Почав потихеньки підкрадати ся до нього. Підійшов нищечком, замахнув ся митю сокирою і рубнув медведя, але на жаль не попав його по голові, тільки відрубав йому передню лапу. Медвідь з переполоху кинув ся втікати; пошкандибав на трьох ногах. А дід узяв медвежу лапу і пішов до дому. Баба зрадїла, що дід хоч трохи принїс їй скором'ятинки. Взяла медвежу лапу, обскубла з неї шерсть, шкіру обідрала, а мясо з кістками порубала на кусники і всунула в піч варити. Самаж підстелила під себе медвежу шкіру і почала пр'ясти його шерсть собі на панчохи.

Медвідь отямившись трохи, приправив собі деревляну ногу і пішов на село шукати свого ворога. Підійшов до села, дивить ся, в крайній хаті світить ся огонь. Було вже пізно. Він поглянув у вікно і побачив, що баба сидить на

Медвідь розсердився, відштовхнув ступу від себе.

Його шкірі і пряде його шерсть, а в печі варить
ся його мясо, відрубана нога. Медвідь підсту-
пив під саме вікно і почав співати:

Всі по всьому селу сплять,
Одна баба не спить,
На моїй шкірі сидить,
Мою шерсть пряде
Й моє мясо варить.
Іду на деревляній нозі
Від самого лісу,
Роздавлю дїда й бабу
І розвалю хату к бісу.

Злякала ся баба, загасила швидко каганець,
заметушила ся по хаті, розбудила дїда й каже:

Дідусю, вставай, бо медвідь іде душити нас! Я полізу на піч, а ти як хочеш, обороняй ся від нього.

Дід не довго думав, узяв віжки, що були в хаті, перевязав ними ступу, зачіпив її на кілок супроти дверей, один кінець віжок привязав до кілка, а за другий сам узяв ся і цупив його до себе так, що ступа гоїдала ся. Тільки медвідь ступив на поріг, а чоловік як пустить віжки, ступа як торохнула медведя і просто по лобі. Медвідь розсердив ся, відштовхнув ступу від себе, ступа на віжках відмахнула ся від нього і знов вернула ся та ще дужше розігнала ся та як бухнула його, другий раз по лобі, медвідь аж заточив ся. Його ще дужше взяло серце, а він тоді з усеї моци друлив від себе ступу. Ступа аж об стелю вдарила ся, а потім як вернула ся назад, як довбонула медведя третій раз, то він аж присів. Дальше не брав ся бороти ся зі ступою, підхопив ся і давай Бог ноги! Побіг до ліса і вже більше не приходив душити діда й бабу. Баба з переляку до самого ранка не злазила з печі. Вже аж як добре розвидніло ся, кинула ся до печі витягати медвеже мясо і від того часу бояла ся діда посилати на лови.

16. Миш на весілю.

Справляв господар весілля. Музики грали, а гості гуляли. Миш вибігла на той час з пори і приглядала ся, як то гуляють. Дуже вона собі се сподобала. Каже сама до себе: Коби борше до вечера, то й я так собі погуляю, як вони! — Чекала вона нетерпеливо до вечера і скоро лише сонце зайшло та зробило ся темно, миш висунула ся на рівне і каже: Вже темно, тепер можу собі погуляти, коби лиш який ворог не ймив мене! — А вона не знала, що коло порога грали ся два молоді коти. Побігла вона аж на те місце, де в день гуляли гості. Прийшла там тай слухає, чи грає музика, та бо не чути. Гадає вона собі: Ігій, хіба я вже нічого не варта, аби я гуляла без музиків? Ні, не буду гуляти, волю почекати на них! — Тай сіла собі на землю, сидить і поморгує вусиками. А ті два котики попритулювали ся писками до землі тай собі вусами поморгують. Торкнув один кіт другого легенько лапкою тай почав тихцем говорити: Ти видиш?

А той відповідає: Не штовхай мене.

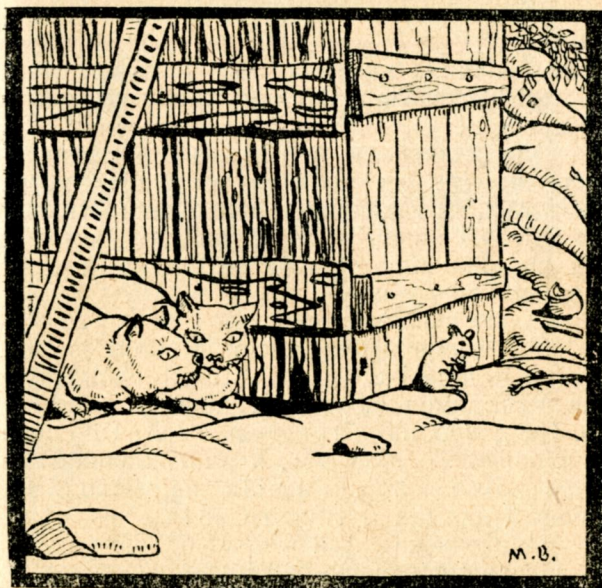
Та я гадав, що ти спиш. Присунь ся ближше до мене, я маю тобі щось сказати.

Присунув ся один кіт до другого, притулили ся оба до себе і почав один другому до уха шептати: Мусимо зараз розійти ся!

Чому?

Чому? Бо гості зараз повечеряють тай вийдуть на двір, а миш тоді втече.

Скінчила ся вечеря, вибіг один чоловік на двір і крикнув: Грай, музико! — А миш як то вчула, зірвала ся на ноги тай каже: Коби швидше заграє, бо я би вже танцювала! — А коти як почувли се тай здивували ся дуже. Каже один до другого: Ану, що то з того буде.

Миш сіла на землю, сидить і поморгує вусиками.

Нараз музика заграла, а миш нагадала собі, що гості як танцювали, то брали собі по парі, чоловік брав жінку і так гуляли. Е, каже миш, треба й мені йти по мужа.

Як вона пішла, каже один кіт потихонько до другого: Як її ймемо, то що з нею зробимо?

Та бо мовчи! — відповідає той, — бо вона вже йде.

Скочив один кіт і ймив її. Миш почала його заговорювати, каже: Ов, як ти, бідаку, впрів! — Але що вона скаже слово, а кіт стискає сильніше зубами. Миш як побачила,

що не витримає в його зубах, почала думати, що би то зробити, аби він її пустив. Та бо він так уже її стис, що миш не може й дихати. Коли побачила миш, що вже близька смерть, бо гине, сказала: Подиви но ти ся, котику, позад себе!

Кіт обізднів ся, а позад нього сидить його товариш. Він як побачив товариша, погадав собі: Ага, ти гадавш, що й ти будеш їсти миш? Ой ні! — І почав утікати. Вибіг на двір і забіг під копицю сїна. А миш тоді каже до нього: Який же ти дурний!

А кіт каже: А то чому?

Відтворив трохи писок, а миш із писка шульк у сїно і пропала. Кіт не спамятав ся тай шукає по роті язиком, чи миш у роті, чи де. Як почув, що її там нема, каже: Ой справді я дурний! — Але чує, а миш відзиваєть ся з сїна: Вже я більше не піду на весіле гуляти, хочби й які там музики грали!

А кіт каже: А я коби тебе ще раз їмив, то не дурний би вже був пускати.

І побіг кіт сим разом голоден до хати.

17. Скупа білка.

В однім лісі жило багато білок. На них нападали іноді ловці і нераз чимало убивали. Після таких пригод оставали ся деякі білки калїками. Одна білка в тім лісі була дуже зависна. В осени шастала ся по всім лісі і захоплювала для себе найкрасші оріхи. Вибрала собі що найбільше дупло в дубі, широке та

Підійшла і почала просити: Подай хоч пару орішків!

глибоке, і почала туди насипати оріхів. Бувало як піде туди на роздобичу, то з усіми білками поласть ся, а інших навіть покусає, щоб не захвачували красших оріхів. За цілу осінь зависна білка насипала повне дупло оріхів, аж верх вивела і самій не було місця де сховати ся. Сиділа над дуплом і берегла свої оріхи, щоб не вкрав хто.

Одного разу зайшла до тої зависної білки каліка, котрій левці знівечили ногу. Підійшла вона і почала просити: Не ради мого прошенія, ради душі своєї спасенія, подай ради Бога создателя, житні всім подателя, хоч пару орішків!

Геть, геть звідси! Іди далі до печева. Спечемо, тоді подамо.

Будь ласкава, не дай загинути бідній каліці, Бог тебе не забуде.

Іди, поки не бита, бо дістанеш у карк. Назбирай собі їжі, тоді й їж. Бач, чужим добром хотіла би проконтентувати ся! Я не для тебе ціле літо працювала. Вас таких багато знайдеть ся. Як буду всім роздавати, тоді й самій доведеть ся з голоду загинати.

Пішла каліка білка зі слізми на очах. Цілий день никала бідняка по дубах, шукала собі жолудей, чи не зачепила ся яка поміж гілками в росах. Та таких жолудий було також не густо. Доводило ся бідачці з голоду й кору гризти. Захляла каліка, ледви була жива. А далі знов прийшло їй на ум: Піду я таки до багатой білки, може вона схаменеть ся, пожалує мене.

Підійшла до богачки і стала просити: Молитвами святих отець наших, Господе, Сусе Христе, Боже наш, помилуй нас.

Зависна білка поглянула на каліку і каже: Знаю я вас дуже набожних. Іди геть! Придбай собі, тоді й роздавай, кому хочеш, а я не буду роздавати свого добра леда кому.

Почекай лишень, не забігай, голубко, наперед. Вперед вислухай, що я буду казати дальше. Я прийшла до тебе не милостині прохати, але хотіла попросити позичити кілька десятків орішків. Якби можна, то дай і сотню, а я діждавши осени, назбираю і віддам тобі дві сотні.

Ні, сього не буде, на се я не пристану. До того року може тебе на світі не буде, убють тебе або зловлять, а я від кого тоді відберу своє? Мої оріхи мають пропасти? Найкрасше

придбай собі, тоді як знаєш, розпоряжайся ними.

Та що ж ти балакаєш, чого не слід? Деж я тепер буду збирати їх, коли вони давно всі осипалися і їх або свині поїли, або люди позбирали? А коли були жнива на оріхи, я хорувала, лежала без ноги. Тепер моя нога підгоїла ся, я могла би піти на роздобутки, та вже пізно.

Ну, мені до того діла нема, а роздавати свого добра я не буду. Може на майбутнє літо буде неврожай, я роздам свій запас, а тоді що буду робити?

Та в тебе запасу вистане на п'ять літ. Як даш мені сотню оріхів, то й знаку не буде. Ти сама для себе вигодиш, тобі буде затишніше сидіти в дуплі. От уже морози зачинають ся, а ти сидиш зверху, не маєш куди сховати ся, загинеш від морозу.

Іди, не патякай! — сердито крикнула скупердяга.

Пішла бідна білка розгнівана, сама не знала, чим би скупарці віддячити. Прошло з пів місяця, потисли морози, богата білка корчила ся, корчила ся над вічком дупла сидючи на оріхах, аж закліякла від морозу. Поїхав мужик у ліс по дрова, почав обчімхувати гілля на дубах і побачив білку. Він думав, що вона жива, тукнув раз, другий, кинув на неї трісочку, а вона сиділа нерухомо. Мужик догадав ся, що білка заковязла. Приставив драбину, взяв білку і побачив, що під нею в дуплі оріхи. Як почав витягати звідти оріхи, тягав, тягав, аж змучив ся. Набрал повний мішок оріхів, усі такі гарні, як перемиті; один в один! Мужик подякував покійничці за працю і поїхав до дому.

Білка каліка виголодившись у своїм пустім дуплі, постановила підмовити інших бідних білок піти ограбити богату білку. Повідомила всі свої знайомі білки. Зібрали ся і пішли на розбій.

Добрали ся до того дупла, аж лихо, богачки вже нема й дупло пuste. Почали шарити по дуплі, надибали там усього щось пять оріхів, а на снігу знайшли пять, от і вся добича. Білка каліка почала з досади лаяти ся: От бісова скупиндряга, кому вона хосен принесла? Сама через скупство загинула і все її добро марно пішло! Ніхто її й добрим словом не спомяне. Яж просила в неї ради Бога, не дала. Просила позичити на великий процент, не дала, думала три віки прожити, а тепер сама загинула, як собака в ярмарок і все її добро забрав хтось без питаня! Ех, дурна я, що не подумала швидше прикликати вас і обідрати її, як білку. Гріху б не було!

18. Танцюристий заяць.

Були заяці в лісі. Але один був між ними мудрий тай каже: Піду я в село тай щось принесу вам нового! — Зібрав ся вечером, пішов у село і як раз так влучив, що то був вечер у суботу. Він переночував у капусті на лаву,

бо дуже йому капуста смакувала, тай сидів там аж до днини. Як заскочив його день, почав він думати: Вертав би я домів, та не гаразд, бо вже зробив ся день. Не випадає інакше, як пересидіти тут день, а вечером піду собі назад! — Прикучнув у борозді за купку буряну і сидить, розглядаєть ся. А то було близько толоки. По полудни походили ся туди парубки на танець. Заяць сидить у капусті, капуста велика, зза неї навіть не видно його, тай приглядаєть ся, як парубки гуляють. Гадає він собі: От коби я сього навчив ся, то мені не зле би з тим було; коби лиш я се переймив! — Став він придумувати, якби то так удати, як вони танцюють. Приглядаєть ся, як вони перебирають ногами, тай пробує так собі. Все добре йшло, тільки зле йому було крутити ся самому. Гадає собі: Коби я так, як вони! У них у кожного є своя дівка, а я сам так не годен потрафити. — Довго він дивив ся на те, бо мав час від полудня до вечера. Гадає собі: Коби то я так сидів десь у лісі, а не тут у капусті, то я мусів би сього швидко навчити ся, а тут може хтось побачити!

Але пам'ятливий був заяць тай усе спам'ятав собі, як парубки гуляли. Коли настав вечер, він вискочив на край толоки і почав гуляти. Гуляв, доки не вивчив ся танцю, тоді побіг у ліс. Ще був далеко від того місця, де заяці мали свій схід тай заспівав собі так по парубоцьки, як чув, що парубки співали. Як заспівав, а то всі заяці повискакували тай питають ся, де він вивчив ся такого співу? — А він каже: Я не лиш се вмю, але і ще щось далеко ліпшого! — Питають вони, що він такого ще знає, але він був дуже гонорний тай не хотів так швидко казати.

Як раз на те надбіг вовк тай гульк на заяців, а вони не втікають. Вовк перепудив ся. Гадає: Що се таке, що вони мене не боять ся? Завернув ся трохи назад. Відбіг недалеко, сів тай дивить ся: Що таке, що їх нині так багато разом насходило ся тай щось радять ся? Подумав він щось собі, розсердив ся тай таки біжить просто на них. Гадає: Що буде, то буде, вони мене їсти не будуть, але я їх! — Надбіг він уже близько, став тай знов думає: Що робити? Хто знає, що там є! Завернув ся назад. Але надумав ся щось тай біжить знов. Біжить, біжить тай став близько них. Став, та бо вони таки не втікають. А заяці знали, що той учений заяць таке йому завдасть, що він їх їсти не буде.

Роздумує собі вовк: Ніщо, лиш біжу, але буду цікаво бігти, то вони мусять розбігти ся. — Біжить він тай таки просто на них, а заяці в крик: Не біжи сюди, бо ми, кажуть, раду радимо, хочемо царя вибирати. — Гадає собі вовк: А се що? Що за цар? — Тай зачав помалу йти. Приблизив ся до заяців, уклонив ся низько й каже: Де ваш цар? Най но я подивлю ся, який він.

Ті кажуть: Отсей, що тут між нами.

Вовк приблизив ся тай каже: Отсей? Гей, якби я був знав, що то він, то я був би не кланяв ся. Він не варт мого поклону.

А той заяць почав його питати: Чому я не варт твого поклону?

Бо тебе ніхто тут не боїть ся.

То ти гадаєш, каже учений заяць, що то лиш той може бути царем, котрого боять ся? То той буває царем, що розумний.

Вовк подумав, що би йому на те відповісти, бо заяць говорив правду, тай каже: Та ти добрий на царя, бо такого царя я не потрібую

бояти ся. Та вибирайте, каже, його на царя, коли він мудрий і щось знає, а мене на його заступника.

А заяць на те відповів: Е ми, братчику, оба не поладили би з собою... А втім, як потрафиш ту школу, що я, то можеш бути.

Питає вовк: Якуж ти, каже, знаєш школу?

Заяць не давав довго себе просити і почав наперед співати. Каже: Тягни за мною! Як будеш за мною тягнути, то можеш бути моїм заступником.

Е, каже вовк, се байка, я ще ліпше вдам!

Зачав вовк вити, а заяць каже: Тягни тоненько!

Вовк не може.

Тобі би, каже заяць, треба язик натягнути, то ти знав би так заспівати, як я. Та се все пусте. Я попробую ще одно. Як се зробиш, то потім попробую натягнути тобі язик. Я, каже, буду танцювати. Як ти так потрафиш, то добре, а як ні, то мусиш собі геть іти зпоміж нас, аби ми тебе на очі не бачили.

Вовкови стало соромно, що не вмів співати так, як заяць, та каже: Но, се може я вдам.

Як потрафиш, каже заяць, так до темпа зі мною танцювати, то будеш моїм заступником.

Станув заяць тай почав на темпо гуляти козачка і питає вовка: Ну щож? Добре се йде?

А вовк відповідає: Я ще не так потрафлю.

Добре, каже заяць, коли потрафиш. Зараз підемо оба до темпа. Каже: Стань ти тут, а я стану там. А ви, каже до інших заяців, розступіть ся далше, аби ми мали досить місця до танцю.

Як заяці розступили ся, каже учений заяць до вовка: Ти ставай тут, а я від тебе трохи далше. Скоро я скажу: Раз, два, три! — маєш

іти враз зі мною. Закомандував заяць: Раз, два, три! — тай розпочав танець. Як пустив ся дрібненького, то й доглянути його не можна. Вовк не поспіває за ним. Заяць танцює, не стає, тай кричить до вовка: Чому не гуляєш так, як я?

Ой, каже вовк, я так не можу, бо в тебе лапки маленькі, а в мене довгі.

То нічого, що в тебе лапи великі. Великими ще ліпше дріботіти, як малими.

Каже вовк: Станьмо!

Заяць послухав тай став. Як поставали, почав вовк питати заяця: Що се таке, що я не можу так танцювати, як ти?

Каже заяць: Що то значить не мож? Диви ся, як я танцюю, тай ти так потрафляй!

І зачав гуляти. Вовк дивить ся, приглядаєть ся, нарешті плеснув у долоні тай каже: Мой, та се гарно, але я так не годен таки. А чому? Я вже придивив ся, чому. Тебе, брате, хвіст не путає, бо він у тебе коротенький, а мене хвостище путає.

Каже йому заяць: Який ти, вовче, дурний! Якби я мав такий довгий хвіст, як ти, то я ще ліпше гуляв би!

Чому ліпше? — питає вовк.

Якби я мав такий довгий хвіст і танцюючи умучив ся, то я нераз і відпочав би собі на хвості.

Стало вовкови стидно, що він такий нездара, тай крикнув до заяця: Гуляй, най дивлю ся, бо мені дуже приємно дивити ся, як ти танцюєш. Я мушу навчити ся. Ану!

Заяць витанцював один танець тай каже: Кілько я навчив ся, то й ти повинен знати, але тепер час іти на вечеру. Іди й ти повечеряй тай ви, заяці, а по вечери вернемо ся тай будемо вчити ся далі.

Йде заяць дорогою тай роздумує собі, що би робити. Може би завдати йому великий танець або що.... Довго він думав, а в кінці каже: Я таке з ним зроблю, скажу йому танцювати, поки я не стану. Як я його тепер не позбудуся, буду мати з ним клопіт. А так, як піде у танець, то або заслабне, або щось інше з ним станеться.

Як роздумав усе собі докладно, пішов із підскоком на вечеру. По вечери прийшов і застав, що вовк сидів уже на обібранім місці. Каже заяць до нього: Сидиж ти тут, а я піду по решту заяців, щоби ми вже раз сю справу покінчили.

Прийшов заяць між гурму інших заяців і почав говорити: Збирайтеся швидко на поляну, бо там буде щось нового.

Почали заяці питати: Що нового?

А той каже: Я собі щось таке придумав, що вовк мусить тріснути.

Всі заяці в крик: Славно, славно! Ну, питають, а він же там є?

Є вже. Ходить.

Пустилися заяці в дорогу. Добігають туди, а вовк учить ся вже сам танцювати. Надбігає до нього вперед той мудрий заяць тай похвалив вовка. А вовк як почув, що той його хвалить, зачав іще ліпше скакати.

Посходилися заяці тай поставали собі в круг. Вовк танцює, а той учений заяць лише приглядається, тай хвалить його, що гарно танцює. Нагуляв ся вовк доста так, що аж стомився, тай каже: Тепер можемо так ставати, як ставали у днину!

Крикнув заяць на інших заяців: Ставайте рядом довкола нас!

Поставали заяці, як вовк казав. А вовк дуже владуваний, що заяць його похвалив,

думає, що вже тепер виберуть його заступником царя. Казав заяць вовкови уставити ся так, як у день. Вовк станув і каже: Я вже стою. Розпочинай командувати!

Зараз, каже заяць, зараз будемо зачинати.
Добре.

Я бачу, що ти вже знаєш танцювати, тож диви ся, тримай ся враз зі мною.

Я тепер, каже вовк, можу заложити ся з тобою, що я витримаю.

Каже заяць: Добре, най буде й так. Але ти памятай, що не можна ставати серед танцю, лише маємо разом станути.

Добре, вовк на те годить ся і каже розпочинати танець.

Розпочинати? — питає заяць. Але я скажу тобі ще таке: Як би ти пристав у танці і заявив, що не годен далі танцювати, то маєш іти геть зпоміж нас, аби ми більше тебе не бачили.

Каже вовк: Та що ти говориш? Я хоч би тріс, то мушу витримати.

Добре, каже заяць. Берім, гуляймо!

Ймили ся оба танцювати козачка. Заяць малий тай іде дрібненько, а вовк великий тай не годен. Але заяць кричить: Ану дрібнійше! Що то, аби я годен, а ти ні? Дрібнійше!

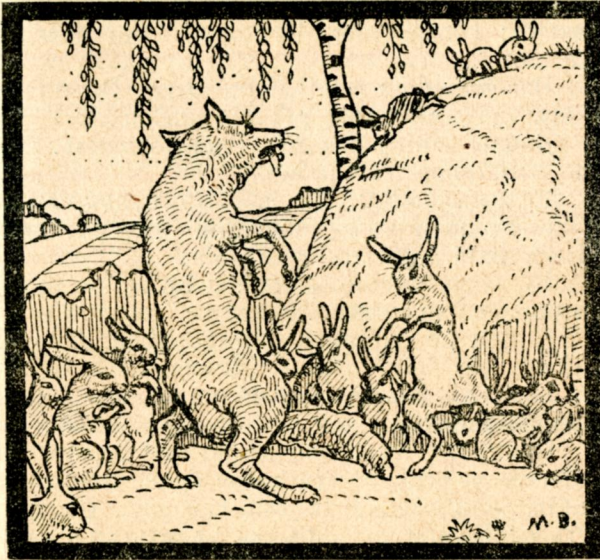
Вовк уже задихав ся, ледви тупцює. Але заяць кричить: Мой, яка угода була?

Думає собі вовк: Як би я станув, був би мені стид. І крикнув: Я гуляю далі! Ти думаєш, що я стаю?

Як попер ся вовк, так танцює, аж йому у грудех свище. Та бо почало йому робити ся щось недобре, ставало слабо. Заяць як се доглянув, зараз крикнув: Гуляй, мой!

Вовк відповідає: Не можу!

Ба, а яка була згода?

Вовк гуляє, але вже почав увявати.

Думає собі вовк: Спробую ще. Може мені вдасться і мій верх мусить бути, він мусить стати.

Гуляй, кричить заяць, бо зараз пункт вийде, буде кінець.

Вовк гуляє, але вже почав увявати.

Заяць покрикує: Гуляй! І мене як учили, то й я увявав; так мусить бути. Але я тримався і навчився.

Як пішов знов вовк, як узяв гуляти! А заяць усе: Дрібнійше, дрібнійше!

Нараз вовк повалився на землю. Заяць іще трохи потанцював, потім пристанув, підбіг

до вовка, а вовк уже неживий. Заяць лише крикнув: Слава тобі, Господи! Вже сього я збув ся.

Позбігали ся заяці і питають: Не знати, чи він здох, чи лише так утомив ся?

Почав заяць казати: Вже по всему. Можете йти тепер на сніданок.

Кажуть заяці: Та що, ми будемо день у день сходити ся? Вибераймо вже раз царя тай кінчим із тим.

Ні, каже учений заяць, поки що буде, мусимо вперед поснідати.

Пішли на сніданок тай вернули знов на те місце, де були перше. Дивлять ся, а там ціла громада вовків. Каже той заяць: Ходім на инше місце!

Прийшли на инше місце тай радять ся, що би то робити, аби їм добре було. Але вовки бачили заяців здалека тай говорять один до другого: Ба що то вони так радять ся? Каже один: Ану я піду вивідати ся, що вони роблять? — Пішов він до заяців тай зачав питати ся: Що се таке, що вас тут стілько багато?

Один заяць відповідає: Ми вибираємо собі царя.

Вовк питає: Котрого?

Вони показали йому,

Ов, каже вовк, то отсей?

А щож? З нас буде й такий.

Узяв казати вовк: То дуже добре, що ви собі з межн себе вибираєте царя! — Вернув ся він назад до своїх тай почав їм усе те оповідати. Що, царя? — А вовк заляв ся на те. — Ов, кажуть вовки, то ми звідси мусимо тікати геть! — Тай повтікали.

Зійшли ся вони десь у лісі тай говорять собі: Таке то й між нами така біда, що страх. Може би ми й собі вибрали царя?

А заяці вибрали собі того ученого заяця на царя тай розійшли ся, лиш дали собі знак, що за стілько і стілько день мають знов зійти ся. Той, що його вибрали царем, такий втішний, тай побіг собі в ліс. Біжить він лісом і набіг як раз на ту раду: Вовки, лиси і медведі по-сходили ся тай радять ся, кого би й собі вибрати царем. Став заяць тай думає, що робити? Втікав би — та коли бо як імуть, розідруть. Що мені робитоньки? Розгадав собі, що нема иншої ради, лише йти туди до них. Іде він туди, віддав їм красно честь і питає: Що ви, панове, робите?

Вибраємо собі царя.

А котрого думаєте класти?

Вони показують: Отсего гадаємо. — А то такий грубий медведиско!

Колиж ви його хочете вибирати за царя, то він мусить мати якісь школи, чи ні?

Зачали його питати: А які школи?

Таже треба щось знати. Я, каже, також вийшов царем у своїм роді, але знаю школи.

А якіж ти школи знаєш?

Каже заяць: Е, де ви взяли ся! То, каже, такі треба школи знати, аби часом нарид і засмутити, але часом і розвеселити. Я також був мудрий і практикований, але на те мої не дивили ся. Тоді я задумав собі: Треба щось робити, треба йти до шкіл. І я пішов і навчив ся ріжного, що потрібно.

Ті почали казати: Ану покажи, які ти школи знаєш?

Каже заяць: Та вам не гаразд се показувати, бо ви того не вчили ся.

Ну, то ми можемо ще вчити ся.

Я, каже, покажу вам школу, чому ні? Я вже не одному показав. Але ви мені пока-

жіть, котрого ви гадаєте класти на царя, бо я всіх учити не можу.

Показали вони йому того медведя. Заяць подивився таї каже: Він тої школи не годен потрафити, я вже бачу.

Ті зачали його просити, може би таки його навчив. А заяць каже: Він не варт нічого. Вибирайте собі якого молодого.

Але ті кажуть: Ей, що молодого? Як виберемо молодого, то не будемо мати такого гонору; сей поважний, грубий.

Коли заяць побачив, що вони так наважилися, не хотів їм перебивати, аби йому що злого не зробили, таї згодився: Най буде.

У нас, кажуть ті, хто грубий, а годен, тої щось варт таї довго живе.

Най вже буде! — каже заяць. — Але наперед собі його вибирайте, а потому я возьмуся до нього.

Вибрали ті його царем. Питає заяць: Можна його вже вчити?

Можна.

Гадає заяць: Як не навчить ся, то хоч із нього добре насміюся.

Випровадив його заяць на чисте поле таї каже: Ви лишайтеся тут, а я з ним іду, буду вчити його гуляти таї співати.

Як то так?

Ей, що ви знаєте!

Ті кричать: Ми хочемо бачити, яка то буде школа.

Ну, то можете йти дивитися.

Поставали вони довкола, таї приглядаються, а заяць із медведем у середині. Устав заяць і почав співати. Виспівав сам гарно, а потім каже до медведя: Ану, чи ти так удаш? Чув, як я співав?

Чув.

Ану на команду: Раз, два, три — враз співаймо.

Почали вони співати. Медвідь як зарув, аж ліс шумить. Заяць співає тоненько, а він не може.

Е, то так не йде, — каже заяць. Ану тягни за мною.

Тягне той, тягне, не може. Почали збори радити, що би то зробити, аби медвідь співав так тоненько, як заяць. Одні кажуть: Йому треба підтяти трохи язик! — Другі кажуть: Він якби вивалив добре язик, то ліпше співав би. — Треті кажуть: Йому треба би урвати язик. — Стало на тім, що урадили урвати язик. Підходять до заяця таї кажуть: Так і так, ми, кажуть, урадили урвати язик, то він буде тонко співати, бо йому язик заваджає.

Але заяць каже: Та вам буде сором, як ваш цар буде без язика. Я вас інакше пораджу.

Ну щож? Як ти порадиш?

Заяць каже: Таке... Я не буду співати з ним, але вперед буду йому проводити, буду кричати, чи він так потрафить.

Най буде й так.

Прийшов заяць до медведя і каже: Кричи так, як я, чи потрафиш.

Закричав медвідь, але однако не так, як заяць, лише грубо. Кажуть ті всі зібрані: То пусте, він не потрафить. Таї до того медведя: Мой, що то є? Ти, мой, ліпше роззявляй пащеку! — Той роззївив пащеку, кричить. Зле. Не рівнаєть ся з заяцем.

Ану пробуй вивалити язик!

Вивалив язик — не помагає. Узяв медвідь просити ся, аби трохи припочав, бо змучив ся. Радять ся ті, радять, а з тої ради нічого. Але один усе викрикує: Якби таки трохи йому язика надірвано, то голос зараз змінив би ся.

А заяць усе йому сю бесіду перебиває. Як почув медвідь, що йому хочуть уривати язик, каже: Я й царства не хочу і язика не дам собі вирвати!

А, як ти не хочеш бути царем, буде другий.

Та ніхто не лакомив ся так дуже на царство, бо бояв ся, аби й йому не хотіли вирвати язика. А заяць думає собі: Коби якому урвали язик, та хоч сміху було би! — Ті радять ся далі, а в кінці кажуть: Коли так, то не треба нам ніякого царя. Будемо й так! А один із них питає заяця: А якуж ти ще школу знаєш?

Відповідає заяць: Ваш цар повинен уміти козачка гуляти!

Ану бери його!

Каже заяць: Ну, пробуй, чи вдаш гуляти.

Медвідь відповідає: Добре.

Зачав він гуляти, але всі закричали: Дурень, дурень, не вмів такої дурниці!

Не дивуйте, — каже заяць, — і мене вчили, що я не міг зразу удати!

Пішли вони другий пункт, іде лінше. А видиш, — каже заяць, йде. Тепер як підемо третій пункт, не смієш ставати, аж доки не вивчиш ся геть.

Танцюють вони, почав медвідь просити ся, що він хотів би вже припочати. Та всі почали з нього сміяти ся і він мусів іти далі в танець. Почав заяць вигукувати: Дрібно, дрібно, так як я! — Медвідь як напружив ся з усеї сили, не видержав, упав тай згиб. Почали звірі кричати: Роздерти заяця, бо замучив нам царя! — Але заяць відповів на те: Не бійте ся, нічого йому не буде, він зараз устане. То й зі мною таке бувало, як мене учили.

Кажуть звірі: То найже він відпочиває, а ми вибираймо таки другого на царя. Кого б не кого — отсего грубого. Він іще грубший,

як тамтой! — Вибрали другого, приводять до заяця, а той каже: Сьому нема що проводити спів, бо він також не вдасть, але я покажу йому козачка. — Почав його вчити, вчив цілий день тай не навчив, тільки змучив. Сіли вони спочивати, гадає заяць: Що би то далі робити? Нагадав він собі, що як біг попри ріку, бачив на ній руштоване, що клали міст. Думає заяць: Треба його туди завести; він як розібе те руштоване, то буде з ним кінець! Питає він медведя: Ну, якже тобі?

Ой тяжко.

Тяжко? Я бачу, що тяжко, тай міркую, аби було лекше. Тобі було би зараз лекше, якби тверде місце, бо тут пісок, то тобі не гаразд танцювати.

Може б ми пішли на толоку?

Ні, каже заяць, тут не далеко є підлога, а на підлозі далеко лекше танцювати. Я на тім місци не одного вже вчив, то знаю.

Ну то ходім туди!

Ходім!

Прийшли вони до того руштованя, розглянули ся звірі тай кажуть: Та бо нас тут люди можуть побивати!

Ні, каже заяць; якби люди показали ся, ви тільки заруйте, а вони зараз повтікають. — Руштоване було зроблене до половини ріки. Вийшли вони на нього, казав їм заяць поуставляти ся, а того медведя, що мав учити танцювати, поставив на самий край. Сам станув собі здалека, на березі. Кажуть звірі до заяця: Може би ми звідси забрали ся, бо він не буде мати де гуляти? — Але заяць відповів: Є досить місця. Ви будете звідти лінше бачити!

А медвідь каже: Аж тут піде все добре. Я тут раз-два навчу ся гуляти.

Маєш навчити ся, — каже заяць. — А тепер будемо оба гуляти.

Каже медвідь: Та ходи сюди на міст.

Е чого? — каже заяць. — Я легкий, то й тут буду гуляти, а тобі мой треба місця!

Як зачали вони танцювати, а заяць кричить: Мой, дрібно! — Іде медвідь дрібно, аж руштованє хитаєть ся. — Мой, прибий! Охота! — Як здубонить медвідь, як злускає, а руштованє тр...р...ас! тай разом з усіми в воду, що й один не вратував ся. — А заяць спокійно вернув ся до дому.

Треба знати своїх ворогів штукаю побороти, як нема такої сили, як вони мають.

19. Як заяць шукав смерти.

Було двоє старих заяців тай мали вони трьох синів. Два з них були розумні, учені, а третій був дурний, а не так дурний, як боязливий. Поженили вони тих обох старших синів тай ті господарують, а третій боязливий ходить нежонатий. Хотять старі женити вже й того третього, боязливого. Кажуть йому йти сватати, а він боїть ся виходити з ями. Що вже його й сварять і просять, а він ні тай ні. Боїть ся і не хоче виходити нікуди. Хочби я, — каже, — й нежонатий був, то таки не піду.

А ті два старші брати кажуть: Чекайте, ми його оженимо! — Вишукали йому на молоду, аби він сватав, — сову. Кажуть: То мудрий птах і не боязкий, то повинні би добре

жити! — Коли ж бо й одно дурне і друге. Одно другого не виділо, тай так пібрали ся. Відбули весіле, вже й по весілю, вже гості порозходили ся, лишили ся лише вони обидвоє в хаті. Та бо в хаті нема ні дров, ні води і нема кому принести. Він боїть ся, а вона не видить нічого у днину. Зчинила ся межі ними гризота, висилає одно другого, нема кому йти. Каже заяць: На що було мені женити ся? Хиба мені зле було при татови й мамі? Як я був при них, то мене не посилав ніхто ні дров рубати, ні по воду йти, а тепер ледви оженив ся, тай уже йди другої днини до роботи. Та вже робити — я робив би, колиж бо я бою ся. Як ти мене будеш гонити так що днини до роботи, — каже до жінки, — то я сього не витримаю.

Але бо вона його таки гонить: То йди за сим, то йди за тим! Коли ж бо він боїть ся. Як ти будеш мене так гонити, — каже він до жінки, — як ти на мене так напосіла ся, то я піду тай повішу ся!

Як задумав, так зробив. Узяв мотуз, пішов у ліс за хату, привязав мотуз до гіллі, виліз на неї, привязав ся за задні ноги, тай зсунув ся; гадав, що повісив ся. Висить, висить, ніхто його не бачить, а він не кричить, гадає, що смерть буде швидше. Бачить він, що смерть не надходить, а він уже й зголоднів, починає кричати, бо сам не годен відв'язати ся. Вибігає жінка: З тобою що таке?

Як що? Як ти мене що днини гониш, а я бою ся, то я мушу собі смерть зробити.

Відрізала вона його, повходили до хати, він гадає собі, що вона вже не буде його більше гонити до роботи. А вона йому зараз: Ти вішай ся, не вішай, а хочби ти й різав ся, то робити мусиш. А як не хочеш, то можеш таки й зараз стратити ся!

Як надлетів межі ті ворони, як скричав, вони злякалися і розлетілися по лісі.

Подумав він собі щось таке каже: Буду ще пробувати різатися! — Що тільки прикладе собі ніж до шиї і потягне легенько, а то болить. Думає він: Ні, я сього не зроблю. Найлегша смерть буде — утопитися. — Зібрався він, іде в дорогу, шукає собі такої великої води, щоби скочив і не спливав навіть.

Приходить до ліса, розглядається, сидить купа ворон. Він бачить їх добре здалека, коли боїть ся приступати, а обминути їх нема куди, бо лиш одна дорога веде через ліс. Думає він: Як зблуджу з дороги, то вже не найду її. —

Стоїть, думає, в кінці каже: Не однаково мені гинути? Таж я й так іду топити ся! — Роздумав ся тай просто летить на них. Як надлетів межи ті ворони, як скричав, ворони злякали ся і всі до одної розлетіли ся по лісі. Тоді він станув, подумав тай каже: А Боже! Таж якби мені ще раз таке притрафіло ся, то я вже й не робив би собі смерти.

Біжить він далі, прибігає до якогось маленького ставку тай хоче скакати в воду, а там щось у воді кричить, він знов боїть ся до води приступати. А то земледухи підспівували собі і їх заяць так сильно злякав ся. Покинув він ту воду, шукає иншої. Вже навприкрило ся йому ходити: І з ліса не може вийти і води не може знайти. Вже він узлостив ся: Доки я буду такий боязкий? Коби я ще раз найшов яку воду, то хочби в ній не знати що кричало; піду в неї! — Ходить він, ходить і дивить ся, що вже смеркаєть ся. Чує він, щось так кричить у лісі, що страх, і то не одно, але багато дуже кричить. Іде він просто на те, що кричить. Набрал уже відваги. Прибігає ближше, дивить ся, перед ним великий став. Біжить далі, та бо береги пообсїдали жаби і кричать, а він не має куди до води доступити. Не багато він важив, як скочить просто на них! Він лиш на берег, а жаби як сполошили ся, всі поскакали в воду. Тоді він подумав: Я гадав, що то лиш я такий боязкий на світі, а то ще є більші боягузи, коли мене боять ся! Не буду я топити ся! — Вернув ся назад до дому і вже більше не робив собі смерти.

20. Війна пса з вовком.

Був один господар і мав старого пса. Тому, що той пес не міг уже робити своєї служби, прогнав його господар геть від себе. Пішов той пес у ліс, може би дещо знайшов зїсти, бо зголоднів. Надходить вовк тай каже до нього: Що ти тут робиш і за чим шукаєш?

Зголоднів я, брате, та шукаю, може би чим поживив ся.

Тай я на тій дорозі, — відповідає вовк, — але що вже я надибав тебе, то зараз попідвечірю.

Пес удав, що не розуміє вовка і питає його: А чого ти криваєш?

Та чогось нога мене болить.

Ану покажи, я подивлю ся. Га, бачиш, лазиш по тернині тай залізло тобі терне в ногу. Чому ж ти не ходиш у чоботях? От знаєш що. Я швець, умію робити гарні чоботи і зробив би й тобі, якби мав шкіру.

А якоїж тобі шкіри треба? — питає вовк.

З вола, — відзивається пес.

Попробую роздобути, — сказав вовк і побіг на поле. Прибіг, розглянув ся, пасуть ся воли. Скочив на одного, задушив і притяг аж до пса.

Пес узяв вола і казав вовкови прийти за десять день. До тої пори чоботи будуть готові.

Приходить вовк за десять день і питає: А що, є чоботи?

Ей, говори, та чим було мені їх шити, коли я дратов не маю.

А чогож тобі треба на дратви?

Та йди, принеси доброго барана, я повитягаю з нього жили і пороблю дратви.

Пішов вовк і приніс барана: А коли ж мені приходити по ті чоботи? — питає.

Прийдеш за пять день.

Приходить вовк за п'ять день і питає пса: А що, готові вже чоботи?

Ей, говори, я вже й шкіру покраяв і дратви маю, але не маю щітини тай не міг шити.

А чогож тобі до того треба? — питає вовк.

Свині, — відповідає пес.

Пішов вовк, роздобув свиню, приніс до пса. Коли ж маю приходити по чоботи? — питає.

Прийдеш за шість день, то вже зовсім певно будуть чоботи готові.

Як пес зів вола, барана й свиню, то відгодував ся так, що й пізнати його не було можна, а сильний став, що й з медведем поборов би ся. Тому зовсім не журился вовком і чекав спокійно, поки він не прийде по чоботи. По шістьох днях біжить вовк: А що, готові чоботи?

Ти би так хотів! Абож ти не годен босий ходити? Як би я був швець, то я передовсім зробив би собі чоботи та ходив би взутий.

То ти таке, братчику, співаєш мені тепер? А чомуж ти не казав того відразу? — Думає вовк, що йому робити. Кинув би ся на пса, та не певний, чи подужає його. Знаєш що? — каже. — Я вже не нинішний, здивав ся з усякими звірами, але такого ще не мав, як із тобою. Та воно не може так собі скінчити ся. Маєш ставити ся тут вечером, бо я видаю тобі війну. Поміряємо ся силами, побачимо, хто дужший, того й правда буде на верха.

Побіг вовк у ліс і запросив собі на вечер до помочи медведя, дика й заяця. А пес побіг у село і запросив собі kota, когута й качура. Вибирають ся так на війну. І біжить пес у перед, кіт за ним, за котом когут задер голову до гори, а з заду йде качур та все приговорює: Так, так!

Пес побіг у село і запросив собі kota, когута й качура.

Лісові звірі зібрали ся окремо тай чекали на домашніх. Коли вже навкучило їм чекати, крикнули до зайця: Біжи по ти, Яцю, бо ти вмієш добре втікати, і подиви ся, чи ті вже йдуть, чи ні?

Побіг заяць, дивить ся, йдуть. Прибігає назад і каже: Ей, братчики, буде біда. Там таке суне, що аж ляк збирає. Вперед іде пес. За ним іде якийсь другий і тримає довжезну шаблюку до гори. Третій іде без нічого, тільки голову задер пишно в гору. Четвертий поступає з заду і все повтаряє: Так, так, так!

Як почув се медвідь тай почав казати: Поховаймо по ся ми та подивимо ся, що то за таке чудо йде. — На те відповідає заяць: О, я навіть не хочу їх бачити. Я вже втікаю! —

Вовк каже: Я хіба підлізу під отсего дупли-настого бука. — А дик відзиваєть ся: Я зарію ся в отсю купу листя. — Медвідь каже: Я драпаю ся на отсього дуба! — І так усі поховали ся.

Прийшли домашні звірі на визначене місце тай посідали, аби трохи видихати ся, бо помучили ся довгим ходом. Каже пес до них: Гей, а се що такого, що їх доси не видно? — Сидять вони, але бо котови не дає сидіти, бо він почув, що щось кивнуло ся в листю. А то дик хотів поглянути, що таке поприходило, тай махнув хвостом. Кіт як скочить, як лапне за хвіст, а дик злякав ся, як зірветь ся, як піде, то тільки за ним порох закурив ся. Та бо кіт ще дужше налякав ся дика, кинув ся зі страху на дуба і почав драпати ся в гору. А на тім дубі сидів як раз медвідь. Побачив він, що кіт драпаєть ся в гору, почав утікати. Висунув ся на тонку галузу, галуза не видержала тягару, вломила ся, медвідь гупнув на землю і зовсім розбив ся. Як вовк побачив, що він лишив ся тепер одинокий, погадав собі: А щож зо мною тепер буде? Висунув ся з того дупла, як дасть ногам знати! Лишили ся на місци тільки домашні звірі.

Посходили ся ті звірі, що повтікали, знов десь у лісі і почав дик говорити до вовка: То, брате, якась біда. Я зарив ся був так глибоко в купу листя і таки знайшов мене! Хоч правда, що не вдарив мене, тільки потиснув.

А заяць відзиваєть ся: Яж вам від разу казав, аби ви втікали.

А вовк каже: Алеж то, братя, сила в тої звірини! Як вилетів на дуба тай тільки одною ногою медведя злапав і вже звідти скинув його неживого!

21. Лес і медвідь.

Один чоловік перестав годувати свою собаку за те, що вона від старости не гавкала вже так часто, як давнійше. Від старости й голоду вона зовсім охляла, не могла бігати, цілий день лежала. Господар узяв палку і вигнав собаку за село, щоб у дворі не здихала. Собака лежачи на поли, почала плакати. Ішов мимо медвідь, побачив собаку і спитав: Чого ти, Сірку, плачеш?

Та якже мені не плакати? Рівно сімнадцять років служив я господареві, стеріг його господарства і його самого обороняв від ворогів, а тепер, як я постарів ся, став недомагати, то став на заваді йому; він перестав мене годувати, а далі й зовсім відогнав від дому. Тепер я маю голодною смертею згинуту. Чиж не досадно? Нема в світі правди.

Медвідь на те каже: Ну пожди, брате, трохи, я принесу тобі їди, ти підживи ся, а потому подумаємо, що зробити, аби господар почав знов тебе годувати.

Медвідь припер собаці половину теляти. Сірко зів телятину за два дни, віджив трохи, став швиденько ходити й гавкати. На третій день прийшов медвідь до собаки і приніс йому барана. Сірко за два дни зів барана. Тоді прийшов медвідь і каже: Ну, тепер ось що, брате. Ти знаєш поле свого господаря, на котрім він саме тепер робить?

Знаю. Його земля як раз під лісом.

Ну, тим красше. Ходім ми в ліс, засядемо в корчах і будемо придивляти ся, що вони там будуть робити. Як тільки господар із господинею відійдуть далеко від воза, я побіжу, вхоплю їх дитину і побіжу в ліс. Дитину принесу до корча і положу, а сам побіжу далі.

Тоді ти вискоч ізза корча і біжи за мною, удавай, що буцім ти хочеш відобрати у мене дитину. Потому возьмеш із корча дитину і понесеш до воза. Тоді господарі так зрадять, що не будуть знати, куди тебе посадити й чим догодити.

Сірко подякував медведеві за добру раду і пішов за ним до ліса. Там засіли в корчах і раз по раз позирали, що робить мужик із бабою. Віз і вся снасть стояла як раз біля ліса в холодочку. До полудрабка воза була привязана колиска з дитиною. Виждали вони, поки чоловік із жінкою не зайшли аж у другий кінець гін. Тоді медвідь вискочив швидко з корчів, прибіг до воза, вхопив дитину за сорочину і побіг у ліс. Чоловік і жінка побачили, підняли крик: Аяяй, аяяй! Тю, тю, тю-га! Кинули ся бігти за медведем, але де там їм дігнати його, коли вони були від нього віддалені на цілі гони. Жінка почала голосити й кричати, як несамовита. Сірко вискочив із поблизького корча, загавкав голосно, і побіг на здогони за медведем. Медвідь добіг до того корча, де вони сиділи, положив дитину, а сам пішов далі. Сірко взяв обережно дитину за сорочину і поніс її до воза.

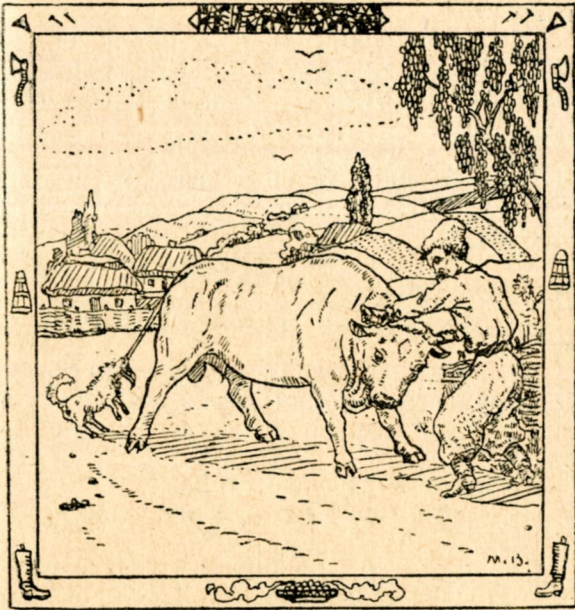
Чоловік і жінка з великою радістю зустрітили Сірка. Гладили його, цілували, дали йому пів горшка каші з салом, що лишила ся від обіду. Покінчивши роботу, поїхали до дому. Посідали самі на віз і Сірка посадили з собою, як дорогого гостя. Від того часу почало ся для Сірка таке панське жите, що красшого й подумати не можна було. З молоду йому так не жило ся, як на старість довело ся. Годували його тим, що самі їли, навіть зробили йому хатку. Тільки не дуже довго довело ся йому так панувати. Не пройшло пів року,

чоловік і жінка стали забувати про Сірка, перестали його годувати так, як треба. Місто гарної їди почали викидати йому всяке непотрібля: То голі сухі кістки, то тельбухи з курки, то спліснілі картоплі. А далі й того не стали що дня давати. Сірко засумував, почав продумувати, чим би ще прислужити ся господареві, щоби він на ново почав його шанувати.

Одного разу вийшов господар вечером за ворота забрати свою корову з череди. Тільки вийшов на дорогу, як череда надійшла. На нього наткнув ся бик і кинув ся колоти його рогами. У мужика в руках не було нічого, він злякав ся і кинув ся втікати. Бик за ним. Мужик скочив до плота, хотів вирвати кіл для оборони, але бик не дав йому й хошити за кіл, припер до плота. Мужик схопив бика за роги, щоби той не проколов йому рогом черева, а сам почав кричати: Ратуйте! Сірко як опарений вискочив із двора та до бика. Вхопив за хвіст і почав гризти. Бик пустив мужика, а сам кинув ся до собаки. Собака від нього, бик за нею і так Сірко відвів бика аж по кінець города, а тоді швидко відбіг від нього, перескочив через пліт і побіг городом до дому. Мужик тимчасом сховав ся на своє подвір'є. Опісля вбіг у хату, але з переполоху не міг і слова вимовити. Колиж трохи прийшов до себе, почав оповідати жінці: Горщино! Мене Іванів бик тепер трохи не заколов. Як припер мене, щоби він йому луснув, до плота, то я думав, що всі кишки вискочуть. Та де в Бога взяв ся Сірко і відігнав від мене бика геть. Якби не Сірко, то вже був би мені каюк!

Се тобі, чоловіче, наука, щоби ти не забував Сірка. Тебе так Бог покарав. Сірко нашу дитину виратував від смерті, а ми дурні перестали його доглядати, моримо його голодом.

Сірка до бика, вхопив за хвіст і почав гризти.

Тимчасом він не забуває нас, хоч голодний. Треба, чоловіче, Сірка шанувати, бо гріх нам буде за нього.

Від того дня знов почали Сірка годувати як слід.

Одного разу виголоднів медвідь так, що аж у животі кавчало. Цілі два дні не їв і ніде не міг роздобути собі їди. Тут пригадав він собі Сірка: Гей, стій! Таж у мене є приятель! Я виратував його від смерти, нагодував, навчив, як заслужити пошану в господаря і поміг

йому до хитроців, а тепер повинен він мене нагодувати!

Діждавши ночі, медвідь пішов до Сірка і каже: Сірку, ти памятаєш, як я колись тебе нагодував і научив, як заслужити на пошану у господаря?

Памятаю, якби не памятати.

Отже бачиш! Тепер я два дні не їв нічого, тому прийшов до тебе, щоб ти погодував мене.

Та чим же я тебе нагодую, коли мені самому трохи дають.

Ти дозволь мені взяти в твого господаря телятко.

Ні, брате, я на те не годжу ся. Я погодую тебе, а сам себе на віки скривджу. За те, що я не достеріг теляти, господар вижене мене з двора.

То проведи мене до сусіда.

Ні, брате, йди ти сам, я на чуже подвірє не вхожу.

То щез, по твому я маю з голоду здохнути і тобі не буде жалю? Я тобі послужив, не дав тобі загинути з голоду, а ти мені не хочеш послужити.

Ну, коли вже так, іди ти, медведику, в сад, там у мого господаря є пасіка, в ній можеш попоїсти меду. За пасіку я не буду відповідати, бо моя річ пильнувати тільки двора, а там можеш робити, що хочеш.

Медвідь побіг у сад. А там всі улиї стояли на деревах і до кожного дерева була причеплена колода, набита гвіздками. Медвідь прийшов у сад, обнюхав кругом і подрапав ся на дерево. Виліз до колоди, а далі не може, бо колода стоїть на перешкодї. Він зі злости відтрусив її від себе. Колода на шнурку відскочила від дерева, розігнала ся і вернувши

назад, гримнула медведя в голову. Медвідь іще більше розлютився, швирнув від себе колоду з усеї сили. Колода підскочила в гору, а вернувши назад, так ковтнула медведя по голові, що він не вдержався, полетів з дерева до долу і всю голову мав поранену гвіздками. Підхопився та побіг, куди очі бачуть. Медвідь, прийшовши до себе, подумав: Ось як нагодував мене Сірко медом! Я дурний старався для нього, спас його від голодної смерті, а він як мені віддячив, за добро заплатив злом. Не потерпить же й йому Бог.

Прошло ще з пів року, Сірка знов стали забувати, перестали його годувати. Жінка, бувало, нагадає своєму чоловікови: Ти, чоловіче, дав би собаці чого попоїсти.

А, до чорта, він набрид уже мені, пора йому здихати. Голодний швидше здохне, а тоді ми роздобудемо собі цуценя і вигодуємо молоду собаку.

Тимчасом Сірко охляв, не годен уже був бігати по подвірю і лежав зігнений у закутку. Не хотів Сірко гинути голодною смертею, почав продумувати, чим би знов прислужити ся господареві, щоби він наново почав його годувати.

Одного разу повів мужик до ріки напувати жеребця. Жеребець вирвав ся з рук і пустив ся вибрикувати по городах. Мужик гнав ся за ним, гнав ся, ніяк не міг спіймати його. Сірко побачив і кинув ся помагати господареві заганяти жеребця в двір. Сірко побіг за жеребцем, а жеребець як фицнув, та попав просто в голову копитами. Сірко перевернувся і не рухнув ся. Мужик узяв його за ноги, відволік у болото і кинув.

Надійшов медвідь попри те болото і побачив здохлого Сірка з розбитою головою. Зирнув він на нього і сказав: Так тобі й треба,

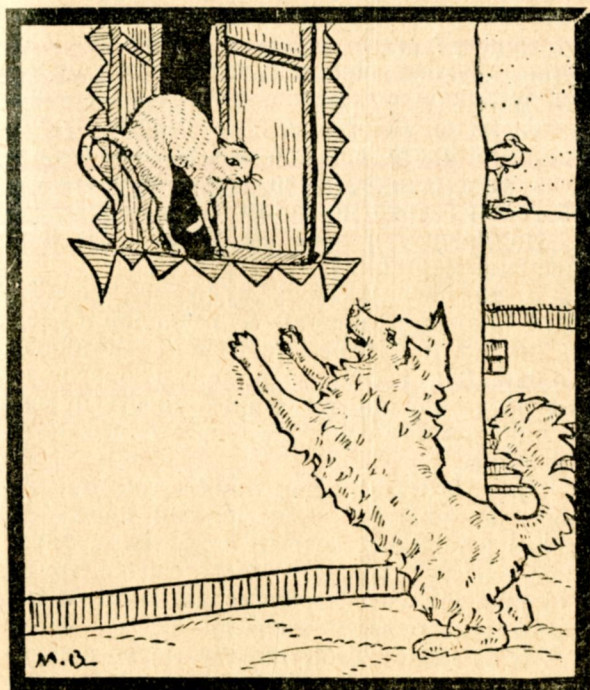
матери твоїй ковінька. Отсе тобі, сіра собако, за те, що нагодував мене медом. Ти, дурню, думав, що твій господар за твою вірну службу буде цілий вік панькати ся з тобою. Тепер маєш. Не дармо кажуть: Собаці й собача смерть!

22. Розмова пса з кіткою.

Собака лежачи під коморою, побачила, що з дому всі до одного пішли в поле на роботу, а дома не зістало ся нікогосінько. Їй захотіло ся дістати ся в хату, щоби там чоگونهбудь похлептати або полизати. Попробувала двері, засунені, тому пішла заглядати до вікон, чи нема де дірки. Одно вікно було відімкнене. Собака побачила і кинула ся до того вікна. А на вікні сиділа кітка, щось лизала. Собака тільки пустила ся лізти в вікно, а кітка як зачмихала, запорошала, зігнула ся, хвіст дудкою поставила і почала кінгтями драпати собаці морду. Собака відскочила від вікна й каже: Пожди, бісова личино, попадеш ся ти мені на просторі, тоді я тобі віддячу ся. Пізнаєш, як драпати ся! — І сама пішла під комору та лягла на своє місце.

По якійсь хвилі кітка виїшла з хати і сіла на порозі супроти сонечка гріти ся. А собаку все таки кортіло зібрати ся до хати, бо була голодна. Побачивши кітку на порозі, собака

Кітка зігнула ся, хвіст дудкою поставила і почала кінгтями драпати собаці морду.

хотіла підлестити ся до неї, щоб кітка не боронила їй лізти в вікно. Собака підняла ся і стала підходити ближше до кітки. Кітка нащетивила ся, зігнула ся в дугу, поставила хвіст дудкою і вже була на поготові боронити ся або драпати ся на стовпець. Собака каже до неї: Чого ти найжачила ся? Я зовсім не думаю з тобою бити ся. Я хочу з тобою побалакати

по душі. Скажи ти мені, будь ласкава, чого ти зі мною не дружиш, лякаєш ся мене, як чорт ладану? Миж живемо в одного господаря і одно другого ненавидимо! Чого б нам не жити мирно?

Та якже ми будемо жити мирно, коли ви собаки не маєте совісти. Не в'єспіш показати ся на світ божий, а ви зараз кидаєте ся ні з сього, ні з того до драки.

Не бреши, я тебе не тикала, ти перша подрапала мені пику.

А ти чого полізла, куди не треба? Ти в хаті наробиш шкоди, а господар буде на мене нарікати і через тебе мені дістанеть ся на оріхи. Ти, собако, бережеш двора, а я бережу хату так, що ми рівні з тобою правами. А з якої причини ви, собаки, не любите нас, не розумію.

Та нам буває часом прикро, що ви, коти, нічого не робите, а вас чоловік поважає, ви в нього в пошані, лежите в теплім кутику та тільки сметану злизуєте. А ми, собаки, трудимо ся більше від вас, мерзнемо на зимні, а нераз і цілий день буваємо голодні.

Кітка каже: Тобі, як бачу, легко загірбати жар чужими руками. Попробуй но ти на мойму місци цілісеньку ніч не спати, прикратати ся до миший, тоді пізнаєш, на чім оріхи ростуть. Я чоловіка обороняю від погані. Як би не я, то чоловік здох би з голоду. Миши поточили би все зерно і споганили б його, а я полохаю миши, відганяю від хліба.

Ось найшла чим хвалити ся! Чоловік може й без тебе обійти ся. Тепер люди придумали пастки так, що нема потреби держати вас дармоїдів.

На те сказала кітка: Як так зачнемо говорити, то собаки таки зовсім не потрібні

чоловікови. Ти може скажеш, що собака конечно потрібна для стереження господарського добра? Адже його можна устерегти і без собаки. Прибити до кожних дверей гарний замок і потягнути від них у сїни дротик, а там уладити на пружинї дзвіночки. Скоро тільки злодій відімкне або розломить замок і почне отворити двері, в сїнях задзеленкотять дзвіночки, а тоді не треба й собак.

Мовчи, не патякай! — сердито буркнула собака. Я бачу, що ти дуже розумна. Не даром кажуть старі люди, що в тобі є чортова кісточка. Тебе відьми варять на перехрестній дорозі, щоб виймити з тебе чарівну кісточку.

А таки ти помиляєшся, — обізвала ся кітка. Якби в мині була чортова кісточка, то мене не держали би в церкві і не дозволяли би заходити в церкву. Я хоч зайду в церкву і побуваю в вівтарі, то після мене нічого не роблять. А як собака зайде в церкву, то після неї читають молитви і кроплять свяченою водою ті місця, куди вона походила так, що швидше в тобі є чортова кісточка.

Собака розгнівала ся на кітку, кинула ся до неї. Кітка скочила швидко на пліт, з плота на побій, потім подивила ся в низ, побачила собаку й каже: Ти була собака і собакою здохнеш. На мене казала, що я не хочу дружити з тобою, а сама не вмєєш дружити. Ти видно правди не любиш слухати, а сама робиш не по правді.

Пройшов тиждень, кітка пронюхала, що в шпихлїри розплодило ся багато мишви та бояла ся заходити туди, бо на розі шпихлїра біля самих дверей лежала собака. Кітка підійшла близько до шпихлїра і каже собаці: Братчику, чого ти на мене гніваєшся, не даєш

мені переходу? Ми ж обоє живемо в одного господаря, тому повинні жити мирно, гарно.

Іди, лязь собі на печи. Ти мене не пустила в хату, а я тебе не пущу у шпихлїр.

Хиба тобі жаль миший, чи що? Я ж сповняю сю роботу не задля себе, але хочу обезпечити господарове зерно від миший.

Йди геть від мене, коли ребра тебе ще не болять. Ти наробиш там шкоди у шпихлїри, а господар мене обвинувачує.

Нечесна ти, собако, — промовила кітка. — Не даром кажуть, що собака лежить на сїні, сама його не їсть і другому не дає.

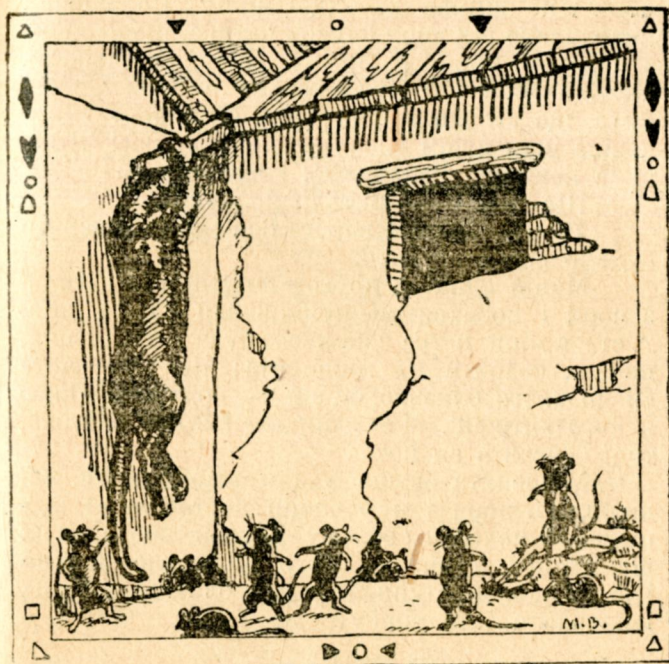
Собака гавкнула сердито і кинула ся до кітки. Кітка утекла від неї і сховала ся в сїнях. Від того часу кітка з собакою не можуть ніяк помирити ся. Одно на другого дивити ся не можуть.

23. Ланахида по котї.

У одного чоловіка був порядний кіт, ніколи не робив шкоди. Як господар не дасть сам, то він, бувало, мимо ласощів пройде і не гляне на них. Жив тільки самими мишами. З разу було йому гарно, миший було не в поїд,

Сестрички, нашого ворога повісили! Тепер ми будемо вільно гуляти.

а далі миши стали боятися, не показувалися без потреби з нори. Виткнув, бувало, з нори головку, роздивився кругом, і як нікого не видно, тоді тільки вилазить із нори, а як почує котячий запах, то швидко ховається чим глибше в нору. Котови випадало хитрити на всі лади. Іноді прикидавався сонним або здохлим, а іноді просижував, бувало, цілий день біля нори вижидуючи, поки миш виткнесться з неї.

Одного разу кіт просидів цілий день біля нори і не піймав ні одної миши. Побачивши неподалеки від нори кінець патика, що стирчав з покрівлі, повис на ньому передніми лапами. Молода миш виткнула голову з нори і побачила, що кіт висить, вернула ся в нору і розповіла всім своїм своячкам: Сестрички! Я бачила новинку. Радуйте ся і веселіть ся!

Що таке? — спитали подруги.

Та що, нашого ворога повісили. Тепер ми будемо вільно гуляти.

Миши одна за другою почали висувати ся з нори і потихеньки підближали ся до кота. А стара миш, котра вже не раз була в бувальцях, почала сварити на мишенята: Не підсувайте ся до нього близько, бо він вас обдурить. Знаю я його хитрощі. Може він висить без мотузка, тоді бережіть ся його.

Мишенята не послушали старої миши, всі вилізли з нори і з радощів постановили відслужити молебен своєму Богови, що спас їх від лютого ворога. Одна з них була зручна і відважна, підступила до кота ближше від усіх і почала читати віршу:

Жив мурлика
та був мурлика,
кіт сибірський,
ріст богатирський.
Сіра на ньому шкурка,
вуси як у Турка.
Був він збішений,
на кражі помішаний,
за те мабуть і повішений.
Радуйтесь, миши,
радуйтесь, щурі,
і вся наша порода,
настала тепер нам свобода.

Не встигла миш закінчити віршу, кіт ожив і миттю кинув ся до мишиї та нуж їх хапати. Чимало тоді перепсував їх, кілька штук задушив

на смерть, а кілька покалічив, ледви повтікали, куди яка попала. Опісля сів біля нори і пильнував, поки яка миш кинеться до нори ховати ся в своє гніздо. Після того миши переселили ся жити в друге місце.

24. Як кіт оженив ся з лисицею.

Одного разу хотіла баба kota за якусь велику шкоду повісити. Кіт підслухав і кинув ся на втікача з дому. Забіг у ліс, надібав там хатку і став жити сам собі господарем. Днем він тиняв ся по лісі, та ловив миши і птички, а на ніч ховав ся до своєї хатки, в душло старого дуба. Одного разу кіт над вечер біг до свого дому. На зустріч йому плела ся лисичка. Побачивши незнакомця, лисиця пристанула і спитала: Відкіля ти, паночку, тут появил ся?

Я з далека приїхав.

Та я бачу, що ти не нашого поля ягода. Я з роду ще таких красавців не бачила. У нашому лісі таких звірів не було. Я ввесь округ обійшла і ніде не зустрічала.

Мене вислав до вас сам цар доглядати за порядками. Я проживав доси у сибірських лісах.

Лисиці кіт сподобав ся сильно і їй дуже захотіло ся подружити ся з ним, щоби бути в честі

межи звірами. Думала собі: Тоді кождий буде мене бояти ся й поважати, як жінку начальника! — Лисиця подумала трохи і каже: Ось що, добродію. Тут тобі самому буде скучно жити. Знайомих у тебе нікого нема і незнайома сторона, не знаєш ні входу, ні виходу в наших лісах. А я тутешня, все знаю, де хто живе і як хто себе держить. Возьми мене заміж, я стану тобі в великій пригоді.

Кіт згодив ся. Подружили ся вони і стали жити обоє. Кіт сидів дома, а лисиця бігала сама на роздобичу. Одного разу несла лисиця курку. Зустрітив ся з нею медвідь і спитав: Далеко ти, лисичко, мчиш ся?

Та несучому чоловікові курятинки на обід.

А чому ж не він добуває тобі, але ти йому?

О, в мене чоловік благородний, він сам не може ходити на роздобутки, а ж вийшла заміж за начальника.

За якого начальника?

Та сам цар прислав із сибірських лісів глядіти за порядками.

А що він, дуже сердитий?

О, він строгий господин, перед ним не дуже шамаркай, бо він живо тобі хвоста вкрутить.

А не знаєш, чи він дозволив би прийти до себе на поклін?

Та я вставлю ся за тобою, тільки ти не приходи з пустими руками, але приноси якийсь подарунок..

Та се я й сам знаю, що до високих начальників треба приходити з хлібом-сілю.

Пішов медвідь роздобувати чогонебудь на гостинець для начальника. Зустрітив медведя вовк і питає: Куди ти, брате, спішиш?

Та спішу на панські луки, хочу застати там череду, бо треба задушити бичка на гостинець для начальника.

Для якого начальника? — спитав вовк.

Е, брате, а ти ж хіба не чув? Тепер не дуже шамаркай, бо живо все буде відоме цареві.

Та справді ж бо, звідки він узяв ся?

Та либонь сам цар прислав із сибірських лісів.

Ой, брате, се не жарт. Треба ходити тай оглядати ся. А деж він живе?

Та там на пригорку в дуплі старого дуба.

А від когоч ти довідав ся? — спитав вовк.

Мені лисичка розказала.

А вона від кого довідала ся?

Адже лисиця звісна особа, без неї ніде вода не освятить ся. Вона хоч до кого підляжить ся. Тепер за неї голою рукою не бери ся, але надівай рукавиці.

А що хіба?

Та вона з начальником подружила ся і тепер разом із ним живе тай сама харчі йому добуває.

Ей, брате, ось воно що! Тепер, хлопці, треба соплі не розпускати, бо живо підберуть. Лисиці треба дужше бояти ся, як самого начальника, бо вона не стілько правди скаже, як набреше. Як хто лисицю прогнівить, тому вже те на добро не вийде.

Ну, вовче, най уже колись вільним часом побалакаємо з тобою, а тепер треба швидко бігти на луки, поки ще корови пасуть ся.

Ходім, піду й я з тобою, та поможу тобі бичка зарізати.

Пішли вони. Зійшли на луки, дивлять ся, один бичок бузівок ходить одалік від череди. Вони кинули ся до нього. Вовк забіг на перед, а медвідь остав ся по заду. Бичок кинув ся до вовка — колоти його рогами, а медвідь підбіг із заду, схопив бичка за хвіст і прицупив до себе. Бичок катужив ся, хотів вирвати ся

з медвежих лап, а медвідь узяв, від разу випустив хвіст бичка зі своїх лап. Бичок полетів стрімголов і перевернув ся до гори ногами. Тоді вовк вискочив на нього і перегриз бичкови горло. Медвідь і вовк потягли бичка до ліса. В лісі зняли з бичка шкіру і понесли до начальника. Положили бичка біля хати, а самі відійшли геть подальше і почали розмовляти з собою: Чи нам показувати ся йому на очи, чи ліпше не показувати ся?

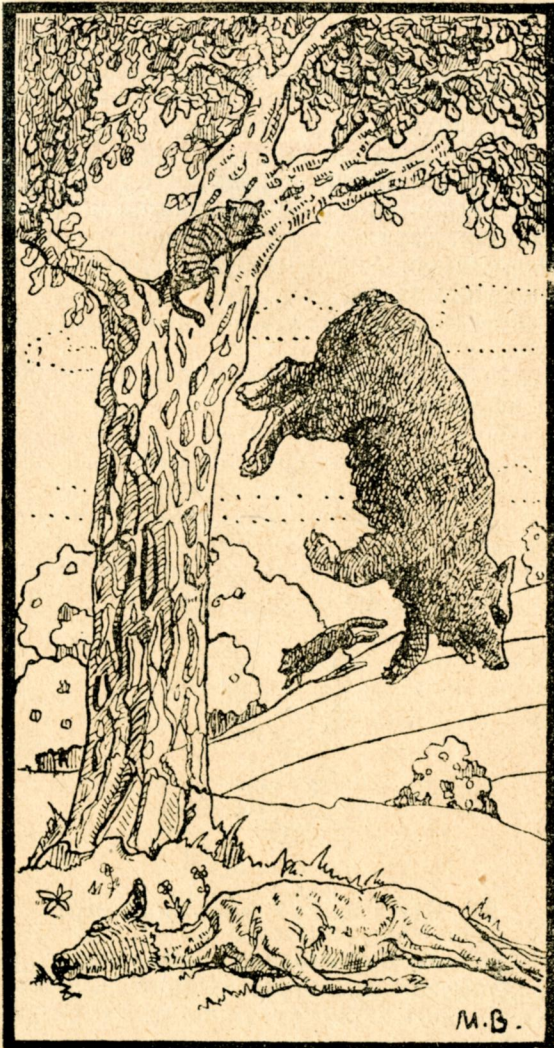
О ні, страшно, — каже вовк. — Аби не прогнівити тим начальника. Скаже: Чого без зголошення прийшли? А розгніваєть ся, тоді біда буде.

Та се, бач, так. Красше сховаймо ся ми за дерево і будемо нишком дивити ся, як він прийме наш подарунк. Може він не буде ним задоволений?

А деж ми сховаємо ся? За деревом страшно. Побачить, тоді ще гірше розгніваєть ся.

Треба так сховати ся, щоб безпечно було та щоб ми його бачили, а він щоб нас не побачив. А ось що, вовчику. Я вилізу на дуба, а ти зарий ся в хмиз і будемо звідти визирати.

Так вони й зробили. Медвідь видер ся на дуба аж на самий чубок, а вовк присипав хмиз сухим листєм і заліз під нього. Лисиця йшла до дому і побачила, що вовк і медвідь уже принесли дарунок. Увійшла в хату і оповістила kota. Кіт вийшов з хати, підійшов до бичка, обнюхав його і почав гризти, а сам звичайно мурликав: Мало, мало! Медвідь і вовк подумали собі: От який прожора, ще йому мало. Такий малий звірок, а багато жре, мабуть у нього й сила богатирська! Щастє наше, що ми не показали ся йому на очи, а тоб він задав нам чосу, що мало принесли! Захотіло ся також вовкови ліпше розглянути ся, що воно там за

Медведеви нікуди було втікати, обірвав ся з дуба до долу

такий звір, що йому бичка мало. Виткнув голову зпід хмизу, а листя як зашелестить! Кіт подумав, що миш, тай кинув ся в сторону вовка. Вовк перелякався, вискочив зпід хмизу та на втікача. Кіт побачивши вовка, злякався також і кинув ся собі втікати. Подрапав ся як раз на того дуба, де сидів медвідь. Медведєви нікуди було втікати, обірвався з дуба до долу та так гепнув ся, що мало кишки з нього не вискочили. Очуняв трохи і побіг, куди очі бачуть. Опісля вовк зустрів медведя і питає: Ти ще живий?

Та живий, хоч мало вже не здох. Як гепнув із дуба, то думав, що й душа вискочить. Тепер, брате, я літати навчив ся, тільки біда, що сидати не привчив ся.

Ну, брате, я також не менше від тебе страху набрав ся, з переполоху мало не згинув.

А кіт із лисичкою остали ся живі, здорові і вже від того часу лисиця сама на роздобичу не ходила, звірі що дня приносили їй і котови з кошом харчі і клали на виднім місци на гони від хатки, бо ближше бояли ся підходити.

25. Кіт і когут на вандрівці.

Був в одного чоловіка кіт і когут, яких він годував не так, як треба. Одного разу вибили kota за те, що зробив якусь шкоду. Кіт розгнівав

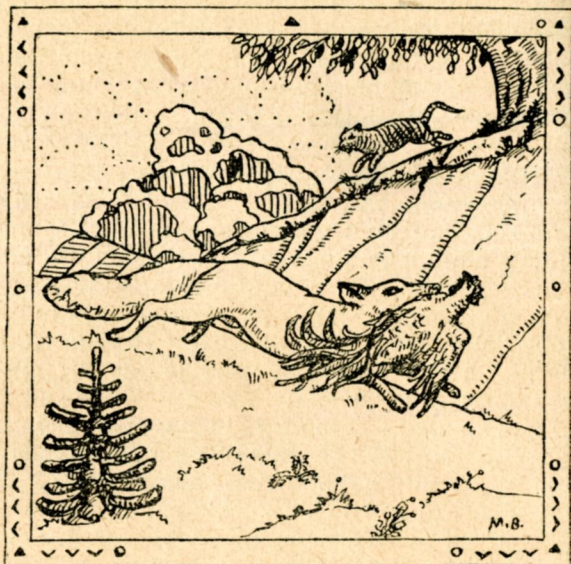
ся на господаря, не хотів далі жити в нього, постановив утекти з дому. Підмовив і когута з собою на вандрівку: Ходи, когутику, зі мною, бо ти тут загинеш. Твоїх подруг лисиця подушила і тобі не минути смерти, тепер на тебе черга.

Пішли вони, куди очі бачуть. Дійшли до ліса, побачили там хатку. Хатка була пуста, покинена. Там жив мабуть колись побережник. Зайшли вони в ту хатку, сподобала ся їм і вони стали там жити. Когут сидів дома, а кіт шпастав ся по лісі, ловив миши та пташки, сам їв і когутови приносив. Когутови було скучно сидіти самому дома. Коли кіт увихав ся по ловах, когут співав із досади: Кукуріку! А як ні, сидів під вікном і споглядав на двір, що там робить ся на просторі. Виходити з хати бояв ся, бо йому кіт не велів. Нераз казав йому: Тут у лісі в багато ворогів. Бережи ся, бо пропадеш марно ні за понюх табаки.

Одного разу когут остав ся сам дома і знов почав кричати: Кукуріку! Під ту пору бігла попри хату лисичка, почувла голос когута і станула. Дуже їй захотіло ся скоштувати курятинки та на жаль не можна було спіймати когутика, бо всі вікна і двері були позамикані. Лисиця підійшла до вікна і почала вабити когутика:

Когутику, когутику,
Золотенький гребінчику,
Бархатна головко,
Шовкова борідко!
Виглянь у віконце,
Дам тобі зеренце!

Когут бояв ся виглянути, але дуже бажав покоштувати зерна, бо мясо набридло йому вже. Без зерна було йому скучно, а не можна було ні звідки дістати. Когут отворив віконце, висунув

Когут висунув голову, а лисиця хап його за крило і понесла.

голову, а лисиця хап його за крило і понесла.
Когутик почав кричати:

Котику, братчику,
Ратуй ти мене,
Не дай загинути!
Мене лисиця вхопила,
В темні ліси потащила,
У високі гори,
В далекі сторони.

Почув кіт голос когутика, кинув ся догнати лисицю. Дігнав її, відбив когута і повів його до хатки. Переночувавши, кіт зібрав ся знов на лови, скоро тільки розвидніло ся. Коли виходив з дому, наказував когуту: Вважай

же, брате, не заглядай у вікно і не слухай нікого, хто тобі що не казав би, бо пропадеш, як пес у ярмарок. Тепер я піду дальше на роздобутки, як учора, можу не дочути твого крику і ніхто тебе не оборонить.

Тільки кіт скрився з очий, а лисиця вже тут. Підійшла під вікно і завела свою пісню:

Когутику, когутику,
Золотенький гребінчику,
Бархатна головко,
Шовкова борідко.
Виглянь у віконце.
Дам тобі зеренце.
Дам і проса і пшениці
І усякої пашниці!

Ні, не вигляну, мені товариш не велів.

Що ти слухавш свого товариша? Він гуляє на волі зі своїми подругами, цілий день хоро-водить ся з ними, а ти сидиш у неволі, світа божого не бачиш. Ось диви ся, за вашою хатою пасуть ся кури, весело сокочуть, хочуть тебе побачити, а ти сидиш сам, томиш ся як тюремник.

Когутови аж серце йойкнуло, як лисиця згадала про кури. Захотіло ся йому хоч одним оком глянути на них. Отворив потихеньки віконце і тільки що висунув голову, а лисичка цап-царап когута і понесла. Когут почав кричати:

Котику, братчику, прийди.
Мене відбери,
Від лютого ворога
Оборони.
Мене лисиця вхопила,
В темні ліси потащила.
У високі гори,
В далекі сторони.

Кіт був далеко, ледви почув крик когута. Кинув ся чим дужше на здогін за лисицею. На силу дігнав її. Відобрав у неї когута і повів

його до дому. Привів у хату і каже: Я ж тобі говорив, щоб ти нікого не слухав, бо загинеш, як муха в окропі, а ти, бач, не втерпів виглянути в віконце. Диви ся ж, брате, тепер бережи ся, бо я піду завтра ще дальше, як нині так, що твого крику не почую.

Когут згодив ся слухати kota, не давати ся нікому на обман. Кіт переночувавши, вибрав ся знов на лови, а когут, як звичайно, лишив ся дома. Не за довгу хвилину появилася коло хати лисиця, підійшла під вікно і завела свою пісеньку:

Когутьку, когутуку,
Золотенький гребінчику,
Бархатна головко,
Шовкова бобрідко,
Кістяний дзюбочку,
Ангельський голосочку!
Чого ти в неволі томиш ся?
Вийди та на диво подиви ся.
Ваші бояри з гори по траві спускають ся,
У них санки самосувки,
В гору й з гори зсувають ся.
Кілько пшоно росипали
І самий не розбереш,
Та нікому позбирати
І лопатою не розгребеш!

Когут каже: Ні, тепер не здуриш. Хоч цілий день бреш, не повірю і не послухаю.

Лисиця завернула назад і сказала: Не віриш і не треба; піду за своїм ділом. Нема в мене часу паякати з тобою. Я тобі добра бажаю, а ти віри не ймеш. Твоя річ, опісля будеш жалувати, бо пшоно й без тебе позбирають. Там воробці не дримають.

Лисиця забігла за угол хати і притаїла ся. Когут подождав з десять хвилин, а потім підійшов до вікна і подумав: А може й справді росипали пшоно? Виходити з хати боязко, але

в вікно виглянути треба хочби на одну хвилину. Тепер лисиці нема близько, можна виглянути.

Отворив когут вікно, висунув голову і почав пильно придивляти ся на поблизьку гору. А лисиця вискочила митю зза угла, схопила когута за горло і помчала. Когут крикнув зо два рази хрипливим голосом і духа йому не стало. Лисиця придушила йому гортанку. Кіт був далеко, не чув нічого, а лисиця принесла когута до своєї норі і зіла. Кіт вертає вечером до дому, а когута вже нема. Остав ся він сам жити. Скучно йому було самому і досада брала на лисицю. Що не стало б ся, мусів на ній пімстити товариша.

По тижневи лисиця навідала ся знов до хати, думала, що може кіт привів собі другого товариша. Підійшла до хати і ходить навкруги неї, поглядає на вікна і двері. То прислухується, то обнихує. Кіт побачив лисицю, відчинив вікно і каже: Чого ти тут, лисичко, шукавш?

Лисиця засоромила ся, завернула від хати. Кіт крикнув їй: Пожди, лисичко, не втікай, я щось тобі скажу.

Лисичка пристанула і питає: Щож ти мені хотів сказати?

А ось що. Ти зіла мого товариша, а мені самому скучно тепер жити. Ходи ти до мене за товаришку, будемо разом жити.

А тиж не сердиш ся на мене за свого товариша?

А чогож я маю сердити ся? Тепер однаково когута не воскресити.

Лисиця згодила ся, почали вони жити обоє.

Якже ми будемо роздобувати собі їду? — питає лисиця.

А ось як: Одного дня ти підеш на роздобичу, а я буду дома, другого дня я піду, а ти будеш дома. Так будемо й далі чергувати ся.

Добре, котику, будемо так робити, нікому не буде кривди.

Переночували вони і рано кіт каже: Ну, сьогодні ти йди, лисичко, на роздобичу, а завтра піду я.

Лисиця пішла. Никала вона по лісі до самого полудня; сама наїла ся добре, а котови принесла тільки миш. Кіт іще дужше розгнівав ся на лисицю, але не говорив їй нічого. Переночували вони знов. Рано налагодив ся кіт іти на роздобичу, а лисиця каже: Ти, котику, обутий у дворах. Іди ж ти на село та там роздобудеш собі голубятинки, а мені принеси курочку!

Кіт пішов і подумав собі: Пожди, погодую я тебе курятинкою!

Пішов на село. Підійшов до свого двора, побачив собаку і каже: Сірку, ходи зі мною до ліса.

Чого?

Я покажу тобі там, де живе лисиця, а ти її задушиш, бо вона наші кури ловить.

Ходи, я їй покажу, як наші кури псувати.

Пішли вони до хатки. Лисиця почула, що хтось підходить до дверей, схопила ся на ноги і вже налагодила ся патрати курку. Кіт отворив двері, лисиця кинула ся до дверей, а Сірко хаш її за карк і задушив. Тоді кіт каже: Неси ти лисицю до господаря і скажи, що то я нарадив задушити її за те, що вона вкрала когута.

Сірко попер лисицю до свого двора. Приніс і каже господарови: Господарю, я спіймав злодія! Отся лисиця зіла нашого когута і кілька пропало в нас курий, то всі вона перетрощила.

А звідки ти знаєш? — спитав чоловік.

Та мені кіт оповідав. Він бачив, як вона украла когута і слідив за нею, куди понесе

його. Вислідив, де вона живе і сказав мені. Я пішов із ним і задушив лисицю.

Молодець кіт. Піди, заклич його, най іде до дому, тепер ми його не будемо бити.

Сірко побіг за котом і прикликав його до дому. Кіт живе й досі в чоловіка. Його стали шанувати і годують як слід.

26. Бувалий кіт.

Був в одного чоловіка великий, не молодий уже кіт. Він був дуже лінивий, не швидкий ловити миши. Що дня сидів у хаті на печі або на запічку та виглядав, чи не положуть близько чогонебудь ласенького попоїсти. Одного разу наробив він у хаті шкоди: Виїв сметану і горня розбив. Баба зловила kota і добре його протріпала. Від того часу баба не пускала kota до хати. Скоро навернетъ ся, не сміє й порога переступити. Баба хапала зараз мітлу або коцюбу і гнала kota геть із сіний. Минули ся котови дурнички, треба було самому добувати собі поживи. Дібрав ся кіт до комори, занюхав мишачу нору і прищулившись, ліг неподалеки від неї коло стіни. Миши не бачили давно вже kota, тому сміло швиндали ся по коморі. Одна миш вискочила з нори і розігнала ся бігти до колоди з зерном, але кіт схопив її лапами за карк і держить. Миш почала просити kota:

Ваше степенство! Пусти мене на хвильку до моїх діточок, я поблагословлю їх, попрошаю ся з родичами тай верну, а тоді вже зіш мене, коли так мені суджено.

Кіт був милосердний, відвик уже від люто-сти, прихилив ся до просьби миши і пустив її на хвилю. Миш побігла від кота, сховала ся в нору і вже більше звідти не показувала ся. Кіт приліг ближе нори і знов почав вичікувати, поки не покажуть ся з нори миш. Але не було нікого. Думає собі кіт: О, тепер ти вже мене не обдуриш. Як попадеш ся в мої пазурці, то вже не вирвеш ся. Ніякого поми-лування не діждеш ся; зараз зім тебе, бо бачу, що в миши нема ні трохи сумління!

Пролежав так кіт біля нори споро часу, аж почув, що в норі щось порушило ся. Кіт прикинув ся неживим і лежав нерухомо. Миш виткнула мордочку з нори, подивила ся на кота і назад. Трохи згодом знов показала ся з нори, подивила ся на кота — він лежить як убитий. Миш подумала собі: Се мабуть він або дуже кріпко заснув, або здох із голоду. Побіжу я швиденько до колоди, він не почує!

Ледви миш вискочила з нори і налагодила ся правцювати до зерна, а кіт кинув ся як опечений до миши і захопив її за карк. Миш почала просити кота: Ваше сіятельство! Вельможний пане! Помилуй, освободи мене хоч на хвилинку, я хоч зі своїми діточками по-прошаю ся!

Ні, тепер мене не обдуриш. Знаю я вашого брата. У вас нема ні на гріш правди!

Кіт помняв трохи миш у лапах і почав уже придумувати, з якого боку почати її хру-стати. Миш бачить, що милости у кота не можна випросити і видерти ся з його пазурів також не доведеть ся, прикинула ся неживою. Кіт

Кіт виліз на пліт, прикинув ся здохлим і лежав нерухомо.

намірив ся вхопити миш у зуби, але тут із нори виткнули ся аж дві миши і запікали. Кіт випустив із лап свою добиччу, думаючи, що вона вже нежива, і кинув ся до нори. Миш не гаючи дармо часу, швидко шустьнула під скриню і сховала ся там. Кіт тамтих миший не спіймав і сю випустив. Після того він пролежав біля нори цілий день і не дїждавшись миший та спіймавши облизня, побіг ловити пташків.

Він виліз на пліт, прикинув ся здохлим і лежав нерухомо. Синиці і жовтобрюшки побачивши падлину, позлітали ся, посідали на

той пліт і почали помалу підближати ся до кота, щоби наскубти з нього шерсти для своїх гніздочок. Де не взяли ся воробці, посідали на стріху стодоли і почали кричати: Жив, жив, жив! — Птички відсунули ся трохи дальше від кота і раз пораз споглядали на нього, чи справді він живий, чи може воробці брешуть. Тимчасом воробці знов почали кричати: Жив, жив, жив! — Кіт так розсердив ся на воробців, що мало не крикнув на них: Та мовчи, чортове насіне! Голосно сього не сказав, тільки подумав і несподівано ковельнув хвостом. Птички побачили се, зняли ся, полетіли і вже більше не сідали на той пліт. Кіт пролежав з пів дня, але нічого не діждав ся, тільки надармо напарив свої боки напроти сонця. Скочив він із плота і пішов блукати по подвірю, нюхав попід плотом, чи не натрафить чого відповідного для їди, а воробців проклинав, кілька міг, за те, що не дали йому поживити ся птичками. Ходив, никав по подвірю, але не найшов нічого. Наткнув ся був на ропуху, понюхав і відійшов від неї геть. Дарма, що був голодний, але їсти ропухи душа не налягала. І так він не найшов нічого на своїм подвірю.

Пішов кіт на сусідове подвірє. Почав निकати там по всіх закутках. Де не взяв ся Сірко, кинув ся на кота. Кіт, як бомба, вискочив на стріху хати, а потім поліз у вічко, куди голуби залітали і сховав ся на поді. Там побачив він молоді голубята, що ще не пообпірювали ся. Кіт зів одно, посмакувало. По хвилі зів і друге. Старі голуби сполошили ся, позлітали всі з поду і підтупцювали по стрісі, бояли ся й підходити близько до вічка. Господар побачив, що голуби шниряють по подвірю, перелітають то з хати на стодолу, то зі стодоли на хату, тупцюють по стрісі, а до вічка навіть не надближають ся,

зрозумів відразу, що там не переливки. Взяв драбину і поліз на під подивити ся, що там таке. Дивить ся, а то кіт. Мужик заметушив ся по поді, аби найти якого бука, щоби вгостити ним kota, та на жаль ніщо не попало під руку, а кіт тимчасом назирив у стрісі прогалину і шмигнув з поду, що стілько й бачили його. Мужик кинув ся до гнізда, аж там пусто. Вчора бачив голубят, а сьогодні вже їх нема. Мужик добув лапку і уставив її як раз на тім місци, куди кіт мав проходити. Не встигло добре смеркнути ся, а кіт уже причвалав у гості і не багато думавши, кинув ся на під. Не встиг іще всунути ся в дірку, як лапка прищемила йому вже одну ногу. На щастє kota лапка не вхопила його за голову. Кіт із переляку тай болю замявчав дуже жалібно. Господар поліз зараз на під і здіймив звідти лапку разом із котом. Схопив порядний кімак і почав бити kota. Бив так довго, аж кіт перестав мявкотіти і не міг вдержати ся на ногах. А господар бє і бє. Дивить ся, що кіт ногами ще подригує і знов починає бити. Кіт бачить, що не жарти, прикинув ся неживим і лежить нерухомо. Господар видить, що кіт не рухаєть ся і не дихає, зловив його за ноги і перекинув через пліт у бурян. Кіт полежав трохи і почав приходити до себе. Переповз з одного місця на друге. За цілу ніч відійшов на стілько, що попробував стати на ноги: Держить ся як слід. Коти дуже живкві. Про се всякий знає; що кітка — що жінка, однаково живуці.

Переночувавши, кіт іще на зорях вибрав ся з буряну і потиняв ся геть із села, куди очи несуть. Вийшов на дорогу і поправцював до ліса. На село не хотіло ся йому й глянути, бо дуже воно йому в печінках засіло. Дорогою кіт подумав: Ех, жите наше нещасне! Всі нас

бують, усі нас товчуть ні за що, ні про що. Як так жити, краще згнути! Чого він, антихрист, не вбив мене на смерть? Тепер не лишило ся мені ніщо инше, як тільки поселити ся в лісі, щоб ні чути, ні бачити тих клятих людей. В лісі не буде мене ніхто бити, буду жити, як у Бога за дверми, їди буде там доволі.

Доплентав ся кіт до ліса, надибавав там дерево з дуплом, увіз у дупло і ліг припочивати, бо його всі кістки боліли. Пролежав так у дуплі цілу добу, випочав і ще ліпше прийшов до себе. Тільки їсти хотіло ся, аж живіт підтягло до самих плечий, голод його страшно мучив.

Другої ночі бігла біля того дуба лисиця і почула, що в дуплі немов щось мурличе. Пристанула, послухала і пізнала, що там кіт. Тоді почала допитувати: Ти чого заліз туди? Хиба тобі обридло жити в теплім кутику і нічого не робити?

Ех лисичко-сестричко! Тяжко жити на селі, не доведи Господи нікому! Чоловік знущаєть ся над нами, не годує, не шанує та ще й бє немилосердно. Не можна зовсім жити там. За добро відплачує злом.

А якеж ти, котику, робив чоловікови добро? — спитала лисиця.

Та якеж? Цілий свій вік боронив його від миший, хоронив його від страти, а він мені за се так віддячив ся, що вбив мене мало не до смерти, ледви віджив.

Лисиця подумала трохи і сказала: Може воно й так, та ледви, щоб чоловік за твої добрі діла так люто над тобою знущав ся. Мабуть ти сам тому причиною.

Та якуж я міг зробити йому шкоду? Стільки й усього, що одного разу якось не хотючи перевернув ринку зі сметаною, а потому виїв ту

сметану, бо однаково вона була пропаца. Адже господиня не була би її зчерпувала з підлоги. А потім хтось у сусіда поїв голубята. Він подумав на мене і за те так понївечив мене.

Ей, котику, ось тут і шильце, що вилазить із мішочка. Так ми всі говоримо. За те нас і на торг не беруть, що ми іноді під возом пакостимо. Щоб не терпіти від чоловіка, ходи, котику, до мене жити; будемо разом миши ловити і нікому не стояти о ласку. Тільки ти не лїнуй ся, бо ти в селі привик брунтьє збивати.

Добре, лисичко-сестричко, прийди завтра, я піду до тебе, тільки пожди, поки я прийду зовсім до себе, бо я хорий і від голоду так охляв, що мені не під силу бігати. Ти, лисичко, будь ласкава, принеси мені чогонебудь попоїсти.

Лисиця згодила ся і митю побігла на роздобутки. За годину, дві, лисичка притакала цілу качку і подала її котови в дупло. Кіт за цілий день умняв усю качку. Підправив ся трохи, сили у нього прибуло і бодрість десь узяла ся.

Другого дня лисиця знов прийшла до нього і каже: Ну, котику, ходи тепер зі мною.

Ні, лисичко, пожди ще. Як зовсім одужаю, тоді піду. Принеси мені ще чого попоїсти, най зміцню ся.

Лисиця знов вибрала ся на роздобутки. Довго її не було, вернула аж пізно вечером і принесла котови цілу курку. Подала йому курку в дупло, а сама знов вибрала ся на роздобутки. Кіт за ніч упорав ся з куркою і став зовсім здоровий. Прийшла лисиця і каже: Ну тепер, котику, ходи зі мною, ти мабуть уже зовсім видужав.

Та дякувати Богу трохи прийшов до себе!
— Виліз із дупла і пішов за лисицею.

Вийшли вони на чисту поляну, лисиця побачила, що котови нікуди сховати ся, кивула ся до нього, схопила за карк і помчала до своєї нори. Кіт не врябів. Як зачмихав, як за-порощав, як почав разом усіми кіхтями драпати її пику, і очий досягав. Лисиця перелякала ся, пустила kota і з обідраним оком побігла не оглядаючись до своєї криївки. Кіт хоч і побідив лисицю, але злякав ся не менше від неї, тому скоро добіг до першого дерева, видрапав ся на самий його верхочок. Так просидів на дереві цілий день і ніч. Ранком захотіло ся йому їсти. Хоч бояв ся спускати ся з дерева в долину, то таки треба було злазити, бо голод не брат, робив своє. Зліз кіт із дерева і посунув у корчі ловити птички. Багато здибав він до дорозі пташків, та не довело ся ні одного спіймати. Побрів у бурян і почав туди шастати ся, але й там нічого не подибав. Трафляли ся йому жаби і ящірки, але душа не налягала їсти, дарма, що був голодний. Уже понад вечер на-трафив кіт на здохле пташеня, що мабуть випало з гнізда та або вбило ся, або з голоду згинуло. Кіт зів те пташеня і потиняв під того дуба, що з дуплом.

Йшов на зустріч йому вовк, пристанув і каже: Ей, голубчику, ти сам прийшов до нас, видно, що тобі жите надокучило, а я як раз сьогодні голоден, зараз тебе зїм.

Не їж, вовче, я тобі в пригоді стану. Що з того, що ти мене зїш? Тільки моє жите за-напастиш, а однаково не найш ся і будеш голодний, бо я худий, як скіпка, самі кістки в мене, тільки дармо свої зуби наломиш. Красше я тобі услужу.

Чим же ти мені послужиш? — спитав вовк.

А ось чим, вовчику. Мене господар бив немилосердно так, що я дуже злий-на нього,

а на його сусіда я ще більше розсердився, бо він прибив мене до смерти, я ледви віджив. Тому я й прийшов сюди до вас у ліс, щоби попросити когонебудь із вас дужного віддячити моїм ворогам за таку шану.

Дякую тобі, котику, за добре слово, а одначе якже ти думаєш поступити, чим хочеш віддячити? Чи не впаде часом нам обом на оріхи?

Ні, вовче, за се я ручу сімо. Я знаю всі входи й виходи. Я поведу тебе так потайки, що нікому нічого злого й на думку не спаде.

Коли так, то не буду тебе їсти, але веди мене такою стежкою, щоби ніхто нас не попав.

Добре, вовче, будь спокійний, все буде. Честь честю, тільки будь ласкав, дай мені чогонебудь попоїсти, бо я так охляв, що не здужаю тебе провести до села, а до ночі ще далеко, ще дужше охляну.

Добре, котику, постараюся, бо я й сам голодний, як собака. Треба трохи підкріпитися, щоби на ловах живійше міг орудувати.

Побіг вовк на роздобутки. Довго він никав по лісі і якось несподівано натрапив на підстріленого зайця. Розірвав його і зїв, а потрох приніс котови. Кіт наївся зайчатинки, підкріпився як слід, виліз на дерево і думає: Ні, мабуть дурнійшого від чоловіка нікого не найдеш. Там я прожив п'ять років і ніякого горя не знав, тільки прийшлося круто на послідок тай то я сам винен, що не берігся. Тут що хвилини треба бути на сторожі. Лисицю обдурив, погодувала мене, але за те мало не задушила. Тепер знов біда, вовк прискіпався. Як обдурю вовка, то вже більше не покажуся в ліс, цур йому та пек! У чоловіка красше жити. Буду жити по правді, не буду робити йому шкоди і все буде гаразд. Треба лиш якось тепер викрутитися з ліса.

Лисицю я вже обдурив, хоч яка вона хитра, і то я їй здачі дав, а вовка легше обдурити.

Настала ніч. Прийшов вовк до kota і каже: Вже пора, ходім на лови.

Ходім.

Пішли вони. Стали доходити до села, а вовк каже: Тепер аби ти мене не обдурив, я возьму тебе за хвіст і буду йти за тобою. Куди ти підеш, туди й я. Як попадемо в біду, тоді вже обидва будемо погибати.

Вовк схопив зубами кінець хвоста і біг за котом. Тут уже нашому котови треба було поміркувати, як обдурити вовка, бо йшло не до жартів. Кіт мав надію підвести вовка до села, а самому швидко втекти на дерево або на під, аж вийшло не так. Кіт ішов поволи, а сам собі думав: Що би то таке зробити, аби відкараскати ся вовка? Кажуть, що лисиця хитра, але видно вовк мудрійший від лисиці. — Тут уже кіт не задля вовка, а задля власної шкіри умудряв ся пройти так, щоби не збутуражити собак. Пішли вони не просто до села, але з греблі завернули понад річку і пішли городами. Так довів кіт вовка до города свого господаря і каже: Ну тепер, вовче, ходім потихеньки у двір до мого господаря, у нього собаки нема. А його овець не рушай. Бери перше сусідових, бо він мій лютий ворог. Його кошара з вівцями межує з нашим двором.

Пішли вони потихеньки, вовк і дух при- таїв, щоби собаки не почули вовчого запаху. Зайшли вони у двір, кіт показав вовкови кошару і каже: Тепер пусти мене, не бій ся, я тобі лиха не бажаю. Лізь із нашого двора на стріху, продирай дірку і спускай ся до овець.

Вовк так зробив. Спустив ся в кошару й почав колошматити вівці. Кіт бачить, що вовк віддячив уже порядно сусідови, прибіг до свого

господаря під вікно і почав шкратати в шибку вікна та жалісно м'явкати. Господар почув, схопився з ліжка, спіймав залізну кочергу і вибіг з хати, аби погостити kota. Кіт відбіг від вікна і не поспішаючи звернув ся до сусідової кошари. Мужик за ним, кіт від нього і довів господаря як раз до того місця, де була прoderта дiрка в стрісі. Слухає той, а в кошарі дві чи три останні штуки бігають швидко по всій кошарі і раз пораз чмихають. Мужик догадався відразу, що там вовк. Він пізнав іще по тім, що сусідова собака забила ся в якийсь закуток і як у рот води набрала, а собаки дальших сусідів не гавкали, але вили. Мужик не оторопів, став над дiркою, замахнувся залізною кочергою і ждав, поки вовк не начнет вилазити з кошари. Вовк перепсував усі вівці, одну з них до половини зів і задумав утікати. Тільки виткнув голову з дiрки, а мужик як потяг вовка залізною кочергою по голові, вовк і духа спустив, гепнув назад у кошару. Мужик розбудив сусіда, засвітили ліхтарку, увійшли в кошару, аж там лихо: Було п'ятнайцять штук овець і всі валялися по кошарі неживі з перегризеними горлами, а сам вовк із розбитою головою ноги витягнув.

На другий день ранком кіт увійшов до господаря в хату і почав боязко роззирати ся, немов соромився чогось. Господиня побачила його і каже до чоловіка: Диви ся, Петре, де він узяв ся? Таж се наш кіт, як капля води наш, а казали, що сусід убив його за голубів.

Правда, що наш. Се він гемонський віджив! — здивовано промовив мужик. Котяча порода клята — живуща.

Чоловіче, лишім його в хаті, він нам мишей пополохає. Видиш, його тільки з тиждень не було, а вже миши скрізь шарудять, у ночі

ходором ходять, боюсь, щоб чого доброго не поточили. Може він ловити й не буде, але вони від самого котячого запаху втечуть, від разу принишкнуть.

Мужик почухав потилицю, придивився уважно котови і каже: Жінко, знаєш що?

А що таке?

Се справді наш кіт. То він мене в ночі розбудив, що шкрабав у вікно та м'явчав. Я вибіг з хати з кочергою до нього, а він довів мене до сусідової кошари. Ось розумний кіт, а ми дурні не шанували його. Якби не він, то вовк був би дібрався і до наших овець. Треба такого kota шанувати, се золото, а не кіт. Усин, жінко, йому молочної каші!

Жінка нагодувала kota кашою і далі що дня давали йому їсти і шанували його, не знали, куди посадити. Кіт був дуже рад, що такої честі діждався, а найбільше був задоволений, що сусідови віддячився і вовка позбувся. Від того часу кіт перестав робити шкоду, жив по правді.

27. Хитра вівця.

Одна вівця відійшла від отари і пасла сама на межі толоки. Бігла межею лисиця. Побачивши вівцю, спинила ся. Прийшло їй у голову задумити вівцю та бояла ся зачіпати,

бо поки упораєть ся з нею, побачуть пастухи і відібють вівцю. Лисиця постановила обдурити вівцю. Підійшла до неї ближше й каже: Здорова була, овечко!

Доброго здоровля, лисичко! Що гарного скажеш?

Та се ось я підійшла до тебе з нудьги, не знаю, з ким поділити ся своїм горем.

А якеж тобі, лисичко, горе?

Та якже, хто що не зробив би, а я все буваю винна. Нашкодить лис, а я всему винна, мене лають: Сяка така лисиця, щоб вона здохла та щоб вона сказала ся! А я знати нічого не знаю. Обдурить чоловік чоловіка якиминебудь хитрощами, а до мене піють, кажучи: От бісів син, який хитрий, як лисиця. Чого вони мене зачіпають? Ніхто не скаже, сякий такий лис або хитрий як лис, але всі за поговірку приймили, як хто тільки схитрив, зараз за мене беруть ся: От гаспідський син, хитрий, як лисиця. Не досадно ж тут? Нема в світі правди. Ось у вас добре жити, вас мабуть ніхто не зачіпає.

Вівця каже: Не самим вам буває досадно, нам також не мало дістаєть ся. Хто не зробив би яку помилку, зараз ми винні, зараз до вівці піють: Ось дурень, цілковита вівця. Нема в світі правди. Чому вівці стоять усім на перешкодї, не розумію.

А я бач думала, що вам гарно жити, тимчасом і ваша доля не красша від нашої. Значить, ми з тобою сестри. Ходи зо мною жити. Підемо далеко в лїс і там не будемо чути, що про нас будуть говорити.

Ходїм, каже вівця.

Пішли вони. Зайшли в лїс, лисиця почала вже поглядати на вівцю, міркувала, з якого боку зручнійше напасти на неї. Де не взяв ся

на зустріч їм вовк. Підійшов близько до них і питає: Куди вас Бог несе?

Та йдемо кудись далеко від суєти мірської, щоб не чути й не бачити неправди.

А хіба вам так надокучило жити?

А якже не надокучить слухати ганьбу і всяку неправду? Хто що зробить, а ми все винні, нас чіпають. Тому ми постановили усунути ся від суєти мірської.

Вовк каже: Прийміть і мене, піду й я з вами.

Та ходи, коли хочеш, — промовила лисиця.

Лисиці не дуже сподобало ся, що вовк причепив ся, але відкараскати ся його не можна було, бо побороти вовка вона не годна. Пройшли вони з десять сяжнів, вовк прискіпав ся до вівці: Се моя на тобі шуба. Зараз віддай, а ні, то силою здійму.

Як твоя? Вона з роду моя, вона не здіймаєть ся.

А я кажу, що моя і відберу від тебе. Ось спитай лисиці і вона тобі те саме скаже. Аджеж правда, лисичко, що на вівці моя шуба?

Та я вірю тобі, що вона твоя, тільки ти присягни, щоб ніхто не сумнівав ся, що ти правду кажеш.

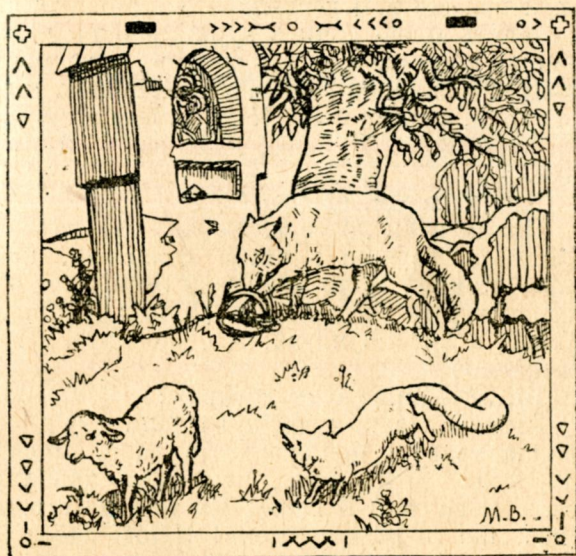
Я готов закласти ся, на що хто схоче.

То ходи, присягнеш, коли так.

А кудиж ми підемо? — спитав вовк.

Лисиця подумала трохи і пригадала, що біля каплички вона надибала лапку і мало сама не попала в неї. Потім сказала: Та ходіть он до тої каплички. Там ти поклониш ся перед святим місцем, даш клятву святому Власію і поцілуєш хрест.

Пішли вони до каплички, а там як раз на сю пору стояла лапка, заставлена на лисицю. Лисиця каже: Поклони ся, вовче, тричі, положи

Вовк підійшов до ланки і положив ногу на дужку.

лапу на оту штучку, се нехай буде замість святої книги.

Вовк підійшов до ланки, поклонив ся тричі і положив ногу на дужку. Ланка клапнула і придавила вовкови ногу. Вовк кидав ся, кидав ся, але не вирвав ся. Лишив ся там, а лисиця пішла далі з вівцею.

Відійшли геть від каплички, а лисиця каже: Ось бачиш, що значить даремно божити ся. Бог його покарав. Він хотів твою шкіру собі присвоїти. Твоя шуба повинна скорше мені дістатися, бо я перша тебе побачила.

Вівця догадала ся, чого лисиця хоче. Почала вона зараз продумувати, як би обдурити

лисицю. Згадала вівця про вовка і їй прийшло до голови, що в її господаря є лапка та що він ставить її що ночі в курнику біля дірки. Пройшли вони ще з десять сяжнів, каже вівця: Знаєш що, лисичко? У мого господаря є багато курий, а собак нема. Коли хочеш, я погощу тебе курятиною. Я знаю, куди зайти й куди вийти.

Ходім, ходім, овечко.

Пішли вони до села, як уже смеркало ся. Дійшли до городів і стали дожидати, поки дужше стемніє. Ночі були тоді темні; хоч очі коли, то нічого не побачиш. Підійшли вони до курника, а лисиця питає: А що, овечко, тут не небезпечно?

Ні, лїзь сміло в отсю дірку!

Лисиця тільки просунула лапи в ту дірку, а лапка трас! і придавила їй лапи. Лисиця сюди, туди, дерг, смик, не годна, лапка не пускає. Вона тоді й каже: Як тобі не соромно, овечко, що ти підвела мене! Я тобі добра бажала, від вовка тебе визволила, а ти ось як мені віддячила ся.

А вівця відповіла їй: Знаю я, з якої причини боронила ти мене від вовка. Ти сама хотіла мене задушити, та бач, не довело ся. Красше ж було загинути від вовка, як від тебе поганки!

І так лисиці не вдало ся зісти овечку.

28. Погана коза.

У одного діда була коза, Він її шанував дуже і старався, щоб вона що дня була сита. Літом козу пасла дочка, гонила її в степ або на луки. Коли коза приходила до дому голодна, дідусь лаяв свою дочку за те, що вона не зміла напасти козу. Одного разу дідусь навіть побив свою дочку за те, що коза прийшла голодна. Дочка розсердила ся на козу, що вона така ненажерна, взяла лозину і таки добре вистібала їй ребра. Коза своєю чергою розгнівала ся на дочку дідуся і постановила відімстити ся на ній. Одного разу пігнала дочка козу пасти в лісок і пасла її там до самого полудня, а потім пігнала до дому. Коли коза підходила до двора, дідусь вийшов їй на зустріч. Коза, побачивши господаря, ще здалека крикнула:

Ме-ке-ке-е-е-е!

Що там, кізонько, таке?

Кізонько моя мила,

Чи ти їла, чи ти пила?

Ой не пила я й не їла,

Цілий день голодна мліла.

Як бігла я через місточок,

Хватила вербовий листочок.

Як бігла я через гребельку,

Хлешнула водиці крапельку.

Ото стільки пила й їла!

Розсердив ся дідусь, схопив дочку за косу, grimнув її кулаком по хребті, замкнув у комірці і сказав: Посидь, бісова дочко, тут зо три дни голодна, тоді пізнаєш, як морити бідну скотину голодом.

На другий день післав дід бабусю пасти козу. Бабуся пасла до самого вечера. Коза так наїла ся, що їй аж боки пороздувало. Як бочка була. Коли бабуся гнала козу до дому, коза забігла до одного чоловіка в город і почала

гризти капусту. Бабуся пiрвала запрутину і швидко вигнала козу зі шкоди. Кiлька разiв стiбнула її запрутиною і сказала: Куди тебе чорти несуть? Ще тобі мало? Нажрала ся, мало не трiснеш, а дiдови брешеш, що ти нiчого не їла. Через тебе, паскудо, дiд Горпину покарав, як ти, Боже, видиш, за що...

Коза розгнiвала ся на бабуся. Коли доходила до села, дiд вийшов їй на зустрiч. Коза, побачивши господаря, закричала:

Ме-ке-ке-е-е-е!
Що там, кiзонько, таке?
Кiзонько моя мила,
Чи ти їла, чи ти пила?
Нi я пила, нi я їла,
Не бачила травицi до дiла.
Як бiгла я через мiсточок,
Ковтнула кленовий листочок,
Як бiгла я через гребельку,
Хлепнула водицi крапельку.
Отсе стiльки пила й їла.

Розсердив ся дiд на бабуся, схопив її за ковнiр, втрутив до комiрки, замкнув дверi і сказав: Посидь, стара чарiвнице, зо три дни голодна, тодi пiзнаєш, як бiдну скотину голодом морити.

На третiй день дiдусь сам пiгнав козу пасти. Пас до самого вечера. Коза наїла ся по саме нiкуди. Подумав дiд: Мушу я випробувати свою козу! Побiг на перед, а козу лишив по задi. Прибiг швидше до дому, ставув бiля ворiт і жде на козу. Коли коза пiдходила до двора, побачила господаря і замекала:

Ме-ке-ке-е-е-е!
Що там, кiзонько, таке?
Кiзонько моя мила,
Чи ти їла, чи ти пила?
Нi я їла, нi я пила,
Тiльки цiлий день по голiй
Толоцi я все гонила.
Лиш як бiгла через мiсточок,
Хопила вишневий листочок.

А як бігла через гребельку,
Лизнула водиці крапельку.
Ото стільки пила й їла!

Розсердив ся дід на козу, вхопив її за роги, привязав мотузком до стовпа, а сам пішов за ножем. Випустив із комірки дочку й бабусю, а сам пішов лупити козу. Підійшов до кози й каже: То ти, стерво собаче, задумала брехати? Я через тебе свою дочку і бабусю скривдив, думав, що вони справді тебе не напасли, а воно ось що! Ти навчила ся в живі очі завдавати брехню, бісова личино! Самого господаря хотіла обдурити. Пожди, я тебе провчу!

Взяв дід козу за ноги, повалив її на землю, насїв на неї і почав здирати з неї живої шкіру. Облупив половину бока, але ніж затупив ся і дід побіг за брусом поточити ніж. Коза тимчасом підхопила ся на ноги, натужила ся з усеї сили, сїпнула ся і перервала мотузок. Тоді побігла з двора, куди очі бачуть. Дід вийшов з острим ножем, а кози вже нема. Він плюнув, обернув ся і пішов у хату.

А коза бігла, бігла, аж поки не втомила ся і не наткнула ся на заячу хатку. Вигнала заяця з хати, а сама лягла на печі і подумала: Ну, тепер дід мене не знайде!

Зайчик оставши без хатки, сїв за двором і плаче. Бігла туди лисичка, побачила зайчика і спитала: Чого ти, зайчику, плачеш?

Та якже мені не плакати? У мою хату вдер ся якийсь невідомий страшний звір і вигнав мене з хати.

Ходім, зайчику, я його вижену.

Пішли вони. Лисиця підійшла до хатки і каже: Хто вліз у заячу хатку? Вибирай ся геть звідти!

Я коза дереза,
 Пів бока луплена,
 За три гривні куплена.
 Тушу, тушу ногами,
 Заколю тебе рогами,
 Копитами затопчу,
 Хвостиком замету.

Лисиця злякала ся, побігла не оглядаючись від заячої хатки. Заяць почав знов плакати. Біг туди вовк, побачив заяця і спитав: Чого ти, заячику, плачеш?

Якже мені не плакати? До моєї хати закрив ся якийсь страшний невідомий звір, а мене вигнав геть.

Не плач, зайчику, не жури ся, я його вижену.

Пішли вони. Підійшов вовк до віконця й питає: А хто там у заячій хаті? Виходи звідти геть!

Я коза дереза,
 Пів бока луплена,
 За три гривні куплена.
 Тушу, тушу ногами,
 Заколю тебе рогами,
 Копитами затопчу,
 Хвостиком замету.

Вовк сполохав ся, побіг не оглядаючись від заячої хатки. Остав зайчик сам і почав знов плакати. Біг туди медвідь, побачив зайчика і спитав: Чого ти, зайчику, плачеш?

Ей, як мені не плакати, коли в мою хату заліз якийсь невідомий страшний звір, а мене вигнав із хати.

Не жури ся, зайчику, я піду, швидко його вижену.

Ох ні, не виженеш ти, медведику. Його лисиця вже гнала, не вигнала, вовк гнав, не вигнав тай ти певно не виженеш.

Та що ти плетеш, зайчику? Хиба ти не знаєш, що в мене сила, слава Богу, не до

вовка прирівнати? Я вже не таким наганяв страху!

Пішли вони. Медвідь постукав у віконце й питає: А хто то смів улазити в заячу хатку? Виходи звідти геть, бо зараз роздавлю, як жабу!

Я коза дереза,
Пів бока дуплена,
За три гривні куплена.
Тупу, тупу ногами,
Заколю тебе рогами,
Коштами заточу,
Хвостиком замету.

Медвідь злякав ся і побіг також не оглядаючись від заячої хатки. Заяць знов остав ся сам і почав плакати.

Пішли дідусеві гуси на річку. Наплававшись досить, вилізли на другий берег пасти ся. Ходили по луках і щипали траву. Гусак пішов уперед, зайшов за корчі, дивить ся, сидить зайчик і плаче ревними сльозами. Гусак спитав: Чого ти, зайчику, плачеш?

Та якже мені не плакати? Увірвав ся в мою хатку якийсь невідомий страшний звір, вигнав мене з хати і не пускає.

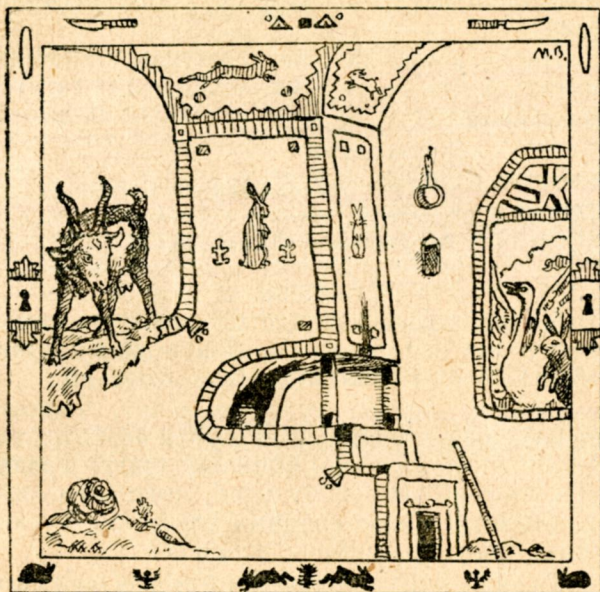
А щож то за такий звір? До кого він подібний?

Та він лахматий, бородатий, з рогами, а один бік червоний.

Гусак догадав ся відразу, що се дідова коза. Подумав трохи, а далі каже: Не жури ся, зайчику, ходім, я його швидко вижеву.

Куди там тобі його виганяти! Лисиця брала ся вже виганяти, не вигнала. Вовк гнав, не вигнав. Медвідь гнав, не вигнав, а тобі нема що й думати, не виженеш!

А отже вижену. Я знаю, чім полохати того страшного звіра.

Гусак підійшов до вікна і закричав: А хто там у заячій хатці?

Пішли вони. Гусак підійшов до вікна і закричав: А хто там у заячій хатці? Виходи звідти геть!

Я коза дреза,
 Пів бока лушена,
 За три гривні куплена.
 Тупу, тупу ногами,
 Заколю тебе рогами,
 Копитами затопчу,
 Хвостиком замету.

Гусак пізнав зараз по голосі, що то коза і сміло відповів їй:

Не страшна мені твоя річ
 І не спасе тебе піч.
 Тепер я взяв острий ніж
 І острую косу.
 Тобі, козо, голову знесу.
 Відріжу по самі плечі,
 Як не злізеш з печі!

Коза затремтіла від страху, подумала, що до неї прийшов дід. Зіскочила з печі і миттю вибігла з хатки та помчала ся знов, куди очи понесли. А зайчик подякував гусакови, увійшов у свою хатку і став жити, поживати, собі добра наживати.

29. Звірі в ямі.

Ішов Циган з чужого села до дому лісом. Він був добре підпитий і не розглядав ся, що в нього під ногами. Наступив на западню і провалив ся туди. Зразу Циган перелякав ся, думав, що провалюєть ся крізь землю. Колиж став на ноги і трохи опамятав ся, тоді зрозумів, що попав у яму, що приготували побережники для ловлі звірів. Циган обмацав яму руками кругом і надібав там щось велике та кудлате. Налякав ся він знов і кинув ся видирати ся з ями, але

звірюка вхопила його за ногу, держить і говорить: Пожди, чоловіче, не втікай. Коли вмирати, то будемо умирати разом.

А хто ти такий? — спитав Циган.

Хиба не бачиш? Я медвідь. Я попав сюди так само несподівано, як ти.

А щож ми тепер будемо робити? — спитав Циган.

Будемо сидіти, поки нас не виратують.

А як довго ніхто до нас не прийде, тоді що?

Не прийде, і не треба. Буду жити, поки не здохну. А захочеться їсти, то зїм тебе, чоловіче.

Не їж, медведику, красше я тобі заграю, а ти потанцюй.

Грай, буду танцювати. Поки будеш грати, доти не буду тебе їсти, а як перестанеш грати, то зїм.

Циган узяв скрипку в руки і почав грати, а медвідь пустився танцювати. Циган грав, грав, поки не втомився, потім перестав грати. Медвідь штовхнув Цигана лапою і каже: Грай, грай, бо їм!

Циган знов почав грати. Грав, поки одна струна не тріснула. Пристанув на хвильку, а далі почав на трьох струнах цигикати. Грав, грав, аж знов урвалася одна струна, осталося тільки дві. Циган пристанув на хвильку, але медвідь схопив його зараз за ногу: Грай, грай, бо їм!

Циган ледви вже руками сував, але мусів грати, бо видима смерть страшна. Грав далі вже на двох струнах. Проїшла ніч, настав день, а ратувати ніхто не йшов. У Цигана душа в пяти вступала, думав собі: Ану, як усі струни пірвуться, що тоді робити? Погибати мені.

Медвідь також уже сильно втомився, спотів увесь. Каже Циган медведеви: Лягаймо,

Циган узяв скрипку в руки і почав грати, а медвідь пустив ся танцювати.

брате, трохи спати, бо я сильно спати хочу, нема сили сидіти. Та й ти ж добре утомив ся!

Медвідь згодив ся випочати трохи.

Ліг Циган і зараз же захріп, неначе справді кріпко спить, а сам одним оком що хвилі лупає, зорить, чи спить медвідь. Коли медвідь заснув, Циган устав потихеньки і почав палицею видовбувати в стїні ямочки, щоби було в що ногами опирати ся. Коли ямки були готові, Циган почав вибирати ся з ями. Переступав ногами з одної ямочки в другу, а руками опирав ся о другу стїну і так вихвачував ся все висше й висше. Таким чином дібрав ся аж до хво-

росту, яким прикидана була яма. Почав Циган роздвигати руками той хворост, продирати дірку, якою можна би було вилізти з ями. Хворост затріщав, захрупотів, а медвідь з просонку підніс голову і питає: Ти що там ворухиш ся? Чи не думаєш утікати?

Йй, навіть не снить ся мені. Мені захотіло ся про себе і я зараз вертаю ся.

Медвідь знов задрімав, а Циган видобув ся з ями і пішов до дому. Його скрипка таки лишила ся в ямі.

Прокинув ся медвідь над ранком, дивить ся, Цигана нема. Він тоді вхопив з пересердя скрипку і почав грати, та так рипів, що було чутно по всьому лісі. Позбігали ся всі звірі на сей голос. Поприбігали над яму і слухають. Що за оказія? — думають собі. Нікого не видно, а щось грає! Кинули ся вони ближше в сторону голосу і попровалювали ся всі в ту яму. Медвідь зрадів, що він не буде самітний в ямі. Тільки біда, що стало тісно. Випадало всім стояти на ногах, лягти не було де. Сумували звірі, не знали, що їм робити. Видістати ся з ями не було надії, бо дождити помочи не було звідки. Побули вони в ямі цілий день і ніч, захотіло ся всім їсти, а не було нічого. Подумав тоді медвідь і каже: Нема нам иншого виходу, як їсти один другого. Порадьмо ся, братя, від кого будемо починати. Кождому з нас житє дороге, та однаково мусимо погибати. Найліпше їжмо поочередно одно другого, аж дійдемо до остатнього. Остатній мусить сам загинути від голоду.

Найперше помірмо ся, — каже олень, — чий буде верх, того зараз зімо.

Лисиця бачить, що погана справа, подумала, яєби обдурити инших звірів. Завертіла хвостом і каже: Пождіть, братчики, не спішіть

ся з сим. Ми ще маємо доста часу поїсти одно другого. Та постійте трохи, бо я придумала таке, що ми всі живі останемо ся і будемо ходити на волі.

А щож ти видумала?

А ось що: Нехай олень присяде, а я вискочу на нього. Потім він нехай випростуєть ся і піднесе в гору голову, я вискочу йому на роги, відістану ся з ями і побіжу швидко скликати медведів та вовків. Вони прийдуть до вас і визволять усіх із біди. Я скажу їм, щоби взяли з собою посторонки й драбину і так відістанемо ся всі на волю.

Добре ти, лисичко, придумала! — крикнули всі в один голос.

На скільки можна було, всі розступили ся, олень присів, лисичка вискочила йому на хребет, а як олень випростував ся і підніс голову, скочила йому на роги, розсунула трохи хворост і вискочила з ями. Намість того, щоби скликати звірів на поміч, побігла до своєї нори, а про товаришів у ямі й думати забула. Незадовго зявили ся ловці, бо вони почули від Цигана, що медвідь увалив ся в яму. Кинули ся до тої ями, аж там намість одного медведя показала ся повна яма звірів. Між иншими там були: Медвідь, вовк, заяць, дик і олень. Усіх постріляли і забрали з собою.

30. Пімста звірів.

Літом, як раз у жнива, один чоловік косив жито недалеко від ліса понад яром. Захотіло ся йому води. Він побіг у той яр до невеличкого жерельця, що добувало ся зпоміж корчів дикого вишника. Не, слухає, щось за корчем скавулить немовби малі цуценята. Він напив ся і почав розглядати ся по корчах. Надибав якусь нору, почав слухати і почув, що скавулить у тій самій норі. Мужик догадав ся, що там мусить бути вовче або лисиче гніздо. Кидати ся з голими руками до тої норі — бояв ся. Пішов до воза, взяв кіся, косу збив геть, а ручку того кісяти пересунув на самий край, прикріпив, узяв на всякий випадок з собою сокиру і пішов до тої норі. Устроїв кіся в нору і почав гребати ним, як кочергою. Повигрібав з норі всі вовченята. Старої вовчиці не було, мабуть ходила кудись на роздобутки. Мужик згріб усі вовченята до купи і подумав: Щож я з ними маю робити? Брати їх до дому, яка буде з них користь? Дармо тільки будеш годувати, бо як попідростають, то ще шкоди нароблять і повтікають до ліса. Побити їх, якось жаль, бо вони ще малі, нічого не винні. А далі надумав: Найліпше я повідрубую їм усім кигті, щоб вони так не шкодили, як повиростають, бо без кигтів не будуть мати чим скотину задирати. — Не довго думавши вхопив сокиру і повідрубував усім вовченятам пальці з кигтями і пустив їх. Вони з жалібним виском поволикли ся до своєї норі і поховали ся. Мужик покосив до вечера і поїхав до дому.

Прийшла вовчиця до своєї норі, аж там біда: Всі вовченята плачуть. Кинула ся до них, а вони всі до одного з повідрубуваними кигтями. Вовчиця не знала, що зі злости й до-

сади робити. Хотіла бігти на село, шукати того мужика, щоб віддячити йому, та бояла ся сама, бо її також можуть убити і однаково ворогам не відомстить. А далі побігла вона по лісі скликати вовків і медведів, щоби всі зібрали ся в громаду та порадили ся, чим і як віддячити ся чоловікови за такий нерозумний вчинок. Зібрала вона дванацять штук вовків, трьох медведів і з п'ять штук лисиць. Зібрали ся вони всі до купи, вовчиця заявила їм свою жалобу і просила всіх відітстити на всім селі таку наругу над невинними діточками. Старий вовк і каже: Мої панове! Такої обиди не можна прощати. Ходім тому на село війною і будемо там усіх бити, драти, хто нам попадеться ся. Всю скотину побємо і хто з людей попадеться ся, не даруйте нікому, рвіть усе на куски. Ми їм покажемо, як наші діти мучити!

А медвідь каже: Відітстити треба конечно, тільки якби нам угадати, щоби підступити під село в таку пору, коли всі люди будуть спати, бо інакше вони можуть побідити нас оружем.

Та се бач так, обізвали ся вовки, не питавшись, можна піти і в біду попасти, тому спитаймо лисиці. Розкажи нам, голубочко, як і коли найвигіднійше дітати ся в село, бо ти там часто буваєш, ходиш за курми, то певно добре знаєш, коли мужики сплять.

Панове! Я дорогу добре знаю і всі входи й виходи мені знайомі, тільки треба трохи пождати. Підемо як раз о півночі, тоді ми нароби́мо найбільше рекешету. Тільки ви заходіть у село з улиці, а ми, лисиці, заїдемо з городів і будемо сидіти в засідці. А поки надійде пора йти в бій, я тимчасом піду на розвіди, роздивлю ся де що, а ви лагідьте ся до бою.

Лисиця побігла на розвідки, а вовки з медведями лишили ся міркувати, як орудувати на

війні. Старий вовк каже: Знаєте що, братчики? Поки лисиця принесе нам вістку, а ми тимчасом помолім ся Богу, щоб він нам поміг. Будемо горячо благати святого Власія, він же наш заступник і покровитель.

Вовки поставали всі рядом, позадирали в гору голови і почали просити святого Власія, щоби поміг їм побідити ворогів. Не всіли вовки гаразд помолити ся, а лисиця обколесила вже все село і вернула ся до вовків. Вовки побачивши лисицю, зраділи, кинули ся до неї розпитувати, що вона там бачила. Лисиця й каже: Я оббігла навкруги село й переконала ся, що можна йти в бій сміло. Воли пасуть ся на луках біля гайка, а в дворах самі тільки вівці, свині, коні, телята й корови так, що воювати нам не страшно буде.

Ну, тож добрий нам час, ходім у путь, до рогу.

Лисиця каже: Уважайтеж, ми лисиці зайдемо з городів, а ви заходіть з улиці. Виж, медведі, здатні володіти своїми лапами, як чоловік руками, ідіть дворами та відмикайте всі дверці й ворота. А ви, вовки, забігайте в кошари, в хліви, стайні, кармники і виганяйте всю скотину на вигін, а потому будемо вбивати все за рядом.

Зайшли вовки в село і почали робити так, як радила лисиця. Медведі відмикали ворота, а вовки виганяли скотину. Вівці, свині, коні й корови з переполоху вибігали з дворів і бігали по вигоні, самі не знали, до чого притупити ся. А вовки й медведі, вигнавши все з дворів, кинули ся дроти, кого попало. Скотина підняла зойк: Корови ревіли, вівці бекали, свині квікали, коні ржали. Як звели крик, аж сумно було. Собаки почали вити. Мужики з проконку хапали, що хто попав, вибігали за двори

і не знали, куди бігти й кого бити, бо було дуже темно. Тимчасом вовки як почали уви-хати ся коло овець, аж шерсть купами літала. Кілько вони перенівечили телят, овець, свиний і перечислити не можна було. Воли на луках, почувши рев коров, кинули ся до села. Пастухи також що сили бігли до дому, думали, що в селі пожар або які інші непереливки. Волів було багато, з п'ядесять пар. Як прибїгли вони в село, почали гонити за вовками по вигоні. Вовки зразу кинули ся супротивляти ся волам, але воли як розярили ся, почали кидати ся без памяти на вовків, шпигали їх рогами поїд боки й куди попало, мотали головами на право й на лїво. Вовки побачили, що не жарти, кинули ся втікати. А воли як потиснули за ними! Вовки бігли чим дужше, не оглядаючись, але воли не відступали від них і котрого дігнали, підіймали на роги і кололи, як рожнами. Дістало ся на оріхи й медведям. А лисиці тимчасом бушували по курниках і душили кури. Досить наїли ся там курятини, а ще набрали з собою, кілько могли і ніхто їм не перешкодив. Собаки позабивали ся в закутки, або повискакували на стоги сїна, або попритулювали ся в сїнях, а всі люди повибігали на вигін спасати свою худобу і кидали ся кождий відшукувати свою худобу. Лисиці ж працювали сміло, бо нікому і в голову не прийшло, що в курниках також шкода.

Ранком зійшли ся всі вовки до купи і почали розмовляти: А таки дали ми їм бобу. Тепер будуть памятати, як невинні діти тикати. Кілько ми надушили овець, телят, свиний, коров, коний, видимо не видимо. Якби не воли, то ми були би всю скотину чисто подушили.

А медвіль каже: Та що з того, що ми багато подушили і перенівечили бідних звірят,

Вовки побачили, що не жарту, кинули ся втікати.

нам від того не полекшає і ніхто не подякує. Та ми не швидко вилижемо ся з сеї війни, довго будуть відзивати ся бичачі роги. Ось у мене аж пять ран. Чи остану я живий, чи може й ноги витягну! Якби не був сховався на дерево, то були би на смерть мене затовкли!

Ну, брате, в бійці шерсти не жалують! Ми вовки меткійші від вас і то всі поранені, а один бідолах зовсім загинув. З горяча іще добіг до ліса і там здох. Хоч і нам дістало ся, за те і люди і вся їх худоба, будуть тямити, як зачіпати звірів.

А медвідь каже: Не розумно ми, брате, зробили. Ви, вовки, воювали за свої діти, а ми медведі за що постраждали? Красше було би, якби ми не були ходили на війну, а так кільки ми душ загубили, лиш ти, Боже, бачиш, за що. Чоловік завинив, а бідна скотина потерпіла і ваші діти однаково полишили ся такі, як і були, без кінгтів, стілько й пам'яті, що ми будемо хорувати від ран, а може не один і зо-всім витягне ноги. Лисиці ліпше видумали собі від нас, вони сиділи в засідці і їх ніхто не кивав.

Як вам не гріх так говорити? — обізвали ся лисиці. — Ми ще дужше від вас увихали ся. Ми обійшли всі курники і перепсували всі кури. Нам довело ся воювати з собаками, вони нам добре намняли боки. Ось дивіть ся, всі морди наші в крові і на боках є кров, се все від собачих зубів.

А лисиці були обмазані не своєю кровю, тільки обмазали ся в курячу кров, як патралаи кури. Вовки повірили їм і дякували за показану відвагу.

31. Як бик ходив до вирею.

Обридло бикови всю зиму тремтіти на морозі, тому подумав собі: Не хочу я жити в холодній країні. Пережину сю зиму, перелітую

і скоро тільки птиця почне летіти до вирею, виберу ся й я в теплий край.

Проминуло літо як один день, не вспів бик оглянути ся, як уже настала осінь, сира та холодна. Бик корчив ся, корчив ся у загороді і згадав про теплий край. Настав день, бик підняв ся і пішов з двора на городи. Собака побачила й питає: Ти куди йдеш?

Та втікаю від зими, йду шукати літа.

Собака каже: Возьми й мене з собою.

Та щож, ходи, двом буде веселійше.

Вийшли вони з двора, а на смітнику порпаєть ся когут. Побачив їх і питає: Куди вас Бог несе?

Втікаємо від зими, йдемо шукати літа.

Возьміть і мене.

Ходи, коли хочеш. Трьом нам буде веселійше.

Пішли вони далі. Ішли через луки, зустрітили гусака. Порівнявшись із ними спитав: Куди ви йдете, земляки?

Втікаємо від зими, йдемо шукати літа.

Возьміть і мене з собою.

Ходи.

Пішли вони далі. В поли зустрітили барана. Порівнявшись із ними, він спитав: Куди йдете, земляки?

Втікаємо від зими, йдемо шукати літа.

Возьміть і мене з собою.

Ходи, гуртом буде веселійше.

Пішли вони далі. Коли проходили мимо ліса, надибали свиню. Свиня спитала: Куди вас Бог несе, земляки?

Втікаємо від зими, йдемо шукати літа.

Дикі птиці летять у вирей, підемо й ми туди.

Возьміть же й мене з собою.

Ходи, коли хочеш, гуртом буде веселійше.

Пішли вони далі. Йшли, йшли, уже й підтоптали ся, а до літа ще далеко було. Незабавки упав сніг, потиспули морози. Далі йти не в моготу було, від морозу й вітру очи злипали ся і шквиря дорогу заносила. Зайшли вони в ліс, забили ся в затишок і стояли, мусіли хоч трохи обігріти ся. Тоді бик каже: Побудуймо, братці, собі хату і перебудемо в ній до тепла, а потому підемо далі. — Та ніхто не хотів брати ся за роботу. Тоді бик каже: Ну, братчики, коли ви не хочете помагати мені будувати хату, то я й сам її збудую, але не гнівайте ся опісля, як я вас не пущу в свою хату. Буду в ній жити сам, а ви жийте на дворі, на морозі.

На те каже когут: Я не маю потреби лізти в хату. Сяду на гілку, підогну ноги під себе і буду сидіти, мені буде тепло.

А гусак каже: Я також не потрібую жити в хаті. Одно крило постелю під себе, другим укрю ся і буде мені тепло.

А баран сказав: У мене шуба тепла, мені мороз не доскулить.

Свиня також сказала: А мені як стане холодно, я зарию ся в землю і буду лежати тай мені буде тепло.

Собака знов сказала: А я зігну ся в бублик і буду лежати тай дихати на себе, то й мені буде тепло.

Довело ся бикови самому будувати хату. Поки він ставив хату, на дворі була відлига, сніг розтаяв, зробило ся тепло. Як тільки закінчив будову, настали такі морози, що очи злипали ся. Бик лежав у затишку, йому й байдуже було до інших. А всі його товариші тремтіли від зимна. На зорі підійшов когут до хати і каже: Братчику, пусти мене загріти ся, бо я скоро замерзну. Я вже гребінь відморозив.

Ні, братчику, не пущу. Ти сядь на гілку, підогни ноги і тобі буде тепло.

Когут каже: Вважай же, аби ти потому не жалував. Як не пустиш, я нароблю тобі шкоди. Розгребу землю біля стіни, то й до тебе мороз добереться.

Подумав бик: Се правда, що він може мені нашкодити. Розгребе бісова личина землю і напустить морозу! — Пустив когута в хату.

Трохи згодом підійшов гусак до хати і почав казати: Ей, братчику, пусти мене обігріти ся, бо замерзну.

Ні, не пущу. Ти одно крило підстели під себе, а другим прикрий ся і буде тобі тепло.

Гусак каже: Ну пождиж, брате. Не пустиш, будеш опісля жалувати. Я обдзьобаю на стінах увесь мох і тобі знов буде зимно.

Подумав бик: Справді він може нашкодити, бо мох не пускає морозу, а він може його повискубувати. — Впустив бик і гусака в хату.

Незабавки підійшла свиня і каже: Братчику, пусти мене загріти ся, бо я скоро замерзну, все нутро тремтить від морозу.

Ні, не пущу, треба було помагати будувати хату. Ти зарий ся в землю і тобі буде тепло.

Ну, брате, не пустиш, то не жалуй, як я тобі нароблю шкоди. Підрию тобі стіну і тоді весь мороз нахлине в хату.

Подумав бик: Справді бісова худоба може наробити шкоди. Треба пустити. — Пустив бик і свиню.

Баран крутив ся довго під хатою, не йшов просити бика, та таки не міг видержати на морозі, пішов до хати і каже: Братчику, пусти мене загріти ся, бо тут така заверуха, що світа

божого не видно. Я весь промок, не можу обігріти ся.

Ні, брате, в тебе шуба тепла, ти холоду не боїш ся.

Пусти, Бога ради, честю тебе прошу.

Ні, не пуцу, тобі морозу не страшно.

Ну, диви ся ж, брате, опісля не жалуй, як не пустиш і я тобі шкоди нароблю. Як стану розганяти ся і буцкати головою в стіну, то вся твоя хата розвалить ся і ти не будеш мати де загірті ся.

Подумав бик: Та се правда, може розвалити хату, треба впустити. — Пустив бик і барана в хату.

Собака корчила ся, корчила ся під корчем і не могла ні трохи загірті ся, мороз сильно допікав. Підійшла вона до хати і каже: Братчику, пусти мене перезимувати.

Ні, не пуцу. Ти зігни ся в бублик і підогрівай себе.

Собака каже: Глядиж, брате, не жалуй потому, як я пічну гавкати і вити і всіх звірів сюди скличу. Хоч і сама загину, та й вам не з добром вийти.

Бик впустив і собаку в хату. Стали вони всі шестеро жити. На дворі мороз та шквіря, а в них кругом був затишок.

Когут обігрів ся в хаті, повеселійшав і з радости почав співати. Звінко кричав: Куріку! — На той час бігла мимо хати лисиця, почула голос когута і спинила ся. Їй дуже забажало ся поласувати курятини, та бояла ся заходити в хату, бо було чути, що там не сам когут, але крім нього ще хтось обзиваєть ся. Вона кинула ся тоді по лісі, здибала медведя й вовка і каже: Я знайшла цілий скарб. До нашого ліса забрила ціла ватага домашніх звірів. Я чула голос когута, гусака, свині, барана

і ще когось, мабуть козел там є. Ходіть, я вам покажу, та поділимо їх поміж себе. Я возьму когута й гусака, а ви вибирайте собі, кому що подобаєть ся.

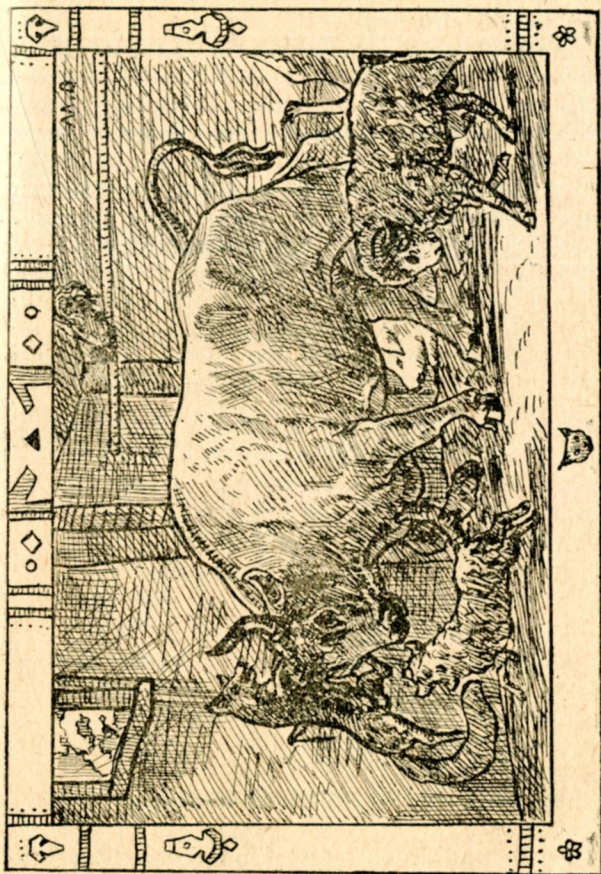
Ну ходім, ми з пими розправимо ся по своєму.

Підійшли вони до хати і почали торгувати ся, кому перше йти в хату. Лисичка подумала і каже: Піду я перше, а ви подождіть тут. Я свою пайку заберу, а потім котрийнебудь із вас, або й оба разом підете. Се ваше діло.

Тут вона подумала собі: Пустити їх наперед, не добре буде. Вони піжруть мого когута й гусака, а мені нічого не останеть ся! — Лисичка отворила двері і митю вскочила в хату. Бик не довго думавши, притиснув лисицю рогами до стіни і держить, а баран почав її штовхати рогами під боки і куди попало, собакаж вхопила лисицю за горло. Лисиця не вспіла й крикнути, собака зараз же перегризла їй горло. Вовк і медвідь ждали, ждали, нема лисиці. В кінци медвідь каже: Ану, вовче, піди, подиви ся, що вона там робить. Може вона хоче нас обдурити! Там мабуть лише когут та гусак, а вона їх поїсть і скаже нам, що там не було нічого.

Та вона не від того, — каже вовк, — хитрувати їй не першина. Сама нажреть ся, а ми спіймаємо облизня. Перейдемо ся з нею замість провідаторів.

Вовк підійшов швиденько до дверей і шмигнув у хату. Бик кинув ся зараз до нього і припер його так само, як і лисицю, рогами до стіни та почав душити. Баран став штовхати вовка під боки, а собака учепив ся за горло і гриз. Вовк не всів і крикнути, таки на місци дух спустив.

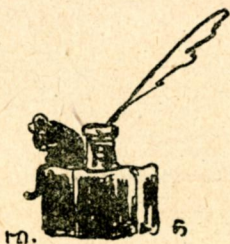
Бик недовго думавши, притиснув лисцю рогами до стіни і держить.

Медвідь ждав, ждав, нема ні вовка, ні лисиці. Він подумав собі: Якого вони там біса роблять, чи хочуть обдурити мене? Самі все поїдять, а я голодний остану. Ні, матери їх

ковінька, до сього я не допущу. Зараз піду, розпоряжу ся по своєму!

Ускочив медвідь у хату, а бик кинув ся до нього, grimнув його рогами і почав перти до стіни. Баран розігнав ся і нуж штовхати медведя під боки. Собака кинула ся гризти йому горло. Медвідь бачить, що се не жарт, зібрав усі сили, попер ся і вирвав ся від бика та не оглядаючись побіг, куди очі бачили. Біг, біг, поки не впав і здох. Коли звірі в хаті побачили, що позбули ся лиха, тоді поставали коло бика, а він сказав їм: Бачите, як гарно жити всім у гурті і дружно, а ви, дурні, не хотіли мені помагати ставити хату! Не даром кажуть, що гуртом гарно й батька бити.

Діждавшись тепла, звірі вернули ся всі до дому. Роздумали ся, шукати далі за літом.

32. Звірі як громадяни.

Коли надійшла зима і звірі не мали що робити, зібрали ся і постановили перевести громадські вибори. Уложили виборчу листу і виложили в канцелярії на чотирнацять день, аби міг кождий справдити, чи він у ній вписаний. На виборчого комісаря вибрали лиса. В передодень виборів покликав лис до себе

заяця й білку і вибрав ся з ними далеко в ліс, заліз до якоїсь печери, назбирав там налупленої березової кори, пороздавав своїм товаришам і вертають із тим до громади, ніби то з актами. Заяця заіменував лис вахмайстром, а білку постенфірером жандармерії.

Прийшли вони до канцелярії, лис увійшов із товаришами у середину і сів собі на камінь, як буцім то на крісло. А заяць і білка поставали коло нього як жандарми. Інші звірі поставали напроти них.

Зачав лис казати, що приступає до виборів: Когож вибираєте на радних?

Виступив на перед лев і сказав: Я голосую на отсих: Льва Курця, Медведя Бурмила, Малпу Феленьку, пана комісаря Лиса Микиту, пана почтмайстра Заяця Фроймана і пана постенфірера Білку Бігайскакуна. Се радні. А Борсук Рило, Свиня Куц, Пугач Іцик — се заступники. І вас усіх, панове, прошу так само гблосувати.

Переголосували і вибрали всіх радних, що поставив лев. Тоді комісар замкнув листу і заявив: Панове радні! У вісім день вибори на начальника.

Посходили ся звірі за тиждень і радять ся, кого вибрати на вїйта. Почав лев говорити: Панове радні! Вибирайте мене, я буду вам усе за добродїя. У мене двері для поради все будуть отворені. Я буду і з найменшим говорити, а за сиротами буду уїмати ся та їм добру пораду давати.

Тимчасом надїхав пан комісар, увійшов до канцелярії і крикнув: Ну, кого будете вибрати вїйтом?

Всі крикнули одноголосно: Най буде Лев Курц, Лев Курц!

Крикнув лис: А заступником?

Всі крикнули: Найі буде постенфірер Білка Бігайскакун.

Скінчили ся вибори, треба було зробити якусь гостину. Зараз післав лев білку цю пиво, свиню по ковбаси, а лиса по кури.

Побігла білка смеречиною та вербами, здибала ката по дорозі таї каже: Добрий день, свату.

Добре здоровлє, свашко. А куди ви йдете?

Та йду, кумочку, по пиво.

Піду хіба я з вами! — І потаскали одно за другим. Приходять до коршми і застають там уже малпу. Набрала білка пива, а малпа горівки таї поскакали з котом назад до ліса. Приходять до печери таї кіт крикнув: Дай Боже добрий вечер!

Дай Боже добре здоровлє, пане Мицю! — крикнули звірі з радости. Прибігла зараз і свиня з ковбасами і лис із курми та почали гостити ся. Білка дала львови пиво таї горівку; лев дав малпі горівки пити, а всіх інших звірів частував пивом. Звірі почали пити пиво і співати многая літа львови і всій його родині. А свиня так сильно пила, що мало не захлиснула ся та ще й збанок із пивом перевернула. Вона думала, що як прийшла пити до віїта, то має його до дранки обпити. В кінци свиня піднесла ся і лапнула медведя за хвіст, а медвідь як обертав ся, лапнув вовка за черево, думаючи, що лапнув свиню. Вовк подумав, що вони хочуть танцювати, потягнув інших звірів. Як то усе половило ся, як почало підскакувати та вигойкувати, аж печера трясла ся. Та бо свиня не годна була добре на ногах держати ся, почала звірами то в один, то в другий бік обстіни гримати. Звірі обурили ся: Чи то свиня має нами командувати? Почала ся сварка, а далі й бійка. Хтось копнув заяця, він полетів на

кота. Кіт налякав ся, почав утікати в ліс. Деякі звірі пустили ся за ним на здогінки. Котрийсь звір ударив свиню по рилі, переломив їй рило. Медвідь почав іще на неї кричати: Свиня всюди свиня, і під муром і під кучею і межі людьми! Побачив лев, що дійшло вже до великої заверухи, розлютив ся, як ревнув, аж листє на деревах стрясло ся. В одну мить звірі розлетіли ся з пещери, якби не було їх. Свиня запорнала ся в купу листя, медвідь виліз на смереку, вовк сховав ся під колодою. Прибіг і кіт поглянути, що стало ся. Став над купою листя, дивить ся, щось киваєть ся. Кіт гадав, що то миш, лапнув свиню за хвіст. Свиня злякала ся і полетіла просто на вовка, але й кіт злякав ся і скочив на смереку, на якій сидів медвідь. Медвідь почув, що хтось лізе до нього, почав лізти щораз више, аж вершок уломив ся і медвідь упав із ним просто на вовка. Вовк ледви підніс ся і поволік ся в ліс.

Оголосив вїйт, що за три дни мають ставити ся звірі на розправу, він мусить покарати тих, що розпочали бійку. Почула про те свиня, прибігла до вїйта тай каже: Пане начальнику! Позвольте мені слово-два сказати.

Той каже: Прошу.

Каже свиня: Та бійка почала ся через мене. Я хотіла би справу залагодити мирово. Я поставлю чвертку горівки, випемо тай най іде те, що було, в забутє.

Вїйт пристав: Добре.

Дала свиня пять золотих і одного на коняк вїйтови. Побіг лис до коршми і за хвилю прийєс. Почали знов звірі пити, а лев так напив ся коняку, що лиш перевернув ся. І свиня знов упала і почала співати:

Як пішла свиня в присюди, то всі звірі аж падали
від сміху.

Ой як я ся випла!
Коби в мене сила,
Я би всіх займила
Аж до Русалима.

Як виспівала, як пішла в присюди, то всі
звірі аж падали від сміху. Каже медвідь до
льва: О, вона займила би, бо й рило має ве-
лике, й ніякої чести не знає! — А лис почав
свини приспівувати співанку:

На тім боці при толоці
 Ватерка палала,
 Свиня звірів заєднала,
 В танці тропотала.

Коли вже напитки минули ся і звірі набалакали ся, а перший шум пройшов, сказав вїйт до громади: Досить уже час тратити на фрашках, треба б нам узяти ся за діло.

Зголосив ся лис до слова і піддав думку: Будуємо церкву з солонини та ковбас!

Усі крикнули: Згода! Згода!

Лис із радости, що всі на його раду пристали, як не півкне, як не гавкне!

А лев каже: Ти, лисе, мусиш доставляти солонину й ковбаси.

Пішов лис із котом старати ся за солонину й ковбаси. Кіт ходив по хатах і вибирав, що міг, а лис носив усе, аж прів. Наносили тої солонини й ковбас стілько, що було би й на велику церкву. Кажуть вони тоді: Ходім до інжінера, най виробить нам плян на церкву.

А заяць: Я вироблю плян, бо знаю.

Питають вони: Та добре, але що ти будеш хотіти за те?

Каже заяць: Як возьму одну ковбасу, то не великий страх.

Зробив він плян тай узав одну ковбасу. Почали звірі будувати церкву. Будують, будують, вибудували тай заасекурували на 2.000 золотих. У неділю посходили ся всі до церкви, та бо не мають ні попа, ні дяка, ні паламара. Треба когось вибрати. Вибрали на попа лиса, на дяка медведя, на паламара кота. Почали вони відправу. Лис гавкає, ніби то співає, медвідь рує так, як дяк у монастири, а кіт лускає довбнею в камінь, ніби то дзвонить.

Церква невеличка, звірів багато, стало горячо; як ще зверху сонце припекло, почала солонина топити ся, капати на них. Не витримали звірі, кинули ся на церкву; в мить не стало ні сліду з неї, усю зіли. Тому то звірі й до нині церкви не мають.

33. Птиці за панованя орла.

Коли Бог вигнав Адама з раю, той сад опустів зовсім, усі звірі і птиці розійшли ся, хто куди міг, і жили собі кожде окремо, ні до кого було прихилити ся. Тоді то птиці почали одна другу кривдити; сильнійша душила слабшу, драя, усюди позаводили ся непорядки. Тяжко стало жити малим птицям; усі їх кривдили, а нікому не було пожалувати ся. Раз якось зібрали ся до купи всі малі й більші птиці та почали радити ся, кого їм вибрати би на царя, що давав би усьому порядок та судив винуватих по правді. В громадї порішили вибрати царем орла. Деякі птахи не годили ся, аби царем був орел, та вказували на струся і дрохву. Але хижі птиці визвірили ся на менших, ті злякали ся і голосували на того, кого хотіли більші; так більшість голосів заглушила меншість. Хижакі птиці і слухати не хотіли, аби царем був хтонебудь инший, як орел, бо

Зібрали ся малі і більші пtiці та почали радити ся, кого їм вибрати би на царя.

вони орла бояли ся і хотіли йому догодити, а з інших посмішували ся, кажучи: Мовчіть, коли нічого не розумієте; ви самі дурні і дурня хочете на царя переперти. Який може бути цар із струся або з дрохви? Вони дурні, як чобіт; струсь подібний до курки, а дрохва до індика; чого можна від них розумного надіяти ся? — Таким способом сильніші перемогли, царем вибрано орла.

Орел, ставши царем, почав господарювати над усіма пtiцями, а що йому одному не в могуту було за всім доглянути, орел вибрав

собі підручних, назначив собі до помочи міністрів. Лісовим міністром настановив сову, степовим і полевым рябця, огородним шуліку, садовим кобця, луговим і надводним чайку, а болотним чаплю. Потім видав строгий указ, щоби міністри наглядали за порядками, а хто буде не по закону поступати, робити непорядки, того щоб остро карали; а хто не сповнював би волі царя і міністра, того зараз карати.

Міністри послушні, були дуже раді, що їм таку волю дали, почали розправляти ся з підвладними так, як їм хотіло ся.

Чапля прилітала до озера або до болота і як тільки жаби підоймуть крик, вона підкрадала ся до них і хапала провідницю. Жаби завважали, що вона часто їх хапає, почали ховати ся перед нею. Тоді вона стала хапати їх підступом. Жаби повитикають із води голови і почнуть кричати, а коли чапля надлетить, вони дають нурка знов у воду. Тоді вона піджидала, поки котра не виткне з води голову. Скоро тільки жаба покажеть ся, чапля каже: Чого ви, дурні, ховаєте ся? Я ж вапа цариця! Іди сюди, я тобі щось скажу! — Жаба послухає цариці, підплине до неї, а вона хап її і проковтне.

Чайка також пильно зорила за рибою. Скоро тільки окунь або шупак наженеть ся за плітвою, чи иншою дробиною, мала риба починала втікати чим швидше і з переполоху сама не знала, куди гнала ся, часто вискакувала на верх води, деколи збивала ся у купи і скакала поверх води, немов би хто пускав пліску. А чайка підлітала тоді і хапала рибу в дзюб.

Кобець, сидячи в гущавині саду, визирив нишком, що роблять птички. Як тільки пташки розвеселять ся, розщебечуть ся, кобець кидав ся несподівано на них і хапав, який попав ся

в його китті. Він сїдав зараз на гілячку і роздирав бідолашного пташка на куснички.

Шуліка вертіла ся звичайно над городами, токами і над селом, приглядала ся, де порпають ся курчата і скоро тільки виглянула хвилину, що квочка вийшла на тік або на городи, спустила ся стрілою до долу, хапала курчата, відлітала з ними неподалеки в бік і там пожирала їх.

Рябець увихав ся по поли, хапав голубів, а деколи залїтав у село і хапав голубів на тоці, або і просто з голубника. Сова шастала ночєю по лісі і хапала птички, що сиділи на гілках на приступних місцях.

Засумували пташки, погано жило ся їм на світі. Без царя було погано і царя вибрали, не покрасшало: тепер кривдили їх начальники. Змовили ся всі малі птахи подати до царя птиць жалобу на всіх міністрів за те, що вони не по правді роблять, кривдять невинних, розлучають дітний з родичами, оставляють малих сиріт без матерій, що гинуть із голоду, та інші пакости чинять. Подали жалобу і ждали з дня на день чогось красшого, думаючи собі: От тепер їм буде на оріхи; цар їм покаже, як кривдити невинних; він їм задасть бобу, будуть тямити до нових віників!

Цар птиць, прочитавши жалобу, покликав до себе всіх міністрів. Перший явив ся до царя рябець. Цар спитав: За що ти душиш голубів? На кого ти оставляєш нещасні сироти? Чим голуби провинили ся?

Рябець каже: Ваша величносте! Я невинно нікого не караю і нікого не кривджу, а поступаю по закону так, як приказано указом. Голуби літають на поле і роблять там велику шкоду. Я наказую їм робити шкоду, а вони супротивляють ся, не слухають мене, иншіж

зважають ся гнівити мене, а деколи й вас зачіпають. За те я караю їх.

Молодець! За се хвалю, — обізвав ся орел. — Хто не хоче виповняти мою волю і не поважає мене, того карай!

Далі орел прикликав кобця. Явив ся кобець, а орел спитав: Ну розповіж, із якої ти причини кривдиш слабенькі, невинні птички.

Кобець каже: Ваша величносте! Я чиню так, як велить закон, невинних я не кривджу. Птахи непокірні, непослушні, не слухають мене, день денський верещать, не дають і мені спокою і всім благородним птицям. Я пічну їм казати, щоб вони хоч на годину вгамували ся, а вони не слухають, цвірінчать іще дужше. Я пічну їм казати, що вони гнівлять вашу величність своєю непокірністю, а вони починають глузувати, кажуть: Цар до нас не прилетить, а хоч і прилетить, то ми його, кажуть, не боїмось; забемо ся в густі корчі і він нас звідти не дістане! Ось за се саме я їх караю.

Молодець! Таких негідників належить іще не так карати. Ти тільки невинних не карай, а хто йде супроти моєї волі, тому не попускай.

По кібци підійшов до орла шуліка. Цар питає: Оповіж мені, з якої ти причини забираєш у людей курчата і роздираєш їх невинних та безборонних? Чим вони тобі перешкоджують?

Ваша величносте! Я невинно нікого не караю, чиню так, як велить закон. Кури брешуть, вони негідні птахи. Вони виходять на городи або збирають ся в сад і там псують усе добро, розгрібають землю і нівечуть усю огородину. Коли я прилітаю до куриї на провірку, вони починають кричати; лають мене, а деякі навіть кидають ся бити мене. Тому я, щоби показати їм свою власть і права, відбираю у них

діти, щоб вони схаменули ся і тямилн, що перед начальниками не треба бути простакуватими, але належить бути чемними та покірними.

Орел каже: Якеж нам діло до чужого добра? Чоловік держить кури, нехай же він і пильнує їх, щоб не робили йому шкоди. Ти диви ся за тим, щоб вони та інші птахи не кривдили малих пташенят, а чоловік має силу сам себе оборонити від усього.

Ваша величносте! Я караю їх не за те, що вони роблять шкоду чоловікови в саді і на городах, а за їх непослушність. З нас люди сміють ся, що ми не даємо порядку своїм підвладним та що ми не повинні володарювати, бо ніхто нас не боїть ся. Тому я пригадую їм, щоб вони покоряли ся вашій волі і законам.

А, як так, то ще нічого. Хто мене не боїть ся, не покоряєть ся моїй волі, того карай. Так повинно бути.

Далі цар прикликав сову, лісового міністра, і сказав: Оповіж мені ти, за що ти кривдиш пташків по ночах, роздираєш їх сонних невинно? Чим вони тебе розгнівили?

Ваша величносте! Я поступаю так, як велить закон. Невинно не позбавляю нікого життя. Я назначаю на ніч сторожу, щоби птички по черзі сторожили та щоби нікого не спускали зі своїх очий; як тільки який ворог появить ся, щоби подавали знак. Вони мене не слухають, не хочуть стояти на сторожи, гуляють цілий день, співають безпереривно, цвірінчать, а ночою сплять. Я йду о півночи на провірку сторожів, а вони сплять, аж хроплять, хоч за ноги всіх повитягай. За те власне я їх караю.

За непослух треба карати! — обізвав ся орел. А скажи ти мені, на що тобі потрібна сторожа?

Ваша величносте! Я днем мало бачу, тому ночею починаю полагоджувати державні справи. Мені треба розвідати ся, що й як робило ся цілий день, чи не було якого прикрого випадку, а вони, всі птахи, сплять, ні в кого спитати. Я через те не можу належно справити ся з ділами.

Так, так, — обізвав ся орел, — так не годить ся їм робити: треба їх провчити, щоби розуміли карність, інакше вони розпустають ся так, що скоро нам на голову сядуть.

Відпустивши сову, орел прикликав до себе чайку, лугового і надводного міністра, та спитав: Скажиж ти мені, за що ти кривдиш малу рибу? Дрібна риба внесла на тебе жалобу, що ти не по правді поступаєш, мішаєш ся не в своє діло, захоплюєш бідолашних у свій дзюб і пожираєш їх.

Ваша величносте! Я надзираю за порядком і всякі непорядки усуваю. Окуні і щупаки гонять ся за малою рибою і пожирають її, отже я обороняю її від ворогів, а тих розбійників, окунів та щупаків, переймаю, хапаю в свій дзюб і караю винних. А деколи плітва збігаєть ся в одну купу і хлюпошеть ся поверх води, заводить між собою драку, аж молоко з неї тече і якась червонава гуща. Мені стає жаль, що вони дурні бють ся без ніякої причини, тому кидаю ся між них розводити їх і тоді провідників арештую та караю.

Добротливим бути не гріх, — сказав орел, але мішати ся в чужі порядки нам не треба. Яке нам діло до водяних тварюк? Нам треба вважати, щоби помежи птицями було все гаразд.

Ваша величносте! Вониж нарушують спокій птиць. Як піchnуть хлюпостати ся, сполошують дикі качки. Буває нераз, що качки з переполоху покидають своє гніздо, а діти їх

гинуть марно. Через те я розганяю їх, арештую за такий непорядок, а деяких караю навіть смертю.

А, як так, то ти мавш слухність, — каже орел. Ти вважай тільки, невинно не карай, а за діло не щади нікого.

Після чайки увійшла до царя чапля. Цар питає: Розкажи мені, з якої ти причини каравш жаб, чим вони провинили ся?

Ваша величносте! Жаби такі дурноваті, що з ними добрим словом не можна нічого вдіяти. Як піднесуть крик, то що їм не кажи, вони репетують, що мають сили. Цілу ніч без перестанку кричать, не дають спокою бідолашним птахам. Пташки цілий день працюють, мостять собі кубельця або годують свої діточки і собі самим добувають поживу, ночею ж присядуть трохи припочити, а кляті жаби не дають їм уснути.

А, вони такі, в таких разі ти права. Таких негідних тварюк треба ще не так проучувати. Старай ся, щоб і на далі було все гаразд. Іди і скажи також усім міністрам, нехай ідуть кождий на своє місце і поступають так, як закон велить. Як робили доси, так нехай і далі роблять.

Чапля вийшла від царя і розповіла всім міністрам, що цар повелів усім робити так, як і перше поступали зі своїми підвладними. Міністри побалакали трохи з собою і розійшли ся, кождий пішов на свою посаду. Тут кождий з них подумав собі: От поганці! Значить, вони вносили на нас жалобу. Ну, пождіть же, ми покажемо вам, як на нас жалувати ся. Як вони сміли порочити нас перед царем? Вони очевидно думали, що цар заступить ся за них. Ні, не діждете, він нас не замінє за таку голоту.

Орел, відправивши міністрів, подумав: Всі молодці, чудові хлопці, старають ся всі по правді, не забувають присяги. А я думав, що вони справді чорт зна що впробляють. Та всім трудно догодити. Не даром же кажуть: Ще той не народив ся, щоби всім догодив. Як пічнеш усякій голоті потакувати і вірити таким голодрабцям, тоді ніяк не розбереш ся в справах, голову заморочуть на пропале. Вони сіромахи дурні, як овечки, самі не тямлять, чого хочуть та чого їм треба. А ось я прочитаю їм Отченаш, полякаю їх добре, тоді вони будуть смирененько заховувати ся.

По сім засїв орел за стіл і написав своїм підданним указ такого змісту:

Повеліваю всім своїм підданним жити мирно і спокійно, не завидувати багатству інших птиць. Будьте задоволені тим, що маєте, не клеветче на старшину, слухайте своїх начальників і предводителів, не зважуйте ся їм ні в чім перечити. Вони все журять ся про вас, старають ся вас обороняти від ваших ворогів та помагають у нужді. Хто не буде слухати своїх начальників, того буду строго карати по всіх правилах закона.

Почувши такий указ, бідолашні пташки поспускали носи. Бажали діждати ся чогось красшого, а то настало далеко гірше. Міністри з гніву й досади почали тепер драти всіх без розбору. Драли кожного, хто попадав ся під руку, кого треба і кого не треба. Засумували птахи, не знали, що їм робити і куди дівати ся. Терпіли всякі невігоди й муки, а звернути ся було нікуди і жалувати ся було нікому, бо цар їм не вірив, а вірив тільки начальникам. Оставало ся бідолашним пташкам терпіти та мовчати.

Прочули птахи, що на землі народить ся такий чоловік, що заволодіє всім світом та що все творінє буде його слухати так, як на початку світа всі слухали першого чоловіка Адама. Всі ждали того часу так нетерпеливо, як бідний великодня. Багато проминуло років, поки вони діждали ся всесвітнього царя. Тільки, як кажуть, не так склало ся, як гадало ся. Народив ся Спаситель світа, підійшов уже в літа, а на птиць і звірів іще не звертав уваги, бо не було часу подумати про них. Не вспів він гаразд оброзумити людий, як уже поспішили ся його вбити так, що до звірів і птиць черга не дійшла. По смерті Спасителя надоумили ся по божій волі чотири апостоли написати святе євангеліє. Бог дав їм на поміч царів від усіх творінь. Одному післав царя звірів льва, другому царя птиць орла, третьому царя домашніх звірят корову, а четвертому післав царя людий, душу благочестивого царя Давида, в образі ангела. Євангеліє було написане для всіх живущих на землі. Багато знайшло ся таких людий, котрі придержували ся науки Спасителя, а інші тільки показували себе, що вони живють по євангельськи, а чинили далеко гірше, як погани. Птиці і звірі не зрозуміли науки Спасителя, бо він сам не розмовляв із ними, а читати книг не могли, бо читати не вміли. Вони бач думали, що закони написані тільки для людий, а птиць і звірів не повинні доторкати ся. Одна корова трохи зрозуміла науку євангелія і досі стараєть ся жити по закону таї усім домашнім звірятам радить жити правдиво. Деякі звірята і тепер живють правдиво. Корова, кінь, вівця, коза і осел досі не забувають Бога, живють на користь чоловікови і інших звірят не обижаять, а свиня, собака і кітка не придержують ся закона,

частенько грішать, жруть звірків, пташок і всяку здохлятину.

Птиці жили далі так, як давнійше: Сильні обижали слабших, драли, хто кого міг, ніякого порядку не було і заступити ся за нещасних слабих не було кому. Прочули пташки, що Спаситель оставив свою науку на землі не для самих людей, але і для всіх птиць та звірів. Вийшли вони з терпцю, почали вговорювати всіх птахів, щоби злітали ся до купи і порадили ся, як їм жити на світі і кого вибрати царем, щоби була на світі правда. Зібрали ся всі до купи і почали базікати, що хто пригадав. Лепетіли, лепетіли і ніяк не могли порішити, на чім стати. Одні намагали ся, щоби царя зовсім не було, а для порядку щоби що року вибрати голосами нового начальника. Інші знов намагали на те, щоби був цар, лише не кровопивець, а розумний і богобоязний. Деякі птахи кричали: Вибраймо царем струся! — А інші заглушали їх, репетували своє: Ні, струсь не відповідний на царя, лінше виберім журавля, він розумний і не такий прожорливий, як струсь! — І так ніхто нікого не переміг. Кінчило ся на разі тим, що назначили вибори на суботу.

Сорока була також на зборах і чула все до слова, що там говорили. На другий день рано, ледви зазоріло, сорока полетіла до міністра шуліки і розповіла йому все до чиста, про що радили птахи. Шуліка приказав сороці, щоби вона летіла до всіх міністрів, щоби кожного повідомляла про вчорашню раду птахів та поручила, щоби кождий зібрав своє військо та стояв на поготові. А сам шуліка полетів до орла з донесенєм. Прилетів у дворець, дістав ся зараз до царя і розповів усе, що урадили птахи попередного дня на зборах. Орел повелів

усім міністрам рушити з своїми дружинами до того місця, де будуть збирати ся птахи і там засісти неподалеки в гущавині ліса. А відділ сорок вислав на розвіди, щоби вони розвідали ся про провідників. Як лише зберуть ся птахи на ново, тоді велів нахлиннути на них усею силою, дати їм доброго прочухана, розігнати по всіх місцях замешканя, а всіх провідників покарати горлом.

Діждавши суботи, птахи почали збирати ся до купи, але вже не на тім самім місци, де перший раз, тільки по другім боці ліса, в ярі, в корчах. Птахи зібрали ся і вже починали лагодити ся до переведеня виборів царя, як нараз появили ся сороки, підлетіли до них і також присусідили ся до громади. Одна сорока полетіла геть від зборища і майнула до міністрів, повідомити їх, де птахи зібрали ся на раду. Міністри рушили зараз зі своїми дружинами в похід і натиснули на птахів з усіх боків. Як почали їх скубити, малі і слабенькі пташки кинули ся втікати, куди який міг і ховали ся, куди попало: В земляні нори, в дупла, в гущавину корчів і інші закапелки. Багато птахів поховало ся в густий, високий бурян. А круки, ворони, галки й інші зчепили ся бити ся. Відбивали ся вони від ворогів дружно. Мелькали птиці в повітрі так, як зимою лапаста метелиця, одно другого скубли. Йти на себе в повітрі лавами було незручно, тому кождий бив ся по своїому, як кому було вигіднійше. Дружини міністрів були майже всі з закандзюбленими в низ дзюбами і такимиж кигтями, тому їм було не дуже зручно довбати на лету своїх противників. Так само не можна було на лету з прожогу окрячити кигтями противника, як слід, бо хоч зачепить хто кого, то тільки схопить за піре. Там піре літало так

Як почали їх скубти, малі і слабенські пташки кинули ся втікати.

по повітрю, як у пасіці рій, коли вилетить з улія, з царабин лила ся кров, підняли всі крик, галас, хоч уха затидай. Круки, ворони і галки кололи своїми простими дзюбками ворогів, як кинжалами, а інші хижі вояки силкували ся попадати противників ліктями крил і драпали киттями. Навіть ластівки не злякали ся і не стали ховати ся, а мелькали як стріли поміж ворогами і добали їх коли не дзюбками, то ліктями крил. Хоч ластівки не могли дуже дошкулити своїми ударами, а всеж таки гальмували діло, не давали ворогам розвернути ся,

як слід. Довго били ся птахи, чимало полягло менших птичок, дістало ся немало і деяким великим. Царське військо не побідило ворогів, всі вибили ся з сил і розлетіли ся кжде до свого кутка.

Міністри розповіли цареві, що вони не могли побідити противників, бо в повітря бити ся їм незручно.

А щож ви там зробили? — спитав орел.

Та ми пощипали їх добре і розігнали з того місця, де вони зібрали ся, і вони розбрили ся, хто куди міг.

Орел засмутив ся, не знав, що йому робити, а далі зібрав усіх міністрів до себе, порадив ся з ними і потім повелів їм усім старати ся всіми силами не допускати, щоби птахи збирали ся до купи, а щоби літали з окрема та не більше, як по парі. На поміч міністрам орел зібрав усіх степових орлів і післав їх командувати дружиною. Тут вони почали управляти ділами: Біля кожного ліса, біля кожного гайка уставляли ся в засідку і пильно зорили, аби птахи не збирали ся купами на раду. А орел усім своїм вірно підданим видав указ, де було написано так: Не смійте противити ся волі царя, будьте послужні всім його законам, слухайте і поважайте своїх начальників. Хто не послухав сього указу, того буду остро карати, а хто цареві покорить ся і буде поважати його, як божого помазанника, той заслужить у мене увагу і того я не оставлю в нужді та при нещасних випадках. — А закінчив орел свій указ так: Хто йде супроти моєї волі, той гнівить Бога. Наш рід орлиний повинен до віку царювати над усіми птицями, бо сам Бог назначив орла царем усіх птиць. Люди і ті мене почитають за святу птицю і малюють. На святих книгах я намальований

разом із євангелистом, до мене люди молять ся, а ви, негідники, задумали мене скопнути!

Бідолашні птахи такі нічогісінько для себе не вгадали. Як давнійше жило ся їм скрутно, так і тепер жиєть ся. Як давнійше не було правди на світі, так і тепер її нема, та ще й гірше тепер стало, як тоді.

34. Як яструб вїйтував.

В однім лісі розвело ся було дуже багато яструбів. Вони заложили собі таку Січ, але що там належали самі молоді яструби, то треба їм було конечно якогось вїйта над собою. Скликали вони велику раду таї радять ся, кого би то вибрати на вїйта. Був між ними один гарної вроди, та ще й до того письменний. Урадили вони, що він повинен би добре порядкувати ними, бо він чоловік учений. Вибрали його. Та бо доки не поклали його на вїйта, то він був учений і мудрий, а як поклали, він почав за богачами стояти, а за бідних байдуже собі. Доки терпіли ті бідні, то терпіли, хоч їх було десять разів більше, як богачів. А далі не

стало їм терпцю. Видали вони йому процес, заізвиали до суду, що хотять його скинути. Пішли до суду, а суд признав, що він мусить добути вїттом до свого речинця. Та бо до речинця ще далеко, а вони не можуть йому терпіти, бо він дуже не по правді робить із ними. Врало ся їх кілька: Що ми будемо йому терпіти? Як вибемо його добре, він сам уступить! — Перейшли його раз у ночі в однім закутку, вибили тай він скинув ся вїтївства.

Доки той яструб був слабій, доти сидїв тихо. Як уже трохи вилічив ся від побитя, почав знов пхати ся на вїтївство. Почув він раз, що ворони не мають вїта. Як став їх підходити, тай таки вихав ся до них на вїта. Зразу, як тільки його поклали, то вїтував добре. Що вони сказали йому, то він слухав, а що він сказав їм, то вони слухали. Ті ворони жили в невеличкім лісі, в яким вибрали собі житло також сорокопуди. А сорокопуди хоч малий птах, але дуже їдкий, тому стали воронам сильно докучати. Ворони зачали жалувати ся перед вїттом: Що ми з сим маємо робити?

Вїт відповів їм на те: Як вони роблять вам шкоду, то ви боронїть ся.

Ворони розсердили ся на таке слово, скликали раду і постановили йому так сказати: Як не скинеш ся зараз з вїтївства, то убемо тебе!

Прийшов яструб до дому тай оповідає те жінці. Жінка як почувла тай стала його гризти: Не добили тебе яструби, то дібють ворони. А чи тобі треба того? Чи ти не можеш обїйти ся без вїтївства?

Став він, подумав і стало йому чогось страшно. Мовить: Як імуть мене, пібють, на що мені того? — Узяв тай скинув ся знов вїтївства.

Але як скинув ся, то вже не мав чого показувати ся на село, бо дуже з нього сміяли ся, а йому стидно було. Каже він сам до себе: Я ще мушу раз стати війтом!

Ходить він і літає світами, підслухує, де брак війта, в котрій партії. Довідав ся він десь, що шпаки не мають війта. Думає собі: Не моя річ просити ся у шпаків, аби я став їм за війта, а їй не маю якогось способу придобрити ся до них та аби вони самі вибрали мене! — Ходить він, підзирає, де тільки вони злетять ся, підходить до них і підслухує.

Подостигали вже черешні, дійшли й ягоди. Шпаки почали літати цілими стадами по садах, городах, лісах та обідати ті ягоди. Але бо людям навкучило ся те, почали кидати в них зразу буками, а далі стали вже й стріляти. Шпакам надоїло терпіти такій біді. Злетіла ся їх сила силенна таї почали радити, щоби покласти над собою війта. Підійшов до них яструб таї прислухуєть ся, як вони радять та що балакають. Вони радять ся, а він з дуба на дуба все ближше підходить до них. Він бачить їх добре, а вони його не бачуть. Вони радять ся, що їм там треба, а він тільки слухає, чи не будуть говорити за війтівство. Коли вже був близько них, вони почали саме тоді балакати: Коли б нам трафив ся хто й чужий, що добре урядував би, то ми покликали б його на війта.

Він підлетів тоді вже до них, сів собі на деревину й питає: Над чим ви, братчики, так радите?

Ой, кажуть, нам така біда: Нас усюди бють, нівечуть і нема кому за нами обстати.

А яструб каже: Ви зле робите, що не тримаєте собі якогось старшого голову, що журив би ся вами. Ви повинні собі покласти війта,

Над чим ви, братчики, так радите?

най він журить свою голову, аби вам було добре. Але як ви з поміж себе покладете одного на голову, то другі не будуть його бояти ся, бо то мале...

Шпаки подумали трохи тай кажуть: А може би ми вас покладали на вїйта? Вас бояли би ся.

Ну щож, відповідає яструб, виберіть собі радних, тай як радні згодять ся, то я можу бути.

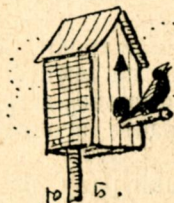
Вибрали шпаки раду, рада зїйшла ся тай ухвалила, аби яструб став вїйтом. Яструб згодив ся, але сказав: Я буду вїйтом, та ви що днини маєте давати менї одного зпоміж себе на удержанє. Як не згодите ся, то чоловік зайде

з буком або зі стрільбою таї убо вас і сто на раз. А як будете менї по одному давати, то все вас менше погине.

Шпаки пристали на се. Як зачав яструб у них війтувати, то зараз сказав їм: Коли хочете, аби вас люди не били, то сидїть у лісі і не розщипайте ся по садах і полях. — Вже від першого разу він не до вподоби їм, але пропало. Як повійтував він у них рік, побачили шпаки, що він за той час не тільки нічого доброго не зробив їм, але ще так винищив їх, що з цілої партії лишило ся їх ледви дев'яность. Що вони тоді роблять? Злетїли ся і радять ся, аби його скинути, бо кажуть: Як він побуде в нас іще рік, то з нас й одного не стане! — Позивають його, та бачуть, що так трудно буде його скинути. Порадили ся вони знов: Як ми його не вибємо, то таки не скинемо!

Злетїли ся шпаки раз усі, обступили його докола і хоч вони малі птахи, але дзюби мають острі, як узяли його дзьобати, так йому докучили, що він сам просив, аби його пустили, а він доки жив, не буде вже війтувати.

Шпаки пустили його і вже від тоді не пробував яструб бути війтом.

35. Сорока й когут.

В одного чоловіка зробили собі кури гніздо на стрісі хліва і там несла ся майже половина їх. Сорока літала мимо того двора й побачила, що на стрісі хліва лежать яйця, нічим не прикриті, а тільки трохи соломкою притрушені. Сороку зняла оскома посмакувати яєчок. Сіла на гніздо, розклювала яйце і почала випивати його. Сподобало ся їй, вона випила й друге, а третього вже не кивала, бо наїла ся по саме горло. На другий день так само прилетіла і поласувала гарненько. І так робила вона що дня, прилітала на даремний обід. Кури думали зразу, що яйця забирає господиня, тому не журили ся дуже, бо знали, що як прийде пора квокати, господиня сама накладе тоді яєць, кільки треба. Та далі почали завважувати, що з хліва частенько злітає сорока та що шкаралупки з яєць валяють ся біля хліва, а деякі позачіпали ся на стрісі хліва. Пішла курка до когута і каже йому: Петрику, голубчику! До нас унадив ся злодій та випиває наші яйця.

А хтож він такий?

Та я часто бачила, що з хліва злітала сорока. Мабуть вона робить шкоду.

Когут подумав трохи тай каже: От що, мої голубоньки! Як завтра котра знесеть ся з вас, то най не злітає з гнізда, але підожде, поки я не надійду та аж тоді най злітає.

На другий день одна курка знесла ся і почала кликати когута: Сюда, сюда, сюда! Сюд, сюд, сюда!

Когут почув, прибіг швидко до хліва, станув за пліт і каже до курки: Злітай геть тепер, я вже тут!

Тільки курка злетіла з гнізда, а вже зявила ся сорока, кинула ся на куряче гніздо і почала

Сороку зняла оскома посмакувати явчок.

наддзьобувати яйце. Когут вискочив з за плота та на стріху. Сорока зняла ся й полетіла геть. Далеко вона не летіла, бо знала добре, що когут не погонить за нею по повітрю. Перелетіла на чужий двір і сіла на стодолі. Там скакала вона по дасі, кивала своїм довгим хвостом і раз по раз позирала на хлів, чи скоро злетить звідти когут на землю. Тільки когут з хліва, а сорока потихеньки підлетіла до гнізда, прищулила ся там так, що з низу не можна її було побачити і почала допивати розпочате перше яйце. Вишила, кілько їй було треба, і забрала ся.

Підійшов когут до курий потому і каже: Не несіть ся ви, голубоньки мої, на хліві, бо однаково ваша праця пропаща буде, злодія там не зловити, бо він прудкійший від нас. Ви красше несіть ся на поді хати, там ніхто вас не буде кривдити. На під залітайте з сінний, а в ту дірку, що в покрівлі, я наставлю сільце.

Кури послухали когута, почали нести ся на поді. Когут пішов на тік, найшов там сільце, що було наставлене на чужих голубів, і поніс його до вічка, що в дасі. Уставив там сільце, як слід, присипав дощечку половою і злетів з даху.

Сорока навідала ся до хліва раз, другий, нема яєць. Вона тоді почала придивляти ся, де несуть ся кури. Сидить на хліві і слухає. Чує, на поді курка закудкудакала, а потім злетіла з пода і вийшла з сінешних дверей. Сорока почала приглядати ся, куди там можна би залетіти. Побачивши дірку в дасі, сорока з прожогу кинула ся туди і попала в петлю головою. Вона попробувала летіти, та не тут то було. Попробувала вирвати ся, пруднула ся сюди-туди, не пускає. Що не силуєть ся дужше вирвати ся, то петля все сильнійше й сильнійше затягла ся, душила їй горло. Сорока тоді лягла і лежала нерухомо.

Побачив когут сороку, вилетів на дах і почав її дзьобати. Сорока бачить, що біда, почала просити когута: Братчику, голубчику, пусти мене, я тобі ніякої шкоди не зробила. Се я пігнула ся за воробцем і завязла в петлю.

А когут каже: А яйця хто випивав, не ти? Хиба по твому то не шкода?

Ось хрест божий, що то не я, то може моя кума або сваха.

Мене се не обходить, — каже когут. — Я знаю одно, що шкоду робила сорока і ти сорока, значить, ти винна.

Так, братчику, буде несправедливо. За щож я невинна буду страждати? Ти пусти мене, я приведу сюди всіх тутешних сорок, ти подивиш ся на них і котру признаєш винною, ту будеш карати.

Когут не розібравши діла, згодив ся випустити сороку і перекусив петлю. Сорока як опарена полетіла в сад і поминай, як звали. А когут дожидав, поки злетять ся сороки. Ждав, ждав, уже й смеркати стало, пора було на сідала сідати, а сороки не прилітали. Когут тоді догадав ся, що його сорока обманула. А сорока розповіла всім своїм подругам про свою пригоду. Від тоді сороки в той двір і носа більше не показували.

36. Воробцева пімста.

Один воробець вивів у лісі в грабі пятеро молодих. Чув він, що люди на селі хрестять свої діти, тому почав шукати за попом, щоби його молоді похрестив. Йде він дорогою і здибає вовка: Чи не міг би ти мені мої діти похрестити?

Ой чому би ні, — каже вовк, — тільки йди, поприноси мені діти.

Ні, каже воробець, ходи ти зі мною туди, де мов гніздо, бо мені було би за далеко носити сюди по одному всі молоді.

Добре, — каже вовк.

Пішли вони і прийшли аж під граба. Вовк став під деревом і чекає, а воробець скидає йому молоді на землю, аби хрестив. Коли вже всі поскидав, питає вовка: А якже ти їх похрестив там?

Що таке?

Які імена ти їм подавав?

Що за імена? Які імена? Ти казав мені похрустати їх і я всі похрустав.

Таж я казав тобі їх охрестити! — каже воробець.

Га, то я видно не дочув! — відповів вовк і побіг своєю дорогою.

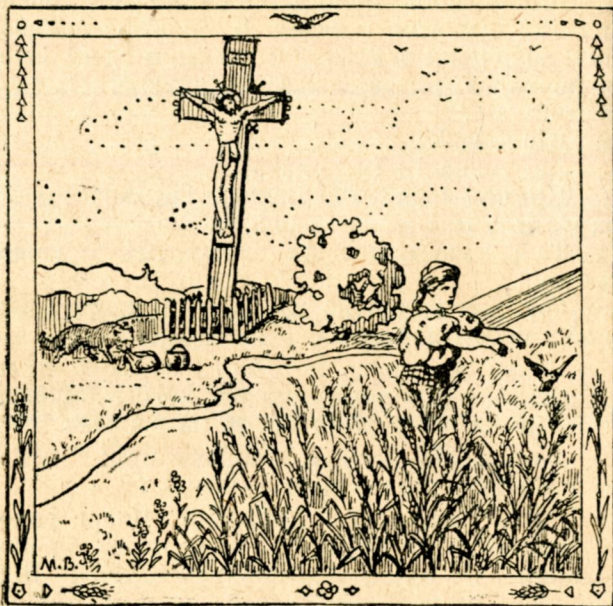
Чекай же, каже воробець, порахую ся я з тобою! — І полетів шукати когось такого, що поміг би йому пімстити ся на вовкови.

Летить він, летить, надібає пса: Чи не поміг би ти мені воювати з вовком?

Ой ні, каже пес, я слабій. Вчора рано відогнав мене господар від дому через те, що я старій і не годен уже повнити служби. Від того часу минула вже доба, а я доси нічого не кушав, тому й думки не може бути, щоби я брав ся до вовка.

Та я тебе можу нагодувати! — каже воробець. — Ти підеш і ляжеш собі в жито коло хреста. Туди буде нести жінка хліб у торбі і обід у близнятах чоловікови, що косить у поли. Я затуманю її, а ти вхопиш торбу і близнята, затагнеш у жито і там попоїш.

Полетів воробець, сів на хрест і чіркотить собі там, а пес заліз у жито і сидить. Дивить ся він, йде вже дорогою жінка і несе чоловікови обід. Воробець злетів з хреста, сів на дорозі і тріпаєть ся в поросі. Молодиця побачила його і подумала собі: От якби зловити

Поставила близнята і торбу, а сама почала скрадати ся до воробчика.

сього воробчика, мій малий Василько мав би чим бавити ся!

Поставила близнята під жито, торбу також, а сама почала скрадати ся до воробчика. Воробчик суне ся по поросі, тріпоче ся, а як молодиця підійшла ближе, фуркне трохи далі і знов осяде в поросі. Коли молодиця відбігла так за воробцем сперий уже кавалок, вибіг пес із жита, вхопив торбу з хлібом і затагнув у жито, потім узяв близнята в зуби і заніс їх також коло торби. Коли се побачив воробець, не сунув

ся вже по поросі, тільки фуркнув і полетів просто в житю аж до пса. Жінка сплеснула лише руками тай каже: А бодай же тебе! Та я думала, що то молоде вороблення, а то старий злодій! — Вертає вона до того місця, де лишила торбу і близнята, а по них і сліду нема. На маєш, — каже молодниця, — щож я тепер понесу чоловікови? Видно, що надійшов сюди якійсь волоцюга тай пошив ся моїм обідом. — Вернула ся молодниця до дому варити другий обід чоловікови.

Тимчасом пес попоїв сирватчинного борщу і хліба, пирогів і молочної каші, тай почув від разу у собі силу. Воробець зів також один пиріг. Питає він пса: Чи можеш тепер побороти ся з вовком?

Можу, — каже пес.

Ану, то ходім.

Ідуть і радять ся по дорозі, якби то пайліпше брати ся до вовка. Як надбіжить вовк, каже воробець, то ти хапай його зараз за горло, а я буду дзьобати в очи, аби він не мав способу боронити ся!

Дивлять ся вони, а вовк суне. Пес зараз скочив до вовка і вхопив його за горло, а воробець почав дзьобати в очи. Зробив ся галас. Вовк виє, пес гавкає, воробець чіркає. Почув се чоловік, ухопив дручок і біжить. А то був як раз муж тої жінки, від котрої воробець із псом витуманив торбу з хлібом та близнята зі стравою. Прибіг він, дивить ся, а пес кусаєть ся з вовком. Він хотів вовка вбити і як замахнув дручком, вовк відхилив ся, а дручок пса гопнув по голові так, що той неживий упав на землю. Тимчасом вовк утік.

Воробець роззлостив ся, що чоловік забив його помічника: Чекай, каже до чоловіка, по-пам'ятаєш ти мене!

Добре, добре, каже чоловік, хочу я видіти, що ти мені такий маленький можеш зробити.

Прийшла осінь, пішов той чоловік у поле орати. Прилетів звідкись воробець, сів коневі на голову і почав дзьобати йому очи. Чоловік розсердився, вхопив бучиско і хотів воробця убити, але воробець підлетів, а чоловік як пальнув коня поза уха, то той відразу неживий упав на землю.

Піду я до дому, — подумав чоловік, — маю там бочку смоли. Повезу її до міста, продам і куплю собі другого коня.

Приїхав до дому, розповів жінці, як то він убив коня, взяв бочку смоли на віз і їде до міста. Лиш виїхав за село, зявився звідкись воробець і сів на бочку. Господар постановив воробця вбити. Розмахнув ся бичиском, як гримнув по бочці, вона аж трісла. Смола розлялялася вся на землю, а воробець фуркнув і полетів аж на обісте, де мешкав господар. Господар почав збирати смолу. Кілько зібрав, то зібрав і завернув із тим до дому. Тимчасом воробець прилетів на подвір'я, дивиться, жінка господаря поле грядки, а її синок Василько граєть ся в буряні. Воробець прилетів, сів хлопцеві на чоло і почав дзьобати очи. Господиня побачила се, скочила до хати, вхопила макогоін і хотіла убити ним воробця. Як махнула макогоном, воробець підлетів, а жінка замість воробця гримнула хлопця по голові так, що той упав на землю і не кивнув ся. Занесла господиня хлопця до хати і положила на лаву. Збігли ся сусіди, ладять катафальок, умивають дитину і прибирають, а жінка сіла на приспу таї плаче. Надїхав чоловік і почав іще від воріт кричати: Ей біда, жінко! Чого нам той воробець не наробив! Я хотів його вбити, бо був сів на бочку, він злетів, а я розбив бочку

і порозливав смолу. І коня не купив і смолу порозливав!

Чоловіче, мені стало ся ще більше нещастя. Я хотіла того воробця вбити, бо сів на Василька і почав дзьобати йому очи таї замість воробця, убила дитину! Вже лежить у хаті на катафальку!

Отак то умів мстити ся воробець на своїх ворогах!

37. Ластівка і пугач.

Під стріхою дому одного багатого купця примістив своє гніздо пугач. Поруч із ним виліпила собі гніздо також ластівка. Вона виліпила гніздо з болота і притулила його просто до стелі в кутику ганка. Здибавши пугача сказала: Чи не добре було би, сусіде, аби ми літали собі кудись дальше звідси, щоб не непокоїти даром господаря дому? Жінки наші будуть сидіти на гніздах, а ми будемо прогулювати ся. Ти можеш літати на церкву і там кричати хоч на всі голоси, а я буду літати по вигоні та понад рікою і буду тебе провідувати, прилітати му до церкви.

Пугач згодив ся, а як у нього вилупили ся діти, з радости літав начею до церкви та там весело кричав на подобу того, як чоловік смієть ся. Іноді з радости забував, що він умовив ся з ластівкою не тривожити господаря.

Тільки вилізе з гнізда і не встиг відлетіти від дому з на п'ять сяжнів, уже починає кричати на лету і так кричав усю дорогу аж до самої церкви.

Купець завважав, що пугач вилітає що дня з його дому і засумував, бо вірив, що пугач не віщує добра. Прикликав він усіх своїх помічників і казав їм шукати пугачевого гнізда. Обшарили всі куточки й закутки і таки надібали пугачеве гніздо. Розбили його і повиклидали пугачата так, що вони бідолашні повбивалися об землю. Заразом розвалили й ластівоче гніздо. Пугач і ластівка, побачивши таку дику розправу, дуже розгнівалися на чоловіка. Через таке велике горе огорнула їх велика туга, не знали, що їм робити й куди дівати ся. Дуже жаль їм було їх маленьких діточок. Одного разу посідали собі пугач і ластівка на церковний паркан і почали радити ся між собою, якби віддячити ся купцеві за його вчинок. Пугач каже: Ти, сестро, здатна прудко літати і можеш на лету захвачувати з землі, що схочеш, то віддяч чоловікови за себе й за мене. Вхопи ти з огнища уголь, кинь його на соломяну покрівлю на стодолу або на хлів і запали. Купець буде тоді тямити, як бурити наші гнізда. Він знищив нас, а ми знищимо його.

Ластівка подумала й каже: Та я зумію віддячити ся і огню я можу також роздобути, коли захочу, тільки се біда, що через нього може потерпіти багато певинних, бо огонь не любить жартувати. Якби він жив осібно десь, тоді що іншого.

Ну, а якже ми йому віддячило ся? — спитав пугач.

Знаєш що, братчику? Попробуємо настрашити його. Як сим не допечемо йому, тоді возьмемо ся за огонь. Тепер ми робім навпаки,

як перше робили. Місто того, щоб жити під стріхою, будемо жити на дзвінниці, а співати й голосити по своїх дітях будемо літати до купця на його дім. Ти, пугачику, будеш жалібно кричати, а я буду бити ся в вікно, де саме спить купець із купчихою.

Діждавши ночі пугач перелетів із церкви на дім купця і почав з горя жалібно кричати на подобу малої дитини. Плакав і по котячи м'явкав, як ось коти в марті по горищах весільної затягають. І так він що ночі робив, прилітав на дім і на всі голоси кричав. Купець не спав по цілих ночах, вибігав на двір і кидав камінюками на покрівлю, хотів прогнати пугача. Але пугач з одного місця злітав, а на друге сїдав і знов починав сумно кричати. Купець просив пугача, щоб він перестав кричати, і лаяв його: Якого біса ти кричиш? На свою голову покричи! — Але пугач не звертав ніякої уваги на купцеві слова і вмисно дратував його, починав кричати весело, наче хто сміяв ся по чоловічому. А потім знов починав жалібно кричати. Купець плюнув і пішов у хату. Ліг і ніяк не міг заснути, хоч очі виколи. З думки ле сходив йому пугач. Десь коло півночі прилетіла під вікно ластівка і почала бити ся в шиби, тріпати крилами. Купець почув і ще дужше засумував. У нього вже й серце захопонуло і душа вийшла в п'яти: Се значить, що неминуче комусь треба вмирати! — подумав купець. — Се вже по нашу душу зголошуєть ся.

Почав купець лагодити ся вмирати. Продав за безцін свій склеп і дім та поселив ся за містом на хуторі. Купив собі невеличку хату, далеко від осель, і перенїс ся туди, щоб не чути крику пугача. Пугач спостеріг, що купець вибрав ся зі свого дому, перестав літати на той

Стріха в одну мить розгоріла ся, а незабаром і вся хата станула в огни.

дім кричати. За те порадив ся з ластівкою і почали обоє навіщати купця на хуторі. Купець зі страху захорував не на жарти.

В одну темну ніч, як раз о півночі полетіла ластівка в поле, найшла там огнище, біля якого гріли ся орачі і полишили непогашене. Схопила вона з того огнища углик і понесла до купця на покрівлю хати. А та хата була крита соломою. Ластівка кинула углик на стріху. Він там від вітерця розжарив ся і дав полумя. Стріха в одну мить розгоріла ся, а незабаром і вся хата станула в огни. Купець з просонку побачив, що він увесь в огни,

вискочив в одній сорочці крізь вікно і почав утікати городом, сам не знаючи, куди й до кого. Жінка купця з переляку не знала, куди втікати, остала в хаті і згоріла тай все добро купцеве погоріло. Гроші всі були дома і всі зістали ся, погоріли до сотика. Купця завезли до лічниці і він там прийшов до себе, одужав. Попросив у своїх давних помічників одежі і вони надавали йому всього: Один дав штанці, другий чоботи, третій сурдут — прибрали зовсім давного богача. Щож оставало йому тепер робити? Він поступив до одного знакомого купця на помічника за невелику платню.

Після того купець догадав ся, за що він постраждав, та вже було за пізно каяти ся. Від того часу він наказував усім старим і малим, щоби вони ніколи не тикали гнізда пугача або ластівки. Кажуть старі люди, що розбивати гнізда птичок, а особливо пугача й ластівки, великий гріх, бо вони не роблють нікому ніякої шкоди. У кого ластівка кладе гніздо, той щасливий чоловік.

38. Бабин когут і дідова курка.

Один старий дідо тримав собі курку, що йому несла що дня по яйцєви. Дідо був бідний. Піде, бувало, поміж люди, випросить собі трохи масла й муки, прийде до хати, зварить кулешу,

натопить масла, вбє яйце і має порядну їду кожного дня.

Одного разу прийшла до того діда його недалеко сусідка, таки бідна баба, яка не мала нічого більше, лиш одного когута. Зачала та баба просити в діда пару яєць, щоби й собі зварила яєчницю, коли бачила, що дідо так раз у раз смачно яєчницю харчував: Дай мені хоч з пару яєчок, дідочку, просила баба, бо й мене кортить щось доброго поласувати.

Нї, я тобі не дам нічого, — відповів дїд, — хочби й кілька мав яєчок, бо й ти годна держати собі так, як я, курочку, а не годувати пусто-дурно того галапаса когута. Як він тобі не несеть ся, то возьми бука, набий тай нажени таке пuste від хати.

Баба розлютила ся, що не дістала яєць у діда, вернула до хати, вхопила бук у руки тай до когута: Що ти, галапасе, не думаєш нести яєць, ге? За що я тебе, дармоїда буду держати коло себе? — викрикала баба тай біла когута. Але когут не сидів спокійно. Дав ногам знати й утік геть у світ від баби.

Біжить когут дорогою тай найшов серед дороги мошеночку з грішми. Взяв її в дзюбок тай біг далі. Надїхав один пан бричкою і вздрів когута з мошенкою на дорозі. Казав фірманови стримати коні, зліз із фіри і відобрав у когута мошенку, в якій було чотири новенькі. Мошенку з новенькими пан узяв, а когута нагнав геть. Потім сїв собі на бричку і поїхав далі. Але когут не лишив ся пана, біг усе за панською бричкою, куди пан їхав. Приїхав пан до свого двора, розібрав фірман коні. Пан увійшов у двір, а когут блукав по подвір'ю до вечера.

В вечер лїг пан спати, а когут прилїз до вікна тай почав стукати в те вікно, де пан спав. Пан роззлостив ся, встав і побіг на двір

дивити ся, хто то сміє йому по ночах не давати спати. Вийшов на двір, дивить ся, а то той сам когут, що його здибав на дорозі.

Ага, то ти, господарю, не давш мені спати по ночах? — сказав пан і ймив когута в руки. — Я знаю, ти прийшов по мошенку з грішми, але не дістанеш її і тебе більше на світі не буде!

Закликав пан служницю, дав їй когута і казав, аби його кинула до стайні межі худобу. Дівка кинула когута до стайні, а сама пішла спати до хати. Когут як потяг у себе цмоком, то втяг усю ту худобу в себе, коні, воли, корови й свині. Тоді виліз отвором на сїно на під, а звідти попід стріху скочив на землю тай пішов знов греміти панови у вікно.

Пан схопив ся, вибігає на двір, а когут стоїть перед вікнами: Ти чого, злодію, тут хочеш? — крикнув пан до когута.

А когут йому відповів: Віддай мені мошеночку з грішми!

І не думай про те, мудраку. Ти мошенки не дістанеш, а за те дістанеш завтра ножем у шию! — сказав пан і зловив когута та поніс його до пивниці: Зі стайні ти втік, — говорив пан, — бо там були діри, а звідси не втечеш.

У тій пивниці тримав пан дорогі вина і всякі статки за довгі роки. Когут як потягнув цмоком, затагнув у себе все, що тільки було в тій пивниці. Покрутив ся трохи там, аж найшов якесь віконце, вдарив дзюбом, розбив, виліз на двір і знов пішов гримотіти панови в вікно.

А той когут був віщун і знав уже наперед, що пан буде з ним робити, тому перше пішов до керниці і натягнув у себе багато води, поки йшов панови гримотіти в вікно. Пан тепер так роззлостив ся, що аж не знав, що собі робити

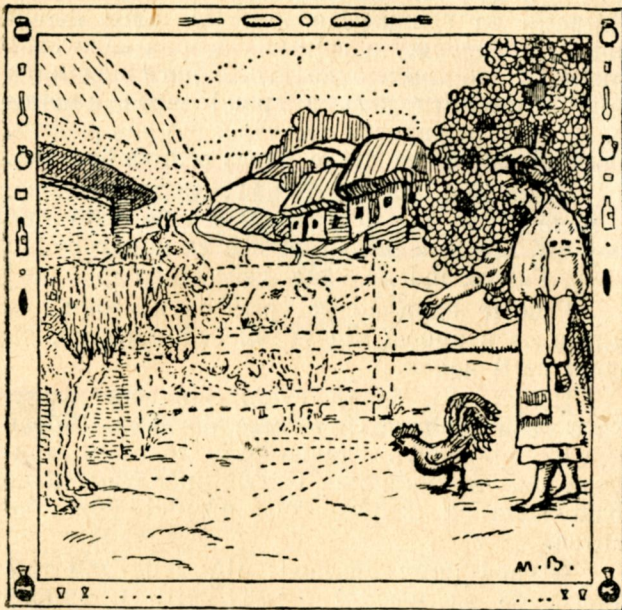
через те, що когут не давав ні йому, ні його пани спати. Вискочив пан на двір, ймив когута, вніс до покою, тай сказав: Вже ти більше мой не будеш мені переривати сон! — Закликав служницю, казав розложити огонь у печи, а скоро огонь розгорів ся, кинув когута у піч, щоби там живцем згорів.

Когут влетів у піч, подув ся і від разу погасив увесь огонь у печи тою водою, що натягнув був з керниці. А що в кухні не були замкнені двері, когут висмикнув ся знов на двір так, що ніхто й не задрів його. Пан гадав, що спалив когута і збув ся клопоту, а когут ждав уже під панським вікном, аби знов панови не дати вснути. Тільки пан став засипляти, а когут почав знов гримотіти в вікно. Пан схопив ся, вибіг на двір, а когут стоїть перед хатою. Пан за когутом, хотів його від разу вбити, але когут не дав себе зловити, втікав і кричав: Віддай мені мошеночку з грішми, бо то мое, а не твоє щастє!

Коли побачив пан, що не йме когута, погадав собі: А до сто чортів! Та ж я сеї нехари не можу ймити, а він затяв ся і не хоче мені дати спокою без мошенки! Віддам хиба йому та чей буду мати спокій!

Пішов до кімнати, вхопив мошенку, виніс і кинув когутови. Когут ухопив мошенку у дзюб тай побіг скоренько з нею до своєї баби.

Встав пан рано, виходить до стайні, а по стайни тільки вітер віє. Анї худоби, анї коний, анї возів, усе чисто зчезло за ніч. Навіть брички й повози пропали. Заглянув пан до своїх пивниць, а то й там студено, бо всюди голісенько. Пан аж за голову ймив ся, сам не знав, що собі діяти. Жалував уже, що зачипив якогось чортівського когута з мошенкою і через нього все стратив.

Стали відразу повні кошари й загороди волів, коров, телят, коний, свиний.

А когут прибіг тимчасом до своєї баби тай став казати: Ану, бабко, закладай раз-два великі кошари та викопуй глибокі ями.

Баба як почувла, що її когут говорить, то дуже розізлила ся, але однако послухала його і зробила все, що когут казав. Коли вже все було готове, тоді когут як подув ся, стали відразу повні кошари й загороди волів, коров, телят, коний, свиний. Словом, уся худоба там була. Другий раз як подув ся когут, то видув із себе вози, брички, упряж до коний. Третій

раз як подув ся, наповнив усі ями бочками з винами та всяким добром. На кінці подав бабі ту мошеночку з грішми. А вона мала таку прикмету, що треба було тільки погадати мати греші і потрясти нею, а греші зараз являли ся. — Баба з радости не знала, що має робити. З бідної жебрачки стала нараз велика богачка.

Каже тоді когут до баби: Видиш, бабко, ти мене біла, що я пусто їм у тебе хліб і не несу тобі яєць, а я тобі за все те винагородив тепер. Гадаю, що не чуєш себе тепер кривдна!

І побіг знов когут гріти ся на сонці та купати ся в поросі під углом бабиної хати, як робив се й давно.

Почув дід, бабин сусід, що мав курку, яка з баби зробила ся велика богачка. Зібрав ся тай приходить одного разу до баби. Привитав ся, як звичайно, і став просити, чи не обдарувала би й його баба чим зі свого богацтва.

А баба йому сказала: Ні, я не дам тобі нічого, бо ти не хотів мені дати й одного явчка зпід своєї курки, а казав, аби я біла свого когута за те, що не ніс яєць. Я взяла бук і набила, а когут як увихнув ся тай ось що мені пристарав! Тепер ти набий свою курку тай нажени, бо вона, пуста торба, більше проїдає, як варті ті яйця, що нанесе. Вимуштруй її порядно, то й вона тобі вистарає те, що мені вистарав когутик.

Пішов дідо злобний від баби, що нічого не дістав, тай що баба має такого добірного когута. Приходить до своєї хатчини, а курка як на те й одного яйця йому не знесла, розквокала ся саме тоді. Сидить собі в поросі тай поквокує. Ех, як улютить ся дідо, як хапне бук та до курки: Ти пуста торба, ти не тільки

не хочеш мені нічого пристарати, а навіть не хочеш уже нести ся і квочеш! — Як потяг було курку, а курка й не кивнула ся. Убив дїдо курку на смерть тай лишив ся і без курки і без яєчок.

39. Домашні й дикі гуси.

Домашні гуси пасли ся на толоці не далеко від ріки. Напасли ся і пустили ся на воду. На воді викупали ся, наплавали ся до волі і почали причалювати до берега. Тоді один гусак каже: Знаєте що? Летімо ми дальше в поле, там будемо пасти ся в збіжу. Колоски вже дозрівають, ми там швидко наїмо ся, не так, як на толоці; цілий день набиваємо дзюби буряном, а по хвили ми знов голодні. Там же ми за дві-три мінуті наїмо ся тай їда тривкійша, не так швидко зголодніємо.

Добре, летім.

Полетіли гуси з пів милі поза село і спустили ся на ячмінь. А щоб не захопив їх несподівано чоловік, гусак поуставляв сторожів. Дві гуски стояли на межі і дивили ся одна в один край, а друга в другий, та пильно зорили, чи не йде чоловік. Потім ті, що наїли ся, ставали на сторожу, а сі, що стояли на сторожи, бігли пасти ся. Так вони чергували ся, поки всі не понаїдали ся по саме нікуди.

Вийшли гуси з ячменю і пішли поважно по межі. Наткнули ся на табун сірих гусий, таких самих на масть, як і вони були: Здоровенькі були, земляки, звідкіля вас Бог приніс?

Прилетіли з болота.

А чого ви такі піджаристі, а ростом немов менші від нас?

Нам так треба. Нам не на руку бути гладкими, було б дуже важко літати.

А з якогоя ви будете села? Ви нам якось не в приміті. У нашому селі ми таких не зустрічали.

Е, братчики, ми не з села, ми живемо на болотах. Ми дикі гуси, коли ви хочете знати.

А чомуж ви не йдете до нас на село жити? Ходіть, будемо разом жити. У нас цілий рік їди доволі. Літом пасемо ся на поли, а зимою нас чоловік годує. Наші прапрадіди також були колись дикими, а потім пристали до чоловіка, привикли, тай і ми досі живемо в нього.

Та нам однаково де жити, аби з голоду не здохнути. Тільки треба подивити ся, як там у вас уладжено, чи не небезпечно буває там жити.

Ні, що до сього можете бути спокійні. Ми почувемо в хліві під замком так, що ні лис, ні вовк до нас не підкрадеть ся, не так, як на воді, або в поли.

Подивимо ся, як там у вас, тоді подумаємо, може й пристанемо до вас.

Ходіть сьогодні до нас на оглядини. Як сподобаєть ся вам, тоді переходіть до нас жити, Ходіть, подивимо ся.

Стало смеркати ся, гуси вибрали ся до села. Увійшли вони в свій двір, у дворі не було нікого. Вони зайшли в хлів і посідали. Чоловік почув, що гуси вже прийшли, підійшов до

хліва і примкнув двері. Дикі гуси сполохнулися та не було куди втікати, кругом стіни. Довго в них билося серце, а далі трохи утихомирилися. Тільки стали дрімати, а собака почувши чужого чоловіка, що проходив мимо двора, загавкала. Дикі гуси сполошилися, кинулися втікати, та не було куди видістатися. Домашній гусак проснувся і каже до них: Чого ви полохаєтеся? Тут вас ніхто не рушить, сидіть собі спокійно.

Дикі гуси трохи успокоїлися. Діждали ранку, чоловік вийшов на двір і пішов до хліва випускати гуси. Собака побачивши господаря, підійшла до нього і почала леститися. Мужик отворив хлів і гуси почали виходити. Дикі вибігли поперед усіх із хліва і побачивши чоловіка й собаку, підхопилися як опарені і полетіли в поле. Чоловік і рот роззявив, не мало здивувався: Що за диво, дикі гуси прибудили. Колиб знати, що вони тут, я б їх половив. Я ще сього з роду не чував, аби дикі гуси приставали до домашніх. Се щось не так. Чи на добро се, чи на зло?

Домашні гуси вийшли за село і собі полетіли в поле. Зустрілися домашні з дикими і кажуть: Чогож ви сполохалися? Вас ніхто не був би ткнув, собаки на нас і не дивляться.

Ні, у вас страшно жити. Цур йому, пек! Красше ми будемо в поли жити, бо у вас свого віку не дожиєш.

Та то вам так тільки здається, а в нас гарно жити.

Гарно то, гарно, але ви розкажіть нам, будьте ласкаві, що з вами робить чоловік, коли вас багато наплодиться?

Та люди нас ріжуть і їдять, а піре наше збирають на подушки та перини, або продають. А на зиму оставляють нас не багато, п'ять до шість штук, а іноді десять.

І так що року вас ріжуть?

Та так і що року.

То на щож ви тоді зманювали нас до себе жити? А бач, хвалили ся, що в вас гарно жити. Ви подумайте гарненько, хибаж то жите, що ви живете тільки одно літо? І ви, дурні, не втікаєте від чоловіка? Та ми й одного дня не жили би в нього. Ми живемо, поки смерть сама прийде і то думаємо, що нещасна наша доля.

А хйба вас ніхто не ріже?

Та хтож нас буде різати? Нас стріляють деколи ваші добродії люди, але мало нас попадають. Ми від них держимо ся здалека.

Ов, значить, ваше жите далеко красше від нашого. Ви живете, як у Бога за дверми, вас ніхто не тикає. А скажіть, будьте ласкаві, що ви дієте в зимі, чи ви куди в пори ховаєте ся та чим ви харчуєте ся тоді?

Таж ми на зиму вилітаємо з вашого краю і летимо в вирей, у теплі краї, а весною знов до вас прилітаємо.

А хйба зима буває не всюди?

Розумієть ся, не всюди. Є такий край, де зовсім зими не буває.

А чоґож ви не лишаєте ся там постійно жити?

Бо там, коли у вас літо, бувають страшні спеки.

Ось воно що. Значить, вам красше жити. Прийміть і нас до себе, ми будемо з вами жити і полетимо в вирей.

А щож стоїть вам на перешкодї? Коли вам подобаєть ся наше жите, жийте з нами. Вам давно б поря покинути село, а ви дурні насичуєте собою пельку чоловіка, свого душоґуба. Не йдіть до нього, жийте з нами.

Та ми не знаємо дороги в вирей. Коли ви будете летіти, покличте нас і ми полетимо з вами.

Добре, ми вам скажемо.

Домашні гуси порішили не вертати до чоловіка, але жити в поли, поки не настане пора летіти в вирей. Від того часу вони подружили ся з дикими і нерозлучно плавали з ними по воді тай на поли пасли ся. Ночували також із дикими гусьми в болотах, у невилазних трясовинах, а деколи й на воді на ріці. Одного разу начею напали на гусий вовки. Дикі гуси сплять дуже чуйно. Вовк не вespів підійти до них на пять сяжнів, а вони вже посхоплювали ся й полетіли дальше. А домашні гуси поки пробуркали ся, поки розшолопали, в чім діло, то вовки вже наскочили на них і вхопили по одній гусці. Були три вовки, спіймали три гуски і тамже неподалеки порозривали їх. Домашні гуси з переляку самі не зчули ся, як очутили ся біля села, чи по привичці, чи може побачивши, що не переливки, полетіли до села, щоб їх оборонив хто від ворогів, а про те й не згадали, що чоловік для них іще лютійший ворог, як вовк. Гуси не вертали вже в поле, але пішли до двора свого господаря. Переночували за двором, а ранком увійшли в двір. Мужик побачивши гуси, обрадував ся, що вони остали ся цілі, не дочислив ся тільки трьох штук. Гуси бояли ся після того ходити в поле, пасли ся на вигоні за двором.

Коли гуси почали знов почувати в чоловіка, подумали собі: Ні, красше ми будемо жити в чоловіка. Тут нас вовк не ткне, будемо собі спати спокійно, а в поли тільки й гляди, що вовки наскочуть і всіх до одної розірвуть на кусні. Пожили вони тиждень, другий, уже стала надближати ся осінь. Почав чоловік рубати

гуси на їду. Гуси почали турбувати ся: Шож се він робить? На що він нас ріже? Ми думали, що від вовка спасемо ся, аж тут господар сам гірше вовка. Ну, побачимо, що далі буде, а ні, то знов утечемо в поле, будемо разом із дикими жити та полетимо з ними в теплий край.

Прошло з пять день, дивлють ся, приїхав покупець гусий, забрав більше як половину, посадив у клітку і повіз геть із двора. Гуси не на жарт злякали ся, заплакали і подумали собі: Чого ми дурні причвалали з поля до чоловіка? Там вовк хватав би нас тільки по одній, та не всякий раз удадо би ся йому зловити нас, а тут мало того, що нас сам господар жре що дня по одній та ще й до разу більшу частину віддав иншим злодіям на поталу. А гусак став казати: Ні, хлопці, тут жити не вигідно, чоловік дуже безсовісний. Втікаймо ми швидко в поле, там побачимо диких і полетимо з ними у вирей. Тут ми цілу зиму мерзнемо на морозі і нераз, бувало, томимо ся з голоду, а за все те чоловік в осени віддячить нам, поріже нас і піжре.

Діждавши ранку, гуси вийшли на вигін пасти ся і не довго думавши, замахали крилами таї полетіли в поле. Чоловік вискочив із двора, хотів спинити їх, та де там, гуси й слухати не хотіли. Він до них: Тєги, тєги! А вони підняли ся в гору і не глянули на нього. Прилетіли на поле, посідали, а зустрітившись із дикими, сказали: А ми знов до вас.

А деж ви були? Чого вас так довго не було?

Та признати ся, ми як тоді злякали ся вовка, вернули до села і вже не думали жити в поли та коли тепер подививши ся, що з нами робить чоловік, то цур йому, пек, не будемо

Десь узяв ся орел, наскочив на гуси.

ніколи в нього жити, бо він приютив нас тільки для того, щоб зручнійше нас ловити та жрати і другим продавати.

Ех дурні ви, вовка злякали ся! Ви чуйнійше спить і вовк нічого вам не зробить. Он ми утекли від нього, нас пі одної ще не піймав. Та вовк може піймати тільки одну штуку, а чоловік усіх вас поріже і ви не можете від нього спасти ся.

Остали домашні гуси жити в поли і знов задружили з дикими. Діждавшись осени, дикі гуси почали лагодити ся летіти в вирей. Тут вони гукнули домашним: Ну, братчики, пора в путь, дороженьку!

Зняли ся вони й полетіли. Летіли цілий день. Дикі гуси летіли легко і прудко, а домашні скоро уморили ся, підбили ся, почали приставати, летіли по заді диких і гаразд понизше них. Десь узяв ся орел, наскочив на гуси. Дикі тільки засвистіли крилами і як стріли майнули від орла. А домашні вже не в силах були втікати, борзо спустили ся на землю. Орел накинув ся на них і чимало таки порозбивав. Гуси остали ся самі в чужім полі, на чужій стороні, не знали, куди їм дівати ся. Тепер стали вони жалувати: Чого ми дурні послухали диких? Було нам з ними не дружити! У чоловіка ми хоч не всі, а все таки остали би живі, господар лишив би нас зо шість штук на розплід, а тут ми у чужих людей всі загинемо.

Так і вийшло. Гуси пристали до одного чоловіка в двір. А той чоловік, щоб не відобрав хто у нього прибудних гусий, скоро продав їх баришникам. Баришники підгодували їх трохи і продали панам у місті на заріз.

40. Вуж і дитина.

Оповідують старі люди, що колись давно на світі божім бували всякі дива, що всі звірі говорили людською мовою та що були такі люди, що мали по своїх домах щасливців. Отже в однім селі жив чоловік і жінка. Вони були багаті, бо мали хатного вужа, що сидів собі

А той хлопчик як тримав ложку в руці тай тарахнув
вужа по голові.

під печею в норі і виходив лише тоді з неї, коли хотів їсти. Мав той чоловік багато поля й худобу, велику пасіку і сад дуже гарний і слуги. Нераз бувало так, що зайде якась пошесть на худобу або в поли на засіви, то в інших худоба вигине, град вибе збіже, а в нього ніколи не було нічого подібного так, якби хто відвертав усі нещастя, а всяке добро згортав лопатою на його подвірв. І жило ся тим людям добре, як у Бога за дверми. Вони не боронили вужеви нічого, а вуж їм нічого злого не робив, тільки в ночі корову ссав,

а на день г'аздиня наливала йому в мисочку молока і ставила коло його нори. І може були би все так жили у згоді, якби не була стала ся зла пригода.

Був у того г'азди один одніський синок. Одного разу дала мати тому хлопчикови молока, посадивши, як звичайно сільську дитину, на землю в хаті. Дитина їла тай порозливала молоко. Вуж зачув запах молока, виліз із нори і почав хлєптати порозливане молоко. А той хлопчик як тримав ложку в руці тай тарахнув вужа по голові. Вуж до сього не привик, бо ніколи його ніхто не бив. Засичав зі злости тай укусив дитину. Хлопчик закричав сильно з болю, мати перелякала ся, вбіг і батько до хати тай лише глянув, зараз пізнав, що стало ся. Пірвав патик, ударив вужа, як той утікав до нори і відтяв йому хвіст. Вуж без хвоста сховав ся в нору, а дитина на другий день умерла.

Від того часу розпочало ся тому господареви зле вести ся. Пішли неврожаї, а на худобу зайшла зараза, сад винищила гусільниця, пчоли вигинули і як перше було в господаря всього подостатком, так тепер зачало все упадати. Не знає господар, що має з тим робити. В кінци обрадив ся так із жінкою, що нема иншої ради, тільки треба йти до ворожки. Зібрав ся і пішов.

Прийшов до ворожки тай оповідає цілу історію, як то йому було добре, як вела ся господарка, а тепер усе почало щезати так, що не знає, що робити, тому прийшов до неї, може вона дасть йому яку раду.

Ворожка вислухала всього, подумала і сказала: Чоловіче! Ти мав якогось приятеля і все те добро, що ти мав, залежало від нього. Доки ти з ним будеш жити в незгоді, доти не може

бути в тебе добра. Мушиш його перепросити, а тоді тобі знов буде так, як було давно.

Прийшов чоловік до дому тай розповідає се жінці. Треба би, каже, якось вужа перепросити. Але як? Ану налляй в мисочку молока, може він знов вилізе з нори їсти, а я буду йому говорити, може б ми перепросили ся.

Поставила жінка молоко коло вужевої нори, а чоловік сів тай чекає, поки вуж вилізе їсти. Поволи висунув ся вуж і почав хлєптати молоко, а господар став йому казати: Знаєш, приятелю, зайшло між нами таке, що лїпше й не згадувати. Та я думаю, що ми не можемо все жити в гніві. Найлїпше перепросім ся і жиймо по давньому.

А вуж відповів на те так господареві: Жити по давньому ми вже ніколи не можемо, хочби й бажали. Ти, скоро тільки подивиш ся на мене, пригадаєш собі, що мав одинака сина та що він через мене пішов у землю гнити. І тебе зараз найде злість, щоби мені голову розчерепити. Я знов, кілька разів погляну на тебе, нагадаю собі, що я мав хвіст і втратив його через тебе. Мене тоді найде така сама злість, аби я свої зуби затопив у тобі і тебе віка позбавив. Тому найлїпше буде так: Ти жий собі сам без мене, а я без тебе буду жити!

Так вони розійшли ся, а як жило ся їм потому, того вже не знаю, бо мене ще тоді на світі не було, а тепер знов нема таких звірів, що вміли би говорити, старі ж люди повмирали і тому нема від кого довідати ся про їх пізнійше житє.

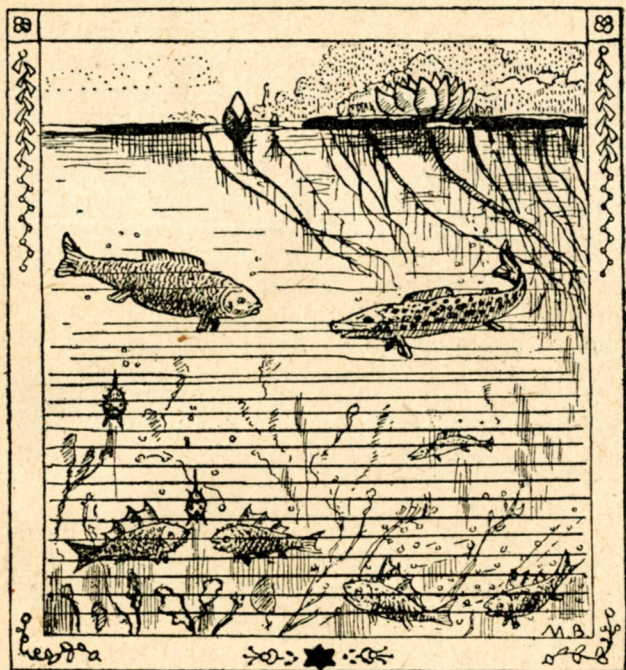
41. Чому йоржі втікають від великої риби?

В одній ріці жили на замулистім дні біля очерету йоржі. Поки на те місце не кидав ніхто примани, вони жили спокійно, ніхто їх не тикав і не кривдив. Але раз заліз туди риболов і почав кидати приману: То каші кине, то вареного жита або пшениці, а деколи розсіпле макух. Йоржам стало тоді чудово жити, красшого життя не треба було їм бажати. Минув так з тиждень, почали прибувати до примани й інші риби невеличкого росту. Далі пронюхали про се чабаки, почали що дня запливати туди та проганяти звідти йоржів. Йоржі опинали ся, не хотіли покидати такого гарного місця. Вони нащетинили ся і почали відгризати ся: Що ви, панове, лізете сюди нахрапом? Се наше місце, ми живемо тут споконвіку, до нас ніколи ніхто не мішав ся, а ви вперли ся сюди та ще нас проганяєте. Забирайте ся звідси.

Чабаки розгнівали ся на йоржів, розігнали їх по всій ріці. Йоржі внесли жалобу на чабаків; подали просьбу самому цареві риб, китови. Риба кит поручив сулі перевести слідство, хто з них винен, а хто правий.

Сула збрала свідків і вибрала ся переводити слідство. Свідками були щупак, окунь, мнюх і лин. Коли прийшли на місце, сула спитала чабаків: За що ви прогнали йоржів із їх власної оселі?

Чабаки кажуть: Не вірте ви йоржам, вони брешуть; то зовсім не їх оселя, ми жили там давнійше, а потім покинули її. Вони самоправно заняли її і почали господарювати на нашій місци. Ми не казали їм за те нічого і лише приходили сюди погуляти або деколи

Що ви, панове, лізете сюди нахрапом?

попасти ся. Та вони нікчемні тварюки осмілили ся не пускати нас, а навіть оскорбляти. Як такі голодранці сміли нас, благородних риб, оскорбляти? За те ми їх прогнали звідси.

Ось що воно. А вони пожалували ся, що ви їх безпідставно скривдили, з їх рідного місця прогнали!

По сім сула прикликала перед себе йоржів і сказала: Чомуж ви говорите неправду? Ви самі кругом винуваті і ще других обчернюєте?

Як то? Ми за своє добро ще й винуваті стали? Сеж наше місце споконвіку; вони тут ніколи не жили і не хотіли би жити, якби не доглянули гарного корму. Сього року невідомо звідки почав сипати ся до нас корм, вони спостерегли, вхопила їх зависть і тому вигнали нас.

Сула вислухала все і каже до свідків: Знаєте що, панове? Відійдім трохи дальше звідси, там розглянемо справу, порадимо ся і обсудимо по правді, кого з них обжалувати.

Відплили вони трохи далі від чабаків і почали нараджувати ся. Сула спитала щупака: Щож ти скажеш про йоржів, як на твою думку, чи вони говорять правду, чи брешуть? О, вони такі скоти, що їх давно пора подушити. Вони так надоїли мені, що я їх відразу всіх проковтнув би.

Так, значить, вони надоїдливі... А щож ти скажеш про йоржів, пане мнюху?

Йоржі се така нікчемна тварюка, що їх давно треба було вигнати з нашої ріки. Вони такі противні, гидкі, соплисті! До них не можна приторкнути ся, такі вони колючі, слизькі.

А ще що?

Та вони нечесні, непослушні.

Ага.... А ти, окуню, що скажеш про йоржів?

Та я давно незадоволений з них. Вони що дня тут бунтують ся межі собою, а хочеш їх присмирити, вони розтопірюють свої колючки так, що не можна до них приступити. Я хотів раз провчити одного йоржа, то ввесь рот собі поколов.

А ти, лине, що знаєш про йоржів?

Я знаю їх дуже добре; вони свині погані, хами, прожори; вони не дають нікому коло себе попасти ся. За ними ніколи не вступиш захопити їжі. На них і риболови люті. Вони

не дають риболовам спокою, обгризають із крючечків червачків.

Вислухала того сула і каже: Значить, ви всі жалуєте ся на йоржів. Коли так, то я уложу протокол, що йоржі брешуть та поставлю внесень, щоби їх за клевету, нечесність, простацтво вигнати геть із сеї ріки, а чабакам дати право жити тут до віку. Прикро нам обидити благородну рибу, а давати послух нікчемним сїрякам якось ненаручно.

Уложили протокол — вигнати йоржів із ріки. Протокол підписала сула і всі свідки. Йоржі остали ся незадоволені з присуду, тому подали апеляцію до окули. Окула признала присуд правильним і приказала йоржам винести ся геть із ріки, щоби до трьох день ні одного не було. Але йоржі були вперті, стояли за правдою, не послухали приказу окули і передали справу в сенат.

Сенат приступив до розбору справи. Сенаторами були: Білуга, сїрюга, сом і осетр. Почали розбирати справу. Білуга каже: А що, панове, як на вашу думку, чи справедливо осудив мировий йоржів, чи може там зайшла яканебудь неправильність?

Не повинно би бути — обізвала ся окула. Тамже були свідки. Справу розбирано спільно і осуджено як слід, по справедливости. Сула мені кума, я її знаю; вона така, що душею кривити не буде; я довіряю їй. Та хочби вона й помилила ся в чімнебудь, то мені вишукувати ту помилку було би якось ненаручно. Тай я сама розбирала сю справу і переконала ся, що присуд суду був справедливий, тому признати тепер той присуд неправним не можна ніяким чином, бо тоді, панове, ви й мене підвели би під монастир....

На се промовила білуга: Розумієть ся, перемяти присуду не будемо; всякому соплякови давати послух не годить ся. Мировий засудив, а ви, пане окуло, його присуд затвердили, на тім і кінець. А вони бач, нікчемні тварюки, не довіряють вам, лїзуть дальше. Ні, затвердити присуд мирового і кінець. Будемо ще морочити голову такою голотою! Зовсім не випадає визначати вигідні та догідні місця таким соплякам. Вигнати їх на непридатні землі, там їх місце. А придатні землі належуть до нас, благородних риб.

Сенат постановив присуд увести в законну силу, вигнати йоржів з ріки на вічне поселене в розтоки, на прудку воду, і пильнувати, аби вони на глибину не сміли показувати ся.

Йоржі, діставши копію судової ухвали, знов були незадоволені з присуду. Вони внесли просьбу впрост на імя царя, кита-риби, хотіли таки добити ся правди. Деякі промовляли проти вношеня просьби: Даймо спокій, не лїзьмо до царя, однаково з того нічого не вийде, цар не зверне ніякої уваги на наше писанє! — Але старі йоржі і слухати не хотіли: Що ви розумієте? Цар повинен стояти за правдою, бо на що тоді суди повідумували? Судити належить по правді, справедливо.

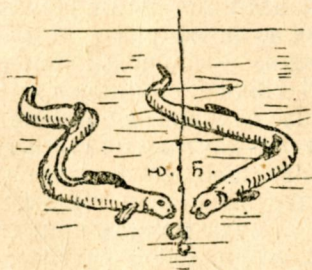
Цар, діставши просьбу, прочитав її і почав обдумувати: Чого вони, гемонські сопляки, добивають ся? Зовсім не випадає такій дрібненькій риби займати місце на глибині, їм і в розтоці можна жити. Для них багато води не треба. Там хоч і ставлять люди вятері, але вони для йоржів не такі вже небезпечні; вониж дрібненькі і можуть у вічка просовгнути ся. Навіть якби хто закинув сак, то й тоді не мусить їх зловити, вониж можуть зарити ся в намул; в кінці як і зловлять якого, то така велика

річ? А великій рибі потрібна глибінь, для неї конечний простір, аби мала куди розходити ся. Ще й така голота хоче зрівнувати ся правами з благородною рибою! До віку вони сього не діждуть ся. Бач, які премудрі, взяли ся доказувати, що їх осудили несправедливо. Щож вони собі думають, що я буду з ними руку держати? Велика риба править усіми ділами, а йоржі що? З них стільки користи, як із козла молока!

По сім риба-кит узяв перо і зробив на просьбі таку дописку: Позволяю йоржам жити в ріці лише на пустих місцях, де велика риба не має свого пристановища. Спірне місце признаю чабакам. Йоржам приказую слухати великої риби і уступати їй кожде місце без суперечки.

Діставши такий указ, йоржі засумували дуже. Вони незадоволені були такою розправою та на жаль жалувати ся на царя не було кому, бо Бог жив дуже високо. Тому то йоржі жиють тепер там, куди рідко заходить велика риба, а як коли появить ся, то йоржі утікають геть звідти.

42. Павук, муха й оса.

Один павук на весні поселив ся жити в дуплі старої яблінки. Зразу повиплітав він тенети тільки в дуплі і над вічком дупла. Всі комашки, яким доводило ся несподівано забристи в дупло, полишали ся там на все. Павук живцем пиляв їх, ссав із них сік доти, доки комахи не розпрощали ся зі своїм житєм, а толубці їх лишали ся в тенетах. Комахи стали помічати, що якийсь лиходій ловить їх, тому почали облітати і обходити те дупло. А деякі комахи, що вже були в бувальцях і вирвали ся несподівано з тенет, оповідали своїм приятелям нераз про лютого ворога павука. Через те далі в тенети до павука ніхто не став попадати, хиба тільки яка комаха в пітьмах заблукала та ставала добичею павука.

Павук задумав ся: Ні, так не виходить діло. Мабуть комахи пізнали, що я не даю їм просвітку, тому треба нові тенети розставляти! — Незабавки взяв ся він за роботу. По трьох днях уже дві гілки були засновані павутиною і то так зручно, що на перший погляд не можна було пізнати, що поміж гілками розіпнені тенети. Летіла туди як раз тоді муха і брєніла безтурботно свою пісеньку. Ледви стала пролітати поміж ті гілки і спинила ся. Сама не тямила, як вона очутила ся в тенетах. Почала муха пручати ся; крутила ся сюди-туди, вертіла ся і намість того, щоб освободити ся, все дужше й дужше вплутувала ся в тенети. Побачивши біду неминучу, муха почала кричати, що сили ставало: Гей, люди добрі, ратуйте, хто в Бога вірує! Братчики, сестрички, спасайте від смерти, я вам у пригоді стану, вік буду за вас Бога молити!

Одна відважна муха не злякала ся, почувши крик землячки, кинула ся ратувати її. Не встигла доторкнути ся до тенет, як уже одна нога прилипла. Вона уперла ся іншими ногами, щоб тамту вирвати, а то всі ноги поприлипали і тамтої не вирвала. Муха затріпала з усеї сили крилами і крила прилипли. Почали вже обі мухи кричати за поратунком. Надлетіла на крик іще одна муха. Побачивши небезпеку, навіть не оглядаючись, кинула ся втікати. А тимчасом павук, почувши крик мухи, кинув ся до неї, а щоб вона не вирвала ся, почав обмотувати її павутиною, а далі і другу обмотав. Кілько мухи не кричали, кілько не благали оборонити їх, ніхто не звертав уваги на їх жалібний крик. Бачуть мухи, що всі їх приятелі відвернули ся від них, що вже на ратунок не було ніякої надії, почали просити павука: Голубчику, соколику, пусти нас! Миж тобі ніякого лиха не зробили. Будь батьком рідним, пусти, я хоч із родичами попрощаю ся.

Ні, ви мене не обдурите, не в такі руки попали. Вас відпустити, а ви там усім на мене набрешете. І самі не вернете до мене і інших налякаєте так, що опісля ніхто не навідаєть ся до мене.

Так мухи не діждавши ні підмоги від своїх землячок, ні ласки з боку павука, загинули з його рук марно.

А та щаслива муха, що кинула ся була зразу покійниць ратувати та мало що сама не попала в тенети, полетіла геть із того саду і сіла в сусіда на вишні. Поруч неї сіла оса й почала розпитувати муху: Ти сама відкіля будеш?

Та я до теперішнього часу жила он у тім саді, а тепер хочу жити тут.

А хиба там погано? — спитала оса.

Та там житє було би не согірше, даїт Боже всякому так жити, тїлько тепер минули дурнички. Там появил ся лютий ворог і тепер нікому не дає просвітку. Хто в його лапи попаде, то вже там і зістаєть ся, живцем гине.

А великий він? — спитала оса.

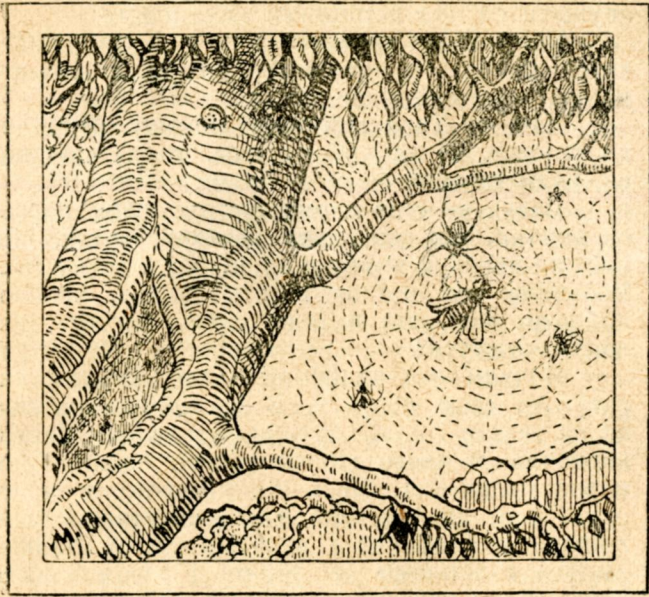
Та він сам не великий, тїлько сила у нього страшенна. Хто до нього попадеть ся в тенети, то вже звідти живий не вирветь ся, там і гине.

Оса засміяла ся і каже: Як вовка будемо бояти ся, тоді і в ліс не можна буде вийти. То він для тебе і для твоїх подруг показав ся такий страшний, а мені начхати на нього. Нехай тїлько зачепить мене, а я дам йому памятку, до нових віників буде мене згадувати.

Незабавки полетїла оса до того саду, де жив звір. Сїла вона як раз на ту гілку, де були тенети і почала нишпорити за добичею. Тут вона наткнула ся на зазульку. Зазулька спинила осу і сказала: Гляди, сестро, не пападь у тенети. Тут живе наш лиходїй і ловить усіх, хто не забрив би до нього.

Оса гордо промовила: Побачимо, хто кого подолїє. Мені анї трохи не страшно вашого лютого ворога. Я як жигону його, то він відразу скрутить ся.

Оса зняла ся з гілки і полетїла. Вона хотїла перелетїти на другу яблінку. Та тут як раз наткнула ся на тенети. І не стямила ся, як очутила ся в тенетах. З початку вона мовчки пручала ся, аж усї тенети ходором ходили. Павук почув відразу, що в тенети попав хтось із дужих, бо аж тоненькі гілочки хитали ся, на яких держали ся тенети. Павук митю кинув ся до несподїваного гостя. Оса вже так умучила ся, що не в силах була дуже пручати ся, тїлько вусиками кивала та ніжками помалу ворушила. Павук підблизив ся до оси і почав

Павук митю кинув-ся до несподіваного гостя.

Її ще дужше приковувати до своїх тенет. Оса побачивши павука, зібрала ся знов із силами, почала пробувати викрутити ся з тенет. Коли ж побачила, що тенети дуже міцні, не подають ся, почала висолопляти своє жало, думала, що залякає ним павука. Але павук не підходив близько до жала, тільки підскакував до неї з другого боку і доторкаючи оси ніжками, обмотував її все більше й більше павутиною. Оса зразу лякала його: Чого ти тут, паскудо, загородив шлях, не даєш нікому проходу? Зараз

забери свої тенети, а ні, то я тобі покажу, як зпушати ся над немічними комашками.

Павук нараз промовив до неї: Коли попала ся, то мовчи, бо однаково словами нічого не вдієш, коли силою не взяла.

Хто, я? Та я тобі зараз покажу. Підійди но ближше. Я як жигону тебе, то не стямиш ся, куди втікати.

Павук не став дармо тратити слів, порав ся мовчки біля оси, поки обмотав її так, що вона не могла ні кивнути ся, ні навіть моргнути. Побачила оса, що надходить кінець, почала кричати: Гей, хто в Бога вірує, ратуйте, не дайте загинути!

Почули оси знайомий голос, кинули ся ратувати свою подругу. З прожогу наткнули ся на тенети і самі очутили ся в халепі. Павук вискочив зі свого гнізда і побіг швидко до пових полонених. Не встиг доторкнути ся до одної оси, як тут десь узяла ся пташка бжільянка, схопила осу і полетіла далі. Пташка розірвала крилами всі тенети і разом з осою і клаптиком павутини занесла з собою і павука аж на другий берег ріки в лози. Комахи зраділи, що їх лютий ворог невідомо куди дів ся і між собою весело розмовляли: Слава Богу, збавив нас від напасти, забрав від нас котюгу! Він бач думав, що весь світ возьме в свої руки, та не довело ся з усіх кров пити. Як кажуть: Кілько вовк не ловить, а прийде пора, піймають і вовка.

43. Як пчоли бунтували ся.

В садочку біля хати сиділа на квітках пчола, набирала собі знадіб'я для вошини. В тім часі з вікна з хати вилетіла муха і собі примістила ся на квітках неподалеко пчоли. Побачивши пчолину працю, муха сказала: Чого ти ціле літо працюєш, не маєш ніколи просвітку і всю свою силу виробляєш чорт знає на кого? Ти з сили вибиваєш ся, а чоловік без труду пожирає твій мід. Та ще й того мало, бо за ваш же мід убиває вас, душить, як нікчемну твар. От як я живу, то дай Боже так усякому жити! Я без ніякого труду сита, п'яна і ніс у табаці. Як доберу ся до хати, то там їжі, що хоч розпережи ся, так їж. Де я не сіла би, скрізь харчів досить. За цілий день усього покоштую, і чоловікови не доведеть ся того зїсти, що я їм. Ходи ти до нас жити, у нас і віддихнеш і доволі нагуляєш ся.

Ні, сестро, відмовила їй пчола, я не хочу так жити, як ти живеш. Я навіть не завидую твому життю. Хоч ти й без праці живеш, за теж тобі й така шана. Кождий тебе клене і проганяє від себе геть. Ти безсовісна, надоїдлива. Тебе гонять у двері, а ти влітаєш вікном і знов докучаєш чоловікови. Хибаж так розумно робити? Ти чоловікови спокою не даєш. А я задоволе́на своїм трудом, нікому не перешкоджую і не докучаю, а навпаки я своєю працею людям користь приношу. Мене люди поважають, бережуть, на зиму ховають у стебник, а весною годують нас медом, коли у нас свого буває за мало. Трудити ся, сестро, не порок, від труда ми не злиняємо, наш труд чоловікови приємний і Богови угодний. Ми людей медом годуюмо і з нашого труда люди Богови свічки ставляють. А ви, мухи, живете на чужий кошт,

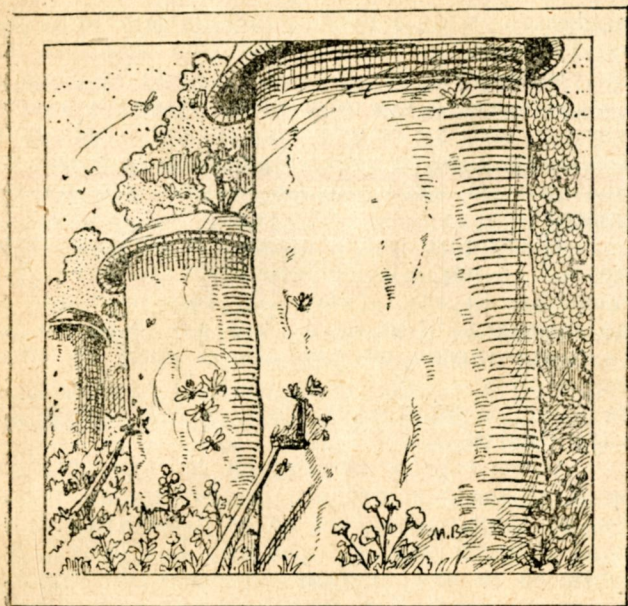
за те вас усякній ненавидить. Мух усі ненавидять і цурають ся їх, як червивої собаки. Муха всім гидка, бо всі мухи самі нічого не роблять і другим не дають робити.

Муха розсердила ся, стало їй соромно, підняла ся й полетіла геть. Пчола прилетіла до свого улья і розповіла про розмову з мухою своїм сестрам. Пчоли зібрали ся до купи і почали говорити про свою долю. Одні завидували життю мух, а більшість стояла на тім, що не працювати — соромно, тільки домагали ся, щоби труд їх був тільки для їх власної користі, щоби трудили ся тільки на себе. Одна поважнійша пчола сказала так: Чого ми, сестрички, напинаємо свої жили для чоловічої утробы? Що він нам таке є? Чи ми не зуміємо самі жити, чи що? На що нам здав ся чоловік, за що ми годуємо його медом, за яку повинність він закріпостив нас? Чим ми Бога прогнівили, що він нас обрїк на вічне рабство? Ми не без розуму, зможемо й самі про себе жити вільно та спокійно і менше будемо працювати.

Правда твоя, сестричко! — потакували їй инші пчоли.

Такі мисли вкорінили ся у всіх пчїл. Один улий переймав від другого і таким чином заразила ся вся пасіка. А далі одна пасіка дізнавала ся від другої і так усі пчоли ставали ворогами чоловікови. Від того часу почали пчоли працювати з меншою охотою, як давнійше. З тої причини деякі пчоли стали голодувати і ремствували на чоловіка, що він відбирає у них мід, тому вони й голодують. Обридло пчолам працювати на чоловіка, стало їм жалко, що чоловік не трудившись ласує мід. Почали пчоли просити Бога, щоб він дав їм таке жало, від котрого б чоловік умирав. Бог змилував ся, дав пчолам отруйне жало. Пчоли почали жалити

Один улий переймав від другого і таким чином
заразила ся вся пасіка.

всіх без розбору, кого попало, чи хто винен, чи не винен, і навіть хто проходив попри них, вони жалили без жалю. Не давали чоловікови проходу, не можна було в поле показати ся. Всі люди сиділи дома і на двір бояли ся вийти. Тоді люди почали горячо молити Бога, щоби пчіл зовсім не було на світі, бо вони дуже шкідливі. Бог пчіл не знищив, але відобрав у них жало. Чоловік почав знов тоді господарювати над пчолами. Пчоли кинули ся на ново до Бога з молитвою, почали просити, щоби

Бог повернув їм жало, бо вони не мають чим відбивати ся від ворогів, усякі комахи кривдять їх. Тут вони зложили клятву, що чоловіка не будуть тикати. Та Бог не довірив їх словам і сказав так: Дам вам жало тільки з такою умовою, щоб ви чоловіка не тикали, бо він ваш господар, а котра з вас відважить ся вжалити чоловіка, та сама загине, чоловік же остане живий!

Після того пчоли стали з чоловіком жити дружно, а котра з серця не втерпить жигонути чоловіка, та сама гине. Від того часу пчоли не зважають ні на кого. Хто що не радив би їм, вони нікого не слухали, а коли хто підлазив до них і старав ся збити їх з пантелику, то вони хватали зараз такого бунтівника за карк і загризали.

Одного разу закрала ся до улія пільна миш, хотіла покоштувати медку. Пчоли побачивши миш, кинули ся до неї і почали її жигати. Миш почала їх просити: Голубочки, не бийте ся, я вам прийшла помагати, я вашого нічого не ткну. Бач, у вас кілька мертвих пчіл валяеть ся, тому я прийшла вам на поміч, хочу повикидати їх з улія.

Дякуємо тобі за прихильність, тільки ти даром клопочеш ся. Ми не потребуємо твоєї помочи і що нам буде треба, зробимо самі.

Миш піймавши облизня, не знала, що їй казати, а далі спитала: Скажіть, будьте ласкаві, чому то в вас так багато покійників валяеть ся, від чого ви гинете?

То не пчоли, то наші дармоїди, трутні. Ми вбиваємо їх, як нікчемну твар. Поки вони були нам у пригоді, ми годували їх, держали, поки вони висиджували наші діти й няньчили їх, а тепер вони нічого не роблять, тому нам не потрібні, бо тільки даром мід їдять і іншим

можуть потайки примір подати, тому ми ду- шимо їх. Так само ми не милуємо всяких інших прибудних дармоїдів; най ніхто нам не по- падаєть ся під руки, бо зараз дамо їм здачі!

Миш тоді зі стиду похнюпила голову і швидко задки, задки з улія і вибігла з пасіки.

Після того заколоту, що вчинила муха, пчоли хоч і ремствують на чоловіка, що він користуєть ся їх медом, а всеж таки у деяких полишила ся в голові думка менше трудити ся, а більше для себе добра добути. А що чесним трудом скоро добра не придбаєш, то деякі пчоли стали умудряти ся, набирати собі готового меду. Як тільки занюхають денебудь слабенський улій, вдруть ся до нього і волочуть звідти мід, а домашні пчоли бідолахи не можуть спростати ворогам і гинуть марно. Одного разу чоловік помітив, що в його пасіку внадили ся чужі пчоли і жадко йому стало своїх, тому став він думати, якби оборонити їх від ворогів. Думає, думає, нічого не вигадав. Кажуть йому пчоли: Коли ти наш господар, то борони нас від ворогів, бо ми погибаємо марно.

Якже я вас обороню, коли я не можу ні- чого подіяти з ворогами.

Пчоли й кажуть: Ти пороби нам вузенькі дверці, щоб нам зручнійше було обороняти самим свій дім від ворогів.

Чоловік узяв тоді глини, замісив, поза- ліплював у всіх уліях вічка і оставив тільки такі дірочки, крізь які можна свобідно пролізти тільки одній пчолі без перешкоди. Тоді пчоли всі сміло стали проти ворогів. По кілька штук сідало довкола вічка з надвору і з середини і як тільки навернула ся до них котра чужа пчола, вони зараз її хапали і починали мотло- шити. Доти гризли її, доки не задушили до смерти. А як котра виждала на принагідну

хвилину і проскочила в середину улія, там зараз хапали її і давали доброго прочухана. Як завела ся війна! Всі пчоли занехали літати за медом, а робили тільки одно, відбивали ся від ворога. Багато полягло чужої пчоли, дістало ся і своїм не мало. Біля уліїв валяло ся мертвих пчіл тьма тьмуща. Пчоли бачуть, що ніяк не упорають ся зі своїми ворогами, почали просити чоловіка, щоби поміг їх горю. Чоловік каже: Чим же я вам поможу, я не можу нічого вдіяти.

Пчоли й кажуть: Та ти закаляй їх чим-небудь, поки вони очистять ся, то не покажуть ся до нас.

Чоловік узяв тоді глини, розвів її ріденько у воді, умочив щітку і почав чужі пчоли кропити. Чужі пчоли летіли до дому і вже більше не вертали на розбій, соромно їм було показувати ся на світ закаляними. Сиділи дома й обчищували ся, а за те нові зважували ся летіти на війну і вертали так само закаляні в глину, всі як одна, були значені. Таким чином відвикли чужі пчоли від грабежі.

44. Водяні панни й мурашки.

В один соняшний день перед вечером водяна панна літала в повітрі зі своїми подругами. Як стріли мелькали вони понад водою і на луках понад травною. Вони на лету хапали дрібненькі мушки й комариків. При тім хвалили

Побачивши на дереві мурашку, панна почала з неї насмівати ся.

ся поміж собою, що нема нікого прудкійшого від них. Побачивши на дереві мурашку, панна почала з неї насмівати ся: Отсе то ще раз нікчемна твар! Никає тут, шукає вчорашного дня. Ти мабуть цілий день драла ся на дерево, а тепер боїш ся спустити ся з дерева в низ. Якби я була така нещасна, як ти, то й на світі не хотіла би жити. Ти диви ся, як я прудко літаю!

Та що кому з твоєї прудкості, яку ти користь приносиш своїм даремним літанєм? Як кажуть: За дурною головою і крилам нема спокою.

Панна розгнівала ся на мурашку, хотіла її задушити. Розігнала ся і просто до неї. Та мурашка звинно відхилила ся від її зубів, учепила ся панни за пузо і почала її шпигати. Панна як опечена схопила ся з дерева і як стріла мелькнула в повітрі, думала очевидно, що мурашка впаде і убеть ся. Та мурашка без перестанку кусала панну за пузо. Вона спустила ся тоді на воду і почала купати ся, занурюючи своє пузо в воду по самі груди. Мурашка відорвала ся від панни, відістала ся на верх води і поплила до берега. Панна занурившись дуже глибоко в воду, не могла відразу підняти ся в повітрі. Прибила ся вона до першої гілочки, видрапала ся на неї і полетіла. Мурашка вже підближала ся до берега. Панна вертіла ся в повітрі і сміяла ся: А що, пізнала, як мене кусати? Ти думала, що мене загризеш, а мало сама не згинула!

А мурашка каже: Смій ся, смій ся, засмієш ти ся ще колись на кутні зуби! Діжду ся й я свого. Будеш тямити, як зачіпати нашого брата.

Від ріки полетіла водяна панна на луки і там нікала понад травою, як куций бик по загороді. Минув з тиждень, пішли дощі, вся трава намокла і на всіх деревах листе було мокре, як хлющ. Всі водяні панни повтискали ся попід листе лопуха і сиділи там прищупившись. Мурашки не бояли ся дощу, бо дощ був невеликий, вони сміло ходили за добичею. Та мурашка, що була в бувальцях, побачивши під лопухом водяні панни, побігла швидко до своєї оселі і оповістила братчикам, аби йшли воювати з паннами. Мурашки сипнули цілим роєм до лопуха. Кинули ся до одної водяної панни, обліпили її всю від ніг до голови і почали гризти. Панна напружила всі сили, вилетіла зпід лопуха та скоро дощ на неї накрапав,

вона упала на траву і не могла піднести ся. А мурашки ще дужше облїпили її і кусали немилосердно. Водяна панна не мала вже сили боронити ся, тільки крильцями трясла і сама вся від болю тремтіла. Інші мурашки облїпляли так само інші водяні панни і кусали їх кругом. Поки випогодило ся, мурашки перевели таки не мало водяних паннів. Попала ся в їх лапки й та сама, що хотїла задушити мурашку. Вона почала просити їх: Пустїть мене, будьте ласкаві! Що ви робите, чого ви до мене прискіпали ся? Я ж вам нічого злого не зробила.

А мурашка каже: А ти забула, як сміяла ся з нас і хотїла мене задушити, а потому хотїла втопити? Тепер і ти не сподївай ся від нас милосердя. Ми покажемо тобі, які ми нікчемні тварі. Ти хоч і велика і хвалиш ся, що дуже прудка, але ми тобі швидко доїдемо кінця!

Водяна панна тремтіла, тремтіла, поки її не загинула.

Під кінець літа взяло студенїти, почали ся дощі, водяні панни почали одна за другою гинути. Одна з них не найшовши собі ніде затишка, полізла по траві в дощ шукати якого теплого кутика. Літати в слоту вона не могла, тому полізла пішки по траві. Натрафилла на оселю мурашок і почала просити: Братчики, голубчики! Пустїть мене перезимувати! Перегодуйте мене тільки до весни, а потому я вже буду сама про себе старати ся.

А що ж ти ціле літо робила, що не придбала собі ні оселі, ні харчів?

Ох, братчики, мені не до того було. Я ціле літо не мала спокою, день денський літала по луках над травою, веселила ся безнастанно з подругами і хватала мушки. Бувало за цілий день так утомлю ся, що аж в очах помутить ся.

А на другий день, скоро тільки сонце виглянуло, я знов гуляла по траві, все літала та співала. Не встигла й отямити ся, аж тут мене й холодна осінь спіткала.

А так, ти все співала, то йди тепер ще потанцюй. Ти з нас колись насмівала ся, а тепер хочеш, аби ми тебе приймали на свою голову?

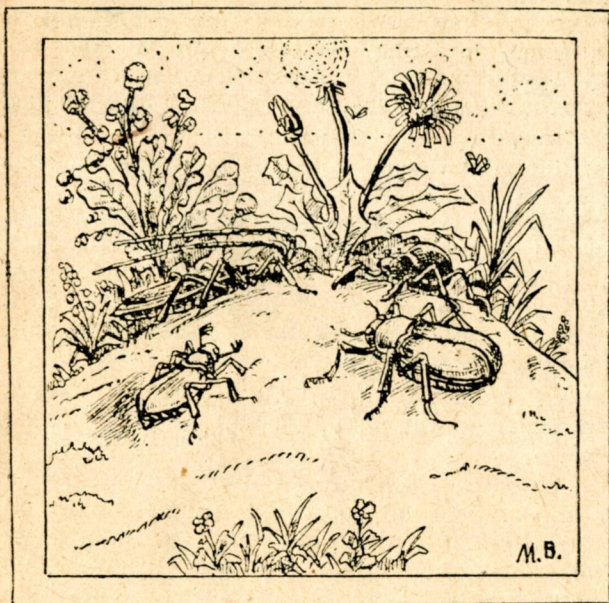
Водяна панна полїзла по дощи, по траві і не найшовши собі притулку, загинула від зима і вогкості під отвертим небом. Тоді вже мурашки стали насмівати ся з водяних паннів.

45. Недоля жуків.

Одного разу злетіли ся жуки на пораду. На збір прибули: Бронзовий жук, майка, хрущ, гнойовик і інші. Тут завели вони розмову про те, кому спокійнійше жити на світі. Хрущ каже: Нам жити — нічого, тільки біда, що ми недовго живемо на світі, а тут іще кривдять нас люди. Ловлять нас, нанизують на крючок і кидують у воду, щоб чіпляла ся риба. Як несподівано сам хляпнеш у воду, риба зараз нас хапає. Як сядеш на землю, зараз хапають нас кури або діти беруть у руки і мучуть нас. Ворогів кругом не обібрати ся.

Жуки завели розмову про те, кому спокійніше жити на світі.

А бронзовий жук каже: На вас толубець негарний і то у вас багато ворогів, а нам далеко гірше від вас. Нас ловють діти без ніякого діла, несподівано хапають нас і грають ся нами, аж поки не замучуть. І дорослі люди також не поминають нас. Деякі збирають нас для риб і нанизують на крючок, а найбільше ловють нас на ліки, мабуть лічать нами собак від скаженни. Куди не піткни ся, скрізь нас кривдять.

Майка обізвала ся: Не красше, братчики, й наше житє. Нам зовсім не дають спокою. Не

вспієш на світ білий показати ся, а вже баби цілими табунами ходять нас ловити і продають в аптиках на ліки. Там либонь за нас великі гроші платять. Кажуть, що ми дуже придатні буваємо при пухлині тай при інших болячках.

Гнойовик каже: Не тільки вам погано жити, ми також не маємо спокою. Хоч ми жнемо в гною і показуємо ся на світ тільки вечером, коли наші вороги, кури, сплять, а від біди ніяк не можемо спасти ся. Кляті кури цілий день порпають ся в гною і вигребують нас, а вже як попадеш ся в лапи до курий, то живим не останеш ся.

Ну, щож ми тепер будемо робити, мабуть така наша доля, від ворогів спасти ся не можна.

А ось що, братчики, — тут виратувати ся від ворогів ми не маємо сили, але полетємо далеко звідси в поле, щоб не зустрічати ся з чоловіком та курми. Он жук, кузька жне в поли так, як у Бога за дверми. Його ніхто не тикає там, бо в поле рідко хто заходить. Він там вигризає собі преспокійно зерно і ніхто його там не переслідує.

Не завидуйте, панове, мені ще гірше, як вам жиєть ся, — обізвав ся кузька. Коли нас буває мало, то ще нічого, тоді нас менше непокоять, а коли нас буває багато, тоді справдішна біда, нема ніякого спокою. Кляті діти ходять із цебричками в руках і хапаючи нас із колосків, кидають у воду. Виходить на поле і по сотці дітий та нищать нас видимо не видимо.

А, он що воно! Значить і в поли не сховаєш ся від ворогів, — обізували ся жуки.

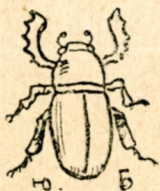
Кудияж нам у такім разі дівати ся, щоби скрити ся перед ворогами?

А ось що, хлопці, обізвав ся хрущ, полетім ми на луки в високу траву, там нас ніхто не знайде, туди ніхто не ходить і скотину не пускає, там ніхто не ткне нас, будемо жити спокійно.

Полетіли вони всі до разу цілим роєм, посідали на луках на траву і почали увихати ся по цвітах, а гнойовики лазили по землі, знаходили там торічні купки коровячих та кінських відходів і рили ся в них. Жуки були раді, що надибали собі такий рай. Не пройшло й три дні їх щасливого життя, пронюхали качата, що на луках сила жуків, накиннули ся на них і почали хапати їх. З усього села качата випливали з ріки на другий берег і увидали ся по траві цілий день. Жуки побачили, що біда, кинули ся тікати в розсіпку, хто куди міг: Хрущі ховали ся на дерево в гайках. Одні забивали ся в дупла, другі залазили під кору, а інші знаходили купки хмизу і заривали ся в нього. Гнойовики летіли на село і заривали ся глибоко в гній, щоб кури не діставали. Жуки кузьки забрали ся в поле і там позаховували ся в ріли та в межах. Майки і бронзові жуки літали по садках і чіпляли ся там то на райдеревах, то на бузині, і ніде не знаходили собі місця. Люди слідили за ними що дня. Потім вони почали ховати ся, куди який попав. Залазили під кору дерев, то заривали ся під землю під коріння дерев, і всі жуки сиділи, де який зумів примостити ся, та не показували ся на світ білий. Сиділи там, поки не позавмирили.

Під корою також не всякому жукови довело ся дожити до смерти спокійно. Прилітала жовна, довбала кору і витягала звідти жучків,

червачків і всяку всячину. Жуки, сидячи по затишках, думали собі: І на що ми на світ божий родимо ся? Так мало живемо, тай то не так, як треба. І на хвилину не маємо спокою. Тільки вважай, щоб ворог який не наскочив. Бути згідливим біда, і гідким також не мід. Усім перепадає на оріхи.

Зміст.

	СТОРОНА
Передне слово	III—VIII
1. Звірі під панованем льва	1—17
2. Як лев утонув у студни	18—28
3. Хорий лев	28—32
4. Як вовк забажав козинят	32—36
5. Дурний вовк	37—44
6. Лис учить вовка діставати рибу	44—50
7. Лисиця на зимівлі у приятелів	50—55
8. Як звірі голосили по бабі	55—60
9. Як лисиця оживляла бабу	61—65
10. Старе добро забуваєть ся	65—69
11. Лисиця монахиня сповідає когута	69—75
12. Лисиця подорожна	75—86
13. Як лисиця зробила царем Грицька Скорохвата	87—99
14. Медвідь пориває дівчину	100—104
15. Як медвідь мстив ся на дідови	104—107
16. Миш на весілю	108—110
17. Скупа білка	110—114
18. Танцюристий заяць	114—128
19. Як заяць шукав смерти	128—131
20. Війна пса з вовком	132—135
21. Пес і медвідь	136—142
22. Розмова пса й кітки	142—146
23. Панахида по коті	146—149
24. Як кіт оженив ся з лисицею	149—154
25. Кіт і когут на вандрівці	154—161
26. Бувальний кіт	161—172
27. Хитра віця	172—176
28. Погана коза	177—183
29. Звірі в ямі	183—187
30. Пімста звірів	188—193
31. Як бик ходив до вирею	193—200
32. Звірі як громадяни	200—206

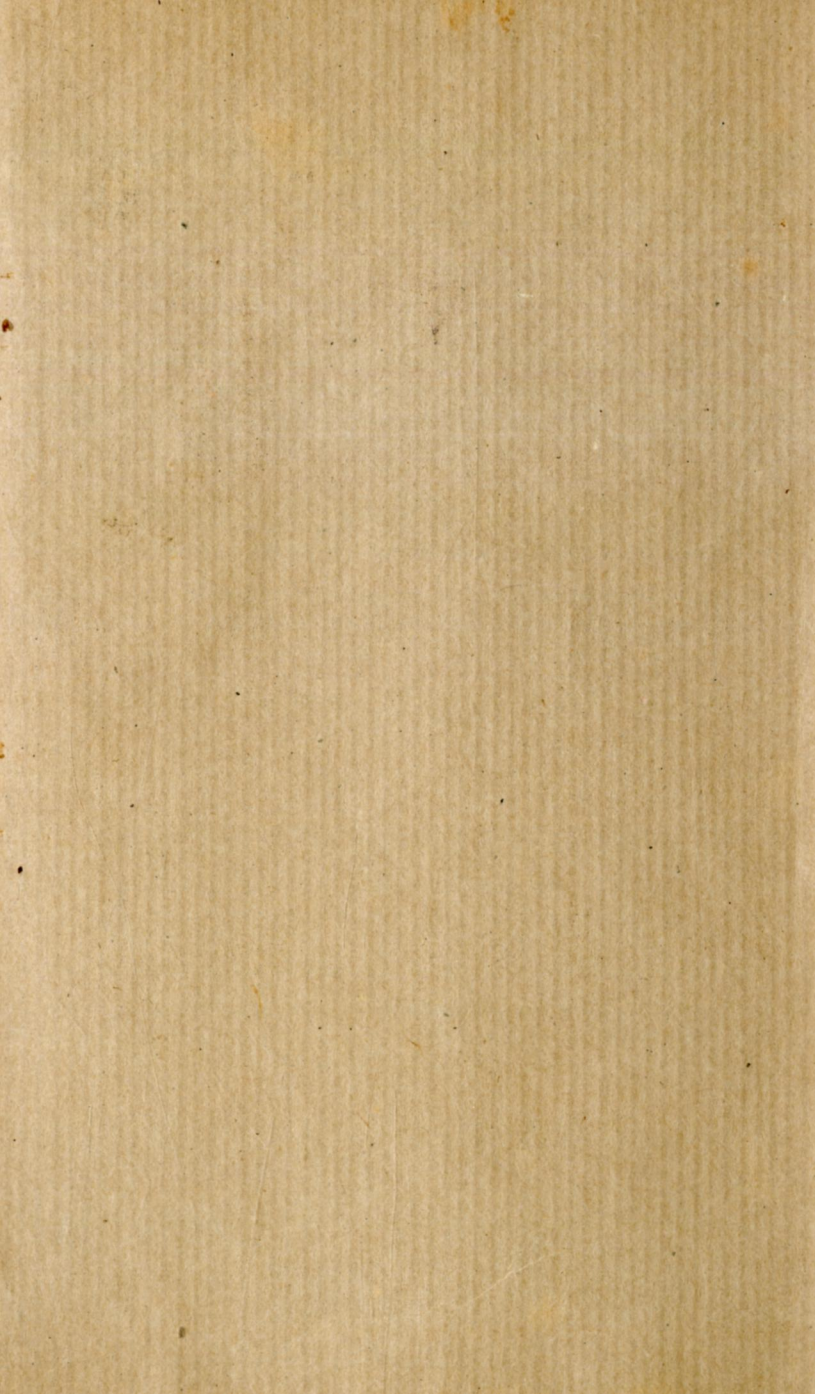
	СТОРОНА
33. Птиці за панованя орла	206—220
34. Як яструб війтував.....	220—224
35. Сорока й когут.....	225—228
36. Воробцева пімста	228—233
37. Ластівка й пугач.....	233—237
38. Бабин когут і дідова курка.....	237—243
39. Домашні й дикі гуси.....	243—250
40. Вуж і дитина.....	250—253
41. Чому йоржі втікають від великої риби.....	254—259
42. Павук, муха й оса.....	260—264
43. Як пчолы бунтували ся.....	265—270
44. Водяні панни й мурашки.....	270—274
45. Недоля жуків.....	274—278
Зміст	279—280

45.	Д. Лукіянович. За Кади́льну, повість . . .	3·00	К.
46.	Г. Гайне. Подорож на Гарц . . .	1·20	"
47.	І. Франко. Захар Беркут (вичерпано) . . .	1·60	"
48.	У. Шекспір. Міра за міру . . .	1·40	"
49.	М. Коцюбинський. Повдинок і ин. опов. . .	2·00	"
50.	О. Стороженко. Марко проклятий . . .	1·40	"
51.	С. Ковалів. Риболони . . .	2·00	"
52.	М. Вовчок. Народні опов. т. I (вичерп.) . . .	2·00	"
53.	П. Мирний. Серед степів. Оповідання . . .	3·00	"
54.	Е. Ярошинська. Перекинъчики . . .	2·60	"
55.	В. Винниченко. Повісти й оповід. . .	3·00	"
56.	Л. Мартович. Хитрий Панько . . .	1·50	"
57.	М. Вересаєв. Записки лікаря . . .	3·00	"
58.	М. Вовчок. Народні оповідання, т. II. . .	2·00	"
59.	М. Горький. Мальва і інші опов. . .	2·50	"
60.	М. Дерлиця. Композитор і ин. опов. . .	2·00	"
61.	В. Заср. Легенди . . .	2·40	"
62.	А. Чехов. Змора і інші опов. . .	2·40	"
63.	П. Кобринська. Ядзя і Катруся та ин. оп. . .	1·80	"
64.	Д. Лукіянович. Від кривди, повість . . .	2·00	"
65.	А. Чайковський. Оповідання . . .	2·00	"
66.	Марко Вовчок. Народні опов. т. III. . .	3·80	"
67—68.	І. Левицький. Хмари . . .	4·80	"
69—70.	Е. Золя Жерміналь . . .	6·00	"
71.	О. Маковей. Оповідання . . .	3·00	"
72.	І. Франко. На лоні природи . . .	3·60	"
73.	Кар. Кавцкі. Народність і її початки . . .	1·00	"
74.	Фр. Енгельс. Людвік Фаєрбах . . .	0·90	"
75.	Фр. Енгельс. Початки родини . . .	1·90	"
76.	Ш. Сеньобо. Австрія в XIX століттю . . .	1·20	"
77.	В. Будзиновський. Хлопська посілість . . .	2·40	"
78.	К. Флямарион. Про небо . . .	2·40	"
79.	М. Драгоманів. Переписка (вичерпано) . . .		"
80.	С. Степняк. Підземна Росія . . .	3·40	"
81.	Адріан. Аграр. процес у Добростанах . . .	1·40	"
82.	І. Тен. Філософія штуки . . .	1·40	"
83.	Дж. Інґрем. Історія політ. економії . . .	4·00	"
84.	Е. Ферієр. Дарвінізм . . .	1·70	"
85.	Й. Конрад. Національна економія . . .	2·30	"
86.	В. Стефанік. Мов слово, оповідання . . .	4·00	"
87.	Ж. Масперо. Стар. історія схід. народів, т. I. . .	2·80	"
88.	М. Коцюбинський. У грішний світ . . .	2·00	"
89.	М. Карсєв. Філософія культурної й соціальної історії XIX ст. . . .	2·80	"
90.	О. Кобилянська. До світа. Новелі . . .	2·40	"
91.	О. Авдикевич. Моя популярність . . .	2·60	"
92.	Е. Фрас. Нарис геології . . .	1·60	"
93.	Б. Ленкий. Кара та інші оповідання . . .	2·40	"
94—95.	П. Стороженко. Історія західно-європейських літератур до кінця XVIII ст. . . .	4·40	"
96.	Г. Байрон. Чайльд Гарольд . . .	1·80	"

97. М. Драгоманів. Шевченко, українофіли й соціалізм	2:00 К.
98. Марк Твайн. Том Сосер	3:00 „
99—100. Е. Шілер. Політ. істор. Палестини	3 50 „
101. І. Франко. Місія. Чума. Казки і сатири	2:80 „
102. З. Гінтер. Історія геогр. відкрить у XV і XVI ст.	2:20 „
103. І. Толстой. Козаки	2:40 „
104—105. М. Драгоманів. Листи до Ів. Франка I.	3:40 „
106. В. Самійленко. Україні. Поезії	2:00 „
107. Др. А. Форель. Гігієна нервового життя	2:40 „
108. І. Франко. Маніпулянтка	2:40 „
109. Р. Єрвіґ. Боротьба за право	1:50 „
110. А. Волощиславич. Орли, комедія	2 20 „
111. І. Франко. Voа constrictor	2:20 „
112. М. Драгоманів. Листи до Ів. Франка. II.	4:40 „
113. І. Франко. Лис Микита, п'яте виданє, ілюстров.	1:40 „
114. Граф де Ке де Сент Емур. Анна Русинка, королева Франції	0:80 „
115. Г. Гайне. Фльорентійські ночі	1:40 „
116. І. Франко. Нарис історії укр. літератури	4:00 „
117. С. Ковалів. Похрестник і ин. оповіданя	2:60 „
118. І. Франко. Молода Україна	2:00 „
119. І. Франко. Учитель, драма	0:70 „
120. Л. Журбенко. Філістер	3:50 „
121. С. Ковалів. Чародійна скрипка, опов.	1:60 „
122. С. Ковалів. Писанка	2:00 „
123. С. Ковалів. В остатній лавці	2 40 „
124. І. Франко. Давне й нове, поезії	3:40 „
125. А. Кризький. Андрій Лаговський	3:00 „
127. М. Яцків. Огні горять	2:50 „
128. К. Біхер. Початки народ. господарства	2:20 „
129. О. Нижанковський. Укр. співаник з нотами (вичерпанє)	2:20 „
130. С. Ковалів. Щаслива бабуня	2:30 „
131. А. Сінклер. Герой капітала, повість	1:20 „
132. І. Франко. Батьківщина	1:60 „
133. М. Коцюбинський. Дебют, опов.	2:70 „
134. Т. Сулима. Народні оповіданя	1:30 „
135. Гр. Коваленко. Жарти життя	3:00 „
136. В. Гнатюк. Народні казки, ілюстровані	1:50 „
137. А. Доде. Оповідання	0:60 „
138. М. Коцюбинський. Тіни забутих предків	1:80 „
139. О. Кобилянська. Через кладку	2:80 „
140. М. Яцків. Блискавиці	1:40 „
141. М. Чернявський. Богови невідомому	2:00 „
142. В. Віндельбанд. Історія нової філософії.	3:30 „
143. І. Франко. Пригоди дон Кіхота, 3 вид., ілюстр.	1:40 „
144. М. Залізняк. Велика французька револ. I.	3:20 „
145. В. Гнатюк. Народні новелі, ілюстровані	2:50 „
146. Л. Мартович. Забобон, повість	6:00 „
147. А. Чайковський. Олюнька, повість (друкуєть ся).	
148. В. Гнатюк. Народні байки, ілюстровані	4 50 „

B.

И 57.198

БИБЛИОТЕКА
КОНОВА
ИЧКА
11/1
11/8

Лит.
148
Учашон
Кандид
Евгения